

ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ԽԱՓԱՆՍԱՆ ՍԻՋՈՅ ԿԻՐԱՌԵԼՈՒ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ
ՍԱՄՆԱՎՈՐ ՍԵՂԱԴՐԱՆՔԻ ԳՈՐԾԵՐՈՎ՝
ԸՍՏ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՆՈՐ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ 4

**ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
ՍԵՐՈՒԿ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ**

ՔՐԵԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ՎԱՐՈՒՅԹԸ
ԵՎ (ԿԱՍ) ՔՐԵԱԿԱՆ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄԸ
ԲԱՑԱՌՈՂ ՀԻՄՔԵՐԸ ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ԱՌԱՆՁԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ10

**ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
ԵԼԻՉԱՎԵՏԱ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ**

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ԿԱՏԱՐՍԱՆ ՓՈՒԼՈՒՄ
ԴՐԱ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԾԱԳԱԾ ԿԱՍԿԱԾՆԵՐԻ
ԵՎ ԱՆՀՍՏԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ
ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ 20

**ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
ԱՐՄԵՆ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ**

ՆՈՐ ԵՐԵՎԱՆ ԵԿԱԾ ԵՎ ՆՈՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՈՎ
ԲԱՑԱՌՈՒԿ ՎԵՐԱՆԱՅՍԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԾԱԳՈՒՄԸ
ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ 26

**ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
ԱՐՄԵՆ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ**

ԲԱՑԱՌՈՒԿ ՎԵՐԱՆԱՅՍԱՆ ԿԱՌՈՒՑԱԿԱՐԳԵՐԻ
ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ 38

**ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
ԱՐՄԵՆ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ**

ՆՈՐ ԵՐԵՎԱՆ ԵԿԱԾ ԵՎ ՆՈՐ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐՈՎ
ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ
ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԻ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ
ՀՀ ԶՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ
ԵՎ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ 44

**ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
ԱՐՄԵՆ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ**

ՍԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՎՃԻՌԸ՝
ՈՐՊԵՍ ՆՈՐ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՈՎ
ԲԱՅԱՌԻԿ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՀԻՄՔ 50

**ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
ԱՆԻ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ**

ԱՐԱԳԱՅՎԱԾ ԴԱՏԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ԱՌԱՆՁԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԳԵՊԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ 58

**ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
ԱՆԻ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ**

ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՄԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ
«ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ԽՈՒՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ»
ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՆԿԱՏԱՄԲ
(ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ) 70

**ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
ԱՆԻ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ**

ՎԱՐՈՒՅԹՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՆՈՂ ՍԱՐՄՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ
ԵՎ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ (ԱՆԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ)
ՀԵՏԱԳԱ ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՄԿՈՂՈՒԹՅԱՆ
ԶՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՅԱԿԱՐԳԵՐԻ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԳԵՊԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ
ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ 84

ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ԱՆԻ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

ՀԵՏԱԳԱ ԳԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ
ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԳԱՏԱՐԱՆԻ

ՆԱԽԱԳԵՊԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ 102

ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ՏԻԳՐԱՆ ԴԱՉԱՐՅԱՆ

«ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ»

ԵՎ «ԿԱՇԱՌ» ԵԶՐՈՒՅԹՆԵՐԻ

ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆ

ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 114

ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ԱՆՆԱ ՎԱՐԴԱՊԵՏՅԱՆ

ՍԱՐԴՈՒՆ ՕՐԳԱՆՆԵՐ ԵՎ (ԿԱՍ) ՀՅՈՒՄՎԱԾՔՆԵՐ

ՓՈԽՊԱՏՎԱՍՏԵԼՈՒ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎՈՂ՝ ՍԱՐԴՈՒ

ԿՅԱՆՔԻ ԴԵՄ ՈՒՂՂՎԱԾ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՈՐԱԿՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

(ԿՅԱՆՔԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՍԵՁ

ԵՎ ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԳԱՏԱՐԱՆԻ

ՆԱԽԱԳԵՊԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ

ԱՌԿԱ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ) 122

ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ԱՆՆԱ ՎԱՐԴԱՊԵՏՅԱՆ

ՍԱՐԴՈՒՆ ՕՐԳԱՆՆԵՐ ԵՎ (ԿԱՍ) ՀՅՈՒՄՎԱԾՔՆԵՐ

ՓՈԽՊԱՏՎԱՍՏԵԼՈՒ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎՈՂ՝

ՍԱՐԴՈՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ԴԵՄ ՈՒՂՂՎԱԾ

ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՈՐԱԿՄԱՆ

ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

(ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ

ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՍԵՁ

ԵՎ ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԳԱՏԱՐԱՆԻ

ՆԱԽԱԳԵՊԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ

ԱՌԿԱ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ) 134

ԳԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԳԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄ 142

RESUME 152

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ՀՀ վճարելի դատարանի քրեական պալատի նախագահ,

ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,

իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ

ԽԱՓԱՆՄԱՆ ՄԻՋՈՑ ԿԻՐԱՌԵԼՈՒ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ՄԱՍՆԱՎՈՐ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԻ ԳՈՐԾԵՐՈՎ`

ԸՍՏ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ

ՆՈՐ ՕՐԵՆՍՈՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ¹

Սրջագգային և ներպետական փաստաթղթերի վերլուծությունը վկայում է, որ քրեական արդարադատության պարզեցումը, այն առավել խնայողական դարձնելը, հանցավորության դեմ պայքարի ոլորտում առավել գործուն կառուցակարգերի ներդրումը քրեական արդարադատության զարգացումներից են:

ՀՀ կառավարության կողմից 10.03.2011 թվականին հաստատված ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի հայեցակարգով (այսուհետ նաև՝ Հայեցակարգ) նախատեսվում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում ներդնել քրեական արդարադատության պարզեցմանն ու արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված մի շարք ինստիտուտներ, որոնցից է նաև մասնավոր մեղադրանքի ինստիտուտը:

Ըստ Հայեցակարգի՝ մասնավոր մեղադրանքի գործերով վարույթի առանձնացումը նպատակ է հետապնդում գործի քննության ծանրությունը տեղափոխել դատարան: Այդ գործերով մինչդատական վարույթը, որպես այդպիսին, բացակա-

յում է: Տուժողի բողոքն անմիջականորեն հասցեագրվում է դատարանին, որն էլ կողմերի ներկայացրած և հետագայում դատարանի կողմից ձեռք բերված նյութերի հիման վրա ամբողջ ծավալով քննում և լուծում է գործը: Վարույթի այս տեսակը ևս կարող է տարբերակվում ունենալ, օրինակ՝ երբ մեղադրյալն ընդունում է տուժողի կողմից իրեն վերագրվող արարքը: Հայեցակարգում ընդգծված է նաև, որ նախագծում պետք է հստակ սահմանել մասնավոր մեղադրանքի կարգով քննվող հանցագործությունների շրջանակը. դրանք են միայն ոչ մեծ ծանրության հանցագործությունները: Պետք է նկատի ունենալ նաև կատարված հանցագործությամբ ներկայացված «քրեական հայցը» պաշտպանելու տուժողի ունակությունն ու հնարավորությունները (տե՛ս կետեր 5.7.-5.8.):

Վերոգրյալ հայեցակարգային դրույթների հիման վրա ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագծի (այսուհետ նաև՝ Նախագիծ) 54-րդ գլխում ամրագրված են այնպիսի կանոններ, որոնք էապես տարբերակում են

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

մասնավոր մեղադրանքի ինստիտուտը գործող քրեական դատավարության օրենսգրքում ամրագրված ինստիտուտից:

Առավել ակնառու տարբերությունները հետևյալներն են՝

1) մասնավոր մեղադրանքի գործերով նախաքննություն չի իրականացվում՝ տուժողն իր խախտված իրավունքների վերաբերյալ ներկայացնում է քրեական հայց անմիջականորեն դատարան,

2) դատարանում մեղադրանքը պաշտպանում և դրա հիմնավորման պարտականությունը կրում է տուժողը,

3) տուժողը պարտավոր է օրենքով սահմանված պահանջներին համապատասխան կազմել և ներկայացնել քրեական հայցը, հակառակ դեպքում՝ դատարանն իրավունք ունի վերադարձնելու այն կամ մերժելու քրեական վարույթ սկսելը,

4) մեղադրյալի կողմից տուժողի դեմ կարող է ներկայացվել հակընդդեմ քրեական հայց,

5) տուժողն իրավունք ունի լրիվ կամ մասնակի հրաժարվելու մեղադրանքից,

6) մեղադրյալի կողմից գրավոր բացատրություններ ներկայացնելու դեպքում հնարավոր է հիմնական դատալսումներ իրականացնել նրա բացակայությամբ,

7) տուժողի կամ նրա ներկայացուցչի կողմից երեք անգամ առանց հարգելի պատճառների դատական նիստերին չներկայանալու դեպքում քրեական հետապնդումը դադարեցվում է:

Նախագծի 54-րդ գլխում մասնա-

վոր մեղադրանքով վարույթի առանձնահատկությունները կանոնակարգող նորմերի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ խափանման միջոցների կիրառման առումով որևէ հատուկ կանոն կամ առանձնահատկություն նախատեսված չէ, ինչից կարելի է հետևություն անել, որ մասնավոր մեղադրանքով վարույթի շրջանակներում խափանման միջոցների կիրառումն իրականացվում է նույն կարգով, ինչ հանրային մեղադրանքի կարգով իրականացվող վարույթի դեպքում:

Նման առանձնահատկությունների մասին որևէ նշում չեն պարունակում նաև Նախագծի՝ խափանման միջոցների կիրառման հարցերը կանոնակարգող նորմերում: Ըստ էության Նախագծով այդ հարցերի կանոնակարգումը թողնված է դատական պրակտիկային, որը, ինչպես գիտենք, բազմազան է և ոչ միանշանակ:

Այստեղ հարց է ծագում, թե որքանով է իրավաչափ այդ մոտեցումը:

Կարծում ենք՝ Նախագծով պետք է որոշակի կանոնակարգման ենթարկվելին նաև խափանման միջոցների կիրառման հարցերը մասնավոր մեղադրանքի դեպքում՝ հաշվի առնելով դրա առանձնահատկությունները: Եթե գործող քրեական դատավարության օրենսդրության կանոնակարգումների պայմաններում մասնավոր մեղադրանքի գործերն ունեն ընդամենը մեկ կամ երկու ոչ էական առանձնահատկություն, մասնավորապես՝ այդ գործերը կարող են հարուցվել ոչ այլ կերպ,

քան տուժողի բողոքի հիման վրա, իսկ տուժողի և ամբաստանյալի հաշտության դեպքում ենթակա են կարճման, ապա, ինչպես նշեցինք, Նախագծով գրեթե ընդհանրություն չկա մասնավոր և հանրային մեղադրանքով վարույթների միջև: Հետևաբար, եթե գործող օրենսդրության պայմաններում խափանման միջոցների ինստիտուտի կիրառման դեպքում որևէ հատուկ կանոն չնախատեսելը հասկանալի է և տրամաբանական, նույնը չի կարելի ասել Նախագծի պարագայում:

Նախևառաջ խնդրահարույց է այն հարցը, թե իրավասու՞ է արդյոք տուժողը՝ որպես մեղադրող, դատարանին միջնորդելու մեղադրյալի նկատմամբ կիրառելու որևէ խափանման միջոց: Այս հարցադրման էությունն այն է, որ Նախագծի՝ տուժողի իրավունքները և պարտականությունները կանոնակարգող 50-րդ հոդվածի վերլուծությունից երևում է, որ տուժողն ունի միջնորդություններ հարուցելու իրավունք՝ առանց կոնկրետացնելու այն հարցերի շրջանակը, որոնց դրանք կարող են վերաբերել: Հետևաբար կարելի է ենթադրել, որ տուժողն իրավունք ունի նաև խափանման միջոց կիրառելու մասին միջնորդություն հարուցել, քանի որ յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներով պաշտպանելու իր իրավունքները: Սակայն Նախագծի՝ խափանման միջոցների կիրառմանը վերաբերող նորմերի վերլուծությունից պարզ է դառնում, որ տուժողը նման միջնորդություն հարուցելու իրավասություն ունեցող սուբյեկտների

շարքում նշված չէ, ուստի ստացվում է, որ տուժողի՝ միջնորդություն հարուցելու իրավասությունը չի վերաբերում խափանման միջոց կիրառելուն: Օրինակ՝ Նախագծի 118-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է. «Կալանքը կարող է կիրառվել միայն այն դեպքում, երբ փաստական հանգամանքների բավարար ամբողջությամբ քննիչի կամ դատախազի կողմից հիմնավորվել և դատարանի կողմից պատճառաբանված հաստատվել են սույն օրենսգրքի 116-րդ հոդվածով նախատեսված իրավաչափության համապատասխան պայմանները: Դատական վարույթում կալանքի կիրառման համար բավարար է դատարանի կողմից նշված պայմանների պատճառաբանված հաստատումը»:

Հիշյալ դրույթից ակնհայտ է դառնում, որ կալանք կիրառելու միջնորդություն հարուցելու և հիմնավորելու իրավասությունը պատկանում է քննիչին և դատախազին, իսկ տուժողը նման միջնորդությամբ հանդես գալու իրավասությամբ օժտված չէ: Դրա մասին է վկայում նաև այն, որ Նախագծի 446-րդ հոդվածի 3-րդ մասում, որը վերաբերում է քրեական հայցի բովանդակությանը ներկայացվող պահանջներին, չի սահմանվում, որ տուժողը քրեական հայցում իրավունք ունի միջնորդելու դատարանին, որպեսզի նա քննարկի կամ կիրառի խափանման միջոց:

Քանի որ Նախագծով մասնավոր մեղադրանքի գործերը հանդես են գալիս որպես քրեական դատավարությունում դիսպոզիտիվության դրսևորում², որում մրցակցությունը

լրիվ ծավալով է արտահայտվում՝ առանց որևէ սահմանափակման կամ բացառության, ուստի գտնում ենք, որ խափանման միջոցի կիրառման հարցում ևս տուժողը պետք է ունենա կամքի արտահայտման հնարավորություն³:

Այս առումով տեղին է համեմատական անցկացնել Նախագծի 446-րդ հոդվածի 4-րդ մասում սահմանված այն կանոնակարգման հետ, որի համաձայն՝ անկախ քրեական հայց հարուցելուց՝ դատախազն իրավասու է սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցագործություններով նախաձեռնել քրեական վարույթ, եթե անձն իր անօգնական վիճակի կամ ենթադրյալ վնաս պատճառողից կախվածության մեջ լինելու փաստի ուժով չի կարող պաշտպանել իր իրավաչափ շահերը: Այս դեպքում քրեական վարույթն իրականացվում է օրենսգրքով սահմանված ընդհանուր կարգով:

Ընդհանուր կարգով քննության դեպքում թե՛ քննիչը, թե՛ դատախազը կարող են անձամբ կիրառել որևէ խափանման միջոց, իսկ կալանքի և տնային կալանքի դեպքում՝ միջնորդել, որ դատարանը կիրառի համապատասխան խափանման միջոցը, ուստի իրավաչափ չէ այն վիճակը, որ նույն մասնավոր մեղադրանքի կարգով քննվող հանցագործության վերաբերյալ գործով, եթե բացակայում են նախագծի 446-րդ հոդվածի 4-րդ մասում նշված ընդհանուր կարգով քննություն իրականացնելու հիմքերը, տուժողը գրկվի խափանման միջոց կիրառելու միջնորդու-

թյուն հարուցելու հնարավորությունից: Միանշանակ ընդունելով, որ խոցելի տուժողների շահերի պաշտպանությունը պետք է իրականացնի պետությունը *ex officio*, որի դեպքում լիարժեք կարող են կիրառվել նաև խափանման միջոցները, եթե առկա են իրավաչափության պայմանները՝ չենք կարող համաձայնվել այն մոտեցմանը, որ տուժողը, որը խոցելի վիճակում չէ, գրկվում է խափանման միջոց կիրառելու միջնորդությամբ հանդես գալու հնարավորությունից: Նման մոտեցումը վտանգում է օրենքի առջև հավասարության սկզբունքը, հակասում մասնավոր մեղադրանքի ինստիտուտի հիմքում դրված հայեցակարգային դրույթներին և սահմանափակում տուժողի դատական պաշտպանության և արդարադատության մատչելիության իրավունքը: Ուստի մենք այն կարծիքին ենք, որ տուժողը պետք է իրավունք ունենա նման միջնորդություն հարուցել, իսկ դատարանը պարտավոր է քննարկել և համապատասխան որոշում կայացնել դրա վերաբերյալ:

Այս առումով շատ կարևոր է այն հանգամանքը, որ մի շարք դեպքերում մասնավոր մեղադրանքի կարգով քննվող հանցագործություններին, օրինակ՝ ծեծը, առողջությանը թեթև վնաս պատճառելը, կենցաղային հողի վրա ավելի ծանր հանցագործությունների են նախորդում: Հետևաբար, խափանման միջոցի կիրառումը կարող է նաև կանխել ավելի ծանր հանցանքի կատարումը:

Նախագծի 449-րդ, 317-րդ և 322-րդ հոդվածների համակարգային

վերլուծությունից հետևում է, որ մասնավոր մեղադրանքի գործերով նախնական դատալսումների ժամանակ դատարանն իրավունք ու պարտականություն ունի քննարկելու նաև խափանման միջոցի հարցը: Նկատի ունենալով, որ նախագծի 317-րդ և 322-րդ հոդվածների կանոնակարգումները հիմնականում վերաբերում են այն գործերին, որոնցով իրականացվել է մինչդատական վարույթ, ուստի մասնավոր մեղադրանքի գործերով խոսք պետք է լինի գուտ խափանման միջոց ընտրելու մասին: Ընդ որում, ինչպես նշվեց, քրեական հայցի բովանդակության մեջ չի կարող նշվել խափանման միջոց ընտրելու մասին տուժողի միջնորդությունը, ուստի ստացվում է, որ դատարանը սեփական նախաձեռնությամբ պետք է քննարկի խափանման միջոցի հարցը: Այստեղ է, որ հարց է ծագում, թե իրավաչափ են արդյոք մասնավոր մեղադրանքի գործերով նախնական դատալսումներում և ընդհանրապես դատարանի կողմից սեփական նախաձեռնությամբ խափանման միջոցի կիրառման հարցի քննարկումը և լուծումն առանց տուժողի միջնորդության:

Համաձայն լինելով տեսության մեջ արտահայտած այն կարծիքին, որ մասնավոր մեղադրանքի գործերով նախնական դատալսումների ժամանակ պետք է միջոցներ ձեռնարկվեն քրեական վարույթում անձի նյութական և դատավարական իրավունքներն ապահովելու համար⁴, այդուհանդերձ գտնում ենք, որ այս առումով առկա է որոշակի խնդիր:

Քննարկվող հարցին վերաբերող մասնագիտական գրականության մեջ նշվում է, որ իրավաչափ չի կարող համարվել մասնավոր մեղադրանքի գործերով խափանման միջոցի կիրառման հնարավորությունը դատարանի կողմից սեփական նախաձեռնությամբ: Ըստ Ռ.Մ. Մուրթազիհի՝ ելնելով այն ընդհանուր դրույթից, որ մասնավոր մեղադրանքի գործերով առկա է գուտ մասնավոր շահը, և նրանում արտացոլվում է դիսպոզիտիվությունը, դատավորը չպետք է սեփական նախաձեռնությամբ կիրառի խափանման միջոց, քանի որ կողմերը կարող են ցանկացած պահի հաշտության համաձայնության գալ⁵: Համաձայնելով հեղինակի հետ՝ հավելենք, որ դատարանի կողմից սեփական նախաձեռնությամբ խափանման միջոց կիրառելը կարող է լինել ոչ իրավաչափ նաև այն պատճառով, որ Նախագծի 451-րդ հոդվածում սահմանված է, որ քրեական հետապնդումը ենթակա է դադարեցման, եթե տուժողը հրաժարվում է քրեական հայցից, կամ երբ տուժողը կամ նրա ներկայացուցիչը առանց հարգելի պատճառի երեք անգամ չի ներկայանում դատական նիստին: Այսինքն՝ հնարավոր է իրավիճակ, երբ դատարանը սեփական նախաձեռնությամբ մեղադրյալի նկատմամբ կիրառի խափանման միջոց, սակայն տուժողը չներկայանա դատարան կամ հրաժարվի քրեական հայցից: Նման պայմաններում կստացվի, որ անձն անհիմն ենթարկվեց իրավունքների սահմանափակման, հատկապես երբ խոսքը վերաբերում է խիստ խա-

փանման միջոցներին: Դրանով պայմանավորված՝ անհրաժեշտ է Նախագծում հստակեցնել այն դեպքերը, երբ դատարանը մասնավոր մեղադրանքի գործերով իրավասու կլինի սեփական նախաձեռնությամբ կիրառելու խափանման միջոց: Նման դեպք կարող է լինել, օրինակ, այն, երբ մեղադրյալը թաքնվում է դատարանից, իսկ մասնավոր մեղադրողը պնդում է նրան քրեական պատասխանատվության ենթարկելու պահանջը, որի պարագայում դատարանը պետք է հնարավորություն ունենա միջոցներ ձեռնարկել մեղադրյալին հետախուզելու, համապատասխանաբար նաև խափանման միջոց կիրառելու համար: Հետևաբար դատարանն իրավունք պետք է ունենա ամբաստանյալին հետախուզում հայտարարելու դեպքում լուծել նաև նրա նկատմամբ սեփական նախաձեռնությամբ խափանման միջոց կիրառելու հարցը⁶:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարծում ենք՝ անհրաժեշտ է որոշակի փոփոխություններ և լրացումներ կատարել Նախագծում, մասնավորապես՝

1) տուժողի իրավունքների մեջ առանձին կետով նշել խափանման միջոց կիրառելու մասին միջնորդություն հարուցելու իրավունքը.

2) մասնավոր մեղադրանքի գործերով դատարանի կողմից սեփական նախաձեռնությամբ խափանման միջոց կիրառելու դեպքերը սահմանափակել և հստակ ու սպառնիչ նախատեսել համապատասխան նորմով.

3) նախնական դատալսումների փուլում խափանման միջոցի հարցի քննարկումը պայմանավորել բացառապես տուժողի միջնորդությամբ՝ բացառելով այդ փուլում սեփական նախաձեռնությամբ խափանման միջոցի հարցի լուծումը դատարանի կողմից:

1. «Պետություն և իրավունք», 2016թ., թիվ 2(72), 141-158 էջեր:

2. **Тензина Е.Ф.** Производство по делам частного обвинения как форма диспозитивности. Автореф. канд. дис. Ижевск, 2004, с. 8.

3. **Муртазин Р.М.** Применение мер пресечения по делам частного обвинения// Экономика и право, 2012/2, с. 131-133.

4. **Ковтун Н.Н.** Судебный контроль в уголовном судопроизводстве России. Н. Новгород, 2002, с. 85.

5. **Муртазин Р.М.** Применение мер пресечения по делам частного обвинения// Экономика и право, 2012/2, с. 131-133.

6. Այս մոտեցումը հիմնավորում է նաև Ռ.Մ.Մուրթազիևը, տե՛ս նույն տեղը, 131-133 էջեր:

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ*

Սերժիկ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճռաբեկ դատարանի դատավոր,
իրավագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր*

ՔՐԵԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ՎԱՐՈՒՅԹԸ

ԵՎ (ԿԱՍ) ՔՐԵԱԿԱՆ ՀԵՏԱԴՆԴՈՒՄԸ ԲԱՅԱՌՈՂ ՀԻՄՔԵՐԸ

ՀՀ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԱՌԱՆՁԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

Քրեական դատավարության օրենսգրքի (այսուհետ՝ նաև ՔԴՕ) 35-րդ հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ քրեական գործի վարույթը կամ քրեական հետապնդումը բացառող հիմքերը (այսուհետ՝ նաև վարույթը բացառող հիմքեր) դասակարգվում են երկու խմբի՝

- «արդարացնող» (ռեաբիլիտացիոն) հիմքեր, որոնք նախատեսված են ՔԴՕ 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-3-րդ կետերով և 2-րդ մասով,

- «ոչ արդարացնող» (ոչ ռեաբիլիտացիոն) հիմքեր, որոնք նախատեսված են ՔԴՕ 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-13-րդ կետերով:

Քննարկման առարկա դարձնելով վերոգրյալ երկու խումբ հիմքերի իրավական հետևանքները՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը (այսուհետ՝ նաև ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ) *Գևորգ Խնուսյանի*

նի գործով 2013 թվականի հոկտեմբերի 18-ի թիվ ԵԷԴ/0030/01/12 որոշման 16-րդ կետում արձանագրել է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-3-րդ կետերով կամ 2-րդ մասով նախատեսված որևէ հիմքով քրեական հետապնդումը դադարեցնելիս կամ գործի վարույթը կարճելիս անձը ձեռք է բերում արդարացվածի կարգավիճակ, հետևաբար ստանում է նաև անօրինական կամ չհիմնավորված քրեական հետապնդման արդյունքում իր խախտված իրավունքների և ազատությունների վերականգնման, ինչպես նաև պատճառված վնասի հատուցման իրավունք: Մինչդեռ քրեադատավարական օրենքով նախատեսված որևէ այլ հիմքով քրեական հետապնդումը դադարեցնելիս անձն արդարացվածի կարգավիճակ չի ստանում, հետևաբար

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

չի ստանում նաև դատավարական այդ կարգավիճակից բխող այլ իրավունքներից օգտվելու հնարավորություն:

Իսկ այդ համատեքստում, այսինքն՝ նկատի ունենալով, որ վարույթը բացառող հիմքերն իրենց բովանդակությամբ և կիրառման իրավական հետևանքներով տարբեր են՝ Վճռաբեկ դատարանը նույն որոշման շրջանակներում փաստել է, որ նշված հիմքերից որևէ մեկի հայտնաբերման դեպքում վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է ոչ միայն որոշում կայացնել քրեական գործի վարույթը կարճելու և (կամ) քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին, այլև իր որոշման մեջ պետք է հստակ ամրագրի քրեադատավարական օրենքի այն նորմը, որի հիման վրա կայացվում է այդ որոշումը¹:

Փաստորեն, Վճռաբեկ դատարանի վերոգրյալ իրավական դիրքորոշումները վկայում են, որ ԶԴ-Օ 35-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով նախատեսված հիմքերից որևէ մեկով քրեական գործի վարույթը կարճելու և (կամ) քրեական հետապնդումը դադարեցնելու, այդ թվում՝ քրեական գործի հարուցումը մերժելու և (կամ) քրեական հետապնդում չիրականացնելու մասին որոշում կայացնելիս այդ հիմքը պետք է հստակ կերպով իր արտացոլումն ստանա համապատասխան որոշման մեջ:

Անդրադառնալով վարույթը բացառող ռեաբիլիտացիոն առանձին հիմքերի առնչությամբ Վճռաբեկ դատարանի արտահայտած իրա-

վական դիրքորոշումների վերլուծությանը՝ նախ նշենք, որ իրավակիրառ պրակտիկայում անորոշություն էր առաջացել այն հարցի կապակցությամբ, թե նույն արարքի համար կարգապահական կամ վարչական պատասխանատվությանը հաջորդած քրեական դատապարտումը կամ քրեական հետապնդումը որպես նույն արարքի համար կրկին դատվելու անթույլատրելիության սկզբունքի խախտում գնահատելիս անձի նկատմամբ քրեական հետապնդումը ԶԴ-Օ 35-րդ հոդվածով նախատեսված ո՞ր հիմքով պետք է դադարեցվի:

Նկատենք, որ առաջնորդվելով օրենքի միատեսակ կիրառությունն ապահովելու իր սահմանադրական գործառույթով՝ Վճռաբեկ դատարանն այս հարցում հստակություն մտցրեց *Գևորգ Խնուսյանի* գործով *2014 թվականի հոկտեմբերի 31-ի թիվ ԵԷԴ/0030/01/12* որոշմամբ:

Այսպես, հիմք ընդունելով կրկին դատվելու անթույլատրելիության սկզբունքի խախտումը վերացնելու առնչությամբ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի ձևավորած նախադեպային իրավունքը² Վճռաբեկ դատարանը նշյալ որոշման շրջանակներում արձանագրեց, որ կրկին դատվելու անթույլատրելիության սկզբունքի խախտումը կհամարվի վերացված այն դեպքում, երբ՝

- ընդունվի կրկին դատվելու անթույլատրելիության սկզբունքի խախտում թույլ տալու փաստը,
- դադարեցվի այդ խախտումը,
- վերացվեն խախտման հետևանք-

ները՝ անձին տրամադրելով համարժեք հատուցում:

Ընդ որում, քննարկվող որոշման 25-րդ կետում դատարանը նաև ընդգծեց, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված են կրկին անգամ դատվելու անթույլատրելիության սկզբունքի խախտման փաստը ճանաչելուն և այդ խախտումը դադարեցնելուն ուղղված նորմեր, որոնք սահմանում են քննարկվող սկզբունքի խախտման դեպքում քրեական գործի վարույթը կամ քրեական հետապնդումը բացառող հիմքեր (ՔԴՕ 35-րդ հոդվածի 1-ին մաս) և դրանց հիման վրա կայացված որոշումների պատճառաբանվածության պահանջ (ՔԴՕ 261-րդ, 358-րդ հոդվածներ):

Այսինքն՝ կրկին դատվելու անթույլատրելիության սկզբունքի խախտում արձանագրվելու դեպքում դրա վերացմանն ուղղված պայմաններից երկուսի մասով որևէ խնդիր չէր կարող ծագել:

Ինչ վերաբերում էր կրկին դատվելու անթույլատրելիության սկզբունքի խախտումը վերացնելու երրորդ պայմանին՝ անձին համարժեք հատուցում առաջարկելու եղանակով խախտման հետևանքները վերացնելուն, ապա Վճռաբեկ դատարանը, հիմնվելով ՔԴՕ 66-րդ և 22-րդ հոդվածների 1-ին մասերի վրա և նկատի ունենալով վարույթը բացառող ռեաբիլիտացիոն և ոչ ռեաբիլիտացիոն հիմքերի իրավական հետևանքները, փաստեց, որ ՀՀ քրեադատավարական օրենսդրությունը կասկածյալի կամ մեղադրյալի վնասների հատուցում պահանջելու իրավունքը պայ-

մանավորում է բացառապես արդարացվածի կարգավիճակ ստանալու փաստով: Ընդ որում, դա հիմք հանդիսացավ Վճռաբեկ դատարանի կողմից այն դիրքորոշման արտահայտման համար, որ նույն արարքի համար կրկին դատվելու անթույլատրելիության պատճառաբանությամբ քրեական հետապնդումը դադարեցնելիս անձին պետք է տրվի արդարացվածի կարգավիճակ:

Այնուհետև լուծելով այն խնդիրը, թե այդ դեպքում քրեական հետապնդումը «արդարացնող հիմքերից» ո՞ր մեկով պետք է դադարեցվի, Վճռաբեկ դատարանը եզրահանգեց, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ նույն արարքի համար կարգապահական կամ վարչական պատասխանատվությանը հաջորդած քրեական դատապարտումը կամ քրեական հետապնդումը գնահատվի որպես նույն արարքի համար կրկին դատվելու անթույլատրելիության սկզբունքի խախտում, իրավակիրառողները քրեական հետապնդումը դադարեցնելիս **պետք է ղեկավարվեն ՔԴՕ 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով (բացակայում է հանցագործության դեպքը)**, ինչն իր բնույթով արդարացնող (ռեաբիլիտացիոն) հիմք է: Արդյունքում անձը ձեռք կբերի արդարացվածի կարգավիճակ, հետևաբար կդադարեցվի նաև խախտումը և նրան կտրամադրվի համարժեք հատուցում:

Փաստենք, որ Վճռաբեկ դատարանի սույն դիրքորոշումը պայմանավորված էր նրանով, որ կրկնակի դատապարտման անթույլատրելիության սկզբունքի հիմքում ընկած է

մեղքը քաված լինելու կանխավարկածը, ինչը ենթադրում է, որ քրեական մեղադրանքի բովանդակությունը կազմող արարքի կապակցությամբ անձի և պետության միջև համապատասխան իրավահարաբերությունները վերջնականապես դադարել են, և իրավական առումով «հանցավոր արարք» գոյություն չունի:

Իրավաբանական գրականությունում տարաբնույթ քննարկումների առիթ էր տվել այն հարցը, թե կատարված արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 18-րդ հոդվածի 2-րդ մասով հանցագործություն չհամարվելու դեպքում անձի նկատմամբ քրեական հետապնդումը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ, թե՞ 12-րդ կետի հիմքով պետք է դադարեցվի³: Այս հարցը որոշակի չէր նաև իրավակիրառ պրակտիկայում:

Խնդիրն այն է, որ գործող օրենսդրական կարգավորումների պայմաններում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի թե՛ 2-րդ, թե՛ 12-րդ կետով նախատեսված հիմքը խնդրո առարկա իրավիճակում, ըստ էության, կիրառելի է, քանի որ նախ՝ արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 18-րդ հոդվածի 2-րդ մասի ուժով որպես նվազ կարևոր դիտարկվելը և հանցագործություն չհամարվելն անմիջականորեն ենթադրում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով նախատեսված հիմքի առաջացում, բացի այդ, ՀՀ քրեական օրենսգրքի քննարկվող նորմն ամ-

րագրված է նույն օրենսգրքի ընդհանուր մասում և հանդիսանում է անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմք:

Իրավիճակն ավելի է բարդանում, եթե հաշվի առնենք, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետը համարվում է վարույթը բացառող ռեաբիլիտացիոն, իսկ 12-րդ կետը՝ ոչ ռեաբիլիտացիոն հիմք:

Հարկ է ընդգծել, որ քննարկվող խնդիրներն իրենց լուծումն ստացան Վճռաբեկ դատարանի՝ *Նարեկ Արմենակյանի* գործով 2015 թվականի դեկտեմբերի 18-ի թիվ ԵԿԴ/0231/01/14 որոշման մեջ: Մասնավորապես՝ վկայակոչված որոշման ուսումնասիրությունից հետևում է, որ Վճռաբեկ դատարանը, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 18-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հիման վրա արձանագրելով, որ ամբաստանյալին մեղսագրված արարքները չեն համարվում հանցագործություն, արդյունքում բեկանել է ստորադաս դատարանների դատական ակտերը, առաջադրված մեղադրանքներում ամբաստանյալին արդարացրել, նրա նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցրել հանցակազմի բացակայության հիմքով և քրեական գործի վարույթը կարճել:

Այսպիսով, պետք է փաստել, որ Վճռաբեկ դատարանի՝ վերը քննարկվող որոշումից հետևում է, որ արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 18-րդ հոդվածի 2-րդ մասով հանցագործություն չհամարվելու դեպքում անձի նկատմամբ **քրեական հետապնդումը ենթակա է դադարեց-**

ման ՔԳՕ 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի հիմքով:

Անցում կատարելով վարույթը բացառող ոչ ռեաբիլիտացիոն հիմքերին և դրանց առնչությամբ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի առանձին որոշումների վերլուծությանը՝ նշենք, որ ՔԳՕ 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետով սահմանված քրեական գործի հարուցումը բացառող և արդեն իսկ հարուցված քրեական գործի վարույթը կարճելու և քրեական հետապնդումը դադարեցնելու անվերապահ հիմքը՝ եթե օրենքով նախատեսված դեպքերում բացակայում է դիմողի (տուժողի) բողոքը, վերլուծության է ենթարկվել *Վահագն Եղիազարյանի* գործով Վճռաբեկ դատարանի 2014 թվականի մարտի 28-ի թիվ ՇԳ/0012/11/13 որոշման շրջանակներում:

Այսպես, վկայակոչված որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը քննարկման առարկա է դարձրել մասնավոր մեղադրանքի գործերով վարույթը դադարեցնելիս, մասնավորապես՝ դիմողի (տուժողի) բողոքի բացակայության հիմքով քրեական գործի հարուցումը մերժելիս կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելիս ենթադրյալ հանցանք կատարած անձի դիրքորոշումը հաշվի առնելու անհրաժեշտության հարցը:

Այդ առումով Վճռաբեկ դատարանն իր որոշման 15-րդ կետում նախևառաջ փաստել է, որ քրեադատավարական օրենքը չի պարտավորեցնում վարույթն իրականացնող մարմնին քրեական գործի հարուցումը մերժելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին

որոշում կայացնելիս հաշվի առնել ենթադրյալ հանցանք կատարած անձի կարծիքը, այդ թվում՝ ստանալ նրա համաձայնությունը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի հիմքով նրա նկատմամբ վարույթ չհարուցելու կամ հարուցված վարույթը կարճելու կապակցությամբ:

Այնուհետև, հիմնվելով անմեղության կանխավարկածի սկզբունքն ամրագրող կոնվենցիոն, սահմանադրական և քրեադատավարական դրույթների, վերջինիս կապակցությամբ *Վիրաբյանն ընդդեմ Հայաստանի* գործով Եվրոպական դատարանի կողմից⁴ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների վրա, ինչպես նաև հաշվի առնելով արդար դատաքննության իրավունքի ապահովման անհրաժեշտությունը՝ Վճռաբեկ դատարանը եզրահանգել է, որ ՔԳՕ 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետով նախատեսված հիմքով քրեական գործի հարուցումը մերժելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և գործի վարույթը կարճելու հարցը լուծելիս վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է հաշվի առնել ենթադրյալ հանցանք կատարած անձի դիրքորոշումը⁵: Իսկ այն դեպքում, երբ մասնավոր հետապնդման գործերով անձն առարկում է ՔԳՕ 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի հիմքով վարույթի դադարեցման դեմ, անկախ դիմողի (տուժողի) բողոքի բացակայության հանգամանքից, գործի վարույթը պետք է շարունակվի սովորական կարգով՝ հնարավորություն

տալով ենթադրյալ հանցանք կատարած անձին արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ, անկախ և անկողմնակալ դատարանի առջև ապացուցել իր անմեղությունը:

Հարկ է նշել, որ վերը մեջբերված իրավական դիրքորոշումները Վճռաբեկ դատարանը վերահաստատել է նաև *Արման Մակարյանի* գործով 2014 թվականի մայիսի 31-ի թիվ ԵԿԳ/0182/11/13 և *Գևորգ Կելեչյանի* գործով 2014 թվականի հոկտեմբերի 31-ի թիվ ԵԿԳ/0005/11/14 որոշումներում:

Այսպիսով, պետք է փաստել, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետով նախատեսված նորմը կիրառելի է հետևյալ պայմանների **միաժամանակյա** առկայության դեպքում՝

- վարույթն իրականացնող մարմինը հաստատված է համարել, որ անձը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 183-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված որևէ արարք է կատարել,

- բացակայում է դիմողի (տուժողի) բողոքը,

- **ենթադրյալ հանցանք կատարած անձը չի առարկում** ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի հիմքով իր նկատմամբ քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ հարուցված քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ⁶:

Նշենք, որ վարույթը բացառող ոչ ռեաբիլիտացիոն հիմքերի համատեքստում Վճռաբեկ դատարանն

առանցքային դիրքորոշումներ է արտահայտել նաև ԶԴՕ 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի առնչությամբ:

Այսպես, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետը սահմանում է. «Քրեական գործ չի կարող հարուցվել և քրեական հետապնդում չի կարող իրականացվել, իսկ հարուցված քրեական գործի վարույթը ենթակա է կարճման, եթե անցել են վաղեմության ժամկետները»:

Իսկ նույն օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 6-րդ մասն ամրագրում է, որ 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետում նշված հիմքով գործի վարույթի կարճում և քրեական հետապնդման դադարեցում չի թույլատրվում, եթե դրա դեմ առարկում է մեղադրյալը: Այս դեպքում գործի վարույթը շարունակվում է սովորական կարգով:

Վերոնշյալ քրեադատավարական նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի կիրառման համար ենթադրյալ հանցանք կատարած անձի համաձայնությունը պահանջվում է միայն այն դեպքում, երբ քրեական գործն արդեն իսկ հարուցված է, և անձն ունի մեղադրյալի կարգավիճակ:

Այդպիսի իրավական դիրքորոշում է արտահայտել նաև Վճռաբեկ դատարանը *Անահիտ Սաղաթեյյանի* գործով 2011 թվականի հոկտեմբերի 20-ի թիվ ԳԴ5/0022/01/10 որոշմամբ և *Սիրաժ Ղամբարյանի ու այլոց* գործով 2014 թվականի մարտի 28-ի թիվ ԵՇԳ/0055/01/11

որոշմամբ:

Այսպես, *Ա.Սաղաթելյանի* գործով որոշման 24-րդ կետում Վճռաբեկ դատարանը փաստել է. «(...) *[Բ]րեական պատասխանատվության ենթարկելու ժամկետներն անցած լինելն ինքնին բացառում է քրեական գործի վարույթը և քրեական հետապնդումը՝ անկախ ենթադրյալ իրավախախտում կատարած անձի համաձայնությունից կամ առարկությունից. համաձայնության հարցն առաջ է գալիս միայն կոնկրետ անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում սկսելուց՝ նրան մեղադրանք առաջադրելուց հետո»:*

Իսկ վերահաստատելով նշված դիրքորոշումը՝ *Ս.Ղամբարյանի և այլոց գործով* որոշման 14.1-րդ կետում դատարանն արձանագրել է, որ վաղեմության ժամկետներն անցնելու հիմքով քրեական գործի վարույթը կարճելու և քրեական հետապնդումը դադարեցնելու համար մեղադրյալի համաձայնության առկայությունը բխում է անմեղության կանխավարկածի սկզբունքից և անձի արդար դատաքննության, մասնավորապես՝ օրենքով սահմանված կարգով իր մեղավորության հարցը համապատասխան դատական ատյաններում վիճարկելու իրավունքից:

Ինչպես հայտնի է, Վճռաբեկ դատարանը բացառիկ դեպքերում, երբ առկա է նախկինում ձևավորված դիրքորոշման վերանայման օբյեկտիվ անհրաժեշտություն, կարող է զարգացնել կամ փոփոխել իր նախկին դիրքորոշումը⁷: Դա տեղի ունեցավ նաև վերը մեջբերված իրավա-

կան դիրքորոշումների պարագայում:

Այսպես, նկատի ունենալով, որ քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետները լրացած լինելը քրեական գործով վարույթը կամ քրեական հետապնդումը բացառող ոչ ռեաբիլիտացիոն հիմք է, իսկ այդ հիմքով վարույթը դադարեցնելիս չի բացառվում անձի նկատմամբ բացասական բնույթ ունեցող որոշ սոցիալ-իրավական հետևանքների առաջացումը՝ *Հրանտ Մազմանյանի* գործով 2015 թվականի մարտի 27-ի թիվ ԵԿԳ/0121/11/14 որոշման շրջանակներում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրեց, որ քննարկվող հիմքով անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում չիրականացնելու մասին որոշում կայացնելն առանց վերջինիս դիրքորոշումը (համաձայնությունը կամ առարկությունը) պարզելու գրկում է նրան իր անմեղության ապացուցման, իր իրավունքների և ազատությունների իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի կարևորագույն իրավունքներից:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը նշեց նաև, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 6-րդ մասի տառացի օրենսդրական ձևակերպումից բխող այն կարգավորումը, որ համապատասխան ոչ արդարացնող հիմքով քրեական գործի վարույթի կարճում և քրեական հետապնդման դադարեցում չի թույլատրվում, եթե դրա դեմ առարկում է մեղադրյալի դատավարական կարգավիճակ ունե-

ցող անձը, Եվրոպական կոնվենցիայում տեղ գտած «քրեական մեղադրանք» հասկացության ձևական մեկնաբանության արդյունք է:

Արդյունքում դատարանը հանգեց այն եզրակացության, որ վաղեմության ժամկետներն անցած լինելու հիմքով **քրեական գործի հարուցումը մերժելու, քրեական հետապնդում չիրականացնելու**, հարուցված քրեական գործի վարույթը կարճելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշում կայացնելիս յուրաքանչյուր դեպքում, **երբ հայտնի է ենթադրյալ հանցանք կատարած անձը, և փաստվում է համապատասխան անձի կողմից հանրորեն վտանգավոր արարքի կատարումը**, վարույթն իրականացնող մարմինը **պարտավոր է** պարզել այդ անձի դիրքորոշումը, քանի որ այն վարույթի հետագա ընթացքը կանխորոշելու հարցում էական դերակատարում ունի:

Հարկ է ընդգծել, որ *Ս.Ղամբարյանի և այլոց* գործով արդեն իսկ վերը վկայակոչված որոշման, ինչպես նաև *Հարություն Սարգսյանի* գործով 2015 թվականի փետրվարի 27-ի թիվ ՇՂ/0172/01/12, *Լուսինե Նավասարդյանի* գործով 2015 թվականի օգոստոսի 28-ի թիվ ԵՄԳ/0064/01/13 որոշումների շրջանակներում Վճռաբեկ դատարանը քննարկման առարկա է դարձրել նաև քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետն անցնելու հիմքով անձի նկատմամբ քրեական հետապնդումը դատարանի կողմից դադարեցնելու հետ կապված հարցերը:

Մասնավորապես՝ *Ս.Ղամբարյանի և այլոց* գործով որոշման 25-րդ կետում Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ այն դեպքում, երբ անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետը լրանում է գործի դատական քննության փուլում, այդ հիմքով նրան կատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու ընթացակարգի իրականացման պարտականությունը կրում է դատարանը: Մասնավորապես՝ դատարանը պետք է պարզի, թե արդյոք ամբաստանյալը համաձայն է, որ նրա նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցվի քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետն անցած լինելու հիմքով: Անձի համաձայնությունն ստանալու դեպքում դատարանը պարտավոր է դադարեցնել նրա նկատմամբ քրեական հետապնդումը, իսկ համաձայնության բացակայության դեպքում պետք է դատական քննությունը շարունակի ընդհանուր կարգով, սակայն դատավճիռ կայացնելիս՝ դադարեցնի անձի նկատմամբ քրեական հետապնդումը:

Իսկ անդրադառնալով քննարկվող հիմքով քրեական հետապնդումը վճռաբեկության փուլում դադարեցնելու հարցին՝ նույն կետում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է. «(...) [Այն դեպքում, երբ առաջին ատյանի կամ վերաքննիչ դատարանը, խախտելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի և 6-րդ մասի պահանջները, քրեական պատասխանատվության ենթարկե-

լու վաղեմության ժամկետն անցած լինելու դեպքում ընդհանուր կարգով շարունակում են դատական քննությունը և դատական ակտ են կայացնում՝ առանց անձի նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու, սպա Վճռաբեկ դատարանը պարտավոր է քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետն անցած լինելու հիմքով դադարեցնել անձի նկատմամբ քրեական հետապնդումը: Նշված հիմքով անձի նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցնելիս Վճռաբեկ դատարանը հաշվի է առնում այն հանգամանքը, որ անձն արդեն իրացրել է օրենքով սահմանված կարգով իր մեղավորության հարցը համապատասխան դատական ատյաններում վիճարկելու իր իրավունքը: Այլ խոսքով՝ քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետն անցած լինելու հիմքով անձի նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցնելիս Վճռաբեկ դատարանը հաշվի է առնում, որ անձն արդեն հնարավորություն ունեցել է ինչպես առաջին ատյանի դատարանում, այնպես էլ վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարաններում (վերջին դեպքում՝ վճռաբեկ բողոք բերելու միջոցով) վիճարկել իրեն առաջադրված մեղադրանքը, հետևաբար պարտավոր չէ անձից լրացուցիչ ճշտել, թե նա չի՞ առարկում արդյոք, որ իր նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցվի քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետն անցած լինելու հիմքով»:

Սույն իրավական դիրքորոշումների, ինչպես նաև Հ.Սարգսյանի և Լ.Նավասարդյանի գործերով որոշումների վերլուծության հիման վրա կարելի է եզրակացնել, որ այն դեպքում, երբ քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետները լրանում են առաջին ատյանի կամ վերաքննիչ դատարաններում, իսկ վերջիններս, խախտելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի համապատասխան պահանջները, ընդհանուր կարգով շարունակում են գործի քննությունը և կայացնում դատական ակտ՝ առանց անձի նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու, սպա Վճռաբեկ դատարանը պարտավոր է քննարկվող հիմքով դադարեցնել քրեական հետապնդումը՝

- եթե վճռաբեկ բողոքը բերվել է ստորադաս դատարանների կողմից թույլ տրված վերոգրյալ դատական սխալի հիմքով և միևնույն ժամանակ չի վիճարկվել ամբաստանյալի մեղավորության հարցը: Այս դեպքում Վճռաբեկ դատարանը պարտավոր չէ անձից լրացուցիչ ճշտել, թե նա չի՞ առարկում արդյոք, որ իր նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցվի վերը վկայակոչված հիմքով, քանի որ բերված բողոքը արդեն իսկ ենթադրում է վերջինիս համաձայնությունը (ընդ որում, նույնը վերաբերում է նաև այն դեպքերին, երբ վաղեմության ժամկետները լրանում են վերաքննիչ դատարանի կողմից դատական ակտ կայացվելուց հետո և մինչև դրա՝ օրինական ուժի մեջ մտնելը բերվում է

վճռաբեկ բողոք համապատասխան հիմքով քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին (այդ առումով տե՛ս *Լ.Նավասարդյանի* գործով որոշումը)։

- մեղսագրված արարքում ամբաստանյալի մեղքի առկայությունը հաստատված համարելուց հետո, եթե վճռաբեկ բողոքը չի բերվել ստորադաս դատարանների կողմից թույլ տրված վերոհիշյալ դատական սխալի հիմքով, կամ եթե բերվել է, սակայն միևնույն ժամանակ ստորադաս դատարանների կայացրած դատական ակտերը վիճարկվել են

նաև ամբաստանյալի մեղավորության մասով։

Այսպիսով, ամփոփելով վերոշարադրյալը՝ հարկ է փաստել, որ քրեական գործի վարույթը և (կամ) քրեական հետապնդումը բացառող՝ վերը քննարկված հիմքերի առկայությամբ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր նախադեպային իրավունքում ձևավորել է սկզբունքային նշանակություն ունեցող իրավական դիրքորոշումներ՝ վերացնելով առանձին հարցերի շուրջ ստեղծված անորոշությունը և լուծելով իրավակիրառ պրակտիկայում առկա խնդիրները։

1. Ընդ որում, նույնը վերաբերում է նաև քրեական գործի հարուցումը մերժելու և (կամ) քրեական հետապնդում չիրականացնելու մասին որոշմանը։

2. Տե՛ս, օրինակ, Եվրոպական դատարանի *Ֆալկներն ընդդեմ Ավստրիայի* (Falkner v. Austria) գործով 2004 թվականի սեպտեմբերի 30-ի որոշումը, գանգատ թիվ 6072/02, *Չոլոտուխինն ընդդեմ Ռուսաստանի* (Zolotukhin v. Russia) գործով 2009 թվականի փետրվարի 9-ի վճիռը, գանգատ թիվ 14939/03, 113-115 կետեր։

3. *Аветисян С.С.* Проблемы уголовно-правовой охраны личности, общества и государства, избранные труды. Ереван, 2016, с. 393-394.

4. Վիրաբյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով Եվրոպական դատարանի

2012 թվականի հոկտեմբերի 2-ի վճիռը, գանգատ թիվ 40094/05, կետ 185-186։

5. Ընդ որում, այդպիսի դիրքորոշում է արտահայտել նաև ՌԴ սահմանադրական դատարանը (տե՛ս ՌԴ սահմանադրական դատարանի 2011 թվականի հուլիսի 14-ի N 16-П 2011 որոշման 2.2-րդ կետը)։

6. Թիվ ԵԿԳ/0182/11/13 և թիվ ԵԿԳ/0005/11/14 որոշումների 13-րդ կետերը։

7. Լուսինե Բաբայանի գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի մարտի 30-ի թիվ ԵԿԳ/0093/11/11 որոշման 13-14-րդ կետերը, Գևորգ Խնուսյանի գործով 2014 թվականի հոկտեմբերի 30-ի թիվ ԵԷԳ/0030/01/12 որոշման 18-րդ կետը։

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի քրեական սպալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ*

Ելիզավետա ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ
*ՀՀ վճարելի դատարանի դատավոր,
իրավագիտության թեկնածու*

**ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՓՈՒԼՈՒՄ
ՊՐԱ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԾԱԳԱԾ ԿԱՍԿԱԾՆԵՐԻ
ԵՎ ԱՆՀՍԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ
ՀՀ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ**

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

20

Դատական ակտերի կատարումը քրեական դատավարության եզրափակիչ փուլն է: Այն սկսվում է դատական ակտն օրինական ուժի մեջ մտնելու պահից և ներառում այդ ակտի իրացումն ապահովող դատավարական գործողությունները և որոշումները¹:

Դատական ակտերի կատարման փուլի առանձնահատկությունն այն է, որ այդ ընթացքում փաստացի իրականացվում են օրինական ուժ ստացած դատական ակտերի պահանջները, ինչպես նաև լուծվում դրանց կատարման ընթացքում ծագող տարբեր հարցեր: Այլ կերպ՝ այս փուլի էությունն առավելապես դրսևորվում է դատարանի կողմից կայացված դատական ակտն ուժի մեջ մտնելուց հետո այն օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետներում կատարման ուղարկելով, ինչպես նաև

դատարանի վերահսկողական բնույթի դերակատարմամբ՝ կապված դատավճռի կամ այլ դատական ակտի կատարման ընթացքում առաջացող խնդիրների լուծման հետ:

Դատական ակտերի կատարման ընթացքում երբեմն առաջանում են իրավական բնույթի այնպիսի հարցեր, որոնք չլուծելու պարագայում հնարավոր չէ ապահովել դատական ակտի փաստացի ի կատար ածումը:² Դրանց թվին են դասվում նաև այն հարցերը, որոնք կապված են դատական ակտի վերաբերյալ ծագած կասկածների և անհատակությունների հետ:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 430-րդ հոդվածը սահմանում է. «Դատավճիռ կամ այլ դատական որոշում կայացրած դատարանն իրավունք ունի լուծել դրա ի կատար ածման ընթացքում ծագած կասկածները և անհատա-

կությունները, մասնավորապես՝

1) հստակ որոշել հաշվարկվող պատժի չափը, եթե դատարանի դատավճռում այն սահմանված չէ.

(...)

3) լուծել խափանման միջոցների, դատական ծախսերը վերաբաշխելու և իրեղեն ապացույցների ճակատագրի հարցը, եթե այն լուծված չի եղել կամ լուծված է եղել ոչ հստակ.

4) մեկնաբանել իր որոշումների անհատակութայնությունները»:

Վերոգրյալ նորմի վերլուծությունը վկայում է, որ դատարանը կարող է անհատակությունը լուծելու մասին որոշում կայացնել միայն այն դեպքում, երբ համապատասխան դատական ակտը մտել է **օրինական ուժի մեջ** ու գտնվում է ի կատար ածման փուլում և անհատակությունը պայմանավորված է նշյալ հոդվածում մատնանշված հարցերի հետ:³

Նկատենք, որ դատական ակտի կատարման ընթացքում դրա վերաբերյալ ծագած կասկածները և անհատակությունները լուծելու՝ դատարանի իրավասության առանձին հիմնախնդիրները քննարկման առարկա են դարձել ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ *Գայանե Փահլևանյանի* գործով 2013 թվականի փետրվարի 15-ի թիվ *ԼԳ/0224/01/11* (այսուհետ՝ նաև *Գ. Փահլևանյանի* գործով որոշում) և *Վլադիմիր Կոթոյանի* գործով 2014 թվականի մարտի 28-ի թիվ *ԵԿԳ/0039/15/13* որոշումներում (այսուհետ՝ նաև *Վ. Կոթոյանի* գործով որոշում):

Այսպես, անդրադառնալով *Գ. Փահլևանյանի* գործով որոշմանը՝ նշենք, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 430-րդ հոդվածի վերլուծության հիման վրա ՀՀ վճռաբեկ դատարանը (այսուհետ՝ նաև Վճռաբեկ դատարան) նշյալ որոշման 11-րդ կետում նախևառաջ փաստել է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի այդ հոդվածը սահմանում է դատավճռի կամ դատական այլ որոշման ի կատար ածման փուլում դատարանի լուծմանը ենթակա հարցերի հետևյալ շրջանակը՝

- պատժի չափի հստակեցում,
- խափանման միջոցների հետ կապված հարցեր,
- դատական ծախսերի վերաբաշխում,
- իրեղեն ապացույցների տնօրինում,
- որոշման մեջ առկա անհատակությունների պարզաբանում:

Այնուհետև անդրադառնալով դրանցից մեկի՝ որոշման մեջ առկա անհատակությունների պարզաբանման մասով դատարանի իրավասությանը՝ ձևավորել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «...[Դ-ա] ներառում է այն հարցերի լուծումը, որոնք կապված չեն անձի մեղքի կամ նրա նկատմամբ նշանակված պատժի հետ: Այլ խոսքով՝ **անձի մեղքի և (կամ) պատժի հետ կապված հարցերը ենթակա են լուծման բացառապես գործի դատական քննության փուլում**, իսկ գործի քննության այլ փուլերում դրանց անդրադարձը հակասում է օրինական ու-

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Ինչպանություն

ժի մեջ մտած դատական ակտի որոշակիության սկզբունքին:

(...)[Մ]եղքի և (կամ) պատժի հետ կապված հարցերը դուրս են անհատակությունների լուծման դատարանի իրավասության շրջանակներից և պետք է իրականացվեն ՀՀ քրեադատավարական օրենքով սահմանված՝ դատական ակտի բողոքարկման ընթացակարգով»:

Հաջորդ հարցը, որը բարձրացվել էր Վճռաբեկ դատարանի առջև, այն էր, թե դատական որոշման կատարման փուլում դատարանն իրավասո՞ւ է արդյոք դատական ակտի անհատակությունը լուծելու ընթացակարգով կիրառել համաներման ակտ:

Այդ առումով հարկ է ընդգծել, որ Վճռաբեկ դատարանը, վերը մատնանշված իրավական դիրքորոշումները համադրելով համաներման բնույթի և դրա կիրառման հարցերի առնչությամբ իր կողմից նախկինում⁴ ձևավորված դատողությունների հետ և զարգացնելով դրանք՝ արձանագրել է. «...)[Բ]ր իրավական նշանակությամբ համաներման ակտը հանդիսանում է իրավաբանական փաստ, այսինքն՝ հանգամանք, որի հետ իրավական նորմը կապում է իրավական հետևանքների (իրավահարաբերությունների) փոփոխումը կամ դադարեցումը:

Որպես «իրավադադարեցնող» իրավաբանական փաստ՝ համաներման ակտը հանդես է գալիս այն դեպքերում, երբ սահմանում է

նշանակված պատժից անձին ազատելու և դատվածությունը հանելու դեպքերը:

Որպես «իրավափոփոխող» իրավաբանական փաստ՝ համաներման ակտը հանդես է գալիս այն դեպքերում, երբ սահմանում է անձի նկատմամբ նշանակված պատժաչափի կրճատման դեպքերը:

Վերոնշյալ՝ «իրավադադարեցնող» և «իրավափոփոխող» իրավաբանական փաստերի իմաստով՝ համաներման ակտով նախատեսված «պատժից ազատելը», «դատվածությունը հանելը» և «պատժաչափը կրճատելը» տարբերվում են ՀՀ քրեական և քրեակատարողական օրենսգրքերով նախատեսված համանման ինստիտուտներից, քանի որ իրականացվում են ոչ թե ուղղակիորեն նյութաիրավական օրենսդրության, այլ ինքնուրույն գործող իրավական փաստաթղթի՝ համաներման ակտի կիրառման արդյունքում (...):»:

Վերոգրյալի արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը եկավ այն եզրահանգման, որ համաներման ակտի հիման վրա պատժից ազատելու, դատվածությունը մարելու և պատժաչափը կրճատելու դեպքերը չեն հանդիսանում անձի պատժի հետ կապված հարցի լուծում:

Ընդ որում, նշյալ եզրահանգման հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը փաստեց, որ երբ գործի դատական քննության ընթացքում դատարանն անձի նկատմամբ չի կիրառում համաներման ակտը և դատավճիռն օրինական ուժի մեջ է մտնում նա-

խատեսված համաներման չկիրառմամբ, դատարանն իրավասու է մեկնաբանել իր որոշման մեջ առկա անհատակությունը և դատավճռի կամ դատական այլ որոշման ի կատար ածման փուլում կայացնել անձի նկատմամբ համաներման ակտի կիրառման մասին որոշում:

Հարկ ենք համարում ընդգծել, որ վերջին դատողության հետ կապված՝ դատարանը, սակայն, արեց հետևյալ «վերապահումը». դատական ակտի կատարման փուլում համաներման ակտի կիրառումը հնարավոր է այն դեպքում, երբ դատարանը գործի դատական քննության ընթացքում ընդհանրապես չի անդրադարձել համաներման ակտի կիրառման հարցին: Այն դեպքում, երբ գործի դատական քննության փուլում դատարանն անդրադառնում է անձի նկատմամբ համաներման ակտի կիրառման հարցին և սխալ է թույլ տալիս, օրինակ՝ քննարկում է համաներման կիրառման հարցը և չի կիրառում կիրառման ենթակա համաներման ակտը կամ սխալ է կիրառում այն, ապա համաներման ակտի կիրառման հետ կապված վերոնշյալ սխալները հանդիսանում են անձի նկատմամբ պատիժ նշանակելիս թույլ տրված դատական սխալներ, որոնք պետք է ուղղվեն ՀՀ քրեադատավարական օրենքով սահմանված՝ դատական ակտի բողոքարկման ընթացակարգով:

Նկատենք, որ սույն «վերապահումը» Վճռաբեկ դատարանը վե-

րահաստատել և զարգացրել է Վ.Կոթոլյանի գործով որոշման 16-րդ և 17-րդ կետերում: Այսպես, Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ դատական ակտի կատարման փուլում դատարանն իրավասու է իր կողմից նախկինում կայացված դատական ակտի անհատակությունը պարզաբանել և կիրառել համաներման ակտի այս կամ այն դրույթը բացառապես այն դեպքում, եթե այն կիրառելու իրավասությունը տվյալ համաներման ակտով վերապահված է դատարանին: Այն դեպքում, երբ համաներման ակտի կոնկրետ դրույթը կիրառելու իրավասությունը վերապահված է քրեակատարողական հիմնարկի պետին, դատավճիռ կամ այլ դատական որոշում կայացրած դատարանն իրավունք չունի դրա ի կատար ածման ընթացքում ծագած կասկածների և անհատակությունների լուծման իր իրավագործության սահմաններում կիրառել համաներման ակտի տվյալ դրույթը կամ նշված իրավասությամբ օժտված մարմնին (պաշտոնատար անձին) պարզաբանել խնդրո առարկա դրույթի կիրառման անհրաժեշտությունը:

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանը փաստել է, որ այն դեպքերում, երբ դատավճիռ կայացնելիս դատարանը կիրառում է համաներման ակտի որևէ դրույթ, սակայն դատական ակտն ի կատար ածելու փուլում առաջանում է դատապարտյալի նկատմամբ համաներման ակտի առավել բարենպաստ

դրույթի կիրառման խնդիր (օրինակ՝ դատարանը գործի դատական քննության ընթացքում համաներման ակտի հիման վրա անձին նկատմամբ նշանակված պատժի չկրած մասը կրճատում է, իսկ դատական ակտն ի կատար ածելու փուլում առաջանում են համաներման ակտի հիման վրա անձին պատժից ազատելու հիմքեր կամ ընդունվում է նոր համաներման ակտ, որի դրույթներն առավել բարենպաստ են և կիրառելի են անձին նկատմամբ), ապա այդ դրույթի կիրառելիության հարցը պետք է լուծի համապատասխան քրեակատարողական հիմնարկի պետը՝ համաներման ակտով ամրագրված իրավագործության սահմաններում, այլ ոչ թե դատարանը՝ դատավճռի անհատակությունը լուծելով:

Ընդ որում, Վճռաբեկ դատարանը նույն կետում արձանագրել է նաև, որ իր վերոշարադրյալ դիրքորոշումը չի սահմանափակում անձի դատական պաշտպանության իրավունքը, քանի որ համաներման ակտի այս կամ այն դրույթը կիրառելու վերաբերյալ քրեակատարողական հիմնարկի պետի որոշման իրավաչափությունը շահագրգիռ անձի կողմից կարող է վիճարկվել դատական կարգով:

Փաստենք, որ վերոգրյալի արդյունքում Վ.Կոթոյանի գործով որոշման 19-րդ կետում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ դատապարտյալ Վ.Կոթոյանի նկատմամբ համաներման ակտի կոնկրետ դրույթի կիրառման իրա-

վասությունը համապատասխան քրեակատարողական հիմնարկին վերապահված լինելու պարագայում այն պետք է կիրառվեր քրեակատարողական հիմնարկի և ոչ թե դատարանի կողմից, հետևաբար, առաջին ատյանի դատարանի՝ դատավճռի անհատակությունը մեկնաբանելու վերաբերյալ քրեակատարողական հիմնարկի պետի դիմումը մերժելու մասին ստորադաս դատարանների որոշումները Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարել:

Անդրադառնալով *Գ.Փահլևանյանի* գործի փաստական հանգամանքներին՝ նշենք, որ դրանք հետևյալն են. Գ.Փահլևանյանի վերաբերյալ Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի 2012 թվականի հունվարի 31-ի դատավճիռը մտել էր օրինական ուժի մեջ և ուղարկվել կատարման: Դատապարտյալ Գ.Փահլևանյանի պաշտպանը դիմել էր առաջին ատյանի դատարան՝ խնդրելով հստակեցնել այդ դատավճիռը և որոշել, թե համաներման համապատասխան ակտը Գ.Փահլևանյանի նկատմամբ կիրառելու պայմաններում նրա նկատմամբ նշանակված վերջնական պատիժը որքան է կազմում:

Առաջին ատյանի դատարանը որոշում էր կայացրել 2012 թվականի հունվարի 31-ի դատավճռի անհատակությունը լուծելու մասին: Այդ դատական ակտով դատարանը որոշել էր, որ Գ.Փահլևանյանի նկատմամբ համաներման կիրառելու արդյունքում վերջինս ենթակա է

ագատման ՀՀ քրեական օրենսգրքի 376-րդ հոդվածի 1-ին մասով նշանակված պատժից, իսկ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 179-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետով նշանակված պատժի մեկ չորրորդ մասը ենթակա է կրճատման: Առաջին ատյանի դատարանի վերոնշյալ որոշումը վերաքննիչ դատարանի որոշմամբ թողնվել էր օրինական ուժի մեջ:

Սույն փաստերի նկատմամբ կիրառելով վերը քննարկված իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր համարեց առաջին ատյանի դատարանի՝ Գ.Փահլևանյանի վերաբերյալ 2012 թվականի հունվարի 31-ի դատավճռի անհատակությունը լուծելու մասին նույն դատարանի հա-

մապատասխան որոշումը: Իսկ արդյունքում մերժեց վճռաբեկ բողոքը՝ վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ:

Այսպիսով, ամփոփելով վերոշարադրյալը՝ հարկ է արձանագրել, որ Վճռաբեկ դատարանի ձևավորած նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ դատական որոշման կատարման փուլում դատարանն իրավասու է դատական ակտի անհատակությունը լուծելու ընթացակարգով կիրառել համաներման ակտ, եթե այն կիրառելու իրավասությունը համաներման տվյալ ակտով վերապահված է դատարանին, և վերջինս գործի դատական քննության ընթացքում չի քննարկել դրա կիրառման հարցը:

1. ՀՀ քրեական դատավարություն, «Հատուկ մաս», դասագիրք բուհերի համար, Եր., ԵՊՀ հրատ., 2010, էջ 469:

2. Նույն տեղը, էջ 481:

3. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի Ալբերտ Օհանյանի գործով 2010 թվա-

կանի հուլիսի 23-ի թիվ ԵԱԶԳ/0001/11/10 որոշման 16-րդ կետը:

4. Վճռաբեկ դատարանի Վարուժան Ավետիսյանի գործով 2011 թվականի հոկտեմբերի 20-ի թիվ ՍԳ-3/0013/01/11 որոշումը:

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի քրեական սպալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ*

Արմեն ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի նախագահի խորհրդական,
իրավագիտության թեկնածու,
ԵՊՀ քրեական դատավարության
և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասիստենտ*

**ՆՈՐ ԵՐԵՎԱՆ ԵԿԱԾ ԵՎ ՆՈՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՈՎ
ԲԱՃԱՌԻԿ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ԾԱԳՈՒՄԸ ԵՎ ՉԱՐԳԱՅՈՒՄԸ**

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

Նոր երևան եկած և նոր հանգամանքներով բացառիկ վերանայման ինստիտուտի ծագման և զարգացման ուսումնասիրությունը վկայում է, որ այն՝ ձևավորվել է 19-րդ դարում, և հասարակական հարաբերությունների, դատական պրակտիկայի զարգացմանը զուգընթաց անընդհատ փոփոխվել և կատարելագործվել է:

Կատարված ուսումնասիրությունները վկայում են, որ այս ինստիտուտն առաջին անգամ իր իրավական ամրագրումն ստացել է Ռուսական կայսրությունում, այդ թվում նաև նրա կազմի մեջ մտնող Արևելյան Հայաստանում Ալեքսանդր Երկրորդի կողմից իրականացված դատաիրավական բարեփոխումների հիման վրա 1864 թվականի նոյեմբերի 20-ին ընդունված քրեական դատավարության կանոնադրությունում:

Այնուհետև այն նույնությամբ, առանց փոփոխությունների պահ-

պանվել է 1918 թվականի մայիսի 28-ին հռչակված Հայաստանի առաջին Հանրապետությունում:

Ավելին, այս ինստիտուտը գործել է նաև Հայաստանի երկրորդ Հանրապետությունում՝ ամրագրված լինելով Հայաստանի ՍԽՀ 1923 և 1934 թվականների, ինչպես նաև ՀՍՍՀ 1961 թվականի քրեական դատավարության օրենսգրքերում:

Ուստի հիմք ընդունելով սույն ինստիտուտի ծագման և զարգացման վերոգրյալ հաջորդականությունը՝ ցանկանում ենք նախևառաջ քննարկել Ռուսական կայսրության՝ 1864 թվականի քրեական դատավարության կանոնադրության (այսուհետ՝ 1864 թվականի կանոնադրություն) համապատասխան դրույթները:

Մինչ դրանց անդրադառնալը, սակայն, նշենք, որ մեր կողմից 1864 թվականի կանոնադրության ուսումնասիրությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ 19-րդ դարի սկզբին Ռուսաստանին միանալուց

ՂԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

հետո Արևելյան Հայաստանում² արդեն սկսել էր գործել 19-րդ դարի երկրորդ կեսին անցկացրած դատաիրավական բարեփոխումներից հետո հետախուզական (ինկվիզիցիոն) քրեական դատավարությունից խառը (հետախուզական-մրցակցային) ձևի վերածված ռուսական քրեական դատավարությունը, ինչը նաև մեծ նշանակություն ունեցավ Հայաստանի տարածքում ժողովրդավարական իրավական ինստիտուտների ու քրեական դատավարության ներմուծման համար և նախադրյալ հանդիսացավ Հայաստանի առաջին Հանրապետությունում խառը քրեական դատավարության կառուցման ճանապարհին:³

Կարևոր ենք համարում նշել նաև, որ մինչ 1864 թվականի կանոնադրության ընդունումը Ռուսաստանում, այդ թվում նաև արդեն իսկ վերջինիս միացած Արևելյան Հայաստանում դատավարական օրենսդրությունն իրենից ներկայացնում էր ամենատարբեր ազգերի և ամենատարբեր ժամանակաշրջաններում ընդունված որոշումների չփոխկապակցված ամբողջություն...⁴ որը, փաստացի, օրինական ուժի մեջ մտած վերջնական ակտերի վերանայման որևէ հնարավորություն, բացառությամբ կարեկցության համար կայսեր կողմից ներման, Ռուսական կայսրության 1830 թվականի օրենսգրքի 238-րդ պարագրաֆի⁵ համաձայն, չէր նախատեսում:

Եվ այսպես, 1864 թվականի կանոնադրության ուսումնասիրությունը վկայում է, որ վերջինս, բացի դատական վերանայման վերաբնությունից և վճռաբեկության իրավական մեխա-

նիզմներից, «Քրեական գործերի նորոգման մասին» վերտառությամբ 5-րդ գլխում 934-940 հոդվածներով առաջին անգամ Ռուսաստանի, ինչպես նաև Արևելյան Հայաստանի պատմության մեջ օրենսդրորեն ամրագրել էր նաև օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռների վերանայման մեխանիզմը:

Կանոնադրության 5-րդ գլխի⁶ համաձայն՝ դատախազական հսկողություն իրականացնող անձինք, դատապարտյալները կամ նրանց ազգականները և յուրայինները⁷, իսկ եթե անօրինական դատապարտված անձը մահացել էր, ապա նրա ազգականների կողմից ընտրված կամ դատարանի կողմից նշանակված պաշտպանը կանոնադրությամբ նախատեսված հիմքերի առկայության դեպքում կարող էին օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռների վերանայման խնդրանք կամ միջնորդություն ներկայացնել բացառապես Կառավարիչ սենատի վճռաբեկ դեպարտամենտ, ինչը հանդիսանում էր այն միակ բարձրագույն դատական մարմինը, որը լիազորված էր ուսումնասիրելու այդ միջնորդությունները (հոդվածներ 934 և 939):

Դատավճիռների վերանայման հիմքերը, որոնք կանոնադրությունում անվանվում էին «գործերի նորոգման օրինական պատճառներ», կանոնադրության 935-րդ հոդվածի համաձայն, համարվում էին.

1) մի քանի անձանց տարբեր դատավճիռներով դատապարտումը միևնույն, այդ թվում՝ այնպիսի հանցագործության համար, որն իրականացրած դատապարտյալներից որևէ մեկն ապացուցում է այլ դատա-

պարտյալներից որևէ մեկի կողմից դրա կատարման անհնարինությունը.

2) որևէ անձի դատապարտումն այն անձի սպանության համար, ով հետագայում պարզվում է՝ կենդանի է, կամ այլ հանցագործության համար, որը չի իրականացվել, և, ընդհանրապես, ապացույցների բացահայտումը, որոնք վկայում են դատապարտյալի անմեղությունը կամ դատական սխալի հետևանքով նրա կողմից ավելի ծանր պատժի կրումը, քան այն, որը նա կատարել էր.

3) այնպիսի կեղծ փաստաթղթերի կամ սուտ վկայությունների բացահայտումը, որոնք դրվել են դատավճռի հիմքում.

4) դատարանի կողմից դատավորի շահադիտական կամ այլ անձնական շահի դրսևորումների ապացուցումը այն քրեական գործերով, որոնց նորոգման վերաբերյալ խնդրանք կամ միջնորդություն է ներկայացվել:

Քրեական գործերի նորոգման էական պայմանն այն էր, որ գործերի նորոգման հիմքեր (օրինական պատճառներ) հանդիսացող հանգամանքները պետք է հայտնաբերված լինեին դատավճռի կայացումից հետո, այսինքն՝ դրանք պետք է հայտնի չլինեին ո՛չ դատարանին, ո՛չ մեղադրյալին իրենցից անկախ պատճառներով, բացի այդ, այդ հանգամանքները պետք է հիմնված լինեին ոչ թե ենթադրությունների, այլ հաստատապես ապացուցված և իրենցից որևէ կասկած չենթադրող փաստերի վրա⁸ ու վկայեին կայացված դատավճռի հիմքերի կամ դատավճռի ըստ էության սխալ լինելու մասին:⁹

Վերը նշված հանգամանքով պայմանավորված՝ տեսությունում գործե-

րի նորոգման հիշյալ հիմքերը բաժանվել էին երկու խմբի՝ 1) նոր հանգամանքներ, որոնք վկայում են դատավճռի ըստ էության սխալ լինելը, օրինակ՝ դատապարտյալի անմեղությունը (935-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասեր), 2) նոր հանգամանքներ, որոնք վկայում են գանգատարկվող դատավճռի հիմքերի սխալ լինելը, օրինակ՝ գործում եղած ապացույցների կեղծված լինելու կամ այն մասին, որ դատավորի գործունեությունը հիմնվել էր ոչ թե արդարադատության նպատակների իրականացման, այլ շահադիտական կամ այլ անձնական շահի դրսևորումների վրա (935-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասեր):¹⁰

Հետաքրքիր է այն, որ այդ հիմքերի մասով կանոնադրությունն ամրագրել էր նաև որոշ բարենպաստ նորմեր՝ ի շահ թե՛ արդարացվածի և թե՛ դատապարտյալի:

Այսպես, կանոնադրության 21-րդ և 22-րդ հոդվածներով սահմանվել էին. «21. Պատշաճ դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով արդարացված անձը չի կարող երկրորդ անգամ ենթարկվել քննության կամ դատվել այդ նույն հանցագործության համար, եթե նույնիսկ բացահայտվել են նրան մերկացնող նոր հանգամանքներ: 22. Օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով պատժի կամ տուգանքի ենթարկված դատապարտյալը չի կարող կրկին դատվել այդ նույն գործով, եթե նույնիսկ հետագայում հայտնաբերվել են նրա մեղավորությունը ծանրացնող հանգամանքներ»: Իսկ կանոնադրության 23-րդ հոդվածը վերոնշյալ նորմերից որպես բացառություն սահմանել էր միայն այն դեպքերը, երբ դատարա-

նի կողմից հաստատվում էր, որ նախկինում կայացված դատավճիռը եղել էր կեղծիքի, կաշառքի կամ այլ հանցագործության հետևանք:

Վերոնշյալ նորմերի սահմանումը բավականին հետաքրքիր է նաև այդ ժամանակաշրջանի եվրոպական որոշ երկրների օրենսդրությունների տեսանկյունից, քանի որ, օրինակ, Գերմանիայի, Ավստրիայի, Նորվեգիայի՝ այդ ժամանակահատվածի օրենսդրություններն օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռների վերանայումը հնարավոր էին համարում ոչ միայն վերոնշյալ դեպքերում, այլև դատապարտյալի կողմից մեղանշական խոստովանության կամ ցանկացած այլ նոր հանգամանքների ի հայտ գալու պարագայում¹¹, իսկ, օրինակ, Ֆրանսիայի քրեադատավարական օրենսդրությունում, ի տարբերություն կանոնադրության, ընդհանրապես արգելված էր արդարացնող դատավճիռների վերանայումը, ուստի նոր երևան եկած հանգամանքներով օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռները կարող էին վերանայվել՝ բացառապես ի շահ դատապարտյալի:¹²

Ի շահ դատապարտյալի՝ բարենպաստ դրույթներ սահմանվել էին նաև կանոնադրության 25-րդ և 26-րդ հոդվածներում, որոնց համաձայն՝ այն դեպքերում, երբ ապացույցների ի հայտ գալը վկայում էր դատապարտյալի անմեղությունը կամ նրա կողմից ավելի թեթև հանցանք կատարելը, քան այն, որի համար դատապարտվել էր, ապա գործերը նորոգվում էին անկախ վաղեմության ժամկետները լրանալուց կամ դատապարտյալի մահից:

Օրինական ուժի մեջ մտած դա-

տավճիռների վերանայման միջնորդությունների քննության հետ կապված՝ նշենք, որ համաձայն կանոնադրության 936-րդ հոդվածի՝ այդ միջնորդությունների ներկայացման դեպքում Սենատը նախապես հավաստիանում էր դրանց հիմքում ընկած հանգամանքների իսկության մեջ և դրանից հետո միայն, եթե միջնորդությունը համարում էր հիմնավոր, գործը հանձնում էր այն դատարան, որին այն ընդդատյա էր:

Այդ առումով Վ.Ա. Դավիդովն իրավացիորեն նշում է, որ կանոնադրությունն այդ միջնորդությունների հիմնավորվածության ստուգման որևէ մեխանիզմ չէր նախատեսում: Բացի այդ, կանոնադրությունից պարզ չէր նաև, որ եթե Սենատը միջնորդությունը համարում էր հիմնավոր, ապա մինչ գործը դատարանին հանձնելը արդյո՞ք բեկանում էր դատավճիռը, թե ոչ:¹³

Սակայն, ինչպես նշում է նույն հեղինակը¹⁴, այդ խնդիրները կարծես թե լուծվել էին դատական պրակտիկայի միջոցով, քանի որ ըստ Ի.Յա. Ֆոյնիցլու՝ Սենատն այդ միջնորդությունների հիմքում ընկած հանգամանքների իսկության մեջ հավաստիանում էր օրեր-դատախազության միջոցով՝ անհրաժեշտության դեպքում դրա համար նշանակելով հատուկ քննություն:¹⁵ Իսկ ինչ վերաբերում է դատավճռի բեկանալուն կամ չբեկանալուն, ապա իրավաբանական գրականության մեջ նշվում է, որ եթե Սենատը տեսնում էր, որ առկա էին գործի նորոգման հիմքեր, ապա բեկանում էր օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռը և գործն ուղարկում այն դատարան, որին ընդդատյա էր վեր-

ջինս:¹⁶ Այն, որ դատավճիռները բեկանվում էին, վկայում են նաև կանոնադրության 937-րդ և 940-րդ հոդվածները:

Այսպիսով, հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ կարելի է եզրակացնել, որ 1864 թվականի կանոնադրությունը նոր երևան եկած հանգամանքներով օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռների վերանայման հետ կապված հարաբերությունները կարգավորել էր բավականին կառուցողական, ամբողջական և համալիր կերպով, ինչի վկայությունն է այն, որ մինչ օրս այդ հարաբերությունները կարգավորող քրեադատավարական օրենսդրությունում չեն կատարվել ծավալուն ու սկզբունքային փոփոխություններ:

Եվ ահա պատմությունը վկայում է, որ մինչ Հայաստանի առաջին Հանրապետության հռչակումը 1917 թվականի հոկտեմբերյան հեղափոխությունից հետո բոլշևիկյան կառավարությունը, նույն թվականի նոյեմբերի 22-ին (դեկտեմբերի 5) ընդունելով «Գատարանի մասին» N1 դեկրետը,¹⁷ ամբողջությամբ տապալեց Ռուսական կայսրության դատական համակարգը¹⁸, այդ թվում նաև օրենսդրական դաշտը և նրա մասը կազմող 1864 թվականի կանոնադրությունը:

Չնայած՝ վերջինս փաստացի վերականգնվեց արդեն իսկ Հայաստանի առաջին Հանրապետությունում, ինչի մասին է վկայում այն, որ անկախության հռչակումից հետո Հայաստանի խորհուրդը 1918 թվականի դեկտեմբերի 6-ին վեց օրենքների ընդունմանը զուգահեռ նույն օրն ընդունեց նաև «Նախկին Ռուսական կայսրության օրենքների գործադրման մասին Հայաստանի տերիտորիայի

վրա» օրենքը,¹⁹ որի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում ժամանակավորապես գործողության մեջ էին դրվում նախկին Ռուսական կայսրության օրենքները՝ Ժամանակավոր կառավարության, Անդրկովկասյան կոմիսարիատի, Սեյմի ու Հայաստանի խորհրդի փոփոխություններով ու լրացումներով:²⁰

Իրավաբանական գրականության ուսումնասիրությունը²¹ վկայում է, որ նորահռչակ հանրապետության կողմից 1864 թվականի կանոնադրությունը ռեցեպցիայի ենթարկելուց հետո դրանում օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռների վերանայման առանձնահատկությունների մասով ընդհանրապես փոփոխություններ չէին կատարվել, իսկ ընդհանուր առմամբ կանոնադրությունում իրականացվել էին ընդամենը մի քանի հոդվածների փոփոխություններ:

Իրավիճակը շարունակվեց անփոփոխ մնալ մինչև 1923 թվականը, երբ արդեն իսկ Հայաստանի երկրորդ Հանրապետությունում ՀՄԽՀ կենտրոնական գործադիր կոմիտեն սեպտեմբերի 28-ին ընդունեց ՀՄԽՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը՝ վերացնելով քրեական դատավարության ՀՄԽՀ ժողովրդական դատարանի կանոնագրքով և արդարադատության ժողովրդական կոմիսարիատի հրահանգներով սահմանված նորմաները:²²

Հոկտեմբերի 1-ից գործողության մեջ դրված Հայաստանի ՄԽՀ 1923 թվականի քրեական դատավարության օրենսգրքի (այսուհետ՝ 1923 թվականի օրենսգիրք) ուսումնասիրությունը վկայում է, որ վերջինիս՝ «Գործերի նորոգումը նոր երևան

եկած հանգամանքների հետևանքով» վերտառությամբ 27-րդ գլուխը 373-379 հոդվածներում մանրամասն կարգավորել էր այս ինստիտուտի առանձնահատկությունները:

Այսպես, ըստ 1923 թվականի օրենսգրքի 373-րդ հոդվածի՝ նոր երևան եկած հանգամանքներով օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռները վերանայվում են.

1) եթե ստուգված է այն ապացույցների կեղծ լինելը, որոնց վրա է հիմնվել դատավճիռը.

2) եթե վճիռ արձակող դատավորներն իրենց թույլ են տվել հանցավոր զեղծումներ.

3) եթե հայտնաբերվում են այնպիսի այլ հանգամանքներ, որոնք ինքնին կամ մինչև այդ պարզված հանգամանքների հետ միասին ապացուցում են դատապարտյալի անմեղությունը կամ նրա մասնակցությունն ավելի թեթև կամ ավելի ծանր հանցագործությանը, քան այն, որի համար նա դատապարտվել է:

Ընդ որում, ի տարբերություն 1864 թվականի կանոնադրության՝ սույն օրենսգրքին արդեն իսկ օրենսդրորեն սահմանել էր «նոր հանգամանքներ» եզրույթի բնորոշումը՝ ամրագրելով, որ նոր համարվում են այն հանգամանքները, որոնք չէին կարող հայտնի լինել դատարանին դատավճռի կայացման պահին:

Գատավորների հանցավոր զեղծումները, կեղծ վկայությունները, փորձագետի կեղծ եզրակացությունը կամ այլ ապացույցների կեղծ լինելը համարվում էին գործերի նորոգման հիմք միայն այն դեպքում, երբ դրանք հաստատված էին օրինական ուժի մեջ մտած այլ դատավճռով (հոդված 375):

Հետաքրքիր է, որ նշյալ օրենսգրքը նույնպես ի շահ արդարացվածի սահմանել էր որոշ բարենպաստ դրույթներ:

Մասնավորապես, օրենսգրքի 374-րդ հոդվածի համաձայն՝ արդարացման դատավճիռների վերանայումը թույլատրվում էր միայն 373-րդ հոդվածի 3-րդ կետում նախատեսված նոր հանգամանքների բացահայտման պահից մեկ տարվա ընթացքում և ոչ ավելի ուշ, քան դատավճռի օրինական ուժի մեջ մտնելուց 5 տարի անց, իսկ ըստ 376-րդ հոդվածի՝ արդարացման դատավճռի վերանայման միջնորդություն կարող էր հարուցել բացառապես դատախազությունը:

Չնայած՝ կարծում ենք, որ այդքան էլ պարզ չէ նախ, թե ինչու էր օրենսգրքի 374-րդ հոդվածում հղում արվել 373-րդ հոդվածի 3-րդ կետին այն դեպքում, երբ այդ կետում նախատեսված չէին այնպիսի նոր հանգամանքներ, որոնք կվկայեին արդարացվածի մեղավորությունը, բացի այդ, մեր կարծիքով, հստակ չէ նաև, թե արդյոք չկար որևէ ժամկետային սահմանափակում արդարացման դատավճիռների՝ 373-րդ հոդվածի մյուս կետերով նախատեսված նոր հանգամանքների հիմքով վերանայման համար:

Ինչ վերաբերում է մեղադրական դատավճիռների վերանայմանը, ապա 376-րդ հոդվածում նշվում էր, որ նման միջնորդություն կարող էր հարուցվել ինչպես դատախազության, այնպես էլ դատապարտյալի, նրա պաշտպանի, ազգականների, ինչպես նաև այն արհեստակցական և հասարակական կազմակերպությունների կողմից, որտեղ պաշտո-

նավարել կամ պաշտոնավորում էր դատապարտյալը, իսկ վերջինիս մահն արգելք չէր նրա նկատմամբ կայացված մեղադրական դատավճռի վերանայման համար:

Գործերի նորոգման միջնորդությունները հիմնարկությունների և շահագրգիռ անձանց կողմից ուղարկվում էին դատախազին: Գատախազը, ստանալով այդ միջնորդությունները, ինչպես նաև իր անձնական նախաձեռնությամբ, եթե գտնում էր, որ առկա է գործի նորոգման վարույթ հարուցելու անհրաժեշտություն, իրականացնում էր քննություն անձամբ կամ հետաքննության և/կամ նախաքննության մարմինների միջոցով: Քննության ավարտից հետո դատախազը եթե գտնում էր, որ առկա է գործի նորոգման անհրաժեշտություն, ապա քննության արձանագրություններն իր եզրակացության հետ միասին ներկայացնում էր անմիջապես Գերագույն դատարանի վճռաբեկ կոլեգիա: Գերագույն դատարանի կողմից դատավճռի բեկանման դեպքում գործի նոր ուսումնասիրության հիման վրա դատարանը կայացնում էր դատավճիռ ընդհանուր հիմունքներով, որը կարող էր բողոքարկվել նույնպես ընդհանուր հիմունքներով:

ՀՄԽՀ 1923 թվականի օրենսգիրքը գործեց մինչև 1934 թվականը, երբ նույն թվականի հունիսի 22-ին Հայաստանի կենտգործկոմի և Ժողկոմխորհի համատեղ որոշմամբ ընդունվեց քրեադատավարական նոր օրենսգիրք,²³ իսկ վերջինս էլ պահպանվեց մինչև 1961 թվականի հուլիսի 1-ը, երբ ուժի մեջ մտավ ՀՍՍՀ քրեական դատավարության օրենս-

գիրքը:

ՀՍՍՀ 1961 թվականի քրեական դատավարության օրենսգիրքը²⁴ (այսուհետ՝ 1961 թվականի օրենսգիրք) առաջին անգամ ամրագրեց, որ նոր երևան եկած հանգամանքների հետևանքով բեկանվում են ոչ միայն օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռները, այլև դատարանի որոշումները:

Այն ավելի մանրամասն և հանգամանալից սահմանեց գործերի նորոգման սպառիչ հիմքերը: Մասնավորապես, ի տարբերություն նախկին օրենսգրքերի, որոնք գործերի նորոգման հիմքերի շարքում ընդհանրական կերպով սահմանում էին, որ որպես այդպիսին են համարվում նաև այնպիսի ապացույցների կեղծ լինելը, որոնց վրա էր հիմնվել դատավճիռը, 1961 թվականի օրենսգիրքն ամբողջովին բացահայտեց ապացույցների կեղծումը վկայող հանգամանքները՝ որպես այդպիսին համարելով վկայի ցուցմունքների կամ փորձագետի եզրակացության ակնհայտ կեղծ լինելը, իրեղեն ապացույցների, քննչական ու դատական գործողությունների ու արձանագրությունների և այլ փաստաթղթերի կեղծված լինելը, կամ թարգմանության ակնհայտ կեղծ լինելը, որոնք հանգեցրել էին չհիմնավորված կամ անօրինական դատավճիռ կայացնելուն:²⁵

Գատավորների հանցավոր չառարկություններից²⁶ բացի, որպես գործերի նորոգման հիմք սահմանվեց նաև գործի քննությունը կատարած անձանց այնպիսի հանցավոր չառարկումները, որոնք հանգեցրել էին դատարանի չհիմնավորված և անօրինական դատավճիռ կամ գործը

կարճելու վերաբերյալ որոշում կայացնելուն:

Ընդ որում, գործերի նորոգման հիմք հանդիսացող վերոնշյալ հանգամանքները պետք է հաստատված լինեին օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով, իսկ եթե վաղեմության ժամկետները լրանալու, համաներման ակտ հրատարակվելու կամ առանձին անձանց ներում շնորհելու պատճառով, ինչպես նաև մեղադրյալի մահվան հետևանքով դատավճիռ կայացնելն անհնարին էր, ապա այդ դեպքերում դրանք պարզվում էին դատախազական քննության միջոցով, ինչը նախատեսված չէր նախկին օրենսգրքերում:

Դատարանին անհայտ մնացած հանգամանքների շարքին, ի տարբերություն նախկին օրենսգրքերի, ավելացել էին նաև այն հանգամանքները, որոնք ապացուցում էին արդարացվածի կամ այն անձի մեղավորությունը, որի նկատմամբ գործը կարճվել էր:

Արդարացման դատավճռի և գործի կարճման վերաբերյալ որոշումների վերանայումը թույլատրվում էր միայն քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետների ընթացքում և ոչ ուշ, քան նոր հանգամանքների երևան գալու օրվանից մեկ տարվա ընթացքում:

Այսինքն՝ սույն օրենսգրքում այլևս տեղ չէր գտել նախկին օրենսգրքերում ամրագրված այն դրույթը, ըստ որի՝ արդարացման դատավճիռները համապատասխան դեպքերում չէին կարող վերանայվել դատավճռի օրինական ուժի մեջ մտնելուց 5 տարի անց:

Վարույթի հարուցման կարգի առումով 1961 թվականի օրենսգրքում

1923 և 1934 թվականների օրենսգրքերի համեմատ էական փոփոխություններ չէին կատարվել, սակայն ամեն դեպքում անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ դրա որոշ առանձնահատկություններին:

Մասնավորապես, ի տարբերություն նախկին օրենսգրքերի՝ այստեղ սահմանվել էր, որ դատախազը նոր երևան եկած հանգամանքների կապակցությամբ վարույթ հարուցելու համար հիմքեր չգտնելու դեպքում պատճառաբանված որոշմամբ մերժում էր վարույթ հարուցելը, իսկ այդ որոշումը պետք է հաղորդվեր շահագրգռված անձանց, ձեռնարկություններին, հիմնարկներին կամ կազմակերպություններին, որոնք կարող էին այն զանգատարկել վերահաս դատախազին:

Բացի այդ, եթե նախկին օրենսգրքերում սահմանված էին, որ դատախազը, գործի նորոգման համար հիմքերն առկա համարելով, դիմում էր անմիջապես Գերագույն դատարան, ապա ըստ սույն օրենսգրքի՝ այդ դեպքում քննության ավարտից հետո շրջանի (քաղաքի) դատախազը գործը քննության ակտերի հետ միասին նախ ներկայացնում էր Հայկական ՍՍՀ դատախազին, իսկ վերջինս էլ, գործի նորոգման հիմքերն առկա համարելով, գործը քննության ակտերի և իր եզրակացության հետ միասին ուղարկում էր այն դատարանի նկատմամբ վերադաս հանդիսացող համապատասխան դատական ատյանի լուծմանը, որը կայացրել էր նոր երևան եկած հանգամանքների հետևանքով գործը նորոգելու կարգով վերանայման ենթակա դատավճիռը կամ որոշումը:

1961 թվականի օրենսգրքում նաև

առաջին անգամ օրենսդրորեն սահմանվեց, թե գործի քննարկման արդյունքում դատարանն ինչպիսի որոշումներ էր կայացնում: Մասնավորապես, օրենսգրքի 383-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանն այդ դեպքում որոշում էր կայացնում:

1) դատավճիռը կամ որոշումը բեկանելու և գործը նոր քննության կամ նոր դատական քննության հանձնելու մասին.

2) դատավճիռը բեկանելու և գործը կարճելու մասին.

3) դատախազի եզրակացությունը մերժելու մասին:

1961 թվականի օրենսգիրքը գործեց մինչև 1999 թվականի հունվարի 12-ը, երբ ուժի մեջ մտավ ՀՀ քրեական դատավարության գործող օրենսգիրքը (այսուհետ՝ նաև Գործող օրենսգիրք):

Հայաստանի երրորդ Հանրապետությունում դատական ակտերի վերանայման ձևերի համար ելակետային հիմք հանդիսացավ 1995 թվականին ընդունված ՀՀ Սահմանադրությունը:

Մասնավորապես՝ 1995 թվականին ընդունված ՀՀ Սահմանադրության 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում էր, որ յուրաքանչյուր դատապարտյալ ունի օրենքով սահմանված կարգով վերադաս դատարանի կողմից դատավճռի վերանայման իրավունք, իսկ 91-րդ և 92-րդ հոդվածներում համապատասխանաբար ամրագրվել էին, որ ՀՀ-ում արդարադատությունն իրականացնում են միայն դատարանները՝ Սահմանադրությամբ և օրենքներին համապատասխան, իսկ ՀՀ ընդհանուր իրավասության դատարաններն են առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանները, ինչ-

պես նաև վճռաբեկ դատարանը:

Վերոգրյալը հիմք հանդիսացավ, որ 1998 թվականի խմբագրությամբ օրենսգրքի սկզբնական տեքստում ամրագրվեցին դատական ակտերի վերանայման վերաքննության,²⁷ վճռաբեկության, հսկողական վարույթի ձևերը, ինչպես նաև նոր ի հայտ եկած հանգամանքներով գործերի նորոգման վարույթը:

Ընդ որում, ի տարբերություն ՀՍՍՀ 1961 թվականի օրենսգրքի, որը վճռաբեկ, հսկողական և նոր երևան եկած հանգամանքների հետևանքով գործերի նորոգման վարույթներից յուրաքանչյուրին հատկացրել էր առանձին գլուխ, և այդ օրենսգրքի իմաստից բխում էր, որ դրանցից յուրաքանչյուրը համարվում էր քրեական դատավարության առանձին փուլ, ապա սկզբնական խմբագրությամբ օրենսգիրքը դրանք միավորել էր վճռաբեկ վարույթի մեջ՝ սահմանելով վճռաբեկ դատարանում քրեական գործերի քննության միասնական կարգ անկախ բողոքարկման հիմքերից:²⁸

Այսպիսով, օրենսգրքի սկզբնական խմբագրությունում նույնպես դեռևս ամրագրված չէր նոր հանգամանքներով («իրավունքի» հարցեր) գործերի նորոգման հնարավորությունը: Գործերի նորոգման նշյալ ձևը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում ամրագրվեց միայն 2004 թվականի (դեկտեմբերի 14, ՀՕ-57-Ն) փոփոխություններից հետո:

Այնուհետև՝ 2006 թվականին կատարված օրենսդրական փոփոխություններով (հուլիսի 7, ՀՕ-152-Ն) սահմանվեց, որ վերաքննիչ դատարանի դատավճիռը կամ որոշումն

օրինական ուժի մեջ է մտնում դրա հրապարակման պահից, իսկ վճռաբեկության կարգով վերանայման են ենթակա առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանի՝ միայն օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռները և որոշումները:

Այսինքն՝ վերոնշյալից հետևում է, որ 2006 թվականի օրենսդրական փոփոխություններով ՀՀ վճռաբեկ դատարանը շեղվեց «մաքուր վճռաբեկության» կանոններից, ինչը շարունակվեց մինչև 2009 թվականը:

Մինչ դրան անդրադառնալը նշենք, որ 2007 թվականին կատարված օրենսդրական փոփոխություններից հետո (նոյեմբերի 28, ՀՕ-270-Ն) օրենսգիրքը լրացվեց «Դատական ակտերի վերանայումը նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով» վերտառությամբ առանձին 12.1 բաժնով, և միաժամանակ ուժը կորցրած ճանաչվեցին վճռաբեկ վարույթի մեջ գտնվող նոր և նոր ի հայտ եկած հանգամանքներով գործերի նորոգման համապատասխան հոդվածները, այսինքն՝ քննարկվող ինստիտուտը տարանջատվեց վճռաբեկ վարույթից՝ ենթարկվելով ինքնուրույն կարգավորման: Բացի այդ, նշյալ օրենքով ամրագրվեց նաև, որ բացառիկ դեպքերում²⁹ վերաքննության կարգով վերանայման են ենթակա նաև առաջին ատյանի դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը, այնուհետև՝ 2008 թվականի փոփոխություններով (դեկտեմբերի 26, ՀՕ-237-Ն) վերաքննիչ և վճռաբեկ բողոք բերելու հիմքերի շրջանակին ավելացան նաև նոր երևան եկած և նոր հանգամանքները:

2009 թվականի օրենսդրական փո-

փոխություններից հետո (փետրվարի 5, ՀՕ-45-Ն) վճռաբեկ դատարանը նորից անցավ «մաքուր վճռաբեկության» իրականացմանը, քանի որ սահմանվեց, որ վերաքննիչ դատարանի դատական ակտերն ուժի մեջ են մտնում ոչ թե հրապարակման պահից անմիջապես, այլ հրապարակման պահից մեկ ամիս հետո:

Նման փոփոխության համար, մեր կարծիքով, վճռորոշ նշանակություն ունեցավ նաև *res judicata* դոկտրինայի հիմքում ընկած իրավական որոշակիության սկզբունքի պահանջը:

Այսպիսով, կարելի է եզրակացնել, որ 2009 թվականի օրենսդրական փոփոխություններից հետո ՀՀ քրեադատավարական համակարգում ամրագրվեցին դատական վերանայման հետևյալ տարրերը՝ վերաքննություն, վճռաբեկություն, օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերի վերանայում հիմնարար խախտման հիմքով³⁰ և օրինական ուժի մեջ մտած վերջնական ակտերի վերանայում նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքների հիմքով:

Սակայն այդքանով չավարտվեց քննարկվող հանգամանքների հիմքերով բացառիկ վերանայման ինստիտուտի զարգացումը:

ՀՀ կառավարության 2011 թվականի մարտի 10-ի նիստի N 9 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացավ ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի հայեցակարգը³¹, ինչի հիման վրա էլ մշակվեց նոր օրենսգրքի նախագիծը³², կարծես թե նախանշելով ՀՀ-ում քրեական դատավարության զարգացման նոր պատմական փուլը:³³

Գործող օրենսգրքի համեմատու-

թյամբ սկզբունքորեն և էապես վերափոխված նոր օրենսգրքի նախագծում արդեն սահմանվեցին դատական վերանայման հետևյալ կառուցակարգերը՝ վերաքննություն, վճռաբեկություն, հատուկ վերանայում վերաքննիչ ու վճռաբեկ դատարաններում, ինչպես նաև բացառիկ վերանայում նոր հանգամանքներով և հիմնարար խախտման հիմքով:

Այսպիսով, ամփոփելով վերոշարադրյալը՝ կարելի է արձանագրել, որ նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով բացառիկ վերանայման

ինստիտուտի ծագման և զարգացման ուսումնասիրությունը վկայում է, որ այն, անցնելով պատմական տարբեր ժամանակաշրջաններով և փուլերով,³⁴ շարունակաբար զարգացել ու ավելի կատարելագործվել է՝ վերածվելով օրինականության, քրեական գործում թույլ տրված սխալների վերացման, անձի խախտված կամ վիճարկվող իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանության ապահովման կարևորագույն երաշխիքի ու գործուն իրավական մեխանիզմի:

1. Այստեղ անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ խոսքը վերաբերում է բացառապես նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով վերջնական ակտերի վերանայմանը, քանի որ նոր հանգամանքներով («իրավունքի» հարցեր) գործերի նորոգման ձևը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում սահմանվեց միայն 2004 թվականին կատարված օրենսդրական փոփոխություններից հետո:

2. Ինչ վերաբերում է Արևմտյան Հայաստանին, ապա այն, չնայած արևմտյան աշխարհի առաջադիմական գործընթացներին, շարունակում էր իր գոյությունը որպես հետամնաց պրովինցիա (ծայրամաս) Թուրքիայի իշխանության ներքո (**Ղազինյան Չ.Ս.** Քրեական դատավարության պատմական և արդի հիմնախնդիրները Հայաստանում, Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2001թ., էջ 40):

3. **Ղազինյան Չ.Ս.**, նշված աշխատությունը, էջեր 38-39:

4. **Кони А.Ф.** Введение к систематическому комментарию к Уставу уголовного судопроизводства /под. ред. проф. Гернета/ М., 1915, с. 13.

5. **Баршев Я.И.** Основания уголовного судопроизводства с применением к Российскому уголовному судопроизводству, Тип. 2 Отд. собств. е. и. в. Канцелярии, Санкт-Петербург., 1841, с. 274.

6. <http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/>.

7. Անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ կանոնադրությունը ազգակցական կամ մերձավորության կապի որևէ աստիճան չէր նախատեսում

(**Филев Я.Е.** Правовое регулирование возобновления уголовного судопроизводства ввиду новых и вновь открывшихся обстоятельств, Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Оренбург, 2007, с. 50):

8. **Собенни А.А.** Механизм проверки правосудности судебных решений ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств, Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 2007, с. 39.

9. **Давыдов В.А.** Возобновление уголовного судопроизводства ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств, Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. М., 2011, с. 117.

10. Курс уголовного судопроизводства. Т. 1 / **Фойницкий И.Я.** Общ. ред., послесл., прим.: Смирнова А.В. - С.-Пб.: Альфа, 1996, с. 544.

11. **Собенни А.А.**, там же, с. 40.

12. **Ղազինյան Չ.Ս.**, նշված աշխատությունը, էջ 377:

13. **Давыдов В.А.**, там же, с. 119-120.

14. Նույն տեղը, էջ 119-121:

15. Курс уголовного судопроизводства. Т. 1 / **Фойницкий И.Я.** Общ. ред., послесл., прим.: **Смирнова А.В.** - С.-Пб.: Альфа, 1996, с. 547.

16. **Давыдов В.А.**, там же, с. 120.

17. http://www.hist.msu.ru/ER/Text/DEKRET/o_sude1.htm.

18. **Баскакова В.Е.** Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых обстоятельств (вопросы теории и практики), Диссер. на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Казань, 2009, с. 24.

19. Հայաստանի խորհրդի հաստատած օրենքները 1918-1919թթ., մաս I, Երևան, 1919թ., 27-31, 65-66 էջեր:

20. Հարկ է նշել նաև, որ կայսրական օրենքները առանց գործադրման հիմքերի իրավական վավերացման գործադրվում էին Հայաստանում նաև մինչև դեկտեմբերը (տե՛ս Վաղարշյան Ա.Գ., Հայաստանի առաջին Հանրապետության դատական համակարգը (1918-1920թթ.), Երևանի համալս. հրատ., Երևան, 2006թ., էջ 49):

21. **Ղազինյան Գ.Ս.**, նշված աշխատությունը, էջ 46, **Վաղարշյան Ա.Գ.**, նշված աշխատությունը, 60-68 էջեր, Հայաստանի խորհրդի հաստատած օրենքները 1918-1919թթ., մաս I, Երևան, 1919թ., էջ 9-10: **Даниелян Е.** Основные ориентиры исторического развития судебных систем Армении, судебная система в первой армянской республике//Դատական իշխանություն, թիվ 12/161, դեկտեմբեր, Երևան, 2012թ., էջ 3:

22. ՀՄԽՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք, Երևան, տրեստի առաջին տպարան, 1924թ., որը սահմանված է ՀՄԽՀ դեկրետների և որոշումների 1924 թվականի ապրիլի N5 հավաքածուի 24-րդ հոդվածում, տե՛ս նաև Հայկական ՍՍՌ օրենքների, Գերագույն սովետի նախագահության հրամանագրերի և Հայկական ՍՍՌ կառավարության որոշումների ժամանակագրական ժողովածու, 1920-1938թթ., Հայպետհրատ., Երևան, 1963թ., էջ 157:

23. Սույն օրենսգրքի ուսումնասիրությանը չենք անդրադառնա, քանի որ վերջինիս 341-347 հոդվածներում նույնությամբ պահպանվել էին նոր երևան եկած հանգամանքներով գործերի նորոգման՝ ՀՄԽՀ 1923 թվականի քրեական դատավարության օրենսգրքում ամրագրված կարգավորումները (տե՛ս ՀՄԽՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք (պաշտոնական հրատարակություն), ՀՄԽՀ Արդժողկոմատի հրատարակություն, Երևան, 1934թ.):

24. ՀՍՍՀ գործող օրենսդրության համակարգված ժողովածու, «Հայաստան» հրատ., Երևան, 1982թ.:

25. Այսինքն՝ այստեղից հետևում է, որ այս հիմքերով գործը նորոգելու համար պարտադիր պայման էր ոչ միայն ապացույցների կեղծված լինելը, այլև այն, որ դրանք հանգեցրած լինեին դատարանի անօրինական կամ չհիմնավորված դատավճիռ կայացնելուն:

Որպես այդպիսիք՝ կարող էին լինել օրինակ՝ գործի օբյեկտիվ և լրիվ քննության պահանջի դիտավորյալ խախտումը, դատական նիստի կեղծ արձանագրության կազմումը, այն վկաների դատարան հրավիրելու մերժումը, որոնք կարող էին տալ գործի համար կարևոր ցուցմունքներ և այլն: **Уголовный процесс. Учебник под ред. Чельцова М.А., Юрид. лит., М., 1969, с. 404.**

27. Հարկ ենք համարում նշել, որ Ռուսական կայսրության 1864 թվականի կանոնադրության օրինակով Հայաստանի առաջին Հանրապետության քրեադատավարական օրենսդրությունում ամրագրված դատական ակտերի վերանայման այս ձևը վերացել էր Հայաստանի խորհրդայնացումից հետո:

28. **Ղազինյան Գ.Ս.**, նշված աշխատությունը, էջ 397:

29. Դրանք այն դեպքերն են, երբ գործի նախորդ դատական քննության ընթացքում թույլ են տրվել նյութական կամ դատավարական իրավունքի այնպիսի հիմնարար խախտումներ, որոնց արդյունքում ընդունված դատական ակտը խաթարում է արդարադատության բուն էությունը (հիմնարար խախտում):

30. Գործող օրենսգրքի 21-րդ հոդվածի 6-րդ մասը:

31. http://www.e-gov.am/u_files/file/decrees/arc_voroshum/Mar9-6_1.pdf.

32. http://parliament.am/draft_docs5/K-084/r/r.pdf.

33. Այդ մասին է վկայում այն հանգամանքը, որ ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագծով կատարվել են մի շարք փոփոխություններ ոչ միայն վերանայման քննարկվող մեխանիզմի հետ կապված դրույթներում, այլև այն, որ մշակվել է Գործող օրենսգրքից սկզբունքորեն տարբերվող նոր օրենսգիրք:

34. Մեր կարծիքով, դրանք են՝ Ռուսական կայսրության՝ 1864 թվականի քրեական դատավարության կանոնադրության ընդունումից մինչև Հայաստանի առաջին Հանրապետության հռչակումը (1864-1918թթ.), Հայաստանի առաջին Հանրապետության հռչակումից մինչև Հայաստանի երկրորդ Հանրապետության հռչակումը (1918-1920թթ.), Հայաստանի երկրորդ Հանրապետության հռչակումից մինչև 1999 թվականի հունվարի 12-ը, երբ ուժի մեջ մտավ Գործող օրենսգիրքը (1920-1999թթ.) և Գործող օրենսգրքի ընդունումից մինչև ՀՀ կառավարության 2011 թվականի մարտի 10-ի նիստի N9 արձանագրային որոշմամբ ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի հայեցակարգի հավանության արժանացումը (1999-2011թթ.):

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի քրեական պալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ*

Արմեն ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի նախագահի խորհրդական,
իրավագիտության թեկնածու,
ԵՊՀ քրեական դատավարության
և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասիստենտ*

**ԲԱՅԱՌԻԿ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ
ԿԱՌՈՒՅԱԿԱՐԳԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՅՈՒԹՅԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ**

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ՂԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Մարդու իրավունքների պաշտպանության ապահովման ոլորտում առանձնակի նշանակություն ունի նրա խախտված կամ վիճարկվող իրավունքների, ազատությունների, օրինական շահերի, արժանապատվության պաշտպանությունը, ինչի ապահովման և երաշխավորման արդյունավետ միջոցների շարքում առանձնահատուկ տեղ է գրավում բացառիկ վերանայման ինստիտուտը:

Ինչպես հայտնի է, ՀՀ քրեական դատավարությունում վերանայման այս ինստիտուտի նախատեսումը սերտորեն կապված է կրկին դատվելու արգելքի (ne bis in idem կամ non bis in idem, իսկ ամբողջական ձևը՝ bis de eadem re non sit actio¹) հիմնարար պահանջի հետ, որի էությունը հստակ բացահայտված է ինչպես ՀՀ Սահմանադրության (2015 թվականի փոփոխություններով) 68-րդ ու «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մա-

սին» եվրոպական կոնվենցիային (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) կից 7-րդ արձանագրության 4-րդ հոդվածում,² այնպես էլ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (այսուհետ՝ Եվրոպական դատարան) նախադեպային պրակտիկայում:

Այսպես, ավելորդ չէ փաստել, որ կրկին դատվելու արգելքի հիմքում ընկած է դատական ակտերի կայունության (Եվրոպական դատարանի եզրութաբանությամբ՝ իրավական որոշակիության) սկզբունքի պահպանման հիմնախնդիրը, ինչը ենթադրում է, որ դատական ակտն օրինական ուժի մեջ մտնելու պահից դառնում է վերջնական³ և ենթակա է վերանայման միայն բացառիկ դեպքերում՝ եթե առկա են նոր կամ նոր երևան եկած հանգամանքներ, կամ գործի քննության ժամանակ տեղ են գտել հիմնարար թերություններ, որոնք կարող էին ազդել գործի արդյունքի վրա:⁴

Նոր կամ նոր երևան եկած հան-

գամանքներով և հիմնարար խախտման հիմքով բացառիկ վերանայման կառուցակարգերի հարաբերակցության առումով քննարկենք վերջիններիս նմանությունները և տարբերությունները ինչպես միմյանցից, այնպես էլ վերաքննությունից ու վճռաբեկությունից (քնականոն վերանայում): Այսպես.

Բացառիկ վերանայման նշյալ կառուցակարգերով վերանայման են ենթակա միայն գործն ըստ էության լուծող և օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը: Ընդ որում, եթե ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի (այսուհետ՝ նաև ՔԳՕ) 21-րդ հոդվածի 5-րդ մասի և ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ 2011 թվականի փետրվարի 4-ի թիվ ՍԳՈ-935 որոշման վերլուծությունից հետևում է, որ նոր կամ նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքերով կարող են վերանայվել նաև մինչդատական վարույթում կայացված վերջնական ակտերը, ապա ՔԳՕ 21-րդ հոդվածի 6-րդ մասից հետևում է, որ դրանք հիմնարար խախտման հիմքով վերանայման ենթակա չեն: Ինչ վերաբերում է սույն հարցի կապակցությամբ ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագծում⁵ (այսուհետ՝ Նախագիծ) սահմանված կարգավորումներին, ապա նշենք, որ չնայած Նախագծի 25-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 2-րդ կետից հետևում է, որ մինչդատական վարույթում կայացված վերջնական ակտերը Նախագծով սահմանված ժամկետներում նույնպես ենթակա են վերանայման հիմնարար խախտման հիմքով, սակայն Նախագծի 200-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նշվում է, որ այդ որոշումները համապատասխան

ժամկետներն անցնելուց հետո կարող են վերացվել բացառապես նոր հանգամանքների հիմքով, այսինքն՝ չեն կարող վերացվել նաև հիմնարար խախտման հիմքով:⁶

Նկատենք, որ նոր կամ նոր երևան եկած հանգամանքների մասով բացառիկ վերանայման առարկայի վերաբերյալ վերը նշված դատողության մասին է փաստում ՔԳՕ 376.1-րդ և 406-րդ հոդվածների 1-ին մասերի համապատասխանաբար 2.1-րդ և 2-րդ կետերի ու 426.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի,⁷ իսկ հիմնարար խախտման հիմքի մասով՝ ՔԳՕ 21-րդ հոդվածի 6-րդ մասի և 376.1-րդ ու 406-րդ հոդվածների 1-ին մասերի համապատասխանաբար 2-րդ և 1-ին կետերի համադրված վերլուծությունը: Այդ մասին են վկայում նաև մի շարք դատավարագետների կարծիքները:⁸ Ըստ այդմ, ի տարբերություն գործն ըստ էության լուծող և օրինական ուժի մեջ չմտած դատական ակտերի, որոնց դեմ բողոք ինչպես վերաքննության, այնպես էլ վճռաբեկության կարգով կարող է բերվել մեկամսյա ժամկետում, բացառիկ վերանայման կառուցակարգերով վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարաններ բողոք ներկայացնելու համար օրենսդիրը սահմանել է այլ ժամկետներ:⁹

Սույն հարցերին հիմնարար խախտման հիմքի մասով անդրադարձել է նաև ՀՀ վճռաբեկ դատարանը (այսուհետ՝ նաև Վճռաբեկ դատարան) իր՝ *Արթուր Կարնազյանի* գործով *2013 թվականի ապրիլի 18-ի թիվ ԵՇԳ/0071/01/12 որոշման* շրջանակներում: Մասնավորապես, վերլուծելով օրինական ուժի մեջ չմտած և օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերի վերաքննության կար-

գով վերանայման հիմքերը բովանդակող օրենսդրական նորմերը՝ Վճռաբեկ դատարանը վերը վկայակոչված որոշման 13-րդ կետում փաստել է. «(...) [Ա]ռաջին ատյանի դատարանների՝ օրինական ուժի մեջ չմտած, գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի դեմ վերաքննիչ բողոք բերելու համար որևէ առանձնահատուկ պայման նախատեսված չէ, բողոքարկման ժամկետը դատական ակտի հրապարակման պահից մեկ ամիս է, և այս ժամկետն անցնելուց հետո բերված բողոքները թողնվում են առանց քննության: Մինչդեռ, առաջին ատյանի դատարանների՝ գործն ըստ էության լուծող, օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը վերաքննության կարգով բողոքարկելու բացառիկ հնարավորություն նախատեսելով հանդերձ, օրենսդիրը սահմանում է առանձնահատուկ պայման՝ գործի նախորդ դատական քննության ընթացքում պետք է թույլ տրված լինեն նյութական կամ դատավարական իրավունքի այնպիսի հիմնարար խախտումներ, որոնց արդյունքում ընդունված դատական ակտը խաթարում է արդարադատության բուն էությունը: Այդպիսի դատական ակտի դեմ վերաքննիչ բողոք կարող է բերվել դրա օրինական ուժի մեջ մտնելու պահից վեցամսյա ժամկետում»:

Ընդ որում, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է նաև, որ եթե վերաքննիչ դատարանի կազմը նախագահող դատավորը ստորադաս դատարանի օրինական ուժի մեջ չմտած դատական ակտի դեմ բերված բողոքը վարույթ է ընդունում միանձնյա, ապա ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 376.1-րդ հոդվածի 2-րդ

կետով նախատեսված բողոքի հիմքերի բավարարության հարցը վերաքննիչ դատարանը լուծում է կոլեգիալ կազմով (նախագահող դատավոր և դատական կազմում ընդգրկված երկու դատավոր): Այդ առումով Վճռաբեկ դատարանը փաստել է. «(...) [Ն]ման տարբերակված մոտեցումը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 376.1-րդ հոդվածի 2-րդ կետի հիմքով բերված բողոքը վարույթ ընդունելու հարցը լուծելիս վերաքննիչ դատարանը պետք է անդրադառնա բողոքի հիմնավորումների որակին և դրանց վերաբերյալ իր դիրքորոշումն արտահայտի, մինչդեռ առաջին դեպքում դրա անհրաժեշտությունը բացակայում է: Այդ հանգամանքով պայմանավորված, ինչպես նաև նկատի ունենալով, որ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի դեմ բերված բողոքի քննությունն ուղղակիորեն շեղվում է կրկնակի դատապարտման անբույլատրելիության սկզբունքից, օրենսդիրը դատավարության մասնակիցներին օժտել է դատարանի կոլեգիալության լրացուցիչ երաշխիքով (...):»:

2. Բացառիկ վերանայման կառուցակարգերը միմյանցից առաջին հերթին տարբերվում են իրենց հիմքերի բնույթով: Այսպես, եթե նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով բացառիկ վերանայման հիմքերի բնույթն այնպիսին է, որ դրանք հայտնի չեն եղել կամ չէին կարող հայտնի լինել գործի քննության ժամանակ, ապա հիմնարար խախտման դեպքում հակառակը՝ գործի ճիշտ լուծման համար բոլոր հանգամանքները եղել են հայտնի, սակայն դատարանը թույլ է տվել հիմնարար

նշանակություն ունեցող խախտում:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 397-րդ և 398-րդ հոդվածներով սահմանված համապատասխանաբար քրեական օրենքի սխալ կիրառման և քրեադատավարական օրենքի էական խախտման հետ հիմնարար խախտման հարաբերակցությանը, ապա դրան անդրադարձել է Վճռաբեկ դատարանը *Սկրոտիչ Սարգսյանի* գործով 2015 թվականի հունիսի 5-ի թիվ ԵՄԴ/0020/01/14 որոշման շրջանակներում: Մասնավորապես՝ Վճռաբեկ դատարանը փաստել է, որ «հիմնարար խախտումը» ենթադրում է խախտման առավել ծանր բնույթ, քան քրեական օրենքի սխալ կիրառումը կամ քրեադատավարական օրենքի էական խախտումը:

Նույն որոշման շրջանակներում Վճռաբեկ դատարանը վերլուծել է նաև հիմնարար խախտման բնույթին առաջադրվող երկու պարտադիր չափանիշները՝ արդարադատության բուն էության խաթարումը և սահմանադրորեն պաշտպանվող շահերի անհրաժեշտ հավասարակշռության խախտումը: Մասնավորապես՝ Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ բովանդակային-իրավական տեսանկյունից արդարադատությունը հանդես է գալիս որպես դատական իշխանության իրականացման միջոց, ինչպես նաև անձի իրավունքների ու ազատությունների անմիջական գործողությունը և պաշտպանությունն ապահովելու երաշխիք:

Ինչ վերաբերում է սահմանադրորեն պաշտպանվող շահերի հավասարակշռությանը, ապա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է. «(...)[Ա]յն ենթադրում է քրեական դա-

տավարության ոլորտում հանրային և մասնավոր շահերի անհրաժեշտ և արդարացի հավասարակշռության ապահովում, մասնավորապես՝ մի կողմից՝ քրեական դատավարության մասնակիցների իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության, մյուս կողմից՝ վարույթն իրականացնող մարմինների գործառույթների արդյունավետ իրականացման հավասարակշռում, ինչպես նաև քրեական դատավարության առանձին մասնակիցների, մասնավորապես՝ մեղադրյալի (ամբաստանյալի, դատապարտվածի, արդարացվածի) և տուժողի՝ սահմանադրորեն պաշտպանվող իրավունքների և օրինական շահերի հավասարակշռումը»:

Արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը եզրահանգել է, որ յուրաքանչյուր դեպքում անձի վիճակը վատթարացնելուն ուղղված՝ հիմնարար խախտման հիմքով ներկայացված բողոքը վարույթ ընդունելու հիմքերը և հիմնավորումները գնահատելիս իրավասու դատական ատյանը պետք է որոշի, թե արդյոք դրանք բավարար են եզրահանգելու, որ

ա) առերևույթ թույլ է տրվել դատական սխալ, որն ազդել է կամ կարող էր ազդել գործի ելքի վրա,

բ) դրա արդյունքում իրականացված արդարադատությունը չէր կարող ծառայել իր նպատակներին,

գ) այդ դատական սխալի հետևանքով խախտվում է հանրային և մասնավոր շահերի՝ Սահմանադրությամբ երաշխավորված հավասարակշռությունը:

Այդպիսի դատական սխալն առկա է, օրինակ, երբ անձը քրեական պատասխանատվությունից կամ պատժից ակնհայտ անհիմն ազատ-

վել է կամ նրա նկատմամբ կայացվել է արդարացման դատական ակտ, անձը դատապարտվել է այնպիսի արարքի համար, որն ստացել է ակնհայտ սխալ իրավական գնահատական և այլն:

Չնայած վերոգրյալին՝ կարծում ենք, որ իրավական որոշակիության սկզբունքի պահպանման տեսանկյունից հիմնարար խախտման հիմքերն ավելի որոշակիացման կարիք ունեն: Հարկ է նկատել, որ այդ առումով հիմնավոր լուծում է տրվել Նախագծում, որի 409-րդ հոդվածի 2-րդ մասից հետևում է, որ դրանք արդեն իսկ սահմանվել են հստակ և սպառիչ կերպով:

3. Բացառիկ վերանայման կառուցակարգերը միմյանցից տարբերակվում են նաև վերջիններիս համար ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կանոններով. եթե հիմնարար խախտման հիմքով վերանայման համար սահմանվել են վերաքննության և վճռաբեկության համար սահմանված գրեթե բոլոր կանոնները (բացառությամբ, օրինակ, բողոքարկման ժամկետների¹⁰ կամ վերաքննության համեմատությամբ բողոքարկման սուբյեկտների), ապա նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով վարույթը կանոնակարգվել է օրենսգրքի առանձին բաժնում:

Անդրադառնալով Նախագծով սահմանված կարգավորումներին՝ նշենք, որ վերջինիս 50-րդ գլխի ուսումնասիրությունից հետևում է, որ բացառիկ վերանայման բողոքարկման սուբյեկտները, բողոք բերելու ժամկետները (բացառությամբ ներքոհիշյալ դեպքի), բողոքին ներկա-

յացվող պահանջները, բացառիկ վերանայման արդյունքում իրականացվող դատական գործողությունները կամ կայացվող դատական ակտերը թե՛ նոր հանգամանքներով,¹¹ թե՛ հիմնարար խախտման հիմքով վարույթների համար նույնն են, սակայն այդ կառուցակարգերն իրարից տարբերվում են նաև այլ գործոններով:

Այսպես, եթե ըստ Նախագծի 410-րդ հոդվածի 4-րդ մասի՝ դատական ակտը հիմնարար խախտման հիմքով՝ արդարացվածի (դատապարտյալի) վիճակի վատթարացման պահանջով, կարող է բողոքարկվել այն ուժի մեջ մտնելուց հետո վեցամսյա ժամկետում, ապա նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ արդարացման դատավճռի կամ վարույթը կարճելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ որոշումների վերանայումը նոր հանգամանքներով թույլատրվում է քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետների ընթացքում:

Բացի այդ, ի տարբերություն հիմնարար խախտման հիմքով վարույթի, որի ժամանակ չի հարուցվում նախնական վարույթ, ըստ Նախագծի 411-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ Նախագծի 409-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետով նախատեսված նոր հանգամանքների առերևույթ առկայության դեպքում դատախազի կողմից հարուցվում է նախնական վարույթ:

Այսպիսով, հաշվի առնելով վերոշարադրյալը՝ պետք է փաստել, որ չնայած որոշ ընդհանուր գծեր ունենալուն՝ այնուամենայնիվ, բացառիկ վերանայման կառուցակարգերն էապես տարբերվում են միմյանցից:

1. *Stefan Trechsel with the assistance of Sarah Summers, Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford University Press, 2005, p. 382.

2. Այն իր ամրագրումն է ստացել նաև այլ միջազգային փաստաթղթերում: Տե՛ս, օրինակ, «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրի 14-րդ հոդվածի 7-րդ մասը:

3. Եվրոպական դատարանի *Ռյաբիխն ընդդեմ Ռուսաստանի* (Ryabykh v. Russia) գործով 2003 թվականի հուլիսի 24-ի վճիռը, 51-52 կետեր, *Բրումարեսկուն ընդդեմ Ռումինիայի* (Brumarescu v. Romania) գործով 1999 թվականի հոկտեմբերի 28-ի վճիռը, 61-62 կետեր, *Նելյուբինն ընդդեմ Ռուսաստանի* (Nelyubin v. Russia) գործով 2006 թվականի նոյեմբերի 2-ի վճիռը, 22-23 կետեր, *Պրավեդնայան ընդդեմ Ռուսաստանի* (Pravednaya v. Russia) գործով 2004 թվականի նոյեմբերի 18-ի վճիռը, 24-25 կետեր, *Քսերաժն ընդդեմ Ալբանիայի* (Xheraj v. Albania) գործով 2008 թվականի հուլիսի 29-ի վճիռը, 51-52 կետեր: Իրավական որոշակիության սկզբունքի բովանդակությանը մանրամասն անդրադարձել են նաև ՀՀ վճռաբեկ, ինչպես նաև սահմանադրական դատարանները (տե՛ս Վճռաբեկ դատարանի՝ 2009 թվականի փետրվարի 13-ի քաղաքացիական գործով թիվ ԱԲԳ/0062/02/09, 2011 թվականի մայիսի 27-ի քաղաքացիական գործով թիվ ԵՇԳ/0473/02/10, ինչպես նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ 2011 թվականի հուլիսի 15-ի թիվ ՍԳՈ-984 որոշումները):

4. Եվրոպական դատարանի *Սավինսկին ընդդեմ Ուկրաինայի* (Savinskiy v. Ukraine) գործով 2006 թվականի փետրվարի 28-ի վճիռը, 23, 28 կետեր, *Քսերաժն ընդդեմ Ալբանիայի* (Xheraj v. Albania) գործով 2008 թվականի հուլիսի 29-ի վճիռը, կետ 53, *Նիկիտինն ընդդեմ Ռուսաստանի* (Nikitin v. Russia) գործով 2004 թվականի հուլիսի 20-ի վճիռը, 54-57 կետեր:

5. http://parliament.am/draft_docs5/K-084frc.pdf.

6. Փաստորեն, այստեղ, ըստ էության, առկա է հակասություն, որը շտկման կա-

րիք ունի:

7. Տե՛ս նաև, *mutatis mutandis*, ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2008 թվականի հոկտեմբերի 4-ի թիվ ՍԳՈ-767 որոշումը, կետ 7, *Կ.Ստենգաչուի* գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի մարտի 30-ի թիվ ԵԿԳ/0094/01/09 որոշման 15-րդ կետը:

8. Уголовный процесс: Учебник / А.В. Смирнов, К.Б. Калиновский; под общ. ред. проф. А.В. Смирнова. – 4-е изд., перераб. и доп. М., КНО-РУС, 2008, с. 640, Уголовно-процессуальное право Российской Федерации, Учебник/ отв. ред. доктор юр. наук, проф. П.А. Лупинская. М., Норма, 2005, с. 325, Уголовный процесс, Учебник для вузов под общей редакцией кандидата юридических наук, доцента В.И. Радченко. М., Юстицинформ, 2006, с. 617-618, Уголовно-процессуальное право Российской Федерации, Учебник/отв. ред. отв. ред. доктор юр. наук, проф. П.А. Лупинская, 2-е изд., перераб. и доп. М., Норма, 2009, с. 911. Տե՛ս նաև Գատավորի ձեռնարկ, գիտագործնական վերլուծություն, /հեղ. խումբ/, Երևան, Ասողիկ, 2010թ., 357, 362 և 373 էջեր:

9. ԲԳՕ 379-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետը, 412-րդ, 426.3-րդ հոդվածների 2-րդ մասերը և 426.4-րդ հոդվածի 3-րդ մասը:

10. Ընդ որում, անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ ԲԳՕ 379-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետից և 412-րդ հոդվածի 2-րդ մասից հետևում է, որ վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարաններում հիմնարար խախտման հիմքով բողոքարկման ժամկետների հարցում օրենսդիրը դրսևորել է տարբերակված մոտեցում, ինչը քննադատվում է տեսությունում (տե՛ս Գատավորի ձեռնարկ, գիտագործնական վերլուծություն, /հեղ. խումբ/, Երևան, Ասողիկ, 2010թ., էջ 358):

11. Անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ Նախագծով «նոր երևան եկած հանգամանքներ» և «նոր հանգամանքներ» տերմինները միասնականացվել և անվանվել են «նոր հանգամանքներ»:

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի քրեական սպալառի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ*

Արմեն ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի նախագահի խորհրդական,
իրավագիտության թեկնածու,
ԵՊՀ քրեական դատավարության
և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասիստենտ*

**ՆՈՐ ԵՐԵՎԱՆ ԵՎ ԱՍՏՎԱՆԻ ԵՎ ՆՈՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ
ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԻ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ
ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՍՊՐԷԻ
ԵՎ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍՊՐԷԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ**

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Տեսության մեջ «հիմք» եզրույթը բնութագրվում է որպես որևէ բանի սկզբնաղբյուր, ակունք, ելակետ, որևէ բան հիմնավորելուն ծառայող փաստ կամ որևէ իրողություն, որի վրա հիմնված, հաստատված կամ ամրագրված է ինչ-որ բան¹:

Այդ համատեքստում ուսումնասիրելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի (այսուհետ՝ նաև Գործող օրենսգրք) 426.3-րդ և 426.4-րդ հոդվածների 1-ին մասերը՝ կարող ենք փաստել, որ նոր երևան եկած և նոր հանգամանքների հիմքերը համապատասխանաբար փաստական (վերաբերում են գործով փաստերին) և իրավական հանգամանքներ են (վերաբերում են իրավունքին, այդ թվում՝ փաստերի իրավական գնահատականին), որոնք օժտված են մի շարք հատկա-

նիշներով և ելակետ են հանդիսանում վերջնական դատավարական որոշումների վերանայման համար:

Ուսումնասիրությունները վկայում են, որ եթե ՀՀ քրեական դատավարության 1923 և 1934 թվականների օրենսգրքերում ուղղակիորեն սահմանված էին, որ նոր² են համարվում այն հանգամանքները, որոնք չեն կարող հայտնի լինել դատարանին դատավճռի կայացման պահին, ապա թե՛ Գործող օրենսգրքը, թե՛ ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագիծը (այսուհետ՝ նաև Նախագիծ) սահմանափակվել են միայն այդ հանգամանքների հիմքերի ամրագրմամբ՝ չսահմանելով «նոր երևան եկած հանգամանքներ» կամ «նոր հանգամանքներ» եզրույթների բնորոշումը, ինչն էլ, մեր կարծիքով, դատավարագիտու-

թյան մեջ դրանց հասկացությանը ներկայացվող տարաբնույթ մեկնաբանությունների պատճառ է դարձել:

Այսպես, Ն.Ա. Գրոմովի կարծիքով՝ նոր երևան եկած հանգամանքները քրեական գործով ապացուցման առարկայի մեջ ներառված և քննությանը հաստատված գործի համար էական նշանակություն ունեցող իրավաբանական փաստեր են, որոնք հայտնի չեն եղել դատարանին... և որոնք ինքնին կամ մինչ այդ պարզված հանգամանքների հետ մեկտեղ ապացուցում են դատապարտյալի դատապարտման կամ արդարացման անօրինականությունը³:

Ըստ Բ.Ս. Տետերինի՝ նոր երևան եկած հանգամանքներ ասելով՝ պետք է հասկանալ փաստեր, հանգամանքներ, որոնք հաստատվել են դատավճռի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո և չեն արտացոլվել գործի նյութերում, ու որոնց առկայությունը վկայում է գործով կայացված դատավճռի անարդարացիությունը⁴:

Վ.Ի. Բասկովի կարծիքով՝ նոր երևան եկած հանգամանքների էությունն այն է, որ դրանք պետք է լինեն նոր ոչ թե ծագման ժամանակի առումով, այլ նոր քննիչի, դատախազի, դատարանի համար: Ընդ որում, դրանք պետք է լինեն այնքան էական, որ դրանց հաստատման դեպքում կասկածի տակ դրվեն դատավճռի օրինականությունը և հիմնավորվածությունը⁵:

Ինչ վերաբերում է «նոր հանգամանքներ» հասկացության բնորոշմանը, ապա, վերլուծելով մի շարք հեղինակների դիրքորոշումները, գալիս ենք այն համոզման, որ վերջիններս հիմնականում այն կարծիքին են, որ նոր են համարվում դատական ակտի կայացման պահին օբյեկտիվ իրականություն

նում գոյություն չունեցած, սակայն դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո ծագած հանգամանքները⁶:

«Նոր երևան եկած հանգամանքներ» և «նոր հանգամանքներ» եզրույթների բնորոշմանն անդրադարձել է նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը՝ նշելով, որ հանգամանքները, որոնք վերաբերում են գործին, գոյություն են ունեցել գործի քննության ընթացքում, մնացել են անհայտ դատարանին (թաքցվել են)⁷, հայտնի են դարձել միայն գործի քննությունից հետո, համարվում են նոր երևան եկած, իսկ հանգամանքները, որոնք վերաբերում են գործին, սակայն ծագել են միայն գործի քննությունից հետո, համարվում են նոր⁸:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, ինչպես նաև հաշվի առնելով մի շարք այլ հեղինակների կարծիքները⁹ գալիս ենք այն եզրահանգման, որ տեսությունում նոր երևան եկած և նոր հանգամանքները՝ որպես օրինական ուժի մեջ մտած վերջնական ակտերի վերանայման հիմքեր, հիմնականում բնութագրվում են հետևյալ միասնական հատկանիշներով՝

1. դրանք պետք է լինեն անհայտ դատարանին,
2. դրանք պետք է գործի համար ունենան էական նշանակություն,
3. նոր երևան եկած հանգամանքները պետք է գոյություն ունեցած լինեն օբյեկտիվ իրականությունում մինչ դատական ակտի կայացումը, սակայն բացահայտված լինեն դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո, իսկ նոր հանգամանքների դեպքում, հակառակը, դրանք չպետք է գոյություն ունենան մինչ դատական ակտի կայացումը և պետք է ծագեն դա-

տական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո:

Անդրադառնալով նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքների՝ դատարանին անհայտ լինելու՝ տեսությունում ներկայացվող հատկանիշին, ինչն ուղղակիորեն արտացոլված է նաև Նախագծի 409-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ, իսկ նոր երևան եկած հանգամանքների մասով Գործող օրենսգրքի 426.3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետերում, նշենք, որ այստեղ հաշվի առնված չէ այն հանգամանքը, որ նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքների հիմքերով վերանայման ենթակա են ոչ միայն օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը, այլև մինչդատական վարույթում ընդունված վերջնական ակտերը¹⁰:

Ուստի նման պայմաններում, մեր կարծիքով, հիմնավոր չեն թե՛ տեսության մեջ առկա այն մոտեցումները, թե՛ վերը նշված կետերով նախատեսված այն դրույթները, ըստ որոնց՝ նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքների՝ անհայտ մնալու հատկանիշը վերագրվել է միայն դատարանին այն դեպքում, երբ համապատասխան հիմքերով վերանայման են ենթակա նաև մինչդատական վարույթում կայացված վերջնական որոշումները:

Հարկ է նշել, որ համապատասխան վերջնական ակտի կայացման պահին քրեական հետապնդման մարմնին կամ դատարանին նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքների անհայտ մնալը պետք է լինի իրենց կամքից անկախ պատճառներով, այլ ոչ թե միակողմանի և ոչ լրիվ քննություն կատարելու հետևանքով¹¹:

Ընդ որում, նկատենք, որ նման խնդիր գործնականում չի կարող առաջանալ Գործող օրենսգրքով նախատես-

ված նոր հանգամանքների հիմքերի պարագայում՝ հաշվի առնելով դրանց՝ վերջնական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո ծագելու հանգամանքը:

Այսպիսով, կարելի է եզրակացնել, որ նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով վերջնական ակտերի վերանայման հիմքերը դատարանին կամ քրեական հետապնդման մարմնին իրենց կամքից անկախ պատճառներով անհայտ մնացած փաստական կամ իրավական հանգամանքներ են (բացառությամբ, իհարկե, այն դեպքերի, երբ հենց վերջիններիս կողմից իրականացված հանցավոր գործողություններն են հանգեցրել վերջնական ակտի անիրավաչափությանը):

Ինչպես արդեն նշել ենք, տեսությունում նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքների բնութագրմանը ներկայացվող հաջորդ միասնական հատկանիշը դրանց՝ գործի համար էական նշանակություն ունենալն է:

«Գործի համար էական նշանակություն ունեցող հանգամանք» հասկացության բնորոշմանն անդրադարձել են որոշ հեղինակներ: Մասնավորապես՝ Մ.Ս. Շաքարյանի կարծիքով՝ հանգամանքը համարվում է գործի համար էական նշանակություն ունեցող, եթե այն հայտնի լինելու դեպքում գործը քննած դատարանը պարտավոր լիններ կայացնելու ամբողջությամբ կամ մասամբ այլ դատական ակտ¹², իսկ Մ.Ս. Չավրիևը նշում է, որ հանգամանքի էական լինելը պայմանավորված է նրանով, թե արդյոք այն կարող է դրվել նախկինում կայացված դատական ակտի բեկանման և սկզբունքորեն նոր դատական ակտի կայացման մասին դատարանի եզրահանգման հիմքում¹³:

Ասվածից հետևում է, որ գործի համար նոր երևան եկած կամ նոր հանգա-

մանքի էական լինելն ուղղակիորեն պայմանավորված է դրա՝ գործի ելքի վրա ազդեցության հնարավորությամբ, ինչը ենթադրում է, որ նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքների առկայությունն ինքնին չի կարող կանխորոշել գործի ելքը, հանգեցնել անձի արդարացման կամ դատապարտման, ուստի մինչև իրավախախտումը գոյություն ունեցած վիճակի վերականգնումը (restitutio in integrum) պետք է իրականացվի արձանագրված խախտման բնույթի՝ համարժեք իրավական միջոցներով գնահատման արդյունքում¹⁴: Սույնի ապահովմանն է ուղղված նաև Գործող օրենսգրքի 426.9-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված այն դրույթը, որ նոր կամ նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով հարուցված վարույթի արդյունքում կայացված դատական ակտում դատարանը կարող է չփոփոխել վերանայված դատական ակտի եզրակացության մասը, եթե միայն ծանրակշիռ փաստարկների մատնանշմամբ հիմնավորում է, որ Գործող օրենսգրքի 426.3 կամ 426.4 հոդվածներով նախատեսված հանգամանքներն ըստ էության չէին կարող ազդել գործի ելքի վրա (նույնաբովանդակ դրույթներ նախատեսվել են նաև Նախագծի 415-րդ հոդվածի 2-րդ մասում):

Գործի ելքի վրա ազդեցություն ունենալու անհրաժեշտության մասին են վկայում նաև նոր երևան եկած հանգամանքների՝ Գործող օրենսգրքի 426.3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին, 3-րդ և 4-րդ կետերով սահմանված հիմքերում նախատեսված այն դրույթները, որ դրանք պետք է հանգեցնեն չհիմնավորված կամ անօրինական ակտ կայացնելուն կամ ինքնին (կամ մինչև այդ պարզված հանգամանքների հետ) ապացուցեն դատապարտյալի անմե-

ղությունը կամ նրա կատարած հանցանքի նվազ ծանր կամ ավելի ծանր լինելը, քան այն, որի համար նա դատապարտվել է, ինչպես նաև ապացուցեն արդարացվածի կամ այն անձի մեղավորությունը, որի նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցվել է, կամ գործով վարույթը կարճվել է:

Դա է վկայում նաև ՀՀ վճռաբեկ դատարանի այն դիրքորոշումը, որ նոր երևան եկած հանգամանքի էական լինելը յուրաքանչյուր գործով որոշելիս դատարանները պետք է հաշվի առնեն վերանայվող գործի բոլոր փաստերը և պարզեն՝ արդյոք այդ հանգամանքներն իրենց բնույթով ազդում են վերանայվող գործի ելքի վրա, թե ոչ¹⁵:

Այսպիսով, կարող ենք եզրակացնել, որ նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքների հիմքերով վերջնական ակտերի վերանայման համար անհրաժեշտ է նաև, որ այդ հանգամանքները գործի ելքի վրա ունենան անմիջական ազդեցություն:

«Նոր երևան եկած հանգամանքներ» և «նոր հանգամանքներ» տերմինները բնութագրող, և դրանք միմյանցից տարանջատող հատկանիշներից է նաև տեսության մեջ դրանց էությանը ներկայացվող ժամանակային գործոնը, այսինքն՝ ինչպես նշվում է, նոր երևան եկած հանգամանքները պետք է գոյություն ունեցած լինեն օբյեկտիվ իրականությունում մինչև դատական ակտի կայացումը, սակայն բացահայտված լինեն դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո, իսկ նոր հանգամանքների դեպքում, հակառակը, դրանք չպետք է գոյություն ունենան մինչև դատական ակտի կայացումը և պետք է ծագեն դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո¹⁶:

Իրավաբանական գրականության

մեջ նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքների բնութագրմանը ներկայացվող վերը նշյալ հատկանիշի համատեքստում, ուսումնասիրելով Գործող օրենսգրքի 426.3-րդ և 426.4-րդ հոդվածների 1-ին մասերով համապատասխանաբար սահմանված նոր երևան եկած ու նոր հանգամանքների հիմքերը, կարծում ենք, որ նման պարագայում կարող են առաջանալ իրավական որոշ խնդիրներ:

Այսպես, օրինակ, անձը դատապարտվում է դիտավորությամբ մեկ այլ անձի առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու համար: Դատավճռի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո տուժողը մահանում է, իսկ դատաբժշկական փորձաքննության արդյունքները վկայում են, որ տուժողի մահը եղել է վերջինիս առողջությանը պատճառված ծանր վնասի ուղղակի հետևանք: Ստացվում է, որ տվյալ պարագայում տուժողի մահը ոչ թե նոր երևան եկած, այլ նոր հանգամանք է, քանի որ ծագել է դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո և մինչ այդ գոյություն չի ունեցել օբյեկտիվ իրականությունում, իսկ այդ դեպքում դատական ակտը չի կարող վերանայվել Գործող օրենսգրքի 426.4-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված հիմքերով, քանի որ դրանք սպառնիչ և բացառապես իրավական, այլ ոչ թե նաև փաստական բնույթի են:

Ուստի այդ համատեքստում հիմնավոր են թվում Նախագծով ամրագրված այն կարգավորումները, ըստ որոնց՝ այդ տերմինները միասնականացվել են մեկ միասնական եզրույթի ներքո, ինչը, մեր կարծիքով, ոչ միայն լուծում է վերոնշյալ խնդիրները, այլև չի կարող առաջացնել որևէ գործնական խնդիր, բացի այդ, օրենսդրական տեխնիկայի

տեսանկյունից եզրույթների միասնականացումը նպաստում է նաև համապատասխան հարաբերությունների՝ ավելի պարզեցված ձևով կարգավորմանը:

Դա հաստատում է նաև միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը: Այսպես, օրինակ, Լատվիայի, Ռուրաինայի, Ղազախստանի, Վրաստանի քրեադատավարական օրենսգրքերի ուսումնասիրությունից հետևում է, որ քննարկվող վարույթի հարուցման հիմքերը շարադրված են «նոր երևան եկած հանգամանքներ», իսկ, օրինակ, Մոլդովայի քրեական դատավարության օրենսգրքում՝ «ռևիզիոն կարգով վերանայում» մեկ միասնական եզրույթի ներքո:

Քրեական գործով վարույթի նորոգման համապատասխան հիմքերը «նոր երևան եկած հանգամանքներ» և «նոր հանգամանքներ» տարանջատված եզրույթների ներքո դասակարգված չեն նաև Ֆրանսիայի, Գերմանիայի և մի շարք այլ երկրների քրեադատավարական օրենսդրություններում¹⁷:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ կարծում ենք, որ համապատասխան եզրույթների՝ ժամանակային գործոնի հիմքով տեսությունում ներկայացվող դասակարգումը, ինչը փաստացի արտացոլվել է նաև Գործող օրենսգրքում, այնքան էլ ճիշտ չէ, իսկ Նախագծով դրանց միասնականացումն արդարացված է¹⁸:

Այսպիսով, քննարկելով նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքների հիմքերը բնութագրող հիմնական միասնական հատկանիշները և ամփոփելով վերոգրյալը՝ գալիս ենք հետևյալ եզրահանգումների:

Նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով վերջնական դատավարական որոշումների վերանայման հիմքե-

ըը դատարանին կամ քրեական հետապնդման մարմնին, որպես կանոն, իրենց կամքից անկախ պատճառներով անհայտ մնացած փաստական կամ իրավական հանգամանքներ են, որոնք պետք է գործի ելքի վրա ունենան անմիջական ազդեցություն:

Բացառիկ վերանայման հիմքերը «նոր երևան եկած հանգամանքներ» և «նոր հանգամանքներ» տարբեր եզրույթների ներքո օրենսդրորեն շարադրելը կարող է առաջացնել գործնական

խնդիրներ, եթե հաշվի առնենք այս եզրույթների՝ միմյանցից տարանջատմանը տեսության մեջ ներկայացվող հասկանիչը՝ ժամանակային գործոնը: Ուստի թե՛ այդ, թե՛ իրավահարաբերությունների՝ ավելի պարզեցված ձևով կարգավորման տեսանկյունից, մեր կարծիքով, նպատակահարմար կլինի, եթե օրենսդիրը բացառիկ վերանայման համապատասխան հիմքերը շարադրի մեկ եզրույթի ներքո:

1. **Սրայան Է.Բ.** Արդի հայերենի բացատրական բառարան, I հատոր, Երևան, «Հայաստան» հրատ., 1976թ., էջ 871: **Դալ Բ.Վ.** Толковый словарь живого великорусского языка в 4 томах, изд-во СПб. М., 1998, с. 1815.
2. Անիրաժեշտ ենք համարում նշել, որ այստեղ խաբր նոր երևան եկած հանգամանքների մասին է. նոր հանգամանքները ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում ամրագրվել են միայն 2004 թվականին:
3. **Громов Н.А.** Вновь открывшиеся обстоятельства в уголовном процессе. М., Спарк, 1999, с. 115.
4. **Тетерин Б.С.** Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам в советском уголовном процессе. М., Госюриздат, 1959, с. 30.
5. **Басков В.И.** Возобновление уголовных дел по вновь открывшимся обстоятельствам // Советское государство и право. М., Наука, 1981, N12, с. 132.
6. **Громов Н.А., Курюшин С.А., Новичков И.В.** Новые и вновь открывшиеся обстоятельства в уголовном судопроизводстве // Следователь, N4, 2005. М., с. 28, Уголовный процесс // Учебник для студентов юридических вузов и факультетов / Под. ред. К.Ф. Гуценко, М., Издательство Зерцало, 2005, с. 356, **Ведущев Н.П.** Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельствам, Изд-во Юрлитинформ. М., 2003, с. 133 и др.
7. Կարծում ենք, որ այստեղ «դատարան» եզրույթը գործածվում է լայն իմաստով, և այն պետք է դիտարկել ոչ միայն դատարանի՝ որպես արդարադատություն իրականացնող մարմնի, այլև վարույթն իրականացնող պաշտոնատար այն անձի տեսանկյունից, ով իրավասու է ընդունելու վերջնական դատավարական ակտ:
8. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի **Բուլգակովան ընդդեմ Ռուսաստանի** (Bulgakova v. Russia) գործով 2007 թվականի հունվարի 18-ի վճիռը, կետ 39:
9. **Берсугова Л.Ш.** Проблемы возобновления дел по вновь открывшимся обстоятельствам в советском уголовном процессе, автореф. дис. канд. юрид. наук. Ташкент, 1989, с. 17-18, **Собенни А.А.** Механизм проверки правосудности судебных решений ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств, Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 2007, с. 91, **Назаренкова В.Н.**, Пересмотр по вновь открывшимся обстоятельствам решений, определенных и постановлений, вступивших

в законную силу // Соц. Законность, N 5, 1981, с. 53 и др.

10. ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2011 թվականի փետրվարի 4-ի թիվ ՍԳՈ-935 որոշումը:
11. **Костун Н.Н.** Фондовая лекция дисциплины “Уголовный процесс” по теме возобновление производства по уголовному делу ввиду новых и вновь открывшихся обстоятельств. Нижний Новгород, 2012, с. 14.
12. Гражданское процессуальное право России, Учебник для вузов /Под ред. М.С. Шакарян. М., Изд-во “Былина”, 1998, с. 384.
13. **Защурев С.С.** Пересмотр по вновь открывшимся обстоятельствам решений, определенных, постановлений президиума суда надзорной инстанции, вступивших в законную силу, в гражданском процессе, Дис. на соиск. канд. юрид. наук. Москва, 2008, с. 44.
14. ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2013 թվականի մայիսի 31 թիվ ՍԳՈ-1099 որոշումը:
15. Օրինակ՝ ՀՀ վճարել դատարանի՝ 2011 թվականի մայիսի 27-ի վարչական գործով թիվ ՎԴ/4584/05/08 կամ 2011 թվականի ապրիլի 1-ի քաղաքացիական գործով թիվ ԵԱԴԳ/0056/02/08 որոշումները (կարծում ենք՝ տվյալ պարագայում դրանք ամբողջությամբ վերաբերելի են նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված նոր երևան եկած հանգամանքներին):
16. **Зайцев И.М.** Гражданско-правовые эффекты новых обстоятельств //Правоведение, N4, 1997, с. 138, **Терехова Л.А.**, Система пересмотра судебных актов в механизме судебной защиты. М., Волтерс Клувер, 2007, с. 170. Ավելորդ չենք համարում ևս մեկ անգամ նշելու, որ այստեղ նույնպես հաշվի չի առնված այն հանգամանքը, որ նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքների հիմքերով վերանայման են ենթակա նաև մինչդատական վարույթում կայացված վերջնական որոշումները:
17. **Давыдов В.А.** Возобновление уголовного судопроизводства ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств, Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. М., 2011, с. 140-141.
18. Ամեն դեպքում կարծում ենք, որ այդ եզրույթների միասնականացման դեպքում ճիշտ կլինի համանման մոտեցում ցուցաբերել նաև ՀՀ քաղաքացիական դատավարության և ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքերում նույնպես տարանջատված այդ տերմինների նկատմամբ:

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ՊԱՏԱԿԱՆ ԻՆՏԵՆՍԻՎՈՒՄ

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի քրեական պալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ*

Արմեն ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի նախագահի խորհրդական,
իրավագիտության թեկնածու,
ԵՊՀ քրեական դատավարության
և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասիստենտ*

**ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՎՃԻՌԸ՝
ՈՐՊԵՍ ՆՈՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՈՎ
ԲԱՃԱՌԻԿ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՀԻՄՔ**

Քրեական դատավարության օրենսգրքի (այսուհետ՝ նաև ՔԴՕ կամ Գործող օրենսգիրք) 426.4-րդ հոդվածի 1-ին մասից հետևում է, որ նոր հանգամանքներով բացառիկ վերանայումն իրականացվում է ոչ միայն ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշումների հիման վրա, այլև եթե ՀՀ մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճռով կամ որոշմամբ հիմնավորվել է անձի՝ ՀՀ միջազգային պայմանագրով նախատեսված իրավունքի խախտման փաստը¹:

ՀՀ Սահմանադրության (2015 թվականի փոփոխություններով) 61-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ յուրաքանչյուր ոք, ՀՀ միջազգային պայմանագրերին համապատասխան, ունի իր իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության խնդրով մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության միջազգային մարմիններ դիմելու իրավունք:

Միջազգային այդպիսի մարմինների շարքում առանձնահատուկ տեղ է զբաղեցնում ՀՀ-ի կողմից վավերացված և Հայաստանի համար 2002 թվականի ապրիլի 22-ից ուժի մեջ մտած «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» 1950 թվականի նոյեմբերի 4-ի կոնվենցիայի (այսուհետ՝ նաև Կոնվենցիա) 19-րդ հոդվածի համաձայն հիմնված Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (այսուհետ՝ նաև Եվրոպական դատարան):

Փաստորեն միջազգային և ներպետական իրավական համակարգերի համար բացառիկ երևույթ հանդիսացող Եվրոպական դատարանը 2002 թվականից ի վեր հասանելի դարձավ նաև ՀՀ այն քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց համար, ովքեր կարծում են, որ խախտվել են Կոնվենցիայով կամ նրան կից արձանագրություններով պաշտպանվող իրենց իրավունքները:

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Այսինքն՝ Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածով սահմանված դրույթը, լինելով մարդու իրավունքների պաշտպանության կոնվենցիոն համակարգի արդյունավետությունն ապահովող առանցքային երաշխիքներից մեկը,² անձին հնարավորություն ընձեռեց սկսելու իրավական գործընթաց միջազգային մակարդակում:

Միաժամանակ Կոնվենցիան սահմանեց նաև այդ հնարավորության իրականացման համար այնպիսի պարտադիր պայմանների առկայություն, ինչպիսիք են ներպետական միջոցների սպառված լինելը, ներպետական վերջնական որոշման կայացման պահից վեցամսյա ժամկետի անցած չլինելը, որոնք էլ, հիմնվելով Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի վրա, կոնվենցիոն մեխանիզմին հատորդեցին սուբսիդիար բնույթ:³

Սակայն այս միջազգային փաստաթուղթը դեկլարատիվ բնույթ կունենար, եթե չսահմանվեր պատշաճ կարգով ներկայացված գանգատների քննության արդյունքում կայացված վճիռների կատարման պարտադիր պահանջ, ինչի ապահովմանն էլ հենց ուղղված է Կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածը:

Այսպես, նշյալ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը համապատասխանաբար սահմանում են. «Բարձր պայմանավորվող կողմերը պարտավորվում են կատարել Դատարանի վերջնական վճիռները ցանկացած գործի վերաբերյալ, որում իրենք կողմեր են: Դատարանի վերջնական վճիռն ուղարկվում է Նախարարների կոմիտե, որը վերահսկողություն է իրականացնում դրա կատարման նկատմամբ»:

Այս դրույթների կապակցությամբ Եվրոպական դատարանը նշում է. «(...)Առաջին հերթին պետք է ընդգծել, որ Կոնվենցիան կամ դրա արձանագ-

րությունները խախտած Պայմանավորվող պետությունը կրում է պարտավորություն կատարելու Դատարանի որոշումներն այն գործերով, որոնցում նա կողմ է հանդիսացել: Այլ կերպ ասած՝ Դատարանի վճիռի՝ ամբողջությամբ կամ մասամբ չկատարումը կարող է Պայմանավորվող պետությանը հանգեցնել միջազգային պատասխանատվության: Պայմանավորվող պետության վրա պարտավորություն է դրվում ոչ միայն վճարելու շահագրգիռ անձանց արդարացի փոխհատուցման ձևով շնորհված գումարները, այլև ներպետական իրավական համակարգի շրջանակներում ձեռնարկելու անհատական և/կամ անհրաժեշտության դեպքում ընդհանուր բնույթի միջոցառումներ, որոնք վերջ կդնեն Դատարանի կողմից արձանագրված խախտմանը և կնպաստեն հետևանքների վերացմանն այնպես, որ հնարավորինս վերականգնվի մինչ իրավախախտումը գոյություն ունեցած վիճակը (...):⁴ Այս պարտավորություններն արտացոլում են միջազգային իրավունքի սկզբունքները, ըստ որոնց՝ իրավախախտման համար պատասխանատվություն կրող պետությունը պարտավոր է վերականգնել մինչ իրավախախտումը գոյություն ունեցած վիճակը՝ պայմանով, որ այն չի հանդիսանում «նյութապես անհնարին» և «կապված չէ ծանր բեռի կամ խիստ անհամասնական արդյունքի հետ, որը կառաջանա դրանից՝ ի տարբերություն փոխհատուցման» (...): Այլ կերպ ասած՝ չնայած ռեստիտուցիան հանդիսանում է իրավունք, սակայն կարող են առաջանալ հանգամանքներ, որոնց պարագայում պետությունն ամբողջությամբ կամ մասամբ ազատվում է դրա իրականացման պարտավորություններից, եթե նա կարող է ցույց տալ, որ այդպիսի հան-

ՀՈՒԽՍ 2016 7 (205)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Ինչխանութուն

զանազան գոյություն ունեն»:⁵

Վերագրյալի հիման վրա ՀՀ վճարելի դատարանը (այսուհետ՝ նաև Վճարելի դատարան) *Ժիրայր Սեֆիլյանի* գործով 2014 թվականի մայիսի 31-ի թիվ ՎԸ-07/13 որոշման 24-րդ կետում արձանագրել է. «(...) Կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով պետություններն ունեն հետևյալ պարտավորությունները.

1. վճարել նշանակված փոխհատուցումը,

2. անհրաժեշտության դեպքում հոգուտ դիմումատուի ձեռնարկել անհատական միջոցառումներ՝ դադարեցնել Եվրոպական դատարանի կողմից արձանագրված իրավունքի խախտումը կամ դրա հետևանքների ներգործությունը.

- հնարավորինս վերականգնել մինչև խախտումը եղած իրավիճակը (*restitutio in integrum*), իսկ դրա անհնարինության դեպքում Դատարանի վճռի մեջ տեղ գտած եզրակացությունների հետ համատեղելի այլ միջոցներով ապահովել իր ստանձնած պարտավորությունների կատարումը.

3. ձեռնարկել ընդհանուր բնույթի միջոցառումներ՝ կանխելու համար նմանատիպ խախտումներն ապագայում»:

Հարկ է նկատել նաև, որ ըստ Եվրոպական դատարանի՝ եթե *restitutio in integrum*-ը գործնականում հնարավոր չէ, ապա պատասխանող պետությունն ազատ է վճիռը կատարելու միջոցների ընտրության հարցում⁶ պայմանով, որ դրանք համատեղելի են վճռի մեջ տեղ գտած եզրակացությունների հետ:⁷ Այն գործում, որով դիմողը հասնում է Կոնվենցիայի խախտման ճանաչմանը, Եվրոպական դատարանը հրապարակում է Կոնվենցիայի խախտում, ինչպես նաև

կարող է վնասի ու ծախսերի փոխհատուցում տրամադրել, սակայն նա չի վերացնում ներպետական մարմինների կամ դատարանների որոշումները (այդ թվում՝ դատավճիռները)⁸, ուժը կորցրած չի ճանաչում ներքին օրենսդրությունը և չի պահանջում, որ պետությունը փոխի իր օրենսդրությունը:⁹ Սա այն փաստի արտացոլումն է, որ Եվրոպական դատարանը վճիռ է կայացնում միջազգային իրավունքի խախտումների վերաբերյալ:¹⁰

Սակայն միևնույն ժամանակ փաստենք, որ Եվրոպական դատարանը որոշ բացառիկ դեպքերում Պայմանավորվող պետությանը Կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածով սահմանված պահանջների կատարմանն աջակցելու նպատակով փորձել է ցույց տալ միջոցի այն տեսակը, որը կարող էր վերջ դնել համապատասխան գործերում գոյություն ունեցող համակարգային վիճակին,¹¹ իսկ այլ դեպքերում էլ գտել է, որ Կոնվենցիայի խախտումները կրում են այնպիսի բնույթ, որ անգամ հնարավորություն չեն տալիս ընտրելու որևէ միջոց, որպեսզի հնարավոր լինի դրանք վերացնել:¹²

Ինչ վերաբերում է արձանագրված խախտման արդյունքում ներպետական իրավական համակարգի շրջանակներում վարույթի վերսկսմանը՝ որպես *restitutio in integrum*-ին հասնելու միջոցի, ապա այդ կապակցությամբ Եվրոպական դատարանն արտահայտել է մի շարք դիրքորոշումներ:

Այսպես, որոշ դեպքերում Եվրոպական դատարանն ուղղակիորեն նշել է, որ այս դատական ատյանը չունի իրավասություն տալու վարույթի վերսկսման հանձնարարական,¹³ իսկ այլ դեպքերում, որոնք, ըստ Եվրոպական դատարանի, համարվում են բացառիկ, գտել է,

որ եթե տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով սահմանված արդար դատաքննության իրավունքի խախտում, ապա այդ ժամանակ վերաքննությունը կամ վարույթի վերաբացումն ընդհանուր առմամբ ընդունելի ձև է Կոնվենցիայի խախտման արդյունքում առաջացած հետևանքների վերացման համար:¹⁴ Ընդ որում, Եվրոպական դատարանի համար կայուն պրակտիկա է դարձել նաև գործերի վերաբացման վերաբերյալ դրույթներն ընդգրկել վճռի մեջ:¹⁵

Փաստորեն, ըստ Եվրոպական դատարանի՝ հատկապես արդար դատաքննության խախտում արձանագրելիս ներպետական իրավական համակարգում պետք է վարույթը վերաբացել և կատարել վերաքննություն, այսինքն՝ վերանայել համապատասխան վերջնական ակտը:

Վիճակագրությունը վկայում է, որ 2015 թվականի դրությամբ Եվրոպական դատարանը Հայաստանի Հանրապետության դեմ կայացրել է 60 վճիռ, որից 55-ում արձանագրվել է խախտում, ընդ որում, խախտումներից 22-ը վերաբերել է արդար դատաքննության իրավունքին:¹⁶

Այսպիսով, չնայած Եվրոպական դատարանը Պայմանավորվող պետություններին ուղղակիորեն չի պարտադրում սահմանելու այնպիսի օրենսդրական կարգավորումներ, որպեսզի հնարավոր լինի ներպետական ատյաններում դատական ակտերի վերանայումը, սակայն փաստացի գտնում է, որ այն երկրները, որոնք ունեն նման օրենսդրական հիմքեր, ապա Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով նախատեսված արդար դատաքննության խախտում արձանագրվելու պարագայում մինչ իրավախախտումը եղած վիճակի վերականգն-

ման ամենաարդյունավետ ձևը հանդիսանում է վարույթի վերաբացումը:

Եվրոպական դատարանի կողմից Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի խախտում արձանագրվելու արդյունքում վարույթի վերաբացման օրինակ է Վճռաբեկ դատարանի՝ *Արտակ Գաբրիելյանի* գործով 2013 թվականի սեպտեմբերի 13-ի թիվ ՎԲ-04/13 որոշումը:¹⁷

Մասնավորապես, հաշվի առնելով արդեն իսկ վերը մատնանշված հանգամանքները, ինչպես նաև նկատի ունենալով, որ Եվրոպական դատարանը *Գաբրիելյանն ընդդեմ Հայաստանի* գործով արձանագրել էր Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի (դ) ենթակետի հետ միասին վերցված՝ Ա.Գաբրիելյանի կողմից իր դեմ ցուցմունք տված վկաներին հարցաքննելու հնարավորություն չունենալու առնչությամբ՝ Վճռաբեկ դատարանը վկայակոչված որոշմամբ նոր հանգամանքի հիմքով վերանայել է իր կողմից նախկինում կայացված որոշումը, բեկանել ստորադաս դատարանների դատական ակտերը և գործն ուղարկել համապատասխան ստորադաս դատարան՝ նոր քննության:

Միևնույն ժամանակ հարկ է նկատել, որ Եվրոպական դատարանի կողմից արտահայտված իրավական դիրքորոշումներից չի հետևում, որ արդար դատաքննության իրավունքի խախտում արձանագրվելու դեպքում պարտադիր պետք է վարույթը վերաբացվի¹⁸ կամ Կոնվենցիայի այլ հոդվածի խախտումը չի կարող հանգեցնել վարույթի նորոգմանը: Կարծում ենք՝ յուրաքանչյուր դեպքում վարույթի վերաբացման հնարավորությունը կախված է արձանագրված խախտման բնույթից, դրա՝ գործի ելքի վրա ունեցած ազդեցության աստիճանից:

Այդ առումով հատկանշական է Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի՝ 2000 թվականի հունվարի 19-ի «Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի որոշումների հիման վրա ներպետական մակարդակով գործերի վերանայման և վարույթի նորոգման մասին» հանձնարարականը, որտեղ նշվում է, որ անհատական միջոցառումների ձեռնարկումն անհրաժեշտ է հետևյալ երկու պայմանների պարտադիր առկայության պարագայում՝ նյութական կամ դատավարական իրավունքի խախտումը պետք է իր բնույթով լինի այնպիսին, որ լուրջ կասկած հարուցի ներպետական մարմիններում բողոքարկման առարկա վարույթի ելքի արդյունքների կապակցությամբ և դիմումատուն պետք է շարունակի կրել խնդրո առարկա ներպետական որոշման բացասական հետևանքները, որոնք բավարար չափով չեն վերականգնվում արդարացի փոխհատուցմամբ և չեն կարող վերացվել այլ կերպ, քան դատական ակտի վերանայմամբ կամ գործի վերաբացմամբ:¹⁹

Վերոգրյալի հիման վրա կարելի է եզրակացնել, որ եթե վարույթի վերաբացման միջոցով մինչ իրավախախտումը եղած իրավիճակի վերականգնումն անհնարին է, ապա հիմք ընդունելով ԶԴՕ 426.9-րդ հոդվածը՝ վարույթի նորոգում կարող է տեղի չունենալ և հակառակը՝ եթե restitutio in integrum-ին հասնելու ամենաարդյունավետ ձևը վարույթի վերաբացումն է, ապա դա, ըստ էության, պետք է իրագործվի՝ անկախ նրանից, թե Կոնվենցիայի որ հոդվածն է խախտվել:²⁰

Ասվածի օրինակ են Մուրադխանյանն ընդդեմ Հայաստանի, Սեֆիլյանն ընդդեմ Հայաստանի, Վիրաբյանն ընդդեմ Հայաստանի գործերով Եվրոպական դատարանի կայացրած վճիռների հիման վրա Վճռաբեկ դատարանի կող-

մից կայացված համապատասխանաբար թիվ ՎԲ/01/13, ՎԲ-07/13, ՎԲ/05/13 որոշումները:

Մասնավորապես՝ Մուրադխանյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով Եվրոպական դատարանի կողմից կայացված վճիռը²¹ դիտարկելով որպես նոր հանգամանքի հիմք՝ Վճռաբեկ դատարանը վերանայել է իր՝ նախկինում կայացված դատական ակտը, սակայն արդյունքում մերժել է բողոքը՝ նշելով. «(...) Եվրոպական դատարանի կողմից արձանագրված (...) խախտումներն իրենց բնույթով այնպիսին են, որ չէին կարող ազդել գործի ելքի վրա: Մասնավորապես, որպես խախտումներ Եվրոպական դատարանը նշել է, որ Ա.Մուրադխանյանի՝ 2005 թվականի դեկտեմբերի 14-ից 29-ն ընկած ժամանակահատվածի կալանքը չի համապատասխանել Կոնվենցիայով սահմանված օրինականության պահանջներին, որ Ա.Մուրադխանյանը պահվել է շարունակական կալանքի տակ «ողջամիտ ժամկետի» խախտմամբ: Դրա հետ մեկտեղ, գործի քննությանը ձեռք բերված և դատաքննությանը հետագրուված ապացույցներով հաստատվել է Ա.Մուրադխանյանի մեղավորությունը նրան մեղսագրվող արարքներում, և նա դատապարտվել է ցմահ ազատազրկման: Անցկացված դատաքննության և կայացված դատավճռի օրինականության հետ կապված որևէ խախտում Եվրոպական դատարանը չի արձանագրել, իսկ գործի քննության ընթացքում Ա.Մուրադխանյանին կալանքի տակ պահելու գործընթացում թույլ տրված խախտումները կայացված վերջնական դատական ակտի վրա որևէ ներազդեցություն չեն ունեցել: Բացի այդ, սույն գործով Ա.Մուրադխանյանի նկատմամբ օրինական ուժի մեջ մտած մե-

դադրական դատավճռի առկայության պայմաններում նախնական կարգի վերաբերյալ կայացրած դատական ակտի բեկանումը ոչ միայն չի վերականգնի մինչև խախտումն առկա իրավիճակը, այլև իրավական առումով անիրագործելի է, քանի որ օրինական դատավճռի հիման վրա ազատագրկման ձևով պատիժ կրող անձի նախնական կարգի հարցի կրկին քննարկումը կհանգեցնի իրավական անորոշության»²²

Նոր հանգամանքի հիմքով նախկինում կայացված դատական ակտը վերանայվել, սակայն բողոքը մերժվել է Վճռաբեկ դատարանի կողմից նաև Մեֆիլյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով Եվրոպական դատարանի վճռի դեպքում:

Այսպես, նշյալ գործով Եվրոպական դատարանն արձանագրել էր Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին, 3-րդ, 4-րդ կետերով և 8-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքների խախտումներ:

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքների խախտման մասով բողոքի մերժման հիմքում Վճռաբեկ դատարանը դրել է քննարկվող գործի հետ համանման փաստական հանգամանքներով՝ Մուրադխանյանի գործով վերը մատնանշված իրավական դիրքորոշումները:

Ինչ վերաբերում է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքի խախտմանը, սպա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է. «Մեֆիլյանի հեռախոսային խոսակցությունների և այլ հաղորդումների գաղտնալսման արդյունքում ձեռք բերված տեղեկություններն ինքնին որպես սպացույց չեն օգտագործվել, վերջինիս նկատմամբ կայացված որևէ դատավարական որոշման կամ կատարված դատավարական գործողության հիմքում չեն դրվել: (...)

(...) Եվրոպական կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի պահանջներին հակասող ճանաչված միջամտության՝ Մեֆիլյանի հեռախոսային խոսակցությունների և այլ հաղորդումների գաղտնալսման արդյունքում ձեռք բերված տեղեկությունները ոչ քրեական գործ հարուցելու մասին որոշման և ոչ խուզարկություն կատարելու համար թույլտվություն ստանալու միջնորդությունների և դրանք բավարարելու մասին որոշումների հիմքում չեն դրվել: Այսինքն՝ քննարկվող դատավարական որոշումները կայացվել են այնպիսի տեղեկությունների հիման վրա, որոնք ստացվել են Կոնվենցիայի պահանջներին չհամապատասխանող գործողություններից անկախ՝ դրանց հետ առնչություն չունեցող աղբյուրից, իսկ Մեֆիլյանի բնակարանում և աշխատավայրում խուզարկություններն իրականացվել և դրանց արձանագրությունները կազմվել են օրենքով սահմանված կարգի պահպանմամբ» (կետ 34):

Ավելին, Վճռաբեկ դատարանը փաստել է. «(...) [Ա]նգամ անօրինական ճանապարհով ստացված տվյալի վրա ամբողջությամբ հիմնված (դրանից բխած) սպացույցն անթույլատրելի ճանաչելու համար անհրաժեշտ է, որ բացակայի ողջամիտ ջանքերով այդ սպացույցն ստանալու հնարավորությունը: Այլ կերպ՝ բխելու չափանիշի հետ մեկտեղ առկա է նաև «պատճառական կապի բացակայություն» չափանիշը, որի էությունը հետևյալն է՝ սպացույցը կարող է ճանաչվել թույլատրելի, եթե պետությունը կարող էր ողջամիտ ջանքերով ձեռք բերել այդ տվյալը» (կետ 35): Այդ առումով հիմնվելով գործի նյութերի վրա՝ Վճռաբեկ դատարանը եկել է այն եզրահանգման, որ իրավասու մարմինները կարող էին ողջամիտ ջանքերով

քերով ձեռք բերել վիճարկվող ապացույցների նախահիմք հանդիսացած տվյալները:

Վերլուծելով Եվրոպական դատարանի կողմից *Խսանն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության և Փի. Ջի-ն և Ջեի. Էյջ-ն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության* գործերով արտահայտված իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանը ձևավորել է նաև հետևյալ դիրքորոշումը. «[Եվրոպական դատարանը] *Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով երաշխավորված արդար դատաքննության պահանջներին հակասող չի համարում ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ձեռքբերված ապացույցների օգտագործումը, թեկուզև ներպետական օրենսդրությունը չի բավարարել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով սահմանված չափանիշներին: Եթե ինքնին նշված ապացույցների օգտագործումը չի դիտարկվում որպես անձի արդար դատաքննության հիմնարար իրավունքի խախտում, հետևաբար իրավաչափ չեն այդ ապացույցների հետ առնչություն չունեցող դատավարական գործողությունների արդյունքում ձեռք բերված փաստական տվյալների՝ որպես ապացույցի հնարավոր անթույլատրելիության և դրանք ապացուցողական զանգվածից հանելու վերաբերյալ փաստարկները» (կետ 36):*

Արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը եզրահանգել է, որ Եվրոպական դատարանի կողմից բողոք բերած անձի՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքի խախտումը որևէ կերպ չի ազդել գործով ապացուցողական զանգվածի, հետևաբար նաև գործի ելքի վրա, ուստիև վճռաբեկ բողոքը ենթակա է մերժման:

Անդրադառնալով *Գ. Վիրաբյանի* գործով Վճռաբեկ դատարանի թիվ

ՎԲ/05/13 որոշմանը՝ նշենք, որ այն հատկանշական է Կոնվենցիայի ոչ միայն 6-րդ, այլև մյուս հոդվածների խախտման մասով վարույթի վերաբացման առնչությամբ: Այսպես, *Վիրաբյանն ընդդեմ Հայաստանի* գործով Եվրոպական դատարանի վճռի ուսումնասիրությունից հետևում է, որ վերջինս արձանագրել էր Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 3-րդ հոդվածի էական, 3-րդ և 14-րդ հոդվածների ընթացակարգային խախտումներ: Իսկ Վճռաբեկ դատարանը, հաշվի առնելով Եվրոպական դատարանի կողմից արձանագրված խախտումների բնույթը, նոր հանգամանքի հիմքով վերանայել է իր՝ նախկինում կայացված որոշումը, բեկանել ստորադաս դատարանների դատական ակտերը և գործն ուղարկել համապատասխան դատարան՝ Եվրոպական դատարանի կողմից արձանագրված բոլոր խախտումների մասով նոր քննության:

Այսինքն՝ քննարկվող դատական ակտից հետևում է, որ վարույթի վերաբացում է տեղի ունեցել Կոնվենցիայի ոչ միայն 6-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, այլև 3-րդ հոդվածի էական, 3-րդ և 14-րդ հոդվածների ընթացակարգային խախտումների մասով:

Այսպիսով, ամփոփելով նոր հանգամանքի հիմք հանդիսացող Եվրոպական դատարանի վճիռների վերաբերյալ մեր կատարած ուսումնասիրությունները՝ կարող ենք եզրակացնել, որ Եվրոպական դատարանի կողմից Հայաստանի Հանրապետության դեմ կայացված վճիռը հանդիսանում է նոր հանգամանք վերջնական ակտի վերանայման համար, իսկ դրա արդյունքում վարույթի վերաբացման հնարավորությունը յուրաքանչյուր դեպքում կախված է արձանագրված խախտման բնույթից,

վերջինի՝ գործի ելքի վրա ունեցած ազդեցության աստիճանից:

1. Ներկա պահին այս դրույթը վերաբերում է միայն այն դեպքերին, երբ Եվրոպական դատարանի ուժի մեջ մտած վճռով հիմնավորվել է անձի՝ Կոնվենցիայով նախատեսված իրավունքի խախտման փաստը:

2. Եվրոպական դատարանի՝ *Սամատկուլըր և Ասկարովն* (Mamatkulov and Askarov v. Turkey) *ընդդեմ Թուրքիայի* գործով 2005 թվականի փետրվարի 4-ի վճիռը, կետ 100, *Լոիզիդու ընդդեմ Թուրքիայի* (Loizidou v. Turkey) գործով 1995 թվականի մարտի 23-ի վճիռը, կետ 70:

3. Եվրոպական դատարանի՝ *Սելմունի ընդդեմ Ֆրանսիայի* (Selmouni v. France) գործով 1999 թվականի հուլիսի 28-ի վճիռը, կետ 74, *Կուդլան ընդդեմ Լեհաստանի* (Kudla v. Poland) գործով 2000 թվականի հոկտեմբերի 26-ի վճիռը, կետ 152:

4. Եվրոպական դատարանի *Գաբրիելյանն ընդդեմ Հայաստանի* գործով 2012 թվականի ապրիլի 10-ի վճիռը, կետ 103, *Սկոցարին և Ջունտան ընդդեմ Իտալիայի* (Scozzari and Giunta v. Italy) գործով 2000 թվականի հուլիսի 13-ի վճիռը, կետ 249, *Ասանիձե ընդդեմ Վրաստանի* (Assanidze v. Georgia) գործով 2004 թվականի ապրիլի 8-ի վճիռը, կետ 198:

5. Եվրոպական դատարանի՝ *Վերեյն Գեզեն Տիեռֆաբրիկեն Ըվեյց-ն (ՎԳԹ) ընդդեմ Ըվեյցարիայի* (Verein Gegen Tierfabriken Schweiz (vgt) v. Switzerland) գործով (N 2) 2009 թվականի հունիսի 30-ի վճիռը, 85, 86 կետեր:

6. Օրինակ՝ Եվրոպական դատարանի՝ *Սելջուկը և Ասկերն ընդդեմ Թուրքիայի* (Selçuk and Asker v. Turkey) գործով 1998 թվականի ապրիլի 24-ի վճիռը, կետ 125:

7. Օրինակ՝ Եվրոպական դատարանի՝ *Սկոցարին և Ջունտան ընդդեմ Իտալիայի* (Scozzari and Giunta v. Italy) գործով 2000 թվականի հուլիսի 13-ի վճիռը, կետ 249:

8. Օրինակ՝ Եվրոպական դատարանի՝ *Շմաուցերն ընդդեմ Ավստրիայի* (Schmautzer v. Austria) գործով 1995 թվականի հոկտեմբերի 23-ի վճիռը, 42-44 կետեր:

9. Օրինակ՝ Եվրոպական դատարանի՝ *Լունդևալն ընդդեմ Շվեդիայի* (Lundevall v. Sweden) գործով 2002 թվականի նոյեմբերի 12-ի վճիռը, կետ 44:

10. Philip Leach, Taking a case to the European Court of Human Rights, Second edition, Oxford University Press, Incorporated, 2005, էջ 353:

11. Եվրոպական դատարանի՝ *Օջալանն ընդդեմ Թուրքիայի* (Ocalan v. Turkey) գործով 2005 թվականի մայիսի 12-ի վճիռը, կետ 210, *Բրոնիովսկին ընդդեմ Լեհաստանի* (Broniowski v.

Poland) գործով 2004 թվականի հունիսի 22-ի վճիռը, կետ 194:

12. Եվրոպական դատարանի՝ *Ասանիձե ընդդեմ Վրաստանի* (Assanidze v. Georgia) գործով 2004 թվականի ապրիլի 8-ի վճիռը, կետ 202:

13. Եվրոպական դատարանի՝ *Սաիդին ընդդեմ Ֆրանսիայի* (Saidi v. France) գործով 1993 թվականի սեպտեմբերի 20-ի վճիռը, կետ 47, *Պելլադոահն ընդդեմ Նիդեռլանդների* (Pelladoah v. Netherlands) գործով 1994 թվականի սեպտեմբերի 22-ի վճիռը, կետ 44:

14. Եվրոպական դատարանի՝ *Գենցելն ընդդեմ Թուրքիայի* (Gencel v. Turkey) գործով 2003 թվականի հոկտեմբերի 23-ի վճիռը, կետ 27, *Կլաեսը և մյուսներն ընդդեմ Բելգիայի* (Claes and others v. Belgium) գործով 2005 թվականի հունիսի 2-ի վճիռը, կետ 53:

15. Օրինակ՝ Եվրոպական դատարանի՝ *Գաբրիելյանն ընդդեմ Հայաստանի* գործով 2012 թվականի ապրիլի 10-ի վճիռը, 103-104 կետեր:

16. http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2015_ENG.pdf.

17. Այդ առումով տե՛ս նաև Վճռաբեկ դատարանի՝ *Միշա Հարությունյանի* գործով 2009 թվականի ապրիլի 10-ի թիվ ՀՔԲԴ- 2/0028/01/08 որոշումը:

18. Օրինակ՝ դժվար է պատկերացնել, որ կարող է վարույթի վերաբացում տեղի ունենալ արդար դատաքննության իրավունքի բաղադրիչը կազմող ողջամիտ ժամկետի խախտում արձանագրվելու պարագայում: Ինչպես իրավագիտորեն նշում է Վճռաբեկ դատարանը, այս դեպքում գործի քննությունն արդեն իսկ ողջամիտ ժամկետի խախտմամբ իրականացված լինելու պայմաններում գործը նորից վերաբացելը և նոր քննության ուղարկելը կպարունակի նույն խախտումը կրկին թույլ տալու վտանգը (տե՛ս Վճռաբեկ դատարանի՝ *Արարատ Մուրադխանյանի* գործով 2013 թվականի սեպտեմբերի 13-ի թիվ ՎԲ/01/13 որոշման 20-րդ կետը):

19. Վճռաբեկ դատարանի՝ 2014 թվականի մայիսի 31-ի թիվ ՎԲ-07/13 որոշման 27-րդ կետը:

20. Այդ է վկայում նաև ՔԴՕ 426.4-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետը:

21. Եվրոպական դատարանը նշյալ գործով արձանագրել էր Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերով նախատեսված իրավունքների խախտումներ:

22. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ 2013 թվականի սեպտեմբերի 13-ի թիվ ՎԲ/01/13 որոշման 22-րդ կետը:

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (206)

ՊԱՏԱԿԱՆ ԻՆՏԵՆՍԻՎՆԵՐ

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական սպալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ*

Անի ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

*ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական սպալատի
նախագահի ավագ օգնական,
ԵՊՀ քրեական դատավարության
և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասպիրանտ*

**ԱՐԱԳԱՋՎԱԾ ԴԱՏԱՔԵՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ԱՌԱՆՁԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԴԵՊԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ**

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

58

Արագացված դատաքննության ինստիտուտը՝ որպես քրեական դատավարության տարբերակված վարույթի ձև, ներդրվել է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում 2007 թվականի փետրվարի 21-ի թիվ ՀՕ-93-Ն օրենքով: Դրա գործարկման շուրջ 9 տարիների ընթացքում ի հայտ եկան մի շարք օրենսդրական բացեր և խնդիրներ: Չնայած՝ որքան էլ զարմանալի է, դատական քննության արագացված կարգը կանոնակարգող ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 9¹ բաժինը ենթարկվել է փոփոխման միայն մեկ անգամ՝ 2007 թվականի նոյեմբերի 28-ի թիվ ՀՕ-290-Ն օրենքով:

Հաշվի առնելով, որ արագացված դատաքննության ինստիտուտի գործարկման ընթացքում ծագած խնդիրները հրատապ լուծում են պահանջում, քանի որ հապաղումը կարող է առաջացնել անձանց հիմնական իրավունքների խախտումներ, ինչ-

պես նաև վտանգել քննարկվող ինստիտուտի նպատակային գործունեությունը՝ Վճռաբեկ դատարանն իր իրավունքի զարգացման և օրենքի միատեսակ կիրառության ապահովման սահմանադրական առաքելության շրջանակներում բազմիցս անդրադարձել և համապատասխան լուծումներ է տվել դրանցից ոմանց¹:

Այսպես՝ Արսեն Մերոբյանի և Էդվարդ Պետրոսյանի գործով 2013 թվականի սեպտեմբերի 13-ի թիվ ԵԱԲԴ/0002/01/13 որոշմամբ (այսուհետ նաև՝ Ա.Մերոբյանի և Էդ.Պետրոսյանի գործով որոշում) շրջանակներում Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է ամբաստանյալի արարքի իրավաբանական որակման ոչ ճիշտ լինելը՝ որպես դատական քննության արագացված կարգի կիրառումը բացառող հանգամանք նախատեսող օրենսդրական պահանջի իրավաչափության խնդրին:

Մասնավորապես՝ ՀՀ քրեական

դատավարության օրենսգրքի 375¹-րդ հոդվածի 3-րդ մասը նախատեսում է. «(...) Դատարանը արագացված կարգ կիրառելու միջնորդությունը մերժում է (...), եթե պարզում է, որ ամբաստանյալի արարքի իրավաբանական որակումը ճիշտ չէ: Այս դեպքում դատարանն իր նախաձեռնությամբ սույն օրենսգրքի 309¹ հոդվածի հինգերորդ մասով սահմանված կարգով և ժամկետով հետաձգում է դատական նիստը՝ առաջարկելով գլխավոր դատախազին կամ նրա տեղակալին վերահաստատելու մեղադրական եզրակացությունը: (...)»:

Իսկ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 309¹-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն. «Եթե դատաքննության ընթացքում պարզվում է, որ ամբաստանյալի արարքի իրավաբանական որակումը ճիշտ չէ, իսկ մեղադրողը խստացնելու առումով արարքը վերատրակելու որոշում չի կայացնում կամ վերատրակելու համար դատական նիստը հետաձգելու միջնորդություն չի ներկայացնում, ապա դատարանն իր նախաձեռնությամբ մինչև 10 օր ժամկետով հետաձգում է դատական նիստը՝ առաջարկելով գլխավոր դատախազին կամ տեղակալին վերահաստատելու մեղադրական եզրակացությունը:

Մեղադրական եզրակացությունը վերահաստատելուց հետո դատարանը, մեղադրական եզրակացությանը համապատասխան, կայացնում է դատական ակտ»:

Վերոնշյալ նորմի սահմանադրականության հարցը քննարկման առարկա է դարձվել ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից: Մասնավորապես՝ 2010 թվականի ապրիլի 2-ի ՍԳՈ-872 որոշմամբ ՀՀ սահմա-

նադրական դատարանը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 309¹-րդ հոդվածի 5-րդ մասը ճանաչել է ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածին հակասող և անվավեր: Իր որոշման 6-րդ կետում ՀՀ սահմանադրական դատարանն իրավական դիրքորոշում է ձևավորել այն մասին, որ «(...) *ի տարբերություն մեղադրողի միջնորդության երկու հնարավոր դեպքերի, որոնք անմիջականորեն ուղղված են դատարանում մեղադրանքը փոփոխելուն, այդպիսի նպատակով դատարանի նախաձեռնության հնարավոր դրսևորումն ուղղակիորեն կարող է վերաբերել մեղադրական եզրակացությունը վերահաստատելու վերաբերյալ մեղադրողին առաջարկություն անելուն: Ընդ որում, ի տարբերություն մեղադրողի միջնորդության երկու հնարավոր դեպքերի, որոնք վերաբերում են մեղադրանքի փոփոխմանը թե՛ խստացման, թե՛ մեղմացման առումներով, դատարանի նախաձեռնությունը կարող է վերաբերել մեղադրանքի փոփոխմանը միայն խստացման առումով, այսինքն՝ դատարանը «հուշում է» մեղադրողին կատարել մեղադրանքը խստացման առումով փոփոխելու համար անհրաժեշտ գործողություններ: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այս պարագայում լիարժեք հաշվի չի առնվել այն կարևոր սկզբունքի պահպանումը, որի համաձայն՝ դատարանը չի կարող հանդես գալ մեղադրանքի կամ պաշտպանության կողմում և պետք է արտահայտի միայն իրավունքի շահերը (ՀՀ քր. դատ. օր-ի 23-րդ հոդված)՝ սկզբունք, որը նպատակաուղղված է ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածով նախատեսված՝ դա-*

տարանի անկախության և անկողմնակալության, ինչպես նաև մրցակցային դատավարության և կողմերի հավասարության սկզբունքների ապահովմանը»:

Այսպիսով՝ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչվեց ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 309¹-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, որը սերտորեն փոխկապված էր նույն օրենսգրքի 375¹-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հետ, ավելին՝ կազմում էր վերջինիս գործարկման բաղկացուցիչ մասը: Ընդգծենք նաև, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանի վերոնշյալ որոշմամբ հաստատվեց այն կանոնը, որի համաձայն՝ դատարանը որևէ կերպ չպետք է մասնակցի կամ խթանի դատախազի կողմից մեղադրանքը փոխելու գործընթացը, այլ պետք է մասնակցի բացառապես անկախ և անկողմնակալ դիտորդի կարգավիճակում:

Նման պայմաններում խիստ վիճահարույց էր ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 375¹-րդ հոդվածի 3-րդ մասի կիրառումն անձի արդար դատաքննության իրավունքի տարրեր հանդիսացող՝ դատարանի անաչառության, կողմերի հավասարության և մրցակցության տեսանկյուններից:

Անդրադառնալով դատարանի անաչառության կարևորությանը՝ տեղին է հիշատակել անգլիական նախադեպային հայտնի գործերից² մեկով առաջին անգամ ամրագրված այն սկզբունքը, որ «Արդարադատությունը ոչ միայն պետք է կատարվի, այլ նաև պետք է երևա, որ կատարվում է» («Not only must Justice be done; it must also be seen to be done»): Գեռես 1924 թվականին ձևակերպ-

ված այս սկզբունքն իր արտացոլումն է գտել դատավորների անաչառությանը նվիրված մի շարք միջազգային փատաթղթերում ևս, որոնցում հատկապես ընդգծվում է, որ դատավորը ոչ միայն պետք է լինի անաչառ, այլ նաև պետք է երևա այդպիսին³:

Եվրոպական դատարանն իր հերթին նշել է, որ ժողովրդավարական հասարակությունում հիմնարար նշանակություն ունի այն հանգամանքը, որ դատարանները պետք է վստահություն ներշնչեն հասարակությանը, իսկ քրեական վարույթի պարագայում՝ առաջին հերթին վստահություն ներշնչեն մեղադրյալին⁴: Դատարանի անաչառության պահանջն ունի երկու կողմ, նախ՝ դատարանը պետք է գերծ լինի անձնական նախապաշարումներից կամ կողմնապահությունից: Երկրորդ՝ այն պետք է անաչառ լինի նաև օբյեկտիվ տեսանկյունից. այսինքն՝ պետք է բավարար երաշխիքներ ապահովի այս կապակցությամբ առաջացող որևէ օրինական կասկած բացառելու նպատակով:

Վճռաբեկ դատարանն էլ իր հերթին *Ա.Բարայանի և Ս.Թումանյանի* գործով որոշման մեջ արտահայտել է դիրքորոշում այն մասին, որ «(...) որպես քրեական գործը քննող անկախ և անկողմնակալ մարմին, դատարանը չի կարող հանդես գալ մեղադրանքի կամ պաշտպանության կողմում և պետք է արտահայտի միայն իրավունքի շահերը: Զրեական գործը քննող դատարանը, պահպանելով օբյեկտիվությունը և անկողմնակալությունը, մեղադրանքի և պաշտպանության կողմերի համար պետք է ստեղծի գործի հանգամանքների բազմակողմանի և լրիվ հետազոտման անհրաժեշտ պայմաններ՝ դրանով իսկ

ապահովելով մրցակցության սկզբունքի կենսագործումը և հասնելով քրեական դատավարության առջև դրված խնդիրների իրագործմանը:

(...) [Դատարանն ընդհանրապես (...) իրավասու չէ հանդես գալ առաջադրված մեղադրանքը փոփոխելու կամ լրացնելու նախաձեռնությամբ: Նման նախաձեռնությունը կհանգեցնի մրցակցության և անմեղության կանխավարկածի սկզբունքների խախտման, ինչն էլ իր հերթին կրերի արդար դատական քննության հիմնարար արժեքի առարկայագրկման (...)]» (տես Արմեն Ջիվանի Բաբայանի և Սուրեն Ռազմիկի Թումանյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի դեկտեմբերի 22-ի թիվ ԵԷԴ/0044/01/11 որոշման 13-րդ և 17-րդ կետերը):

Վերոնշյալի հաշվառմամբ՝ Ա.Սերոբյանի գործով որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը դիրքորոշում է ձևավորել առ այն, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 375¹-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված՝ արագացված դատական քննության կարգ կիրառելու միջնորդությունը մերժելու ընթացակարգը չի բխում դատարանի անկախության սկզբունքից: Հիշյալ ընթացակարգը կիրառելիս դատարանն ուղղորդում է մեղադրանքի կողմին կատարել մեղադրանքը խստացման առումով փոփոխելու համար անհրաժեշտ գործողություններ՝ այդպիսով խախտելով մրցակցության սկզբունքն ու անմեղության կանխավարկածը և արդյունքում իրականացնելով արդարադատության գործառույթի հետ անհամատեղելի գործողություններ:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ «(...) *ամբաստանյալի*

արարքի իրավաբանական որակման ոչ ճիշտ լինելը որպես դատական քննության արագացված կարգի կիրառումը բացառող նախապայման դիտելը ոչ այլ ինչ է, քան մինչև գործի ըստ էության լուծումը տվյալ վարույթի հանգուցային հարցերի վերաբերյալ դատարանի դիրքորոշման արտահայտում, ինչն օբյեկտիվ հիմքեր է տալիս պնդելու, որ դատարանը, ի սկզբանե, տվյալ գործով որոշակի նախատրամադրվածություն է ունեցել:

Դատական քննության փուլում դատարանի խնդիրը ոչ թե մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմնի կամ դատարանում մեղադրանքը պաշտպանող դատախազի կողմից՝ իրենց լիազորություններն իրականացնելու ընթացքում թույլ տրված թերացումներն ու բացթողումները շտկելն է, այլ քրեադատավարական օրենքի հիմնարար սկզբունքների պահպանմամբ՝ ներկայացված մեղադրանքի հիմնավորվածությունն ու ապացուցվածությունն ստուգելը»:

Վերոնշյալ արժեքային մեկնաբանության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ դատարանն իրավասու չէ դատական քննության արագացված կարգ կիրառելու վերաբերյալ միջնորդությունը մերժել այն պատճառաբանությամբ, թե ամբաստանյալի արարքի իրավաբանական որակումը ճիշտ չէ կամ թերի է:

Դատական քննության արագացված կարգը գործող օրենսդրական կարգավորման պայմաններում կարող է կիրառվել օրենսդրորեն սահմանված և դատական պրակտիկայում մշակված հստակ պայմանների և հիմքերի առկայության պարագայում⁶: Այդ պայմանների վերլուծու-

թյունը ցույց է տալիս, որ դատավարական այս կառուցակարգի նախադրյալներից մեկը մեղադրողի կամարտահայտությունն է: Այս առումով անհրաժեշտ է նշել, որ մեղադրողը, հանդիսանալով քրեական դատավարությունում մեղադրանքը տնօրինող սուբյեկտ, օժտված է մի շարք դիսպոզիտիվ (տնօրինչական) իրավունքներով, որոնցից է նաև արագացված կարգ կիրառելու դեմ առարկելու միջոցով դատավարության ձևի ընտրությունը կանխորոշելը: Մասնավորապես՝ մեղադրողի կողմից արագացված կարգի դեմ առարկելը բացառում է դատարանի կողմից դրա կիրառումը, իսկ չառարկելը՝ ենթադրում է այն կիրառելու մեղադրողի «լռելյայն» համաձայնություն: *Իշխան Միքայելյանի* գործով 2015 թվականի հունիսի 5-ի թիվ ԼԳ/0019/01/14 որոշմամբ (այսուհետ նաև՝ *Ի.Միքայելյանի* գործով որոշում) Վճռաբեկ դատարանը վերլուծության է ենթարկել **դատական քննության արագացված կարգ կիրառելու դեմ առարկելու մեղադրողի իրավունքի (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 375.1-րդ հոդվածի 1-ին մաս) իրացման հետ կապված իրավական հարցերը**: Մասնավորապես՝ քննարկվող որոշման շրջանակներում Վճռաբեկ դատարանը պետք է պատասխաներ այն իրավական հարցերին՝ արդյո՞ք մեղադրողը պարտավոր է փաստարկել արագացված կարգի դեմ իր առարկությունը, ինչպես նաև՝ արդյո՞ք մեղադրողի այդ իրավունքի իրացումը հանդիսանում է դատական վերահսկողության առարկա:

Նախանշված հարցերի ուսումնասիրության համար նախևառաջ անհրաժեշտ է անդրադառնալ արագաց-

ված դատաքննության ինստիտուտի էությանը, բովանդակությանը և նպատակին:

Այսպես, դատական քննության արագացված կարգն ամերիկյան իրավական համակարգին բնորոշ «մեղքի ընդունման գործարքի» և աշխարհի մի շարք երկրներում լայն կիրառում ստացած «արագացված դատավարության» յուրահատուկ «հիբրիդ» է⁷:

Մայրցամաքային իրավական ավանդույթում արագացված վարույթները ծագել են դատավարական համաձայնության հասնելու անգլոսաքսոնական (իսկ ավելի կոնկրետ՝ ամերիկյան) փորձի ռեցեպցիայի արդյունքում⁸: Ինչպես դիպուկ նշվել է Ա.Վ.Բախնովսկու կողմից՝ մայրցամաքային երկրներից յուրաքանչյուրն ընդօրինակել է քննարկվող ինստիտուտի միայն այն տարրերը, որոնք չեն հակասում տվյալ երկրներում ձևավորված սոցիալական կապերի բնույթին⁹:

Ինչ վերաբերում է քննարկվող ինստիտուտի ամերիկյան մոդելին, ապա Միացյալ Նահանգներում քրեական դատավարության կենտրոնական փուլի՝ դատական քննության բովանդակության վրա էապես ազդում է ամբաստանյալի վերաբերմունքն առաջադրված մեղադրանքին: Ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ ամբաստանյալի կողմից իրեն առաջադրված մեղադրանքի ընդունումը հիմք է ծառայում, որպեսզի երդվյալների կազմ չձևավորվի և ապացույցների (այդ թվում՝ մեղադրական), դատական ստուգում չիրականացվի: Նման դեպքերում դատարանը, ստուգելով ամբաստանյալի ինքնախոստովանության կամավորությունը, անց-

նում է պատժի նշանակման հարցին: Ընդ որում, դատարանն ըստ էության չի քննարկում այն հարցերը, թե իրականում կատարվե՞լ է արդյոք հանցագործություն և, եթե այո, ապա դրա կատարման մեջ մեղավո՞ր է արդյոք ամբաստանյալը: Ամբաստանյալի կողմից մեղքի ընդունման փաստը մեղմացման առումով էապես ազդում է նշանակվելիք պատժի վրա, իսկ ամբաստանյալն էլ մեխանիկորեն գրկվում է իր մեղավորության վերաբերյալ դատարանի հետևությունը բողոքարկելու հնարավորությունից: Անգլո-սաքսոնական համակարգում իշխող դոկտրինայի և իրավակիրառ պրակտիկայի հիմքում ընկած է *guilty plea* (*plea of guilty*) գաղափարախոսությունը, որի համաձայն՝ քրեական դատավարությունն իրենից վեճ է ներկայացնում հանցանքի կատարման փաստի և դրանում անձի մեղավորության կապակցությամբ և, եթե այդ վեճի կողմերից մեկը (մեղադրյալը) իրեն մեղավոր է ճանաչում (ընդունում է իր պարտությունը), ապա նման վեճը շարունակելն ինքնին անիմաստ է դառնում: Այս պարագայում մեղադրյալի ինքնախոստովանական ցուցմունքները ձեռք են բերում առանձնահատուկ բնույթ, ինչը որոշ դեպքերում հիշեցնում է դեռևս ինկվիզիցիոն դատավարությունում գործող ապացուցողական համակարգին հատուկ «ապացույցների թագուհու» կարգավիճակը: Բացի այդ, մեղադրյալի կողմից հանցանքի կատարման մեջ իր մեղքի ընդունումը հնարավորություն է ընձեռում գործնավարտել պարզեցված մեկ այլ կարգով, որն իրավաբանական գրականության մեջ հայտնի է «մեղքի ընդունման գործարք» անվանումով¹⁰:

Արագացված դատաքննության ինստիտուտի հայկական մոդելի էությանն ու բովանդակությանն անդրադարձել է ՀՀ սահմանադրական դատարանը՝ արձանագրելով. «(...) Արագացված կարգով դատական քննությունը քրեական դատավարության ձև է, որն օրենքով սահմանված կարգով միտված է գործն առավել սեղմ ժամկետում և պարզեցված կանոններով լուծելուն: Այս ինստիտուտի առանցքում «գործարքն» է քրեական դատավարության երկու կողմերի՝ մեղադրանքի և պաշտպանության կողմերի միջև, որի շրջանակներում մեղադրյալը համաձայնում է առաջադրված մեղադրանքին, ինչի դիմաց նրա համար երաշխավորվում է պատժի այնպիսի չափ, որը չի կարող գերազանցել կատարված հանցագործության համար նախատեսված առավել խիստ պատժի երկու երրորդը, իսկ եթե առավել խիստ պատժի երկու երրորդը փոքր է տվյալ հանցագործության համար նախատեսված առավել մեղմ պատժից՝ ապա առավել մեղմ պատժի, ինչպես նաև ամբաստանյալն ազատվում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 168-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-8-րդ կետերով նախատեսված դատական ծախսերից: Համաձայնելով արագացված դատաքննությանը՝ ամբաստանյալը նաև կամովին հրաժարվում է մի շարք սահմանադրաիրավական երաշխիքներից՝ անմեղության կանխավարկածի սկզբունք, գործի հրապարակային քննության և այլ իրավունքներ: Մյուս կողմից՝ մեղադրողը հրաժարվում է մեղադրանքը պաշտպանելու իր գործառույթը լրիվ ծավալով իրականացնելուց՝ դրանով հնարավորություն ստանա-

ՀՈՒԽՍ 2016 7 (205)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

լով տնտեսել իր միջոցները, ինչպես նաև մեղադրյալին (ամբաստանյալին) խրախուսել համագործակցելու քրեական հետապնդման մարմինների հետ» (տե՛ս ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2010 թվականի դեկտեմբերի 28-ի թիվ ՍԳ-Ո-931 որոշման 6-րդ, 8-րդ և 11-րդ կետերը):

Ինչ վերաբերում է արագացված դատաքննության ինստիտուտի՝ որպես քրեական դատավարության տարբերակված վարույթի տեսակի նպատակներին և խնդիրներին՝ նշենք, որ 1987 թվականին Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի «Քրեական արդարադատության պարզեցման վերաբերյալ» թիվ R (87) 18 հանձնարարականի համաձայն՝ քննարկվող ինստիտուտն ուղղված է քրեական արդարադատության համակարգի գործունեությունն արագացնելուն և պարզեցնելուն, մասնավորապես՝ ողջամիտ ժամկետում քրեական գործի լուծման վերաբերյալ միջազգային չափանիշները և պահանջներն ապահովելու պետության պարտավորությունն արդյունավետ իրականացնելուն, հանցագործությունների քննությունն իրականացնելիս հապաղումները վերացնելուն, որոնք կասկածի տակ են դնում քրեական օրենքի հեղինակությունը և ազդում արդարադատության պատշաճ իրականացման վրա, ինչպես նաև պետության քրեական քաղաքականության գերակա խնդիրներն արդյունավետ լուծելուն: Քննարկվող ինստիտուտի նպատակներն են, ի թիվս այլնի՝

ա) դատավարական տնտեսումը, այսինքն՝ առանձին քրեական գործերով ժամանակի, միջոցների և ջանքերի կրճատումը՝ դրանք ավելի բարդ

գործերի վարույթի համար օգտագործելու նպատակով.

բ) հանցագործության կատարման և պատժի նշանակման միջև ընկած ժամանակահատվածի կրճատումը՝ նպատակ ունենալով ուժեղացնել դատավարության և քրեական պատժի նախագծուչական ազդեցությունը.

գ) կողմերին հաշտեցնելը և այլն (արագացված դատաքննության ինստիտուտի նպատակների վերաբերյալ նույնաբովանդակ դիրքորոշում է արտահայտել նաև Սահմանադրական դատարանը վերը վկայակոչված թիվ ՍԳ-Ո-931 որոշման 6-րդ կետում):

Իրավաբանական գրականության ուսումնասիրությունից հետևում է, որ չնայած մեծածավալ աշխատություններ են նվիրված արագացված դատաքննության ինստիտուտի ուսումնասիրությանը¹¹, սակայն մեղադրողի կողմից արագացված կարգի դեմ առարկելու բովանդակությանը և դրա՝ դատական վերահսկողության առարկա հանդիսանալու հարցերը գրեթե ուսումնասիրված չեն: Այնուամենայնիվ նշենք, որ հեղինակներից ոմանք գտնում են, որ արագացված կարգի կիրառման կապակցությամբ առարկելը կամ չառարկելը դատախազի լիազորությունն է, և օրենսդիրը չի պահանջում դատախազին պատճառաբանել արագացված կարգի վերաբերյալ իր մոտեցումը: Արագացված կարգի կիրառման վերաբերյալ դատախազի դիրքորոշումը գտնվում է հայեցողական լիազորության շրջանակում: Օրենքը չի նախատեսում այն հիմքերը և պայմանները, որոնց առկայությունը կամ բացակայությունը կպայմանավորեն արագացված կարգի կիրառման վերաբերյալ դա-

տախազի դիրքորոշման բնույթը: Ուստի արագացված կարգի կիրառման դեմ և՛ առարկելը, և՛ չառարկելն օրինական է: Դատախազը համարվում է հանրային-իրավական վեճի կողմ, և որևէ այլ մարմին իրավասու չէ վեճի կողմին պարտավորեցնել համաձայնության գալ արագացված կարգի կիրառման հարցում¹²:

Հեղինակների մեկ այլ խումբ էլ այն դիրքորոշմանն են, որ ի տարբերություն անգլո-սաքսոնական երկրների, ռոմանագերմանական երկրների իրավական ընտանիքների առանձնահատկություններով պայմանավորված՝ մեղադրողի կողմից արագացված կարգի դեմ առարկելու հայեցողությունը չի կարող կրել անսահմանափակ բնույթ (enormous discretion)՝ ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

1) Դա կհակասի արագացված կարգի՝ որպես մեղադրանքի հետ համաձայնված ամբաստանյալի համար նախատեսված քրեադատավարական խրախուսանքի բնույթին: Պատժի նշանակման վրա էապես ազդող այս խրախուսանքից զրկումը գուտ մեղադրողի հայեցողությամբ հակասում է օրինականության սկզբունքին, ոչ իրավաչափորեն սահմանափակում քննարկվող խրախուսումից օգտվելու ամբաստանյալի իրավունքը:

2) Եթե ընդհանուր իրավունքի երկրներում հանցագործությունից տուժած անձը հատուկ դատավարական կարգավիճակով օժտված չէ (լավագույն դեպքում դատավարությանը մասնակցում է որպես վկա)՝ հնարավորություն չունենալով հանդես գալ անգամ որպես քաղաքացիական հայցվոր, ապա ռոմանագերմանա-

կան իրավական համակարգում նա դատավարության լիիրավ մասնակից է՝ մեղադրանքի կողմից: Այս հանգամանքը պահանջում է հաշվի առնել նրա շահերը դատավարական որոշումներ ընդունելիս, մասնավորապես դատավարության այս կամ այն ձևն ընտրելիս: Տուժողը կարող է ուղղակիորեն շահագրգռված լինել արագացված կարգով գործի քննության հարցում մի շարք պատճառներով:

3) Դատախազի կողմից արագացված կարգի դեմ չպատճառաբանված առարկելը հակասում է ռոմանագերմանական երկրներում առկա՝ քրեական դատավարության հանրայնության սկզբունքին: Վերջինիս համապատասխան դատախազի բոլոր գործողությունները և որոշումները պետք է լինեն պատճառաբանված, հիմնվեն օրենքի և գործի փաստերի գնահատման վրա:

Դատախազի կողմից արագացված կարգի դեմ առարկելը պատճառաբանելու պահանջի բացակայությունը հավասարության նշան է դնում հայեցողության և կամայականության միջև¹³:

Այս առումով հարկ է նշել, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանը, հիմնվելով ՀՀ Սահմանադրության և մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային չափանիշների վրա, իր թիվ ՍԴՈ-931 որոշմամբ գտել է, որ արագացված կարգի դեմ դատախազության (մեղադրող կողմի) առարկությունը չի կարող դիտվել որպես «բացարձակ վետոյի» իրավունք, այդ առարկությունը պետք է լինի փաստարկված (տե՛ս վերը վկայակոչված՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2010 թվականի դեկտեմբերի 28-ի թիվ ՍԴՈ-931 որոշման 8-րդ կետը):

Այսպիսով, արագացված դատաքննության ինստիտուտի հայկական մոդելի իրավակիրառական պրակտիկայում ամրագրվել է այն մոտեցումը, որ քննարկվող ինստիտուտի կիրառման դեմ մեղադրողի առարկելը չի հանդիսանում նրա բացարձակ հայեցողական լիազորությունը: Վերջին մոտեցումը համակարգային վերլուծության է ենթարկվել Վճռաբեկ դատարանի կողմից *Ի.Միքայելյանի* գործով որոշմամբ: Մասնավորապես՝ Վճռաբեկ դատարանը, արձանագրելով, որ օրենսդիրը դատական քննության արագացված կարգ կիրառելու հարցի լուծման կապակցությամբ մեղադրողին օժտել է տնօրինչական լիազորությամբ, միևնույն ժամանակ արձանագրել է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով որևէ կարգավորում նախատեսված չէ մեղադրողի կողմից արագացված կարգի դեմ առարկելուն ներկայացվող պահանջների վերաբերյալ: Նման պայմաններում, հիմնվելով ՀՀ սահմանադրական դատարանի վկայակոչված դիրքորոշման վրա, Վճռաբեկ դատարանը նույնպես գտել է. «(...) Արագացված դատաքննության դեմ առարկելիս մեղադրողի կողմից պետք է ներկայացվեն համապատասխան փաստարկներ, հակառակ դեպքում մեղադրողին այդպիսի իրավունքով օժտելը կարող է հանգեցնել կամայականությունների, խախտել օրենքի և դատարանի առջև բոլորի հավասարության սկզբունքը, ինչպես նաև իմաստագրկել արագացված դատաքննության ինստիտուտի վերը հիշատակված նպատակները, ինչն անթույլատրելի է և չի բխում այդ ինստիտուտի տրամաբանությունից»:

Իր վերոնշյալ իրավական դիրքորոշման կիրառելիությունն ապահովելու, ինչպես նաև դրա հնարավոր չարաշահումները կանխելու նպատակով նույն որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը մշակել է, այսպես կոչված, «զսպումների և հակակշիռների» յուրօրինակ կառուցակարգ:

Այսպես, ի ապահովումն դատախազի կողմից ներկայացված առարկությունը փաստարկելու վերաբերյալ դիրքորոշման՝ Վճռաբեկ դատարանը

1) արձանագրել է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված չեն այն հանգամանքները, որոնք պետք է հաշվի առնվեն մեղադրողի կողմից արագացված կարգ կիրառելու հարցի վերաբերյալ դիրքորոշում ձևավորելիս: Նշելով, որ Օրենսդիրն այդ հարցի գնահատումը թողել է մեղադրողի հայեցողությանը՝ պայմանավորված գործերի և դրանց հանգամանքների բազմազանությամբ և օրենքով համապարփակ կարգավորում նախատեսելու անհնարինությամբ՝ Վճռաբեկ դատարանը փորձ է արել նախանշել այդպիսի հանգամանքների որոշակի բաց շրջանակ: Մասնավորապես՝ ըստ Վճռաբեկ դատարանի, որպես այդպիսի հանգամանքներ կարող են հանդես գալ արագացված կարգ կիրառելու իրավական պայմանների կամ հիմքերի առկայությունը կամ բացակայությունը, մեղադրյալի կողմից հանցագործության բացահայտմանը և քննությանն աջակցելը, կատարած արարքի համար գոյալը, հանցագործության հետևանքով պատճառված վնասը հատուցելը կամ այլ կերպ հարթելը, հանցագործության կամ այն կատարած անձի հանրային

վտանգավորությունը բնութագրող այլ հանգամանքները, ինչպես նաև մեղադրյալի տարիքը (անչափահասի նկատմամբ դատական քննության արագացված կարգ կիրառելու վերաբերյալ մանրամասն տե՛ս *Անդրանիկ Առուստամյանի* գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի հունիսի 8-ի թիվ *ՏԳ/0145/01/11* որոշումը), տուժողի դիրքորոշումը (արագացված կարգ կիրառելիս տուժողի դիրքորոշումը հաշվի առնելու վերաբերյալ մանրամասն տե՛ս *Տիգրան Քամայանի* գործով Վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի մարտի 26-ի թիվ *ԵՇԳ/0097/01/09* որոշումը):

2) Արձանագրել է, որ արագացված կարգի դեմ առարկելիս փաստարկներ ներկայացնելու մեղադրողի պարտականության չկատարումը պետք է առաջացնի համապատասխան իրավական հետևանքներ, այլապես այն կկրի դեկլարատիվ (հռչակագրային) բնույթ և չի ապահովի այդպիսի պահանջ նախատեսելու նպատակը: Այս առումով Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ մեղադրողի կողմից արագացված կարգի դեմ առարկելը փաստարկելու պահանջի պատշաճ չկատարումը հավասարազոր է նրա կողմից արագացված դատաքննության դեմ չառարկելուն, հետևաբար պետք է առաջացնի նույն իրավական հետևանքները, որոնք նախատեսված են վերջինիս դեպքում: Այլ խոսքով՝ քննարկվող իրավիճակը պետք է գնահատվի որպես արագացված կարգի կիրառման՝ «եթե մեղադրողը մեղադրական եզրակացությունում չի առարկել արագացված կարգ կիրառելու դեմ» նախադրյալի առկայություն:

3) Մեղադրողի կողմից արագաց-

ված կարգ կիրառելու դեմ առարկելը ներառել է դատական վերահսկողության առարկայի շրջանակներում: Մասնավորապես՝ Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ մեղադրողի կողմից արագացված կարգի դեմ առարկելիս փաստարկներ ներկայացնելու պահանջի կատարումը պետք է քննարկման առարկա դարձվի և գնահատվի դատարանի կողմից՝ արագացված կարգ կիրառելու ամբաստանյալի միջնորդության քննարկման շրջանակներում: Վճռաբեկ դատարանն ընդգծել է նաև, որ վերջին դիրքորոշումը բխում է Սահմանադրական դատարանի վերը վկայակոչված թիվ ՄԳ-Ռ-931 որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումներից և ուղղված է այդ որոշման կատարմանը: Հակառակ մոտեցման դեպքում Սահմանադրական դատարանի վերոհիշյալ որոշումը կդառնա վերացական և պատրանքային, արդյունքում չի ապահովվի նաև «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 61-րդ հոդվածի 5-րդ մասի պահանջի կատարումը, որի համաձայն. «Սահմանադրական դատարանի գործով ըստ էության ընդունված որոշումները պարտադիր են բոլոր պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, դրանց պաշտոնատար անձանց, ինչպես նաև ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց համար՝ Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ տարածքում»:

Միևնույն ժամանակ վերոնշյալ դիրքորոշումների հետևանքով իրավակիրառողների կողմից հնարավոր չարաշահումները բացառելու նպատակով Վճռաբեկ դատարանը հատուկ ընդգծել է, որ «(...) մեղադրողի համար արագացված կարգ կիրառե-

լու դեմ առարկելը փաստարկելու բարձր չափանիշներ առաջադրելը, իսկ դատարանի կողմից դրանք գնահատելիս լայն հայեցողություն դրսևորելն անթույլատրելի է, քանի որ կարող է հանգեցնել այնպիսի իրավիճակների, երբ մեղադրողի կամահայտնությունը՝ որպես արագացված կարգ կիրառելու նախապայման, ձևական բնույթ ստանա: Այդպիսի մոտեցումը կհանգեցնի մեղադրողի՝ քննարկվող իրավունքի տնօրինչական բնույթի իմաստագրկման, ինչպես նաև կարող է բովանդակագրկել արագացված դատաքննության՝ որպես դատական քննության ընդհանուր կարգից բացառության էությունը: Ավելին՝ նման մոտեցումը կարող է վտանգել նաև կողմերի մրցակցության սկզբունքը, քանի որ արագացված կարգի կիրառումը միայն դատավարության երկու կողմերի միաժամանակյա համաձայնության պայմաններում է ապահովում իրավաչափ հավասարակշռություն մեղադրանքի և պաշտպանության կողմերի իրավունքների և օրինական շահերի միջև»:

Վերոնշյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ արագացված կարգ կիրառելու դեմ մեղադրողի առարկությունը որպես «մեղադրողի կողմից չառարկել» գնահատելու և դրան համապատասխան իրավական հետևանքներ կիրառելու դատարանի լիազորությունը պետք լինի սահմանափակ և իրացվի այն դեպքերում, երբ.

- ա) առարկությունն ընդհանրապես փաստարկված չէ կամ
- բ) ներկայացված փաստարկումները խախտում են անձի հիմնական

իրավունքները (վերջինիս հրամայականը բխում է ՀՀ Սահմանադրության (2005 թվականի փոփոխություններով) 3-րդ հոդվածի պահանջներից. «Մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները և ազատությունները բարձրագույն արժեքներ են:

Պետությունն ապահովում է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը՝ միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան:

Պետությունը սահմանափակված է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք»):

Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ միայն վերոգրյալ չափանիշների պահպանման դեպքում է հնարավոր ապահովել հանրային և մասնավոր շահերի արդարացի հավասարակշռումը՝ երաշխավորելով մի կողմից արագացված դատաքննության ինստիտուտի նպատակների իրագործումը և մեղադրողի՝ որպես մեղադրանքը տնօրինող սուբյեկտի դերը, մյուս կողմից՝ անձանց հիմնական իրավունքների պաշտպանությունը:

Վերոնշյալից հետևում է, որ ՀՀ իրավակիրառ պրակտիկան որդեգրել է դատաքննության արագացված կարգի դեմ առարկելու դատախազի հայեցողությունը ողջամտորեն սահմանափակելու գաղափարախոսությունը, որն էլ իր հերթին հաղես է գալիս որպես արագացված դատաքննության ինստիտուտի հայկական մոդելի կարևոր առանձնահատկություն:

1. Արագացված դատարանության ինստիտուտի վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի նախադեպերի մեկնաբանությունները տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանի որոշումների գիտագործնական մեկնաբանություններ/ընդհանուր գիտական խմբագրությամբ Ա.Սկրաումյանի, Գ.Ավետիսյանի, Վ.Ենգիբարյանի, Ռ.Մելիքյանի.- Եր.: «Ասողիկ» 2011, 395-406 էջեր:

2. R v Sussex Justices, Ex parte McCarthy ([1924] 1 KB 256, [1923] All ER Rep 233).

3. Գատավորների եվրոպական միության կողմից 1997 թվականին ընդունված Եվրոպայի դատավորների խարտիայի 3-րդ հոդվածը, Գատավորների միջազգային միության կողմից 1999 թվականին ընդունված Գատավորների համընդհանուր խարտիայի 5-րդ հոդվածը:

4. Sander v. The United Kingdom, 2000 թվականի մայիսի 9-ի վճիռը, գանգատ թիվ 34129/96, կետ 22:

5. Findlay v. The United Kingdom, 1997 թվականի փետրվարի 25-ի վճիռը, գանգատ թիվ 22107/93, կետ 73:

6. Գատական քննության արագացված կարգ կիրառելու հիմքերն ու պայմանները Վճռաբեկ դատարանը վերլուծության է ենթարկել Շոդակաթ Ժուլվերնի Ամիրխանյանի և Գառնիկ Մարտինի Ֆարմանյանի գործով 2011 թվականի փետրվարի 24-ի թիվ ԵԿԳ/0209/01/10 և Անդրանիկ Գարիկի Առուստամյանի գործով 2012 թվականի հունիսի 8-ի թիվ ՏԳ/0145/01/11 որոշումներում:

7. **Ղուկասյան Հ., Մեքրնյան Գ.** Տարբերակված դատավարական ձևը և դատառանձնահատկությունները/ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագծի հիմնախնդիրներին նվիրված գիտական հոդվածների ժողովածու. – Եր.: ՀՀ իրավաբանների միություն, 2014թ., էջ 242:

8. **Гриненко А.В.** Уголовный процесс: Учебник для бакалавров. М., Юрайт, 2012, с. 320-321.

9. **Бахновский А.В.** “Сделка с

правосудием”: Особенности англосаксонской и континентальной правовой традиции: Дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2008, с. 7.

10. **Ղուկասյան Հ., Մեքրնյան Գ.** Տարբերակված դատավարական ձևը և դատառանձնահատկությունները/ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագծի հիմնախնդիրներին նվիրված գիտական հոդվածների ժողովածու. – Եր.: ՀՀ իրավաբանների միություն, 2014թ., էջ 240: Курс уголовного процесса / Под ред. д.ю.н., проф. Л.В. Головки. М., Статут, 2016, с. 1030-1031. **Сердюков С.В.** Ускоренное судебное разбирательство: необходимость, реальность, перспектива (вопросы теории и практики). М., Юркнига, 2006, с. 19-28.

11. **Ղանբարյան Ա., Պողոսյան Տ.** Գատական քննության արագացված կարգը Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարությունում, Երևան, 2008: **Великий Д.П.** Особый порядок судебного разбирательства: теория и практика. “Журнал российского права”, №6, июнь 2005г., **Сердюков С.В.** Ускоренное судебное разбирательство: необходимость, реальность, перспектива (вопросы теории и практики). М., Юркнига, 2006г., **Агаев З.Р.** Правовое положение прокурора при особом порядке судебного разбирательства в России/Актуальные проблемы Российского права, №1, 2010.

12. **Ղանբարյան Ա., Պողոսյան Տ.**, նշված աշխատությունը, էջ 46:

13. **Белоковельский М.С., Гуртовенко Э.С., Игнатов С.Д.** Процедура инициирования рассмотрения дела в особом порядке: Проблемы правоприменения и направления совершенствования правового регулирования/ Вестник удмуртского университета. Экономика и право, 2011, с. 95-95.

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճռարեկ դատարանի քրեական պալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ*

Անի ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

*ՀՀ վճռարեկ դատարանի քրեական պալատի
նախագահի ավագ օգնական,
ԵՊՀ քրեական դատավարության
և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասպիրանտ*

**ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ
«ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ԽՈՒՉԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ»
ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ
(ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)**

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

Անձի բնակարանի անձեռնմխելիության, ինչպես նաև անձնական և ընտանեկան կյանքի հարգման պահանջները դասվում են միջազգային իրավունքում համընդհանուր ճանաչում ստացած սկզբունքներ և որպես այդպիսին ամրագրված են Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում (12-րդ հոդված), «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրում (17-րդ հոդված), Կոնվենցիայում (8-րդ հոդված):

«Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրի (այսուհետ նաև՝ Դաշնագիր) 17-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն. «Ոչ ոք չի կարող ենթարկվել (...) քնահաճ կամ անօրինական ոտնձգության իր բնակարանի անձեռնմխելիության (...) նկատմամբ»:

Այսպես՝ Դաշնագրով նախատեսված է բնակարանի անձեռնմխելիության նկատմամբ «քնահաճ կամ անօրինական ոտնձգության» արգելք: Ընդ որում, Դաշնագրի 17-րդ հոդվածի կապակցությամբ Միացյալ ազգերի կազմակերպության Մարդու իրավունքների կոմիտեի (HRC)՝ 1988 թվականի ապրիլի 8-ի «Անձնական, ընտանեկան կյանքի, բնակարանի և հաղորդակցության հարգման ու պատվի և համբավի պաշտպանության իրավունքի մասին» թիվ 16 ընդհանուր նկատառման (General Comment No. 16, Article 17: The right to respect of privacy, family, home and correspondence, and protection of honour and reputation) 3-րդ պարագրաֆի համաձայն՝ «անօրինական» եզրույթը նշանակում է, որ միջամտություն ընդհանրապես չի կարող տեղի

ունենալ, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի: Պետությունների կողմից թույլատրվող միջամտությունը կարող է իրականացվել միայն օրենքի հիման վրա, որն էլ իր հերթին պետք է համապատասխանի Դաշնագրի դրույթներին, նպատակներին և խնդիրներին:

Նույն փաստաթղթի 4-րդ պարագրաֆի համաձայն՝ **«քմահաճ ոտնձգություն»** արտահայտությունը կարող է տարածվել նաև օրենքով թույլատրելի միջամտության դեպքերի վրա: Քմահաճության հասկացության ներդրումը կոչված է ապահովել, որպեսզի օրենքով թույլատրելի միջամտությունը համապատասխանի Դաշնագրի դրույթներին, նպատակներին, խնդիրներին և բոլոր դեպքերում լինի կոնկրետ հանգամանքներում հիմնավորված:

Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի համաձայն.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր (...) բնակարանի (...) նկատմամբ հարգանքի իրավունք:

2. Չի թույլատրվում պետական մարմինների միջամտությունն այդ իրավունքի իրականացմանը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա նախատեսված է օրենքով և անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության, հասարակական կարգի կամ երկրի տնտեսական բարեկեցության, ինչպես նաև անկարգությունների կամ հանցագործությունների կանխման, առողջության կամ բարոյականության պաշտպանության կամ այլ անձանց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով»:

Եվրոպական դատարանն իր հեր-

թին, անդրադառնալով Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի մեկնաբանությանը, կայուն նախադեպային պրակտիկա է ձևավորել առ այն, որ անձի՝ բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունքին միջամտությունը Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասի տեսանկյունից պետք է լինի արդարացված, այսինքն՝

- պետք է կատարվի «օրենքին համապատասխան»,

- հետապնդի Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված մեկ կամ մի քանի օրինական նպատակ,

- այդ նպատակներին հասնելը պետք է լինի «անհրաժեշտ ժողովրդավարական հասարակությունում» (տե՛ս, ի թիվս այլնի, Սմիրնովն ընդդեմ Ռուսաստանի (Smirnov v. Russia) գործով 2007 թվականի հունիսի 7-ի վճիռ, գանգատ թիվ 71362/01, կետ 37, Կոլեսնիչենկոն ընդդեմ Ռուսաստանի (Kolesnichenko v. Russia) գործով 2009 թվականի ապրիլի 9-ի վճիռ, գանգատ թիվ 19856/04, կետ 30):

ՀՀ ներպետական օրենսդրությունում իր արտացոլումն է գտել ինչպես բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունքը, այնպես էլ այն սահմանափակելու դեպքերը, նպատակները և կարգը:

Այսպես՝ ՀՀ Սահմանադրության (2005 թվականի փոփոխություններով) 24-րդ հոդվածի համաձայն. «Յուրաքանչյուր ոք ունի բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունք: Արգելվում է մարդու կամքին հակառակ մուտք գործել նրա բնակարան, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

Բնակարանը կարող է խուզարկվել միայն օրենքով սահմանված

դեպքերում և կարգով՝ դատարանի որոշմամբ»:

Բնակարանի անձենմխելիության իրավունքը, ինչպես նաև միայն դատարանի որոշմամբ բնակարանում խուզարկություն կատարելու պահանջն իր ամրագրումն է ստացել նաև 2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 32-րդ հոդվածում:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի համաձայն. «1. Քննիչը, բավարար հիմքեր ունենալով ենթադրելու, որ որևէ շենքում կամ այլ տեղ կամ որևէ անձի մոտ գտնվում են հանցագործության գործիքներ, հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված առարկաներ ու արժեքներ, ինչպես նաև այլ առարկաներ և փաստաթղթեր, որոնք կարող են նշանակություն ունենալ գործի համար, խուզարկություն է կատարում դրանք գտնելու և վերցնելու համար:

2. Խուզարկություն կարող է կատարվել նաև հետախուզվող անձանց, հանցագործություն կատարելու մեջ կասկածվող անձանց, ինչպես նաև դիակները հայտնաբերելու համար:

3. Բնակարանի խուզարկությունը կատարվում է միայն դատարանի որոշմամբ»:

Ինչ վերաբերում է սահմանափակման իրավաչափության երրորդ չափանիշին, այն կարող է որոշվել միայն կոնկրետ գործի փաստերից ելնելով և ենթադրում է իրավակիրառ մարմնի հայեցողության որոշակի շրջանակ:

Այսպես՝ Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ «անհրաժեշտություն» հաս-

կացությունը ենթադրում է, որ միջամտությունը համապատասխանում է անհետաձգելի հասարակական պահանջին և համաչափ է հետապնդվող նպատակին: Միջամտության՝ «ժողովրդավարական հասարակությունում անհրաժեշտ» լինելը գնահատելիս Եվրոպական դատարանը հաշվի է առնում, որ հայեցողության որոշակի շրջանակ թողնված է Պետություններին: Այնուամենայնիվ, Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասում նախատեսված բացառությունները պետք է նեղ մեկնաբանվեն և դրանց անհրաժեշտությունը կոնկրետ գործով պետք է համոզիչ կերպով հաստատվի: Մասնավորապես՝ բնակարանի խուզարկության առնչությամբ Եվրոպական դատարանը գնահատում է՝ արդյոք այդ միջոցի կիրառման անհրաժեշտության համար ներկայացված հիմքերը եղել են «վերաբերելի» և «բավարար», և արդյոք վերոնշյալ համաչափության սկզբունքը պահպանված է: Վերջինիս կապակցությամբ Եվրոպական դատարանը նախ՝ պարզում է, թե արդյոք համապատասխան օրենսդրությունը և պրակտիկան անձանց տրամադրում են համարժեք և արդյունավետ երաշխիքներ չարաշահումների դեմ, այնուհետև հաշվի է առնում գործի կոնկրետ հանգամանքները պարզելու համար՝ արդյոք միջամտությունը եղել է համաչափ հետապնդվող նպատակին: Որպես վերջին հանգամանքի գնահատման չափանիշ՝ Եվրոպական դատարանը, ի թիվս այլնի, հիմք է ընդունում այն հանցագործության ծանրությունը, որի կապակցությամբ խուզարկությունը կատարվում է, թույլտվությունը տալու կարգը և հանգամանքները, մասնավորապես՝

այդ պահին հավելյալ ապացույցների առկայությունը, թույլտվության բովանդակությունը և սահմանները՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով խուզարկվող բնակարանի բնույթին և այն երաշխիքներին, որոնք կիրառվել են միջամտության ազդեցությունը ողջամտորեն սահմանափակելու համար²:

Բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունքի արժեքավորությանը և դրա սահմանափակման դեպքերի կապացույթամբ գործնականում առաջացած խնդիրների հրատապ լուծման անհրաժեշտությանը պայմանավորված՝ Վճռաբեկ դատարանը՝ որպես իրավունքի զարգացման առաքելություն կրող դատական ատյան, անդրադարձ կատարեց և իր նախադեպային իրավունքում արտացոլեց ուղենիշներ, որոնք ուղղված են ապահովելու բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունքի սահմանափակման իրավաչափությունը:

Գործնականում խնդիր էր առաջացել, այսպես կոչված, «փաթեթային խուզարկությունների» իրավաչափության վերաբերյալ: Մասնավորապես՝ դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունից երևում էր, որ քիչ չեն դեպքերը, երբ վարույթն իրականացնող մարմինները մեկ որոշմամբ դատարան են ներկայացնում միջնորդություն տարբեր անձանց պատկանող մի շարք բնակարաններում խուզարկություններ կատարելու թույլտվություն ստանալու վերաբերյալ: Դատարաններն էլ իրենց հերթին մեկ վարույթի շրջանակներում քննարկում և մեկ որոշմամբ թույլատրում են տարբեր անձանց պատկանող մի շարք բնակարաններում խու-

զարկություններ կատարելը:

Նշենք, որ տեսությունում նման պրակտիկան անընդունելի է դիտարկվել և ենթարկվել է քննադատման³:

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ իրավական խնդիրը քննարկման առարկա է դարձրել «Հաշվողական Տեխնիկայի և Ինֆորմատիկայի ԳՀԻ» ՓԲԸ-ի գործով 2015 թվականի հունիսի 5-ի թիվ ԵԿԳ/0867/07/14 որոշմամբ (այսուհետ՝ «ՀՏԻ ԳՀԻ» ՓԲԸ-ի գործով որոշում):

Մասնավորապես՝ բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունքի կարգավորմանն ուղղված սահմանադրաիրավական և քրեադատավարական նորմերի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը նախ՝ արձանագրել է, որ «բնակարանի խուզարկություն» քննչական գործողության, ինչպես նաև դրա նկատմամբ դատական վերահսկողությունը կանոնակարգող նորմերի բովանդակությունից հետևում է, որ առկա չէ հստակ կարգավորում մեկ որոշման շրջանակներում դատարանի կողմից թույլատրվող խուզարկությունների քանակի առնչությամբ:

Միևնույն ժամանակ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարել արձանագրել, որ քննարկվող քննչական գործողության բնույթով և նպատակով պայմանավորված՝ օրենսդիրը սահմանել է այն կատարելու թույլտվություն ստանալու մասին նախաքննության մարմնի միջնորդության քննարկման **անհապաղության** և **դրմփակության** վերաբերյալ պահանջներ (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 283-րդ հոդված), որոնք երաշխավորում են տվյալ քննչական գործողության կատարման արդյունավետությունը: Մասնավոր-

րապես՝ միջնորդությունը քննվում է դռնփակ և միայն վարույթն իրականացնող մարմինների (դատավորի, միջնորդություն ներկայացրած անձի և, ըստ անհրաժեշտության, դատախազի) մասնակցությամբ՝ դրա կատարման գաղտնիությունն ապահովելու նպատակով: Միջնորդությունը բավարարելու մասին դատարանի որոշումը հրապարակային է դառնում քննչական գործողությունը կատարելուց անմիջապես առաջ՝ քննիչի կողմից անձին, որի մոտ կատարվում է խուզարկությունը, որոշմանը ծանոթացնելու արդյունքում: Դռնփակ քննություն իրականացնելու պահանջի նպատակի հետ սերտորեն փոխկապակցված է դրա անհատապես քննարկման պահանջը: Այդպիսի պահանջների նախատեսումը միտված է խուզարկության կատարման հանկարծակիությունն ապահովելուն, արդյունքում՝ գործի քննության համար նշանակություն ունեցող առարկաները, փաստաթղթերը և այլ նյութերը համապատասխան անձանց կողմից ոչնչացվելու կամ թաքցվելու, ինչպես նաև հետախուզվող, հանցագործության մեջ կասկածվող անձանց թաքնվելու հավանականությունը նվազեցնելուն:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտել է. «(...) Չնայած ուղղակի օրենսդրական արգելքի բացակայությանը նպատակահարմար չէ մեկ որոշմամբ տարբեր անձանց պատկանող բնակարաններում խուզարկություններ կատարելու թույլտվություն տալը, քանի որ այդ դեպքում հնարավոր կլինի իրավիճակ, երբ առաջին խուզարկությունն սկսելու ժամանակ հրապարակվեն նաև մնացած անձանց բնակարաններում խու-

զարկություն կատարելու և դրա նպատակի վերաբերյալ փաստերը, ինչը կնվազեցնի տվյալ քննչական գործողության արդյունավետությունը: Ուստի Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ արդարացված կլինի, եթե վարույթն իրականացնող մարմինը յուրաքանչյուր անձին պատկանող բնակարանի կապակցությամբ ներկայացնի խուզարկություն կատարելու թույլտվություն ստանալու առանձին միջնորդություն, իսկ դատարանը, իր հերթին, յուրաքանչյուր անձի մասով քննարկի խուզարկության թույլատրելիության հարցը և կայացնի առանձին որոշում»:

Ուշարժան է, որ Վճռաբեկ դատարանը քննարկվող խնդիրը գնահատման է ենթարկել ոչ թե դրա իրավաչափության, այլ նպատակահարմարության տեսանկյունից: Վերջինս մասնավորապես պայմանավորված է Վճռաբեկ դատարանի կողմից դատական մեկնաբանման սահմաններով, որը չի կարող և չպետք է փոխարինի օրենսդրի իրավաստեղծ լիազորություններին, ինչպես նաև այն հանգամանքով, որ հնարավոր են իրավիճակներ, որ «փաթեթային խուզարկությունների» հետևանքով չտուժեն ինչպես հանրային և մասնավոր շահերը, այնպես էլ չխախտվի որևէ անձի իրավունք:

Այսպես՝ «ՀՏԻ Գ-ՀԻ» ՓԲԸ-ի գործի նյութերից երևում էր, որ նախաքննության մարմինը 2013 թվականի հոկտեմբերի 14-ին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 193-րդ հոդվածի հատկանիշներով քրեական գործ է հարուցել «ՀՏԻ Գ-ՀԻ» ՓԲԸ-ի տնօրեն Գ.Կարապետյանի կողմից անվճարունակության հատկանիշներ կանխամտածված ստեղծելու դեպքի առթիվ:

Նախաքննության մարմինը միջնորդություն է ներկայացրել Առաջին ատյանի դատարան՝ «ՀՏԻ Գ-ՀԻ» ՓԲԸ-ի և նրա կողմից թվով երեսունհինգ իրավաբանական անձանց վարձակալությամբ տրված տարածքներում խուզարկություն կատարելու թույլտվություն ստանալու համար: Առաջին ատյանի դատարանը 2014 թվականի նոյեմբերի 19-ի որոշմամբ բավարարել է ներկայացված միջնորդությունը և թույլատրել խուզարկություն կատարել նշված բնակարաններում:

Դիմողի ներկայացուցչի վերաքննիչ բողոքի հիման վրա ստուգման ենթարկելով Առաջին ատյանի դատարանի որոշման օրինականությունն ու հիմնավորվածությունը՝ Վերաքննիչ դատարանն օրինական ուժի մեջ է թողել Առաջին ատյանի դատարանի որոշումը՝ գտնելով, որ դատական ակտ կայացնելիս Առաջին ատյանի դատարանի կողմից նյութական և դատավարական նորմերի այնպիսի խախտումներ թույլ չեն տրվել, որոնք ազդել են գործով ճիշտ որոշում կայացնելու վրա:

Հիշյալ փաստերը գնահատելով նույն որոշմամբ ձևավորած իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ չնայած Առաջին ատյանի դատարանը կայացրել է մեկից ավելի անձանց բնակարաններում խուզարկություն կատարելը թույլ տալու մասին մեկ որոշում, սակայն դրա արդյունքում ինքնին չի խախտվել բողոքաբերի՝ որպես խուզարկվող անձի բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունքը, քանի որ դատարանի որոշման առկայությունը, անկախ դրանում այլ բնակարանների խու-

զարկության թույլտվության առկայության փաստից, արդեն իսկ օրենքի՝ բնակարանի խուզարկությունը դատարանի որոշմամբ կատարելու պահանջի պահպանում է, իսկ բողոքաբերի անձնական կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը խախտված լինելու, ինչպես նաև նրա համբավի և հետագա գործունեության համար անբարենպաստ հետևանքներ առաջանալու վերաբերյալ փաստեր գործի նյութերում առկա չեն:

Դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունից երևում էր, որ վարույթն իրականացնող մարմինների՝ խուզարկություն կատարելու թույլտվություն ստանալու միջնորդություն պարունակող որոշումները դատարանների կողմից գրեթե անխտիր բավարարվում էին: Այսպես՝ դատական իշխանության պաշտոնական կայքում տեղադրված վիճակագրական վերլուծություններից երևում է, որ 2010-2015 թվականների ընթացքում ընդհանուր առմամբ ՀՀ դատարաններին ներկայացվել է խուզարկություն կատարելու մասին համապատասխանաբար՝ 4096, 4111, 3543, 3956, 4504, 4134 միջնորդություն, որոնցից բավարարվել են, համապատասխանաբար՝ 4053-ը, 4028-ը, 3485-ը, 3862-ը, 4373-ը և 3927, այսինքն՝ գրեթե 97%-ը, որը հարաբերականորեն կայուն ցուցանիշ է⁴:

Նման դատական պրակտիկան իրավացիորեն քննադատության է ենթարկվել իրավաբան-գիտնականների կողմից: Մասնավորապես՝ Ս.Մարաբյանը նշել է. «Բնակարանի խուզարկության հետևանքով դատական պրակտիկայի նյութերի ուսումնասիրություններից կարելի է եզրակացնել, որ հաճախ դատական

վերահսկողությունը կրում է ձևական բնույթ, որ ընդամենը տեղի է ունեցել տեխնիկական բնույթի փոփոխություն՝ բնակարանի խուզարկության սանկցիավորումը վերցվել է դատախազից և տրվել է դատարանին, իսկ այն գաղափարախոսությունը, որը դրված է դատական վերահսկողության ինստիտուտի ներդրման հիմքում, գործնականում չի ապահովվում և հաճախակի են հանդիպում բնակարանի խուզարկության անհիմն թույլտվություններ, անձի իրավունքների անհիմն սահմանափակումներ և այլն»⁵:

Ձևավորված դատական պրակտիկան առնվազն մտահոգիչ գնահատելով՝ Վճռաբեկ դատարանը Սեպուհ Թադևոսյանի և Սիրուն Նաջարյանի գործով 2015 թվականի դեկտեմբերի 18-ի թիվ ԵՇԴ/0073/07/15 որոշման (Ս.Թադևոսյանի և Ս.Նաջարյանի գործով որոշում) շրջանակներում փորձ արեց համակարգային վերլուծության ենթարկել բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունքի երաշխիքները և ձևավորել այնպիսի իրավական դիրքորոշումներ, որոնք կսահմանափակեն իրավակիրառ մարմինների կողմից կամայականությունները և չարաշահումները: Հիշյալ որոշմամբ հատկապես ուշադրություն է դարձվել խուզարկության կատարման փաստական և իրավական հիմքերի մեկնաբանմանը:

Այսպես՝ քննարկվող որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը նախևառաջ արձանագրել է, որ «ՀՀ Սահմանադրության (2005 թվականի փոփոխություններով) 3-րդ հոդվածով ամրագրված՝ անձի հիմնական իրավունքների գերակայության հիմնադրույթից բխում է, որ հանրային շահի

համեմատ մարդու իրավունքի գերակայությունը կանխավարկած է, քանի դեռ կոնկրետ դեպքում, հանրային շահի կարևորությունից ելնելով, այդ կանխավարկածը պատշաճ ընթացակարգով չի հաղթահարվում: Նշվածից ելնելով՝ անձի իրավունքի սահմանափակման իրավաչափությունը գնահատելու յուրաքանչյուր դեպքում անհրաժեշտ է քննարկման առարկա դարձնել կոնկրետ գործով հանրային շահի կարևորությունը»:

Վճռաբեկ դատարանի մեջբերված դիրքորոշումն էական նշանակություն ունի հատկապես այն պայմաններում, երբ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի կարգավորումների համաձայն՝ բնակարանի խուզարկություն կարող է կատարվել բոլոր տեսակի հանցագործությունների վերաբերյալ գործերով: Նման պայմաններում անձի բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունքի սահմանափակման և դրա նպատակի միջև համաչափության ապահովման սկզբունքի հրամայականն է, որ դատարանները յուրաքանչյուր գործով առաջնային գնահատման ենթարկեն այն հանրային շահի կարևորությունը, որի ապահովմանն է ուղղված անձի իրավունքի սահմանափակումը:

Քննարկվող որոշման հետագա շարադրանքում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ օրենսդիրը, խուզարկությունը դասելով նախնական դատական վերահսկողության օբյեկտների շարքին, հստակ սահմանել է ինչպես խուզարկություն կատարելու թույլտվություն տալու, այնպես էլ այն իրականացնելու փուլերին առաջադրվող մի շարք պահանջներ: Մասնավորապես՝ խուզարկություն կատարելու թույլտվություն տալու

փուլին առաջադրվող հիմնական պահանջներից է դրա կատարման համար փաստական և իրավական հիմքերի առկայությունը:

Անդրադառնալով խուզարկության կատարման փաստական հիմքի մեկնաբանմանը՝ Վճռաբեկ դատարանը նշել է. «Բնակարանի խուզարկության կատարման փաստական հիմքն այն բավարար տվյալներն են, որոնք հանգեցնում են ողջամիտ ենթադրության առ այն, որ տվյալ բնակարանում կարող են հայտնաբերվել գործի համար նշանակություն ունեցող առարկաներ, փաստաթղթեր, հետախուզվող կամ հանցագործություն կատարելու մեջ կասկածվող անձինք, ինչպես նաև դիակներ: Հաշվի առնելով, որ բնակարանում խուզարկություն կատարելը կապված է անձի անձնական կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքի էական սահմանափակման, ինչպես նաև հարկադրանքի կիրառման հետ՝ դրա կատարման փաստական հիմքին պետք է ներկայացվեն խիստ պահանջներ: Հակառակ մոտեցումը կհանգեցնի կամայականությունների՝ խախտելով միջամտության համաչափության սկզբունքը:

Այսպես՝ խուզարկության կատարման փաստական հիմք կարող է հանդես գալ ցանկացած տվյալ, որը հնարավոր է գնահատման ենթարկել: Ընդ որում, պետք է նկատի ունենալ, որ այս փուլում տվյալի գնահատման չափանիշներին ներկայացվում են ավելի ցածր պահանջներ, քան անձի մեղավորության հարցի գնահատման ժամանակ ապացույցների գնահատմանը:

Խուզարկության կատարման փաստական հիմք կարող են հանդես գալ,

որպես կանոն, քրեական գործի նյութերում առկա և որոշակի բնակարանում գործի համար նշանակություն ունեցող որոշակի առարկայի կամ անձի գտնվելու մասին տեղեկություններ պարունակող ապացույցները (կասկածյալի, մեղադրյալի, տուժողի, վկայի ցուցմունքներ և այլն)»:

Խուզարկության կատարման փաստական հիմքի վերլուծության շրջանակներում Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է նաև այն վիճելի իրավական հարցին՝ արդյոք օպերատիվ-հետախուզական միջոցառման արդյունքը կարող է հանդիսանալ խուզարկության կատարման ինքնուրույն փաստական հիմք:

Վերոնշյալ հանգամանքի կապակցությամբ առկա էր հակասական դատական պրակտիկա: Տեսությունում նույնպես առկա չէ միասնական մոտեցում քննարկվող հարցի կապակցությամբ:

Այսպես՝ որոշ գիտնականներ գտնում են, որ բնակարանում խուզարկություն կատարելու հիմք կարող են հանդիսանալ ինչպես քրեադատավարական կարգով ձեռք բերված ապացույցները, այնպես էլ օպերատիվ-հետախուզական ճանապարհով ձեռք բերված տվյալները⁶:

Հակառակ մոտեցման կողմնակիցները գտնում են, որ բնակարանի խուզարկություն կատարելու համար հավաստիության չափանիշին համապատասխանող բավարար տվյալներ կարող են լինել բացառապես քրեադատավարական կարգով ձեռք բերված ապացույցները⁷:

Վճռաբեկ դատարանը, հաշվի առնելով օպերատիվ-հետախուզական գործունեության ոլորտի՝ ՀՀ-ում առկա իրավական կարգավորումները,

օպերատիվ-հետախուզական գործունեության դերը և նշանակությունը հանցավորության դեմ պայքարի քաղաքականությունում, ինչպես նաև ՀՀ-ում տեղի ունեցող դատախարական բարեփոխումների միտումները, չհամաձայնեց տեսությունում առկա վերը հիշատակված մոտեցումներին: Մասնավորապես՝ քննարկվող որոշման 22-րդ կետում Վճռաբեկ դատարանն արտահայտեց հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «(...) Ինչ վերաբերում է օպերատիվ-հետախուզական գործունեության տվյալներին՝ անհրաժեշտ է նշել, որ դրանք ապացույցների նկատմամբ ստորադաս բնույթ ունեն, սակայն որոշ դեպքերում անփոխարինելի և եզակի տվյալներ կարող են պարունակել որոշակի բնակարանում գործի համար նշանակություն ունեցող առարկաների կամ անձանց գտնվելու վերաբերյալ, հետևաբար օպերատիվ-հետախուզական գործունեության տվյալները վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից անտեսելն անթույլատրելի է: Միևնույն ժամանակ օպերատիվ-հետախուզական գործունեության առանձնահատկություններով (մասնավորապես՝ գործունեության գաղտնի մեթոդների և միջոցների կիրառումը, ինչպես նաև օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմինների աշխատակիցների, աշխատանքի ձևերի, մեթոդների, ուժերի և միջոցների գաղտնապահությունը («Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդված) պայմանավորված՝ մի շարք դեպքերում վարույթն իրականացնող մարմինը զրկված է գնահատելու օպերատիվ-հետախուզական գործունեության արդյունքում ձեռք բեր-

ված տվյալները: Հետևաբար բոլոր այն դեպքերում, երբ օպերատիվ-հետախուզական միջոցառման արդյունքում ստացված տվյալը հնարավոր է գնահատման ենթարկել, այն կարող է հանդես գալ որպես խուզարկության կատարման ինքնուրույն հիմք: Մասնավորապես՝ օպերատիվ-հետախուզական միջոցառման արդյունքում ստացված տվյալը գնահատելիս վարույթն իրականացնող մարմինը պետք է հաշվի առնի միջոցառման՝

- կոնկրետ տեսակին («Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի 1-ին մաս) օրենքով առաջադրվող պահանջները: Այսպես՝ «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի 34-րդ հոդվածով սահմանված է օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների որոշակի տեսակների նկատմամբ նախնական դատական վերահսկողության պահանջ, ինչը դրանց օրինականության գործուն երաշխիք է: Այդպիսի օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներն են՝ ներքին դիտումը, նամակագրության, փոստային, հեռագրական և այլ հաղորդումների վերահսկումը, հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկումը, ֆինանսական տվյալների մատչելիության ապահովումը և ֆինանսական գործարքների գաղտնի վերահսկումը, կաշառք ստանալու կամ կաշառք տալու նմանակումը, ինչպես նաև արտաքին դիտում օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումը, եթե արտաքին դիտման արդյունքների ամրագրումն առանց տեխնիկական միջոցների օգտագործման հնարավոր չէ, և անձը (անձինք), որի (որոնց)

նկատմամբ իրականացվում է արտաքին դիտումը, ողջամտորեն չէր (չէին) կարող ենթադրել դրա անցկացման հնարավորության մասին.

- արդյունքների ամրագրման եղանակը (օրինակ՝ տեխնիկական միջոցների կիրառման առկայությունը).

- աղբյուրի՝ օրենքով սահմանված կարգով բացահայտման հանգամանքը և այլն:

Իսկ այն դեպքում, երբ օպերատիվ-հետախուզական գործունեության տվյալի գնահատումն անհնար է, այն ինքնին խուզարկության հիմք չի կարող հանդիսանալ, սակայն այլ տվյալների (այդ թվում՝ օպերատիվ-քննչական իրադրության) հետ համակցությամբ կարող է հաշվի առնվել խուզարկության կատարման անհրաժեշտության հարցը լուծելիս, հատկապես՝ քննության վաղ փուլերում, երբ համապատասխան ապացույցներ դեռ ձեռք չեն բերվել»:

Այսպիսով, կարելի է եզրահանգել, որ Վճռաբեկ դատարանը բնակարանում խուզարկություն կատարելու փաստական հիմքը դասակարգեց երկու տեսակի.

1) ինքնուրույն հիմքեր, որոնք ինքնին բավարար կարող են գնահատվել խուզարկություն կատարելը թույլատելի գնահատելու համար: Այսպիսիք են՝ գործի նյութերում առկա ապացույցները, ինչպես նաև օպերատիվ-հետախուզական գործունեության արդյունքում ստացված այն տվյալները, որոնք հնարավոր է գնահատման ենթարկել.

2) ածանցյալ հիմքեր, որոնք ինքնին չեն կարող դրվել խուզարկության կատարման հիմքում, սակայն համակցության մեջ կարող են բավարար գնահատվել խուզարկություն

կատարելը թույլատելու համար: Այդպիսիք են՝ օպերատիվ-հետախուզական գործունեության արդյունքում ստացված այն տվյալները, որոնց գնահատումն իրավակիրառ մարմնի կողմից անհնարին է, ինչպես նաև այլ տվյալներ (այդ թվում՝ օպերատիվ-քննչական իրադրությունը):

Նկատենք, որ Վճռաբեկ դատարանի կողմից օգտագործվել է **«օպերատիվ-քննչական իրադրություն»** եզրույթը, որն օրենսդրական սահմանում չունի: Այն իրենից ներկայացնում է կրիմինալիստիկական հասկացություն: Կրիմինալիստիկայի տեսությունում առկա են ինչպես օպերատիվ, այնպես էլ քննչական իրադրության բազմաթիվ սահմանումներ և վերլուծություններ⁸: Ընդհանուր առմամբ, դրանք կարող են բնութագրել, որպես այն հանգամանքների համակցություն (իրադրություն), որի պայմաններում տվյալ պահին իրականացվում է քննությունը (օպերատիվ-հետախուզական գործունեությունը):

Վճռաբեկ դատարանը, հիշյալ հասկացությունների համապարփակ սահմանման անհնարինությամբ պայմանավորված, նախընտրեց ձեռնպահ մնալ այդ վիճելի հասկացություններին սահմանումներ տալուց: Սակայն իրավական որոշակիության, ինչպես նաև իր դիրքորոշման հետագա իրավաչափ կիրառելիությունն ապահովելու նկատառումներից ելնելով, որպես օպերատիվ-քննչական իրադրության օրինակ՝ ինչպես նաև խուզարկության կատարման հիմքերի վերաբերյալ իր դիրքորոշման լրացուցիչ հիմնավորում վկայակոչեց Եվրոպական դատարանի՝ Ռատուշման ընդդեմ Ուկրաինա-

յի գործով վճռում առկա փաստերը: Մասնավորապես՝ վկայակոչված որոշմամբ Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ ներպետական դատարանն ուներ որոշակի տվյալներ՝ ենթադրելու, որ Դիմումատուի որդին կարող էր ներգրավված լինել քննվող գողությանը և որ նա փաստացի մշտապես կամ զգալի ժամանակահատվածում բնակվել է Դիմումատուի տանը: Այսպես՝ առկա է եղել վկայի ցուցմունք, որի համաձայն՝ գողության գիշերը Դիմումատուի որդու մեքենային նման մեքենա է նկատվել խանութի մոտ: Ավելին՝ Դիմումատուի որդին գործազուրկ է եղել և արձանագրվել է, որ նա ընկերական հարաբերություններ է ունեցել նախկինում գողության համար դատապարտված անձի հետ: Վերջապես, չնայած առկա էին վկաների ցուցմունքներ առ այն, որ Դիմումատուի որդին քննարկվող իրադարձությունների ժամանակ այլ քաղաքում է ապրել՝ առկա էին նաև փաստական տվյալներ և ցուցմունքներ այն մասին, որ նա ապրում էր Դիմումատուի հետ նրա տանը: Վերոնշյալի հաշվառմամբ Եվրոպական դատարանը գտել է, որ այդ տվյալներն ունակ էին հանգեցնել համոզման, որ գողացված իրերը կարող էին պահվել Դիմումատուի բնակարանում: Եվրոպական դատարանն ընդգծել է, որ նման կասկած հարուցող փաստերը կարիք չունեն լինելու նույն մակարդակի, ինչպիսիք անհրաժեշտ են մեղադրանք առաջադրելու կամ անձին դատապարտելու համար: Նշելով նաև, որ ներպետական դատարանը կասկածը հաստատված է համարել՝ հղում կատարելով օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների արդյուն-

քում ստացված տվյալների վրա՝ գտել է, որ հավելյալ տվյալներ պահանջելն իրավացիորեն արդարացված չէր լինի՝ հաշվի առնելով քննության վաղ փուլը և մասնավորապես՝ այն փաստը, որ որոշ էական ապացույցներ (այն է՝ գողացված իրերը) դեռ պետք է բացահայտվեին (տես Ռատուշնա v. Ukraine) գործով 2010 թվականի դեկտեմբերի 2-ի վճիռ, գանգատ թիվ 17318/06, կետեր 76-77, 80):

Ս.Թադևոսյանի և Ս.Նաջարյանի գործով որոշման 23-րդ կետում Վճռաբեկ դատարանը քննարկման առարկա է դարձրել խուզարկության կատարման փաստական հիմքին ներկայացվող՝ **բավարարության** վերաբերյալ պահանջը: Մասնավորապես՝ Վճռաբեկ դատարանն ընդգծել է, որ խուզարկության կատարման փաստական հիմք են **«բավարար տվյալները»**: Այլ խոսքով՝ տվյալների առկայությունն ինքնին խուզարկության կատարման փաստական հիմք չէ, քանի դեռ չի համապատասխանում բավարարության վերաբերյալ պահանջին: Տվյալների՝ բավարարության տեսանկյունից գնահատումը պետք է հանգեցնի այն ողջամիտ եզրահանգման, որ խուզարկության կատարման արդյունքում կարող են ձեռք բերվել փնտրվող առարկաները: Ընդ որում, օրենսդրորեն նախատեսված չէ տվյալների համակցության վերաբերյալ պահանջ: Այլ խոսքով՝ տվյալների բավարարության վերաբերյալ պահանջը որակական բնույթ է կրում. խուզարկության կատարման արդյունքում փնտրվող առարկաների հայտնաբերման հավանականության մասին եզրահանգումը կարող է

հիմնված լինել ինչպես մեկ վերաբերելի և արժանահավատ տվյալի, այնպես էլ տվյալների համակցության վրա:

Վերլուծության ենթարկելով **խուզարկության կատարման իրավական հիմքը**՝ Վճռաբեկ դատարանն իր որոշման 24-րդ կետում արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «Խուզարկության կատարման իրավական հիմքը խուզարկություն կատարելը թույլատրելու մասին դատարանի որոշումն է: Ընդ որում, դատարանի որոշման համար առիթ է հանդիսանում խուզարկություն կատարելու թույլտվություն ստանալու միջնորդություն հարուցելու մասին նախաքննական մարմնի որոշումը:

Ինչպես նախաքննական մարմնի, այնպես էլ դատարանի որոշումները պետք է լինեն հիմնավորված և պատճառաբանված: Մասնավորապես՝ նախաքննական մարմնի որոշման պատճառաբանական մասում պետք է նշվեն տվյալներ այն հանցագործության մասին, որի առիթով մտադրություն կա կատարել խուզարկություն, ինչպիսի առարկաներ պետք է ստացվեն քաղաքացիների սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման հետ կապված գործողության արդյունքում, դրա կատարման ժամկետը, այն բնակարանի նույնականացման տվյալները, որտեղ պետք է կատարվի խուզարկությունը, տվյալները, որոնք հիմք են տալիս ենթադրելու, որ փնտրվող առարկաները գտնվում են տվյալ բնակարանում, քննչական գործողության անմիջական կատարողները, արդյունքների ամրագրման ձևը, ինչպես նաև այլ տվյալներ, որոնք անհրաժեշտ են դատարանին

օրինական և հիմնավորված որոշում ընդունելու համար:

Դրան համապատասխան՝ միջնորդության քննման արդյունքում դատարանը որոշում է կայացնում միջնորդությունը բավարարելու կամ մերժելու մասին՝ նշելով բավարարման կամ մերժման հիմքերը: Միջնորդության բավարարման դեպքում դատարանի որոշումը պետք է պարունակի նշում խուզարկության կատարման փաստական հիմքերի առկայության մասին, դրանց վերաբերելիության, արժանահավատության և բավարարության մասին հիմնավորումներ, փնտրվող առարկաների՝ գործի համար նշանակության վերաբերյալ հիմնավորումներ, ինչպես նաև հստակ նշում բնակարանի նույնականացման համար անհրաժեշտ տվյալների և փնտրվող առարկաների բնութագրի վերաբերյալ:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում ընդգծել, որ որպես բնակարանի նույնականացման տվյալ պետք է նշվի դրա տեսակը (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 46-րդ կետ), գտնվելու վայրը՝ հասցեն, ինչպես նաև՝ ում է պատկանում կամ ում կողմից է մշտապես կամ ժամանակավորապես օգտագործվում (սուբյեկտը, ում բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունքը ենթակա է սահմանափակման): Դատարանին նշված տվյալների տրամադրումը և վերջինիս կողմից դրանց ստուգումը և դատական ակտում արտացոլումը երաշխիք է անձի՝ Սահմանադրությամբ և միջազգային իրավական ակտերով նախատեսված՝ բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունքի ապահովման համար: Ավելին՝

«բնակարան» հասկացության տակ ներառվող որոշակի օբյեկտներ ունեն իրավական պաշտպանության ավելի բարձր աստիճան, որը ենթադրում է դրա անձեռնմխելիության սահմանափակման արգելք (օրինակ՝ «Փաստաբանության մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի 6-րդ մասով նախատեսված օբյեկտները) կամ դրա համար ավելի խիստ պահանջներ (օրինակ՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 449-րդ հոդվածով նախատեսված՝ դիվանագիտական անձեռնմխելիությունից օգտվող օբյեկտները), իսկ առանց բնակարանի նույնականացման վերոնշյալ տվյալներն ունենալու անհնարին կլինի դրանց իրավական պաշտպանությունն ապահովելը»:

Խուզարկության իրավական հիմքի և դրա առիթի պատճառաբանվածության և դրանցում արտացոլման ենթակա տվյալների վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի վերոհիշյալ դիրքորոշումները հիմնված են ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 282-րդ հոդվածի պահանջների և Եվրոպական դատարանի այն իրավական դիրքորոշումների վրա, որոնց համաձայն՝ խուզարկության մասին որոշումները, որքանով հնարավոր է, պետք է ձևակերպվեն այն հաշվարկով, որպեսզի դրանց ազդեցությունը տարածվի ողջամիտ սահմաններում (տե՛ս Van Rossem v. Belgium գործով 2004 թվականի դեկտեմբերի 9-ի վճիռ, գանգատ թիվ 41872/98, կետ 45, Iliya Stefanov v. Bulgaria գործով 2008 թվականի մայիսի 22-ի վճիռ, գանգատ թիվ 65755/01, կետ 41): Խուզարկության վերաբերյալ յուրաքանչյուր որոշում պետք է պարունակի որոշակի նվազագույն տեղեկություններ, որոնք կապահովեն խուզարկություն կատարող անձանց գործողության օրինականության հետազատ ստուգման հնարավորությունը (տե՛ս Van Rossem v. Belgium գործով 2004 թվականի դեկտեմբերի 9-ի վճիռ, գանգատ թիվ 41872/98, կետ 45):

ներ, որոնք կապահովեն խուզարկություն կատարող անձանց գործողությունների օրինականության հետազատ ստուգման հնարավորությունը (տե՛ս Van Rossem v. Belgium գործով 2004 թվականի դեկտեմբերի 9-ի վճիռ, գանգատ թիվ 41872/98, կետ 45):

Վերը վկայակոչված Սմիրնովն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով Եվրոպական դատարանը Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով երաշխավորված՝ բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունքի խախտում է ճանաչել, ի թիվս այլնի, հիմք ընդունելով, որ խուզարկության որոշումը կազմված էր չափազանց ընդարձակ եզրույթներով, այն չէր պարունակում որևէ տվյալ՝ շարունակվող վարույթի, խուզարկության նպատակի և այն պատճառների մասին, որոնք հիմք են հանդիսացել ենթադրելու, որ տվյալ անձի բնակարանում խուզարկություն կատարելու արդյունքում կարող են ձեռք բերվել որևէ հանցագործության ապացույցներ: Մասնավորապես՝ ներպետական դատարանը, նշելով, որ խուզարկության թույլտվությունն արդարացված էր, հղում է կատարել չորս անվանական փաստաթղթերի և այլ չորոշակիացված նյութերի, առանց նկարագրելու դրանցից որևէ մեկի բովանդակությունը: Դատարանը չի ներկայացրել որևէ հիմնավորում այդ նյութերի վերաբերելիության մասին, ավելին՝ չորս փաստաթղթերից երկուսը հայտնվել են խուզարկության կատարումից հետո: Արդյունքում՝ Եվրոպական դատարանը գտել է, որ պետական մարմինները թույլ են տվել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում (տե՛ս վկայակոչված որոշման 47-րդ կետը):

Այսպիսով՝ Վճռաբեկ դատարանը, օրենքի միատեսակ կիրառությունն ապահովելու իր լիազորության շրջանակներում, փորձ է կատարել սահմանել անձի բնակարանի

անձեռնմխելիության իրավունքի առավելագույնս երաշխավորմանն ուղղված չափանիշներ և իրավակիրառ պրակտիկա:

1. Սմիրնովն ընդդեմ Ռուսաստանի (Smirnovv. Russia) գործով 2007 թվականի հունիսի 7-ի վճիռ, գանգատ թիվ 71362/01, կետ 43-44:

2. Բարն ընդդեմ Գերմանիայի (Buckv. Germany) գործով 2005 թվականի ապրիլի 28-ի վճիռ, գանգատ թիվ 41604/98, կետ 45:

3. **Ковтун Н. Н.** Оперативный судебный контроль в уголовном судопроизводстве России: фикция или конституционная, по сути, гарантия? // Государство и право. 2011, N1, с. 68, **Осинов А.В.** Постановление судьи о разрешении производства обыска в жилище: проблемы практики// Известия Алтайского государственного университета, N2 (82) / Том 1/2014, с. 134-135.

4. www.court.am.

5. **Մարաբյան Ս.** Անձի իրավունքների և օրինական շահերի ապահովման որոշ հարցեր բնակարանում խուզարկության կատարելիս/ ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու/ ԵՊՀ: Գլխ. խմբ.՝ Գ.Ս. Ղազինյան.- Եր.: ԵՊՀ, 2016, էջ 357:

6. **Гапанович Н.М., Мартинович И.И.** Основы взаимодействия следователя и органа дознания при расследовании преступлений. Минск, 1983, с. 67, **Смирнов А.В., Калиновский К.Б.** Уголовный процесс, учебник, 3-е издание, пере-

работанное и дополненное. М., 2007, с. 395 и др.

7. **Корнуков В.М.** Конституционные основы положения личности в уголовном судопроизводстве. Саратов, 1987, с. 166-170, **Петрухин И.Л.** Теоретические основы реформы уголовного процесса в России. М., 2004, Ч. 1, с. 178, **Васильева Е. Г.** Гарантии прав личности при производстве обыска в уголовном процессе // Материалы Международной научно-практической конференции, Екатеринбург, 27-28 января 2005, Ч. 1, Екатеринбург, с. 141-144 и др.

8. **Драпкин Л.Я.** Основы теории следственных ситуаций. Свердловск, Изд-во Урал. ун-та, 1987; **Волчецкая Т.С.** Современные проблемы моделирования в криминалистике и следственной практике. Калининград, 1997, с. 31; **Баев О.Я.** Основы криминалистики: курс лекций. М., 2001, с. 196; **Белкин Р.С.** Курс криминалистики. В 3 т. Т.3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации. М., Юристь, 1997, с. 135; **Ким Д.В.** Теоретические и прикладные аспекты криминалистических ситуаций: монография / под ред. проф. В. К. Гавло. Барнаул, Изд-во Алт. ун-та, 2008, с. 79 и др.

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի քրեական պալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ*

Անի ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի քրեական պալատի
նախագահի ավագ օգնական,
ԵՊՀ քրեական դատավարության
և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասպիրանտ*

**ՎԱՐՈՒՅԹՆ ԻՐԱՎԱՆԱՅՆՈՂ
ՍԱՐՄՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԵՎ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
(ԱՆԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ) ՇԵՏԱԳԱ ԴԱՏԱԿԱՆ
ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ
ԿԱՌՈՒՅԱԿԱՐԳԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՀՀ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԴԵՊԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ**

ՀՈՒՐԻՍ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

84

Դատական վերահսկողությունն Բանձի իրավունքների, ազատությունների ու օրինական շահերի ապահովմանն ուղղված արդյունավետ և իրական դատավարական երաշխիք է¹: Այն, հանդես գալով որպես յուրօրինակ հակակշիռ վարույթն իրականացնող մարմինների պետախիսանական լիազորություններին, հանրային և մասնավոր շահերի անհրաժեշտ հավասարակշռման կառուցակարգերից է:

Մինչդատական վարույթի նկատմամբ հետագա դատական վերահսկողությունը, հանդիսանալով մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության տեսակ, կրում է նույն խնդիրներն ու նպատակները,

ինչ դատական վերահսկողությունն ընդհանրապես: Այնուամենայնիվ, հետագա դատական վերահսկողության ինստիտուտը կարգավորող ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի նորմերի ուսումնասիրությունից հետևում է, որ պայմանավորված վերահսկողության առարկայի առանձնահատկություններով, օրենսդիրը նախատեսել է դրանց դատական ստուգման ինչպես ընդհանուր, այնպես էլ հատուկ կառուցակարգեր:

Հետագա դատական վերահսկողության ընդհանուր կարգը նախատեսված է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածով: Դրա հետ միաժամանակ, որպես դատական վերահսկողության հատուկ

կարգեր կարելի է առանձնացնել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ և 100-րդ հոդվածներով նախատեսված կարգավորումները:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ և 290-րդ հոդվածների հարաբերակցության հարցին Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է դեռևս 2011 թվականին՝ արձանագրելով, որ քննարկվող հոդվածները հարաբերակցվում են որպես համապատասխանաբար հատուկ և ընդհանուր իրավական նորմեր: Նույն իրավահարաբերությունը կարգավորող ընդհանուր և հատուկ նորմերի առկայությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ օրենսդիրը կոնկրետ իրավահարաբերությունը կարգավորող ընդհանուր նորմերից, տվյալ դեպքում՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 278-րդ և 290-րդ հոդվածներից առանձնացրել է այդ նույն իրավահարաբերությունը կարգավորող հատուկ նորմ՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածը՝ արդյունքում հստակեցնելով քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման բողոքարկման դատական կարգն ու դրա արդյունքում դատարանի կողմից կայացվող որոշումը: Նույն իրավահարաբերությունը կարգավորող ընդհանուր և հատուկ նորմերի առկայության դեպքում իրավակիրառողը պետք է կիրառի հատուկ նորմերը և չկիրառի ընդհանուր նորմերը:

Այնուամենայնիվ, վերոնշյալ որոշումից հետո ձևավորված դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ և 290-րդ հոդվածներով նախատեսված իրավական կառուցակարգերի հարա-

բերակցության հարցն այդպես էլ միասնական կիրառություն չստացավ: Արդյունքում առաջացավ հիշյալ իրավական հարցը կրկին քննարկման առարկա դարձնելու անհրաժեշտություն:

Այսպես, *Ազատ Ձայռյանի* գործով 2014 թվականի օգոստոսի 15-ի թիվ ԱՎԴԿ/0004/11/13 որոշման (այսուհետ նաև՝ *Ա.Ձայռյանի* գործով որոշում) Վճռաբեկ դատարանն արձանագրեց, որ քրեական գործի հարուցման և նախաքննության փուլերում իրականացվող հետագա դատական վերահսկողության սահմանները, դրանց արդյունքում ընդունվող որոշումների շրջանակը, ինչպես նաև ընդունված որոշումների հետևանքները տարբեր են: Քրեական գործի հարուցումից հետո ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի կարգով մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմնի որոշման (գործողության, անգործության) օրինականության և հիմնավորվածության ստուգման սահմանները, դրա արդյունքում ընդունվող որոշումների շրջանակը, ինչպես նաև ընդունված որոշումների հետևանքները կարգավորող նորմերը վերաբերելի չեն քրեական գործ հարուցելու փուլի նկատմամբ իրականացվող հետագա դատական վերահսկողությանը՝ պայմանավորված այդ փուլի առանձնահատկություններով: Քրեական գործ հարուցելու փուլի նկատմամբ դատական վերահսկողություն իրականացնող դատարանի լիազորությունների շրջանակը սահմանված է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածով: Մասնավորապես՝ քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշման օրինականության և հիմնավորվածության

ստուգման արդյունքում դատարանը լիազորված է՝

ա) վերացնել բողոքարկվող որոշումը կամ

բ) հաստատել այն:

Քննարկվող վարույթի շրջանակներում դատարանը, ի տարբերություն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի կարգով իրականացվող վարույթի, իրավասու չէ սահմանել վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից որոշակի գործողություններ կատարելու պարտականություն: Այլ խտրով՝ քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշման բողոքարկման արդյունքում դատարանի լիազորությունների շրջանակը, ինչպես նաև ընդունված որոշումների հետևանքները սահմանված են հատուկ նորմով՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածով: Հետևաբար, մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության հարաբերությունները կարգավորող ընդհանուր նորմի՝ 290-րդ հոդվածի կարգավորումները դատարանի լիազորությունների շրջանակի, ինչպես նաև ընդունված որոշումների հետևանքների մասով կիրառելի չեն քննարկվող վարույթի նկատմամբ:

Վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումների հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը Ա.Ջալոյանի գործով որոշմամբ արձանագրել է, որ վերաքննիչ դատարանը, գտնելով, որ դիմողի ներկայացուցիչների բողոքը ենթակա է բավարարման, քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը վերացնելու փոխարեն, խախտելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածի 5-րդ մասի պահանջները, որոշում է կայացրել դիմող

Ա.Ջալոյանի իրավունքների և ազատությունների խախտումը վերացնելու՝ վարույթն իրականացնող մարմնի պարտավորություն սահմանելու մասին:

Մամվել Շահնազարյանի գործով 2015 թվականի փետրվարի 27-ի թիվ ԵՇԳ/0002/11/14 որոշմամբ (այսուհետ նաև՝ *Ս.Շահնազարյանի* գործով որոշում) Վճռաբեկ դատարանի առջև իրավական հարց էր բարձրացվել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածով նախատեսված վերահսկողության առարկայի շրջանակների կապակցությամբ: **Հիշյալ որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը քննարկել է մասնավորապես այն իրավական հարցը՝ արդյոք քրեական հետապնդում չիրականացնելու մասին որոշման դատական սուզման նկատմամբ պետք է կիրառվի դատական վերահսկողության ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածով նախատեսված հատուկ, թե նույն օրենսգրքի 290-րդ հոդվածով նախատեսված ընդհանուր կառուցակարգը:**

Քննարկվող որոշմամբ վերահաստատելով և զարգացնելով Հ.Հարությունյանի գործով 2011 թվականի հունիսի 13-ի թիվ ԵԿԳ/0004/11/11 որոշման իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածով նախատեսված հատուկ կառուցակարգը դատական ստուգման առարկայի առումով սահմանափակված է քրեական գործի հարուցումը մերժելու վերաբերյալ որոշմամբ: Կիրառելով մեկնաբանման *expressio unius* հանրաճանաչ կանոնը, որի համաձայն՝ սպառիչ ցանկում որևէ տարր չներառելը պետք է մեկ-

նաբանել դրա բացառման իմաստով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ քրեական հետապնդում չիրականացնելու մասին որոշումը ներառված չէ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածով նախատեսված դատական ստուգման առարկայում:

Մինույն ժամանակ Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է քրեական գործի հարուցումը մերժելու և քրեական հետապնդում չիրականացնելու մասին որոշումները նույնացնելու անթույլատրելիության հարցին՝ արձանագրելով. «(...) *Դրանք իրենցից ներկայացնում են տարբեր իրավական բնույթ, բովանդակություն, նպատակ և հետևանքներ ունեցող դատավարական որոշումներ:*

Մասնավորապես՝ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումն իրենցից ներկայացնում է քրեական գործ հարուցելու փուլը եզրափակող և դատավարության հետագա ընթացքը բացառող որոշում: Այն կայացվում է ենթադրյալ հանցանքի հիմքերի բավարարության ստուգման ուղղությամբ իրականացվող դատավարական և (կամ) այլ գործողությունների արդյունքում, ընդ որում, դրա կայացման համար իրավական նշանակություն չունի ենթադրաբար հանցանք կատարած անձի փաստացի առկայությունը: Մինչդեռ քրեական հետապնդում չիրականացնելու մասին որոշումը կայացվում է կոնկրետ անձի նկատմամբ՝ բացառելով տվյալ անձի նկատմամբ կոնկրետ դեպքի առթիվ քրեական հետապնդում իրականացնելը, այլ ոչ թե այդ դեպքի առթիվ իրականացվող վարույթի ընթացքը, որն ուղղված է մեղավոր անձին (անձանց) բացահայտելուն և օրենքով սահման-

ված կարգով պատասխանատվության ենթարկելուն»:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ քրեական հետապնդում չիրականացնելու մասին որոշման դատական վերահսկողության նկատմամբ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածով նախատեսված կառուցակարգը կիրառելի չէ: Ավելին, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված չէ քրեական հետապնդում չիրականացնելու մասին որոշման նկատմամբ դատական վերահսկողության հատուկ կառուցակարգ, հետևաբար դրա նկատմամբ պետք է կիրառվի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածով սահմանված ընդհանուր կառուցակարգը:

Ինչպես նշվեց, **մինչդատական վարույթի նկատմամբ հետագա դատական վերահսկողության հատուկ իրավական կառուցակարգ է նախատեսված նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 100-րդ հոդվածով: Վերջինիս վերլուծությանը Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է Աշոտ Հակոբյանի գործով 2015 թվականի փետրվարի 27-ի թիվ ԵԿԳ/0064/11/14 (այսուհետ նաև՝ Ա.Հակոբյանի գործով որոշում) և Հեղինե Պետրոսյանի գործով 2015 թվականի փետրվարի 27-ի թիվ ԵԿԳ/0043/11/14 (այսուհետ նաև՝ Հ.Պետրոսյանի գործով որոշում) որոշումների շրջանակներում:**

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 100-րդ հոդվածի 3-րդ մասը նախատեսում է. «Դիմողն իրավունք ունի իրեն դատավարության մասնակից ճանաչելուց հրաժարվելու կամ այդ պահանջի լուծումը հետաձ-

գելու մասին որոշման պատճենն ստանալուց 5 օրվա ընթացքում համապատասխան մերժումը բողոքարկել դատարան կամ, եթե քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի համապատասխան որոշման պատճենը չի ստացվել բողոք տալու պահից մեկ ամսվա ընթացքում դիմել դատարան՝ իրեն դատավարության մասնակից ճանաչելու մասին պահանջով»:

Ա.Հակոբյանի գործով որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը վերլուծության է ենթարկել մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 100-րդ և 290-րդ հոդվածներով սահմանված իրավական կառուցակարգերի հարաբերակցության հարցը:

Վերահաստատելով իր դիրքորոշումն այն մասին, որ վերահսկողության կոնկրետ օբյեկտներ սահմանելու առումով ընդհանրական բնույթ ունի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 1-ին մասը, որը նախատեսում է մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմինների գործողությունների և որոշումների դեմ դատարան բողոք ներկայացնելու դատավարական կարգը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է. «*Ի տարբերություն [ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 1-ին մասի] ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 100-րդ հոդվածի 3-րդ մասը բովանդակում է հատուկ իրավանորմ՝ հստակ կարգավորելով դատական վերահսկողության օբյեկտներից՝ դատավարության մասնակից ճանաչելուց հրաժարվելու կամ այդ պահանջի լուծումը հետաձգելու մասին որոշման բողոքարկման կարգը: Մասնավորապես՝ ըստ նշյալ*

նորմի՝ դիմողն իրավունք ունի իրեն դատավարության մասնակից ճանաչելուց հրաժարվելու կամ այդ պահանջի լուծումը հետաձգելու մասին որոշումը բողոքարկելու անմիջականորեն դատարան»:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ օրենսդիրը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 1-ին մասից առանձնացրել է այդ նույն իրավահարաբերությունը կարգավորող հատուկ նորմ՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 100-րդ հոդվածի 3-րդ մասը՝ արդյունքում հստակեցնելով դատավարության մասնակից ճանաչելուց հրաժարվելու կամ այդ պահանջի լուծումը հետաձգելու մասին որոշման բողոքարկման կարգը: Այնուհետև Վճռաբեկ դատարանը փաստել է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 100-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված նորմը նույն օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 1-ին մասում սահմանված ընդհանուր նորմից բացառություն է, իսկ այդպիսի բացառության սահմանումը «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդվածի 9-րդ մասի ուժով չի համարվում հակասություն:

Հետևաբար դատավարության մասնակից ճանաչելուց հրաժարվելու կամ այդ պահանջի լուծումը հետաձգելու մասին որոշումը դատարան բողոքարկելու դատավարական կարգի հետ կապված իրավահարաբերությունների նկատմամբ պետք է կիրառվի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 100-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, այլ ոչ թե նույն օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 1-ին մասը:

Եթե *Ա.Հակոբյանի* գործով որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է ՀՀ քրեական դատավարու-

թյան օրենսգրքի 100-րդ հոդվածով՝ դատավարության մասնակից ճանաչելուց հրաժարվելու կամ այդ պահանջի լուծումը հետաձգելու մասին **որոշման** դատական ստուգման կառուցակարգին, ապա *Հ. Պետրոսյանի* գործով որոշմամբ՝ վերլուծության է ենթարկել նույն հոդվածով նախատեսված՝ վարույթն իրականացնող մարմնի անգործության նկատմամբ դատական վերահսկողության կառուցակարգը:

Այսպես, *Հ. Պետրոսյանի* գործով որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության շրջանակներում օրենսդիրը դատարանին լիազորել է քննելու ոչ միայն քրեական վարույթն իրականացնող իրավասու մարմինների ու պաշտոնատար անձանց որոշումների և գործողությունների, այլև անգործության դեմ բերված բողոքները: Այս առումով Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ եթե վարույթն իրականացնող մարմինների որոշումների և գործողությունների դատական վերահսկողության իրավական կառուցակարգերի տեսանկյունից ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 100-րդ հոդվածի 3-րդ մասը և 290-րդ հոդվածի 1-ին մասը հարաբերակցվում են ինչպես, համապատասխանաբար, հատուկ և ընդհանուր նորմեր, ապա անգործության դատական վերահսկողության կառուցակարգերի առումով դրանք որևէ ձևով չեն հարաբերակցվում, քանի որ կարգավորում են իրենց բնույթով տարբեր օբյեկտներ:

Բարձրացված իրավական հարցին պատասխանելու և օրենքի միատեսակ կիրառությունն ապահովելու

անհրաժեշտությամբ պայմանավորված՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարել անդրադառնալ նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 100-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով վարույթն իրականացնող մարմնի անգործության բովանդակությանը: Վճռաբեկ դատարանը *Հ. Պետրոսյանի* գործով որոշման 17-րդ կետում արձանագրել է. «(...) ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 100-րդ հոդվածի 3-րդ մասի «Գիմողն իրավունք ունի (...) եթե քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի համապատասխան որոշման պատճենը չի ստացվել բողոք տալու պահից մեկ ամսվա ընթացքում դիմել դատարան՝ իրեն դատավարության մասնակից ճանաչելու մասին պահանջով» ձևակերպումից հետևում է, որ վարույթն իրականացնող մարմնի անգործության առումով դրա կարգավորման առարկան է դատավարության մասնակից ճանաչելու պահանջի կապակցությամբ համապատասխան որոշում չկայացնելը: Այլ խոսքով՝ քննարկվող հոդվածի իմաստով անգործություն պետք է գնահատել վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից դատավարության մասնակից ճանաչելու պահանջը բավարարելու, դատավարության մասնակից ճանաչելուց հրաժարվելու կամ պահանջի լուծումը հետաձգելու մասին որոշում չկայացնելը: Ընդ որում, պահանջի լուծումը հետաձգելու որոշում կայացնելուց հետո մինչև դատավարության համապատասխան փուլի ավարտը վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից այդ պահանջը վերջնական լուծելու (մերժելու կամ բավարարելու) վերաբերյալ որոշում չկայացնելը հավասարազոր է դրա կապակցությամբ

անգործություն դրսևորելուն: Վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշումը հիմնավորվում է նրանով, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված է. «Միջնորդությունները և պահանջները պետք է քննության առնվեն և լուծվեն դրանք հայտարարելուց անմիջապես հետո, եթե սույն օրենսգրքի դրույթներով այլ կարգ սահմանված չէ: Միջնորդության լուծումը կարող է հետաձգվել քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից մինչև միջնորդության վերաբերյալ որոշում ընդունելու համար էական հանգամանքների պարզումը», իսկ «անգործություն» եզրույթն իրավակիրառական պրակտիկայում պետք է ընկալվի որպես վարույթն իրականացնող համապատասխան մարմնի՝ Սահմանադրությանը և օրենքներով նախատեսված լիազորությունների (որոշումների ընդունում, իրենց լիազորություններից բխող գործունեության իրականացում) չկատարում («անգործություն» եզրույթի նման մեկնաբանումը բխում է ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2009 թվականի դեկտեմբերի 7-ի թիվ ՄԳՈ-844 որոշման 7-րդ կետից): Այսինքն՝ միջնորդությունը կամ պահանջը լուծելու վերաբերյալ որոշում կայացնելը վարույթն իրականացնող մարմնի պարտականությունն է, որի չկատարումը պետք է գնահատվի որպես անգործություն»:

Սինչդատական վարույթի նկատմամբ հետագա դատական վերահսկողության կարգի հետ կապված հաջորդ իրավական խնդիրը, որին Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է, վերաբերում է հետագա դատական վերահսկողության հատուկ կառուցակարգերին վարույթն իրականացնող

մարմնի որոշումները, գործողությունները կամ անգործությունը նախապես դատախազին բողոքարկելու պահանջի վերաբերելիությանը:

Այսպես, Արմեն Գրիգորյանի գործով 2014 թվականի մարտի 28-ի թիվ ԵԿԳ/0125/11/13 որոշմամբ (այսուհետ նաև՝ Ա.Գրիգորյանի գործով որոշում) Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածով նախատեսված դատական վերահսկողության կառուցակարգի շրջանակներում քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշման՝ նախապես դատախազին բողոքարկելու պահանջի առկայության հարցին: Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը նախ՝ արձանագրել է, որ իր կողմից Ա.Օհանյանի³ և Է.Եղիևյանի⁴ գործերով կայացված որոշումներում ձևավորված իրավական դիրքորոշումների, որոնց համաձայն՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ և 290-րդ հոդվածները քրեական գործի հարուցումը մերժելու վերաբերյալ որոշումը մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության շրջանակներում բողոքարկելու տարբեր ընթացակարգեր են նախատեսում: Մասնավորապես՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածը չի բովանդակում պահանջ այն մասին, որ քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշումը մինչև դատական կարգով բողոքարկելը պետք է բողոքարկվի դատախազին: Սինչդեռ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմինների որոշումների և գործողությունների օրինական և հիմնավորված չլինելու դեմ բողոքները

դատարան կարող են ներկայացվել դատախազին բողոքարկվելու և ներկայացված բողոքին վերջինիս կողմից բավարարում չտրվելու դեպքում միայն: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 1-ին մասն այս ընթացակարգի առումով որևէ բացառություն չի նախատեսում:

Այնուհետև Վճռաբեկ դատարանը վերանայել և զարգացրել է *Ա.Օհանյանի* և *Է.Եղինյանի* գործերով կայացված որոշումներում ձևավորված իրավական դիրքորոշումները՝ արձանագրելով. «(...) ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածը, սահմանելով հետաքննության մարմնի աշխատակցի, քննիչի, դատախազի, օպերատիվ-հետախուզական գործողություններ իրականացնող մարմինների որոշումների և գործողությունների դատական բողոքարկման կարգը, ի թիվս դատարան դիմելու այլ պայմանների, իրավաչափորեն ներառում է նաև իրավունքների պաշտպանության արտադատական միջոցն սպառելու պայման: Մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմինների որոշումների և գործողությունների օրինականությունը վիճարկելու տվյալ կարգը՝ որպես ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքի իրացման միջոց, հստակ սահմանված է օրենքով, որևէ բացառություն չի նախատեսում և նպատակ է հետապնդում քրեական դատավարության մասնակիցների և շահագրգիռ այլ անձանց համար առավել արդյունավետ ձևով ապահովել դատական պաշտպանության իրավունքի անխափան իրականացումը:

(...) Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դատարանի մատչելիության

իրավունքի [վերոնշյալ] սահմանափակումը հետապնդում է իրավաչափ նպատակ, գործադրված միջոցի և սահմանափակմամբ հետապնդված նպատակի միջև առկա է համաչափության ողջամիտ հարաբերակցություն: Մասնավորապես՝ մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատախազական հսկողությունը դատական վերահսկողության հետ միասնական նպատակ է հետապնդում՝ ապահովել անձանց իրավունքների և ազատությունների, օրինական շահերի պաշտպանությունը, ինչպես նաև վերականգնել անձանց խախտված իրավունքները և ազատությունները: Ընդ որում, մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմինների գործողությունների և որոշումների օրինականության ստուգման դատավարական կարգերի առանձնահատկություններով պայմանավորված՝ դատախազական հսկողությունը դատական վերահսկողության համեմատ երբեմն առավել արագ և արդյունավետ կերպով կարող է հասնել իր առջև դրված նպատակների իրագործմանը:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ, որպես մինչդատական վարույթի նկատմամբ հետագա դատական վերահսկողության կառուցակարգի գործադրման նախապայման, դատախազական հսկողության սահմանումը պայմանավորված է անձի իրավունքների և ազատությունների անօրինական կամ անհամաչափ սահմանափակումները հնարավորինս կարճ ժամանակահատվածում և արդյունավետ վերացնելու օրենսդրի կամքով: Բացի այդ, մինչդատական վարույթի օրինականության երաշխավորմանն ուղղված հսկողական և վերահսկողական տվյալ միջոցների գու-

գակցումը հետապնդում է մեկ այլ իրավաչափ նպատակ. անձանց շահերի քրեաիրավական պաշտպանությունն իրականացնելով արտադատական կառուցակարգի գործադրմամբ՝ հնարավորինս սահմանափակել դատական գործիքակազմի ներգրավումը և զերծ մնալ ավելորդ հանրային-իրավական միջոցների վատնումից:

Ինչ վերաբերում է այն հանգամանքին, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածը չի բովանդակում պահանջ առ այն, որ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը մինչև դատական կարգով բողոքարկելը պետք է բողոքարկվի դատախազին, ապա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վերոնշյալ նորմի բովանդակության բացահայտման համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել քրեական դատավարության օրենսգրքի կոնկրետ գլխում կարգավորվող հասարակական հարաբերությունների ուղղվածությունը: Այսպես՝ «Քրեական գործ հարուցելը» վերտառությամբ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 25-րդ գլխով (որտեղ զետեղված է 185-րդ հոդվածը) կարգավորվում է քրեական գործ հարուցելու դատավարական կարգը և առավելապես ուղղված է քրեական գործ հարուցելու պարտականություն ունեցող սուբյեկտներին՝ հետաքննության մարմնին, քննիչին և դատախազին, մինչդեռ «Դատական վերահսկողությունը մինչդատական վարույթի նկատմամբ» վերտառությամբ 39-րդ գլխով կարգավորվում է մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության իրականացման դատավարական կարգը, որի իրականացման միակ սուբյեկտը

դատարանն է: Հենց այս գլխում էլ զետեղված է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածը, որն առանց բացառության նախատեսում է, որ մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմինների որոշումների և գործողությունների օրինական և հիմնավորված չլինելու դեմ բողոքները դատարան կարող են ներկայացվել դատախազին բողոքարկվելու և ներկայացված բողոքին վերջինիս կողմից բավարարում չտրվելու դեպքում միայն: Իր հերթին ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածի 3-րդ մասն ամրագրում է, որ «քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով»:

Մեջբերված իրավական դիրքորոշման հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը չի կարող հանդիսանալ մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության առարկա, եթե քրեական դատավարության մասնակցի կամ այլ շահագրգիռ անձի կողմից չի պահպանվել նշված որոշումը վիճարկելու արտադատական (տվյալ դեպքում՝ դատախազին բողոքարկելու) կարգը:

Ա.Գրիգորյանի գործով որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը վերլուծության է ենթարկել նաև քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման դատախազական կարգով բողոքարկման ժամկետների հարցը: Մասնավորապես՝ Վճռաբեկ դատարանը, հիմնվելով Հ.Աթոյանի⁵ գործով որոշմամբ ձևավորած իր իրավական դիրքորոշումների վրա, արձանագրել է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի

քի 185-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված է քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը դատախազին և դատարան բողոքարկելու միասնական ժամկետ՝ յոթ օր: Մինչդեռ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 3-րդ մասում օրենսդիրն ամրագրել է քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը դատարան բողոքարկելու այլ՝ մեկամսյա ժամկետ: Այլ խոսքով՝ Հ.Աթոյանի գործով որոշման մեջ արձանագրված ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածի 3-րդ մասում և 290-րդ հոդվածի 3-րդ մասում առկա հակասությունը վերաբերում է քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը դատարան և ոչ թե դատախազին բողոքարկելու ժամկետներին: Ուստի, զարգացնելով Հ.Աթոյանի գործով որոշման մեջ ձևավորված իրավական դիրքորոշումը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատախազական հսկողության շրջանակներում բողոքարկելու առումով ՀՀ քրեադատավարական օրենքը հստակ 7-օրյա ժամկետ է սահմանում (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածի 3-րդ մաս):

Վճռաբեկ դատարանն իր վերոշարադրյալ դիրքորոշումը հիմնավորել է նրանով, որ «(...) ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածը վերաբերում է բացառապես մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության հարցերին և, հետևաբար, սահմանում է դրա շրջանակներում մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմինների ակտերի դատական վերանայման

կարգն ու ժամկետները: Մասնավորապես՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածով կարգավորվում են հետաքննության մարմնի աշխատակցի, քննիչի, դատախազի, օպերատիվ-հետախուզական գործողություններ իրականացնող մարմինների որոշումների և գործողությունների դատական բողոքարկման ընթացակարգը, ժամկետները և բողոքարկման արդյունքում ընդունվող որոշումների տեսակները: Հետևաբար, համապատասխան որոշումների և գործողությունների օրինականության նկատմամբ դատախազական հսկողության կառուցակարգերը, այդ թվում՝ բողոք բերելու կարգը, ժամկետները և կայացվող որոշումների տեսակները ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի կարգավորման շրջանակներից դուրս են գտնվում և յուրաքանչյուր դեպքում կարգավորվում են առանձին նորմերով (օրինակ՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածի 3-րդ մասով, 263-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 267-րդ հոդվածի 3-րդ մասով և այլն):

(...) Մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատախազական հսկողության և դատական վերահսկողության ինստիտուտները, հանդիսանալով մինչդատական վարույթի ընթացքում անձի իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությանն ուղղված կառուցակարգեր, այնուամենայնիվ միմյանցից տարբերվում են մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմինների գործողությունների և որոշումների օրինականության ստուգման ընթացակարգերով և ժամկետներով: Մասնավորապես՝ դատախազը, հսկողական գործառույթներ

ՀՈՒԽՍ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

իրականացնելով, նպատակ է հետապնդում կանխել, վերհանել և վերացնել վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից թույլ տրված սխալները, մինչդեռ դատարանի վերահսկողական գործունեության հիմնական նպատակն իրավապաշտպան գործառույթի իրականացումն է: Նշված գործառույթային առանձնահատկություններն էլ հենց պայմանավորում են հսկողության և վերահսկողության ընթացակարգերի տարբերությունը, այդ թվում նաև ժամկետների առումով (...):»:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատախազական հսկողության շրջանակներում բողոքարկելիս կիրառելի է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված 7-օրյա և ոչ թե 290-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված 1-ամսյա ժամկետը: Այլ խոսքով՝ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմնի որոշումը վերադաս դատախազին ենթակա է բողոքարկման ոչ թե ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածով սահմանված մեկամսյա ժամկետում, այլ նույն օրենսգրքի 185-րդ հոդվածով սահմանված 7-օրյա ժամկետում:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 100-րդ հոդվածով նախատեսված իրավական կառուցակարգին՝ համապատասխան որոշումը կամ անգործությունը նախապես դատախազին բողոքարկելու պահանջի վերաբերելիության հարցը Վճռաբեկ դատարանը քննարկել է համապա-

տասխանաբար *Ա.Հակոբյանի* և *Հ.Պետրոսյանի* գործերով որոշումներում: *Ա.Հակոբյանի* գործով որոշմամբ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ ի տարբերություն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ նույն օրենսգրքի 100-րդ հոդվածով նախատեսված չէ մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմնի որոշումը դատարան բողոքարկելու իրավունքի իրացման համար նախապես դատախազական կարգով բողոքարկելու պայման: Այլ խոսքով՝ դիմողն իրավունք ունի իրեն դատավարության մասնակից ճանաչելուց հրաժարվելու կամ այդ պահանջի լուծումը հետաձգելու մասին որոշումը բողոքարկելու անմիջականորեն դատարան:

Անհրաժեշտ է նշել, որ ի տարբերություն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածի, 100-րդ հոդվածի 3-րդ մասով համապատասխան որոշումները բողոքարկելու կարգում նախատեսված չէ «սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով» բողոքարկելու պահանջ, ավելին՝ դրանով ուղղակիորեն նախատեսված է դատավարության մասնակից ճանաչելուց հրաժարվելու կամ այդ պահանջի լուծումը հետաձգելու մասին որոշման պատճենն ստանալուց 5 օրվա ընթացքում համապատասխան մերժումն ուղղակիորեն դատարան բողոքարկելու իրավունք:

Հ.Պետրոսյանի գործով որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ չնայած անգործության և ոչ իրավաչափ գործողության դատական բողոքարկումը հետապնդում է իրավունքների պաշտպանության համանման նպատակ, սակայն «գործողություն» և «անգործություն» իրավական

եզրույթները նույնաբովանդակ մեկնաբանվել չեն կարող այն պայմաններում, երբ օրենսդիրը սահմանել է դրանց բողոքարկման տարբեր ընթացակարգեր: Մասնավորապես՝ վարույթն իրականացնող մարմինների գործողությունների (որոշումների) դատական բողոքարկման համար նախատեսված է դրանք դատախազին բողոքարկելու պարտադիր պահանջ (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 1-ին մաս), ինչպիսին բացակայում է անգործության բողոքարկման՝ ՀՀ քրեական դատավարության 100-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված ընթացակարգում: Հետևաբար ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված՝ նախապես դատախազին բողոքարկելու պահանջը կիրառելի չէ դատավարության մասնակից ճանաչելու պահանջը լուծելու կապակցությամբ վարույթն իրականացնող մարմնի անգործությունը բողոքարկելու իրավահարաբերությունների նկատմամբ:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է նաև իր գործողությունների և որոշումների բողոքարկման կարգն ու ժամկետները պարզաբանելու՝ վարույթն իրականացնող մարմնի պարտականության չկատարման կամ պատշաճ չկատարման իրավական հետևանքներին: Այսպես, «Արդշինինվեստբանկ» ՓԲԸ-ի գործով 2015 թվականի հունիսի 5-ի թիվ Գ.Գ.3/0001/11/14 որոշման (այսուհետև՝ «Արդշինինվեստբանկ» ՓԲԸ-ի գործով որոշում) շրջանակներում Վճռաբեկ դատարանը, վերահաստատելով և զարգացնելով *Ա.Դավթյանի և Ս.Սկրտչյանի*⁶ գործով որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշ-

ումները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ իրավասու մարմնի կողմից ինչպես իր կայացրած որոշման բողոքարկման ընթացակարգի մասին պարզաբանումներ ընդհանրապես չտրամադրելը, այնպես էլ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված կարգավորումներին չհամապատասխանող, ոչ ամբողջական, անորոշ և դատավարության մասնակիցներին մոլորության մեջ գցող պարզաբանումներ տրամադրելը հավասարապես հակասում են օրինականության սկզբունքին և հանգեցնում անձանց իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքի խախտման:

Այս առումով Վճռաբեկ դատարանն ընդգծել է, որ մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության խնդիրներն են՝

- դատավարության մասնակիցների և այլ անձանց իրավունքների և ազատությունների, օրինական շահերի պաշտպանության ապահովումը,
- դատավարության մասնակիցների և այլ անձանց խախտված իրավունքների և ազատությունների վերականգնումը մինչդատական վարույթում:

Մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողությունը դատավարական օրենքով նախատեսված միջոցների համակարգ է, որն ուղղված է դատական իշխանության սահմանադրական գործառույթների իրականացմանը գործի մինչդատական վարույթում՝ նպատակ ունենալով թույլ չտալ անձի իրավունքների և ազատությունների անօրեն և չիմնավորված սահմանափակումներ, ինչպես նաև վերականգնել խախտված իրավունքներն ու ազատությունները:

Վերոգրյալի համատեքստում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է. «(...) Բոլոր այն դեպքերում, երբ մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմնի որոշումը բողոքարկելու օրենքով նախատեսված ընթացակարգը բողոքաբերի կողմից չի պահպանվում այդ մարմնի կողմից իր պարտականությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու հետևանքով, յուրաքանչյուրի համար արդյունավետ իրավական պաշտպանություն ապահովելու՝ պետության պարտավորության լույսի ներքո դատարանը պետք է պատշաճ գնահատական տա մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից իրենց պարտականությունները չկատարելու՝ որոշման բողոքարկման կարգն ու ժամկետը չպարզաբանելու կամ սխալ պարզաբանելու հանգամանքին:

Այն դեպքում, երբ վարույթն իրականացնող մարմնի դրսևորած անբարեխղճության հետևանքով համապատասխան որոշումը բողոքարկելու կարգի թույլ տրված խախտումը հնարավոր է վերացնել դատական վարույթում (օրինակ՝ բաց է թողնվել բողոքարկման ժամկետը), դատարանը պետք է իրավունքի ուժով (*ex jure*) հարգելի համարի այդ խախտումը և բողոքը քննարկի ըստ էության: Մնացած դեպքերում դատարանը, առանց բողոքն ըստ էության քննարկելու, պետք է ճանաչի վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից համապատասխան որոշումը բողոքարկելու ընթացակարգը պարզաբանելու պարտականությունը չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու փաստը և արձանագրի դրա հետևանքով անձի՝ իրավունքների պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքը խախտ-

վելու հանգամանքը: Վերջինս իրավական հնարավորություն կտա անձին իրավունքների պաշտպանության այլ եղանակներով վերականգնելու իր խախտված իրավունքներն ու օրինական շահերը: Մասնավորապես՝ անձի կողմից իրավասու մարմիններին դիմելու դեպքում դատարանի այդպիսի որոշումը պետք է հիմք հանդիսանա, որպեսզի այդ մարմինները ձեռնարկեն ողջամիտ և բավարար միջոցներ՝ թույլ տրված խախտումը վերացնելու համար»:

Վճռաբեկ դատարանի վերոգրյալ դիրքորոշումը պայմանավորված է մի կողմից անձի՝ միջազգային-իրավական և սահմանադրաիրավական նորմերով նախատեսված իրավունքների արդյունավետ պաշտպանության, մյուս կողմից՝ այդ պաշտպանությունն իրականացնելիս օրինականության սկզբունքի պահպանման անհրաժեշտությամբ:

«Արդշինիկվեստբանկ» ՓԲԸ-ի գործով որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը որպես վարույթն իրականացնող մարմնի անբարեխղճության հետևանքով նրա որոշման բողոքարկման կարգի՝ դատական վարույթում չվերացվող խախտում է գնահատել բողոքաբերի կողմից վարույթն իրականացնող մարմնի որոշման բողոքարկման արտադատական կարգը չպահպանելը: Մասնավորապես՝ Վճռաբեկ դատարանը նշել է. «(...) Բոլոր այն դեպքերում, երբ բողոքաբերի կողմից վարույթն իրականացնող մարմնի որոշման բողոքարկման արտադատական կարգը չի պահպանվում այդ մարմնի անբարեխղճության հետևանքով, դատարանը, ելնելով մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության խնդիրներից, առանց բողոքն ըստ էության քննար-

կելու, պետք է ճանաչի վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից համապատասխան որոշումը բողոքարկելու ընթացակարգը պարզաբանելու պարտականությունը չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու փաստը և արձանագրի դրա հետևանքով անձի՝ իրավունքների պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքը խախտվելու հանգամանքը: Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում ընդգծել, որ դատարանի այդպիսի որոշումը՝ անձի կողմից դատախազին դիմելու դեպքում հիմք է, որպեսզի դատախազն իրավունքի ուժով (ex jure) հարգելի համարի բողոքարկելու բաց թողնված ժամկետը և օրենքով սահմանված կարգով քննարկի բողոքը»:

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումը հիմնված է Ա.Գրիգորյանի որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների վրա և հանդիսանում է դրանց տրամաբանական շարունակությունը: Հակառակ մոտեցման դեպքում, երբ վարույթն իրականացնող մարմնի անբարեխղճության հետևանքով բողոքարկման արտադատական կարգը չպահպանելու դեպքում դատարանն ըստ էության քննարկի ներկայացված բողոքը, այդպիսի կարգի նախատեսումը կկրի ձևական բնույթ, բացի այդ հող կնախապատրաստի բողոքարկման դատախազական կարգը շրջանցելու համար, ինչն անբույլատրելի է օրենսդրական կարգավորման՝ նորմատիվային բնույթ ունենալու կանխավարկածից ելնելով:

Մինչդատական վարույթի նկատմամբ հետագա դատական վերահսկողության կառուցակարգի շրջանակներում Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է նաև ՀՀ քրեական դատա-

վարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված՝ վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից բողոքի վերաբերյալ նյութեր ներկայացնելու պահանջի պահպանման կապակցությամբ առկա խնդիրներին: Մասնավորապես՝ Պյեր Ժան Մուրադյանի գործով 2015 թվականի օգոստոսի 28-ի թիվ ԵԿԳ/0143/11/14 որոշմամբ (այսուհետ նաև՝ Պ.Մուրադյանի գործով որոշում) Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 4-րդ մասը դատարանին պարտավորեցնում է հետաքննության մարմնի աշխատակցի, քննիչի, դատախազի, օպերատիվ-հետախուզական գործողություններ իրականացնող մարմինների՝ օրենսգրքով նախատեսված որոշումների և գործողությունների օրինական և հիմնավոր չլինելու վերաբերյալ յուրաքանչյուր բողոք ենթարկել մանրակրկիտ ստուգման, իսկ, որպեսզի դատարանն իրականացնի իր լիազորությունը, օրենսդիրը սահմանել է վարույթն իրականացնող մարմնի պարտավորությունը՝ դատարան ներկայացնել բողոքի վերաբերյալ նյութեր (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 4-րդ մաս): Ներկայացված նյութերի հիման վրա դատարանը պետք է ստուգի բողոքարկված որոշումների և գործողությունների օրինական և հիմնավորված լինելը՝ կապված դատավարության մասնակիցների իրավունքների և ազատությունների հնարավոր խախտումների հետ, որի արդյունքում, հիմնվելով հետազոտված նյութերի վրա, բողոք բերած անձանց փաստարկների մանրակրկիտ ստուգմամբ պետք է կայացնի հիմնավորված և պատճառաբանված որոշ-

ում՝ խախտումների առկայության կամ բացակայության մասին, առանց կանխորոշելու այնպիսի հարցեր, որոնք պետք է քննարկման առարկա դառնան քրեական գործի ըստ էության քննության ժամանակ (մեղադրանքի հիմքում դրված ապացույցների գնահատում, արարքի քրեաիրավական որակման ճշտություն և այլն):

Ջարգացնելով վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագել է, որ վարույթն իրականացնող մարմինների որոշումների և գործողությունների դեմ բերված բողոքի քննության դատական վարույթի օբյեկտը բողոքի կապակցությամբ ներկայացված նյութերն են, որոնց հիման վրա դատարանը գնահատում է անձի իրավունքների և ազատությունների խախտման առկայությունը: Հաշվի առնելով, որ վարույթն իրականացնող մարմնի որոշման կամ գործողության հիմքում դրված նյութերը գտնվում են նրա տիրապետության ներքո՝ օրենսդիրն անձի՝ դատական պաշտպանության իրավունքի ապահովման նպատակով վարույթն իրականացնող մարմնի համար սահմանել է այդ նյութերը դատարան ներկայացնելու պարտականություն (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 4-րդ մաս): Ընդ որում, վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից դատարան պետք է ներկայացվեն բողոքին վերաբերող նյութերը՝ ինչպես բողոքարկվող որոշման կամ գործողության օրինականությունը ենթադրաբար հիմնավորող, այնպես էլ՝ հերքող:

Արդյունքում, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է. «(...) Վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից բողոքի վերաբերյալ նյութերը դատարան

ներկայացնելու պահանջը կոչված է ապահովելու մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողություն իրականացնելիս դատարանին անհրաժեշտ փաստական հիմքը: Նշված նյութերով է պայմանավորված դատարանի կողմից մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմինների որոշումների և գործողությունների օրինականության ու հիմնավորվածության պատշաճ ստուգում իրականացնելու և դրա արդյունքում հիմնավորված եզրահանգումներ կատարելու օբյեկտիվ հնարավորությունը:

Նույն կերպ վերադաս դատական ատյանը մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմնի որոշման կամ գործողության դատական ստուգման արդյունքում կայացված դատարանի որոշման օրինականությունը և հիմնավորվածությունը ստուգելիս պետք է հիմք ընդունի բողոքը քննելիս ստորադաս ատյանի տրամադրության տակ եղած նյութերը և դրանց համատեքստում համապատասխան գնահատական տա բողոքաբերի փաստարկներին: Միայն այդ պարագայում հնարավոր կլինի պարզել դատարանի հետևությունների համապատասխանությունը գործում առկա նյութերին: Այլ խոսքով՝ վերադաս դատական ատյանի կողմից ստորադաս դատական ատյանի որոշման վերանայումը հնարավոր է դատական ակտը կայացրած դատարանի հետագոտած նյութերի հիման վրա, հակառակ դեպքում վերադաս դատական ատյանի որոշումը չի համապատասխանի դատական ակտերին ներկայացվող օրինականության և հիմնավորվածության պահանջներին՝ հանգեցնելով ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորված՝ անձի արդար դատաքննու-

թյան իրավունքի խախտման (...)»:

Հիշյալ իրավական դիրքորոշումները կիրառելով Պ.Մուրադյանի գործի փաստերի նկատմամբ՝ Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ բողոքի վերաբերյալ վարույթն իրականացնող մարմնի ներկայացրած և առաջին ատյանի դատարանի կողմից հետազոտված նյութերը վերաքննիչ դատարանի կողմից չեն հետազոտվել, որպիսի պայմաններում վերաքննիչ դատարանի որոշումը չի կարող գնահատվել որպես օրինական և հիմնավորված:

Միևնույն ժամանակ Վճռաբեկ դատարանն արձանագել է, որ Պ.Մուրադյանի ներկայացուցչի բողոքի կապակցությամբ կազմված նյութերում առկա չեն վարույթն իրականացնող մարմնի՝ բողոքի վերաբերյալ դատարան ներկայացված նյութերը: Վերջիններս առաջին ատյանի դատարանի կողմից 2014 թվականի սեպտեմբերի 25-ին վերադարձվել են վարույթն իրականացնող մարմնին: Մինչդեռ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված չէ նույն օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հիման վրա դատարան ներկայացված և վերջինիս կողմից հետազոտված նյութերը վարույթն իրականացնող մարմնին վերադարձնելու վերաբերյալ պահանջ: Իսկ մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմնի որոշման կամ գործողության դեմ ներկայացված բողոքի քննության հետ կապված նյութերը կազմվում են առանձին դատական գործի տեսքով, որի բաղկացուցիչ մասն են վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից ներկայացված նյութերը: Այլ խոսքով՝ բողոքի վերաբերյալ դատարան ներկայացված նյութերը դատարանը պարտավոր է կցել բողոքի կապակցությամբ դատարանում

կազմված նյութերին, որպիսի պահանջն ուղղակիորեն հետևում է անձի արդար դատաքննության իրավունքը՝ դատական ակտը բողոքարկելու և վերադաս դատական ատյանների կողմից բողոքարկված դատական ակտը վերանայելու տեսանկյունից, ինչպես նաև պետական մարմինների գործունեության նկատմամբ հասարակական վերահսկողությունն ապահովելու պահանջներից:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ առաջին ատյանի դատարանը, բողոքի կապակցությամբ կազմված նյութերին չկցելով և վարույթն իրականացնող մարմնին վերադարձնելով վերջինիս կողմից ներկայացված նյութերը, սահմանափակել է իր կողմից կայացված որոշումը վերադաս դատական ատյանների կողմից վերանայելու հնարավորությունը:

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ դիրքորոշումը նպատակ է հետապնդում վերացնել առանց որևէ իրավական հիմնավորման ձևավորված այն պրակտիկան, երբ վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 4-րդ մասի կարգով ներկայացված նյութերն ամբողջությամբ վերադարձվում են նրան, իսկ դիմումատուի բողոքի կապակցությամբ կազմվող վարույթի նյութերում փաստորեն բացակայում են դատարանի որոշման փաստական հիմքերը հիմնավորող նյութերը, շատ հաճախ՝ անգամ բողոքարկվող որոշումը: Նման պայմաններում ոչ միայն դժվարանում է դատարանի կողմից կայացված որոշման դատական վերանայումն այն առումով, որ վերադաս ատյանը զրկվում է իր վարույթի և առաջին ատյանի դա-

տարանում իրականացված վարույթի շրջանակում ներկայացված նյութերը նույնականացնելու և հետևաբար վերանայվող դատական ակտի օրինականության վերաբերյալ հիմնավորված եզրահանգման գալու հնարավորությունից, այլ նաև վտանգվում է դատական ակտի հեղինակությունը, ինչպես նաև անհնարին դառնում քննարկվող վարույթի կապակցությամբ դատարանի գործունեության նկատմամբ հասարակական վերահսկողությունը:

Հարկ ենք համարում նկատել, որ քննարկվող հարցի կապակցությամբ ՌԴ Գերագույն դատարանի պլենումի 2009 թվականի փետրվարի 10-ի՝ դատարանների կողմից ՌԴ քրեական դատավարության օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի (որը նախատեսում է մինչդատական վարույթի նկատմամբ հետագա դատական վերահսկողության ինստիտուտը) կարգով բողոքները քննարկելու պրակտիկայի վերաբերյալ թիվ 1 որոշմամբ նշվում է ներկայացված նյութերի պատճենները բողոքի կապակցությամբ կազմվող վարույթին կցելու անհրաժեշտությունը⁷: Այս կապակցությամբ նշենք, որ *Պ.Մուրադյանի* գործով որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը չի կանխորոշել վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից նյութերը ներկայացնելու ձևը (քնօրինակ, պատճենը կամ էլ երկուսը միասին՝ առաջինը հետագոտելու, երկրորդը՝ վարույթին կցելու համար)՝ այս հարցը թողնելով համապատասխան մարմինների գերատեսչական ակտերով լուծմանը:

Պ.Մուրադյանի գործով որոշմամբ ձևավորված իրավական դիրքորոշումներն ենք վերահաստատվել են *Ժորտա Ջաքարյանի* գործով 2015 թվականի

նի օգոստոսի 28-ի թիվ ԵԿԳ/0248/11/14 և *Արգիշտի Կիվիրյանի* գործով 2015 թվականի դեկտեմբերի 18-ի թիվ ԵԱԶԳ/0100/11/14 որոշումներում:

Մանվել և Լիդա Հովհաննիսյանների գործով 2015 թվականի փետրվարի 27-ի թիվ ԱՐԱԳ/0001/11/14 որոշմամբ **Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածով նախատեսված հետագա դատական վերահսկողության շրջանակներում կայացվող՝ դատարանի որոշման պատճառաբանման խնդրին**: Մասնավորապես՝ հիշյալ որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ դատարանը մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողություն իրականացնելու շրջանակներում ներկայացված բողոքը հիմնավորված ճանաչելու դեպքում իր դատական ակտում պետք է հստակ պատճառաբանի՝

ա) վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից քրեադատավարական օրենսդրության n^oր պահանջն է խախտվել և ինչպե՞ս է այն դրսևորվել:

բ) դրա հետևանքով անձի որ իրավունքը կամ ազատությունն է խախտվել:

Վերոշարադրյալ դիրքորոշումը Վճռաբեկ դատարանը հիմնավորել է հակառակի բացառման մեկնաբանական կանոնով, մասնավորապես նշելով. «Հակառակ դեպքում *դատարանի կայացրած որոշումը կդառնա կամայական և ինքնանպատակ*: Մասնավորապես, եթե դատական ակտում բացակայեն պատճառաբանություններ այն մասին, թե անձի n^oր իրավունքը կամ ազատությունն է խախտվել և ինչի հետևանքով, վարույթն իրականացնող մարմնի համար անձի իրավունք-

ների և ազատությունների խախտումը վերացնելու պարտականությունը ողջամտորեն կդառնա անհրազորժելի: Ավելին, վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից անձի իրավունքների կամ ազատությունների խախտում

թույլ տրված լինելու փաստ կամայականորեն հաստատելու արդյունքում կխախտվի հանրային և մասնավոր շահերի ճիշտ հավասարակշռումը, ինչը կհակասի քրեական դատավարության տրամաբանությանը»:

1. **Ковтун Н.Н.** Судебный контроль в уголовном судопроизводстве России: Монография. Н.Н. Нижегородская правовая академия. 2002, с. 45; **Муратова Н.Г.** Система судебного контроля в уголовном судопроизводстве: вопросы теории, законодательного регулирования и практики: Автореф. дис. ... док. юрид. наук. Казань, 2004, с. 9; **Колоколов Н.А.** Методика проведения основных судебно-контрольных действий в стадии предварительного расследования. М., 2004, с. 11; Судебный контроль в уголовном процессе: учебное пособие / под ред. Н.А. Колоколова. М., 2009, с. 17. Հաշատանի Հանրապետության քրեական դատավարության: Հատուկ մաս -Երևանի պետ.համալս. -Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2010թ, 241-245 էջեր: **Dilbandyan.S.** Role of Judicial Supervision over the Pre-Trial Proceedings in Ensuring Person’s Rights and Freedom/ Materials of conference devoted to 80th of the

Faculty of Law of the Yerevan State University: Yerevan, YSU Press, 2014, p. 322-323.

2. Համբարձում Հարությունյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հուլիսի 13-ի թիվ ԵԿԳ/0004/11/11 որոշման 18-րդ և 21-րդ կետերը:

3. Ալբերտ Օհանյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի հուլիսի 23-ի թիվ ԵԱԲԳ/0001/11/10 որոշման 25-րդ կետը:

4. Էրիկ Իգորի Եղիմյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի փետրվարի 24-ի թիվ ԼԳ/0008/11/10 որոշման 19-րդ կետը:

5. Հայարփի Միշայի Աթոյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի հուլիսի 23-ի թիվ ԵԱԳԳ/0014/11/09 որոշման 27-29-րդ կետերը:

6. Արման Վահանի Դավթյանի և Սունա Ռուբենի Սկրտչյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի նոյեմբերի 1-ի թիվ ԵԱԳԳ/0004/11/12 որոշման 14-16-րդ կետերը:

7. [http://kuzminsky.msk.sudrf.ru/modules.php?name=norm_akt&id=24.](http://kuzminsky.msk.sudrf.ru/modules.php?name=norm_akt&id=24)

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Ինֆորմացիոն

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի քրեական պալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ*

Աճի ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի քրեական պալատի
նախագահի ավագ օգնական,
ԵՊՀ քրեական դատավարության
և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասպիրանտ*

**ՇԵՏԱԳԱ ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ
ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՐՅԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՀՀ ՎՃՈՒՔԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԴԵՊԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ**

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

102

Մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողությունը, հանդիսանալով անձի իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության գործուն երաշխիք, այնուամենայնիվ չի կարող կրել անսահմանափակ բնույթ: Մասնավորապես՝ հետագա դատական վերահսկողությունը պետք է իրականացվի այնպես, որ չխախտվեն դատավարական սկզբունքները և հատկապես քրեական դատավարության հիմնաքարային՝ գործառության (ֆունկցիոնալ) տարանջատման սկզբունքը: Այլ խոսքով՝ հետագա դատական վերահսկողությունը պետք է ունենա հստակ սահմաններ:

Իրավաբանական գրականությունում միասնական մոտեցում չկա ինչպես դատական վերահսկողության սահմանների հասկացության, այնպես էլ բովանդակության վերաբերյալ: Սույն աշխատության շրջանակներում քննարկվող հարցի կապակցությամբ

տեսական բանավեճերը քննարկելու անհրաժեշտության բացակայությամբ պայմանավորված՝ անհրաժեշտ ենք համարում հիշատակել Օ.Վ.Ռ.յաբկովայի կողմից առաջարկվող՝ դատական վերահսկողության իրականացման հիմնական սահմանների տարանջատումը: Մասնավորապես՝ վերջինս դատական վերահսկողության սահմանները տարանջատում է երեք խմբի՝

1) ֆունկցիոնալ կամ առարկայական սահմաններ, որոնց էությունն այն է, որ դատական վերահսկողության որպես քրեադատավարական գործունեության իրականացման արդյունքում չպետք է խառնվեն դատավարական գործառույթները,

2) դատարանի կողմից իշխանական լիազորությունների իրականացման սահմաններ, որոնց էությունն այն է, որ դատական վերահսկողությունը չպետք է վերաճի մինչդատական վարույթի ղեկավարման, դատարանի

կամքը չպետք է փոխարինի քննիչի (հետաքննության մարմնի) կամքին,

3) քրեական դատավարության միասնության խախտման անթույլատրելիության սահմաններ, որոնց էութունն այն է, որ քրեական դատավարությունում դատական վերահսկողության ինստիտուտի ներդրումը չպետք է խախտի քրեական դատավարության փուլերի համակարգը և միասնությունը¹:

Վերոնշյալ նկատառումներից ելնելով՝ մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատավարական վերահսկողության շրջանակներում դատարանը չպետք է ազդի նախնական քննության ընթացքի վրա և ուղղորդի այն: Վերջին դիրքորոշումը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ նախաքննության գործառույթը վերապահված է քննիչին (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 55-րդ հոդված), իսկ դրա օրինականության նկատմամբ հսկողություն և դատավարական ղեկավարում իրականացնելու գործառույթները՝ դատախազին (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդված):

Իրավաբանական գրականությունում նույնպես արտահայտվել են նմանաբովանդակ կարծիքներ: Մասնավորապես՝ Օ.Ն. Մարկովը նշում է, որ դատարանը չի կարող ուղղորդել մինչդատական վարույթը, սակայն պարտավոր է կանխել քաղաքացիների սահմանադրական իրավունքների խախտումները և հարկադրել մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմիններին հարգել և պահպանել Սահմանադրությունը: Դատարանի նման գործողությունները որևէ առնչություն չունեն քննությանը միջամտելու հետ²:

Հիշատակենք նաև, որ դատական վերահսկողության սահմանների կա-

պակցությամբ ՌԴ բարձրագույն դատական ատյանների կողմից նույնպես արտահայտվել են նմանաբովանդակ դիրքորոշումներ: Մասնավորապես՝ ՌԴ սահմանադրական դատարանը մասնավորապես նշել է, որ մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմինների և պաշտոնատար անձանց գործունեությանը դատական միջամտության հնարավորությունը սահմանափակված է արգելքով առ այն, որ դատարանը չի կարող կանխորոշել այնպիսի հարցեր, որոնք հետագայում կարող են դառնալ գործի ըստ էության քննության առարկա, ինչպես նաև եզրահանգումներ կատարել գործի փաստական հանգամանքների, ապացույների գնահատման և արարքի որակման կապակցությամբ³: Հիշյալ դիրքորոշումն իր արտացոլումն է գտել նաև ՌԴ գերագույն դատարանի պլենումի որոշման մեջ⁴:

Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության սահմանների խնդրին, իր մի շարք որոշումներում փորձ է արել ձևավորել այնպիսի չափանիշներ, որոնք ուղղված են ապահովելու քրեական դատավարության գործառութային տարանջատման և դրանից բխող մի շարք այլ սկզբունքների պահպանումը:

Մասնավորապես՝ Հովհաննես Գիմուսյանի գործով 2013 թվականի փետրվարի 15-իդ թիվ ԼԴ/0023/11/12 որոշման (այսուհետ՝ Հ. Գիմուսյանի գործով որոշում) շրջանակներում Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է այն իրավական հարցերին՝ արդյոք անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշումը, ինչպես նաև դրա դեմ բերված բողոքի քննության արդյունքում դատախազի կայացրած որոշումը կա-

րող են հանդիսանալ դատական քննության առարկա:

Այսպես՝ վերը նշված հարցերին պատասխանելու համար Վճռաբեկ դատարանն առաջնային անդրադարձավ դատական վերահսկողության էությանը, նպատակներին և խնդիրներին, իր որոշման 12-րդ կետում նշելով. «(...) Մինչդաստական վարույթն իրականացնող մարմինների (պաշտոնատար անձանց) որոշումների և գործողությունների դատական բողոքարկման ինստիտուտը կոչված է երաշխավորելու ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ հոդվածներում ամրագրված հիմնարար իրավունքների կենսագործումը և ապահովելու անձանց իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանությունը պետական մարմինների անօրինական (անիրավաչափ) որոշումներից և գործողություններից: Մինչդաստական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողությունն ունի իր առանձնահատուկ խնդիրներն ու նպատակները՝ բողոքարկվող որոշումների և գործողությունների օրինականությունը ստուգելու արդյունքում պարզել անձի իրավունքների և օրինական շահերի խախտման փաստը և կայացնել համապատասխան որոշում նշված խախտումը վերացնելու՝ վարույթն իրականացնող մարմնի պարտականության վերաբերյալ (...):»:

Այնուհետև Վճռաբեկ դատարանը փաստել է, որ եթե մինչդաստական վարույթի նկատմամբ հսկողություն իրականացնող դատախազը, ինչպես սեփական մախաձեռնությամբ, այնպես էլ շահագրգիռ անձի բողոքի հիման վրա, իրավասու է վերանայել նախաքննության մարմնի ցանկացած որոշում կամ գործողություն, ապա դատարանը մինչդաստական վարույթի

նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու նման լայն իրավասություններով օժտված չէ:

Վճռաբեկ դատարանն ընգծել է, որ մինչդաստական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության **սահմանները պայմանավորված են վերահսկողության խնդիրներով**, այլ խոսքով՝ դատարանը պետք է իրականացնի մինչդաստական վարույթում կայացված որոշումների և իրականացված գործողությունների դեմ բերված բողոքի քննություն այն դեպքում, եթե վիճարկվող որոշումները և գործողությունները **կարող են հանգեցնել անձի իրավունքների և օրինական շահերի անհամարժեք սահմանափակման**:

Վերոնշյալի համատեքստում անդրադառնալով անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշման՝ դատական վերահսկողության առարկա հանդիսանալու հարցին՝ Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ վերջինս «(...) պատկանում է այն որոշումների թվին, որոնց օրինականության և հիմնավորվածության դատական ստուգումը հնարավոր է միայն գործի ըստ էության քննության ժամանակ, ինչն անհրաժեշտ նախապայման է դատարանի անկողմնակալության և անմեղության կանխավարկածի սկզբունքների պահպանության համար: Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշման բողոքարկումը դատավարության ավելի ուշ փուլում՝ դատարանում գործն ըստ էության քննելիս, չի կարող հանգեցնել անձի իրավունքների և օրինական շահերի անհամարժեք սահմանափակման: Հետևաբար անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշումը չի կարող հանդիսանալ մինչդաստական վարույթի նկատ-

մամբ դատական վերահսկողության առարկա»:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանն ըստ էության իր նախադեպային իրավունքում ամրագրել է տեսությունում, ինչպես նաև ՌԴ դատական պրակտիկայում ընդունելի այն մոտեցումը, որ դատարանը չի կարող մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության շրջանակներում կանխորոշել գործի ըստ էության քննության ընթացքում լուծման ենթակա հարցերը:

Անդրադառնալով որպես մեղադրյալ ներգրավելու որոշման բողոքարկման արդյունքում կայացված դատախազի որոշման դատական վերահսկողության առարկա հանդիսանալու հարցին՝ Վճռաբեկ դատարանը գտել է. «(...) Մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողություն չի կարող իրականացվել այն դեպքում, երբ քրեական հետապնդման մարմնի կայացրած որոշումը կամ իրականացրած գործողությունը չի հանդիսանում մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության առարկա, նույն կերպ վերահսկողության առարկա չի կարող հանդիսանալ նաև վիճարկվող որոշման կամ գործողության դատախազական հսկողության արդյունքում կայացված որոշումը: Հակառակ մեկնաբանության դեպքում, եթե իրականացվի դատախազի որոշման օրինականության և հիմնավորվածության դատական ստուգում, դատարանը դուրս կգա մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության խնդիրների սահմաններից, և առանց անձի իրավունքները և օրինական շահերը պաշտպանելու, ինչպես նաև խախտված իրավունքները վերականգնելու նպատակի, անհարկի կմիջամտի նախաքննության ընթացքին, ինչն անթույլատրելի է»:

քին, ինչն անթույլատրելի է»:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը, արձանագրելով դատարանի կողմից մինչդատական վարույթին անհարկի միջամտելու անթույլատրելիությունը, եզրահանգեց, որ դատարաններն իրավասու չեն իրականացնել քրեական հետապնդման մարմնի որոշման կամ գործողության դեմ բերված բողոքի քննության արդյունքում դատախազի կայացրած որոշման օրինականության և հիմնավորվածության դատական ստուգում այն դեպքում, երբ քրեական հետապնդման մարմնի վիճարկվող որոշումը կամ գործողությունը մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության առարկա չի հանդիսանում: Հետևաբար անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշումը չի կարող հանդիսանալ մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության առարկա, ինչպես նաև վերահսկողության առարկա չի կարող հանդիսանալ այդ որոշման դատախազական հսկողության արդյունքում կայացված որոշումը:

Մինչդատական վարույթի նկատմամբ հետագա դատական վերահսկողության սահմանների ընդհանուր սկզբունքների հետ մեկտեղ անհրաժեշտ է նաև արձանագրել, որ **կախված վերահսկողության առարկայի տեսակից դրա սահմանները տարբեր են:** Հիշյալ դիրքորոշումը բխում է նաև Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքի վերլուծությունից: Այսպես՝ Գազիկ Ղևոնդյանի գործով 2013 թվականի հոկտեմբերի 18-ի թիվ ԵԿԳ/0044/11/13 որոշման (այսուհետ՝ Գ. Ղևոնդյանի գործով որոշում) Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման դեմ բերված բողոքի

քննության ընթացքում դատական վերահսկողության սահմաններին:

Հիշյալ որոշմամբ իր առջև բարձրացված խնդիրը լուծելու համար Վճռաբեկ դատարանը նախ՝ քննարկման առարկա դարձրեց քրեական գործ հարուցելու փուլի առանձնահատկությունները: Մասնավորապես՝ Գ. Ղևոնդյանի գործով որոշման 15-րդ կետում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է. «(...) Քրեական գործի հարուցման փուլը, ի համեմատ քրեադատավարական ընթացակարգի մյուս փուլերի, ունի իր խնդիրներով պայմանավորված առանձնահատկությունները: Մասնավորապես՝ քրեադատավարական այս փուլի ընթացքում հետաքննության մարմինը, քննիչը կամ դատախազը օրենքով իրենց վերապահված լիազորությունների շրջանակներում և հանրային-իրավական պարտավորություններին համապատասխան, ժամանակային, ինչպես նաև քննչական և այլ դատավարական գործիքակազմի սահմանափակության պայմաններում պետք է իրականացնեն որոշակի միջոցառումներ, պարզելու համար ներկայացված հաղորդման մեջ տեղ գտած այն տվյալները, որոնք վկայում են հանցագործության հատկանիշների առկայության մասին և ըստ այդմ, հիմնավորված և պատճառաբանված որոշում կայացնեն քրեական գործ հարուցելու կամ գործի հարուցումը մերժելու մասին: Նշված սահմանափակումներով պայմանավորված՝ քրեական գործի հարուցման հարցը լուծելու իրավասությամբ օժտված մարմինը (պաշտոնատար անձը), օբյեկտիվ անհրաժեշտությունից ելնելով, պետք է ընտրություն կատարի, թե որ քննչական կամ այլ դատավարական գործողություններն են առաջնային և իրականաց-

նի դրանք՝ հանցագործության հատկանիշների առկայությունը կամ բացակայությունը հավաստող փաստական տվյալների վերհանման նպատակով:

Այս փուլում վարույթն իրականացնող մարմինը հաղորդման նախնական ստուգման միջոցով հանցագործության հատկանիշներ մատնանշող բավարար փաստական տվյալներ ձեռք բերելու դեպքում, ինչպես նաև քրեական գործի վարույթը բացառող դատավարական արգելքների բացակայության պայմաններում պարտավոր է հարուցել քրեական գործ, որից հետո միայն իրականացնել քրեադատավարական օրենսդրությամբ նախատեսված բազմակողմանի և լրիվ քննություն: Հակառակ դրան, եթե նյութերի նախապատրաստության ընթացքում այնպիսի փաստական տվյալներ են ձեռք բերվել, որոնք հերքում են հանցագործության հատկանիշների առկայությունը, վկայում են քաղաքացիական, վարչական կամ այլ իրավահարաբերություններից բխող գործողությունների առկայության մասին, ինչպես նաև առկա են գործի վարույթը բացառող դատավարական արգելքներ, ապա վարույթն իրականացնող մարմինը պետք է որոշում կայացնի քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին»:

Քրեական գործի հարուցման փուլի իրավական բովանդակությունը բնորոշող վերոգրյալ առանձնահատկությունների լույսի ներքո գնահատելով դատավարական այս փուլի նկատմամբ իրականացվող հետագա դատական վերահսկողության սահմանների հարցը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է. «(...) Քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման դեմ բերված բողոքի քննության ընթացքում դատարանը վերահսկողություն չի իրա-

կանացնում նախնական քննության ընթացքի նկատմամբ: Դատարանը չի միջամտում քրեական դատավարության ընթացքին, չի անդրադառնում բողոքարկվող որոշման կայացման համար հիմք հանդիսացած քննչական կամ այլ դատավարական գործողությունների կատարման անհրաժեշտությանը կամ նպատակահարմարությանը: Այս հարցերը գտնվում են նյութերի նախապատրաստությունն իրականացնող մարմինների բացառիկ լիազորությունների սահմաններում, իսկ քրեական գործի հարուցման հարցը լուծելու համար անհրաժեշտ տվյալների լրիվությունն ապահովելու նպատակով հետաքննության մարմինն կամ քննիչին դեկավար ցուցումներ և հանձնարարություններ կարող է տալ միայն դատախազը: (...)

Այս դեպքում դատարանի խնդիրն այն է, որ պարզվի, թե վիճարկվող որոշումը կայացվե՞լ է արդյոք նյութական և դատավարական օրենսդրության պահանջներին համապատասխան և բխո՞ւմ է արդյոք նյութերի նախապատրաստության արդյունքում ձեռք բերված փաստական տվյալներից»:

Միևնույն ժամանակ Վճռաբեկ դատարանն ընդգծել է, որ քրեական գործի հարուցման փուլի նկատմամբ հետագա դատական վերահսկողության վերոշարադրյալ առանձնահատկությունները վերաբերելի չեն այն դեպքերին, երբ քրեական գործի հարուցումից հետո դատարանը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի կարգով իրականացնում է մինչդատական վարույթն իրականացնող մարմնի որոշման (գործողության) օրինականության և հիմնավորվածության ստուգում:

Վճռաբեկ դատարանը վերահսկո-

ղության սահմանների վերաբերյալ հիշյալ տարբերակված մոտեցումը հիմնավորել է նաև քրեադատավարական օրենսդրության մեջ առկա այն մոտեցմամբ, որը վերաբերում է գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման բողոքարկման և մինչդատական վարույթի ընթացքում կայացվող այլ որոշումների կամ իրականացվող գործողությունների (անգործության) բողոքարկման արդյունքում կայացվող դատական ակտերին: Մասնավորապես՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, որը սահմանում է մինչդատական վարույթի նկատմամբ հետագա դատական վերահսկողության ընդհանուր կարգը, ամրագրում է, որ եթե բողոքը ճանաչվում է հիմնավորված, ապա դատավորը որոշում է կայացնում անձի իրավունքների և ազատությունների խախտումը վերացնելու՝ վարույթն իրականացնող մարմնի պարտականության մասին: Մինչդեռ, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածը բովանդակում է հատուկ նորմ, որը հատակ կարգավորում է քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման բողոքարկման կարգը, դրա արդյունքում ընդունվող որոշումների շրջանակը, ինչպես նաև ընդունված որոշումների հետևանքները: Մասնավորապես՝ հիշատակված իրավանորմը սահմանում է, որ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման դեմ բերված բողոքի հիման վրա դատարանը վերացնում է բողոքարկվող որոշումը կամ հաստատում այն: Ընդ որում, բողոքարկվող որոշման վերացումը պարտադիր է դարձնում դատախազի կողմից քրեական գործի հարուցումը: Այսինքն՝ քննարկվող իրավանորմը սահմանում է քրեական գործի հարուցումը

մերժելու մասին որոշման բողոքարկման ինքնավար ընթացակարգ:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտել է. «(...) Մինչդաստական վարույթի նկատմամբ հետագա վերահսկողության շրջանակներում դատական ստուգման ենթարկելով քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման օրինականությունն ու հիմնավորվածությունը, դատարանը պետք է պարզի, թե հաղորդման մեջ նշված հանգամանքների կապակցությամբ իրականացված նախնական ստուգման արդյունքում ձեռք բերված փաստական տվյալները բավարար են արդյոք հավաստելու, որ քրեական գործ հարուցելու օրինական հիմքերը բացակայում են: Բացի այդ, դատարանի խնդիրն է պարզել, թե քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշում կայացնելիս իրավասու մարմնի (պաշտոնատար անձի) կողմից նյութական և դատավարական օրենսդրության պահանջները չպահպանելու հետևանքով խախտվել են արդյոք անձի իրավունքները և ազատությունները:

Ի թիվս այլոց, պարզաբանման ենթակա են հետևյալ հարցերը՝

1) պահպանվե՞լ է արդյոք հանցագործությունների մասին հաղորդումների քննարկման՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 180-րդ հոդվածով նախատեսված կարգը,

2) առկա՞ են արդյոք քրեական գործի հարուցումը մերժելու՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածով նախատեսված օրինական հիմքերը,

3) պահպանվե՞լ են արդյոք քրեական գործի հարուցումը մերժելու՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածով նախատեսված պահանջները:

Գտնելով, որ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին վարույթն իրականացնող մարմնի որոշումն օրինական և հիմնավորված չէ՝ դատարանը, ղեկավարվելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածի 5-րդ մասով, որոշում է կայացնում վիճարկվող որոշումը վերացնելու մասին, որի դեպքում դատախազի կողմից քրեական գործի հարուցումը պարտադիր է: Հակառակ դեպքում դատարանը մերժում է ներկայացված բողոքը՝ հաստատելով քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը»:

Այս կապակցությամբ նշենք նաև, որ ՌԳ՝ գերագույն դատարանը նույնպես նմանաբովանդակ դիրքորոշում է ձևավորել: Մասնավորապես՝ վերջինս իր որոշմամբ գտել է, որ քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշման օրինականությունը և հիմնավորվածությունն ստուգելիս դատարանը պարտավոր է պարզել՝ արդյո՞ք պահպանված են կատարված կամ նախապատրաստվող հանցագործության մասին հաղորդումների ստուգման կարգը սահմանող նոմերը, ինչպես նաև իրավասու պաշտոնատար անձի կողմից քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշումը կայացվել է դրա համար օրենքով սահմանված հիմքերի առկայության դեպքում, պահպանված են արդյոք քրեական գործի հարուցումը մերժելու՝ ՌԳ՝ քրեական դատավարության օրենսգրքի 148-րդ հոդվածով նախատեսված պահանջները:

Գ.Առնոյանի գործով որոշման մեջ ձևավորված իրավական դիրքորոշումները Վճռաբեկ դատարանը վերահաստատել է Վահագն Եղիազարյանի գործով 2014 թվականի մարտի 28-ի թիվ ՇԳ/0012/11/13 (այսուհետ՝ Վ. Եղիազարյանի գործով որոշում), Ռուզաննա

Ախայանի գործով 2014 թվականի օգոստոսի 15-ի թիվ ԵԿԳ/0199/11/13, Ազատ Ջալոյանի գործով 2014 թվականի օգոստոսի 15-ի թիվ ԱՎԳ/0004/11/13, Դավիթ Վարոսյանի գործով 2014 թվականի դեկտեմբերի 16-ի թիվ ՇԳ/0005/11/14, Վազգեն Խնոկի գործով 2015 թվականի օգոստոսի 28-ի թիվ ԵԿԳ/0179/11/14 որոշումներում:

Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքի ուսումնասիրությունից հետևում է, որ Վճռաբեկ դատարանը նաև նախատեսել է քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման դատական ստուգման սահմանների կապակցությամբ Գ. Ղևոնդյանի գործով որոշմամբ սահմանված չափանիշներից բացառության դեպք: Խոսքը վերաբերում է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով նախատեսված՝ անձի կյանքի իրավունքի ապահովմանն ուղղված քննության դեպքերին: Մասնավորապես՝ Ռ. Նիսազյանի գործով որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը, արձանագրելով, որ քննարկվող գործերով քրեական վարույթը չի կարող սահմանափակվել քրեական գործ հարուցելու փուլով, միևնույն ժամանակ անդրադարձել և մատնանշել է այն դատավարական գործողությունները, որոնք վարույթն իրականացնող մարմինները պարտավոր էին կատարել, սակայն չեն կատարել, ինչպես նաև այն գործողությունները, որոնք պետք է կատարվեն հարուցվելիք քրեական գործի շրջանակներում: Անհրաժեշտ է նշել, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի առնչությամբ իրականացվող վարույթով քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշման դատական ստուգման սահմանների առնչությամբ նման տարբերակված մոտեցումը պայմանավորված է ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորությունների պատ-

շած կատարումն ապահովելու հրամայականով:

Քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշման դատական ստուգման սահմանների կապակցությամբ Վճռաբեկ դատարանը դիրքորոշումներ է արտահայտել նաև Վ. Եղիազարյանի գործով որոշման շրջանակներում: Մասնավորապես՝ հիշյալ որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը քննարկման առարկա է դարձրել դիմողի (տուժողի) բողոքի բացակայության հիմքով (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետ) քրեական գործի հարուցումը մերժելու վերաբերյալ որոշման դատական ստուգման սահմանների հարցին:

Քննարկվող խնդրի կապակցությամբ նշենք, որ իրավաբանական գրականությունում առկա է մոտեցում առ այն, որ քրեական գործի հարուցումը մերժելու ռեաբիլիտացիոն կամ ոչ ռեաբիլիտացիոն հիմքերով պայմանավորված դատական վերահսկողության սահմանները տարբեր են, քանի որ տարբեր է նաև տվյալ որոշման օրինականությունը և հիմնավորվածությունը գնահատելու պայմանների համակարգը⁶: Այսպես՝ եթե ռեաբիլիտացիոն հիմքերի առկայության դեպքում քրեական գործի հարուցումը մերժելիս անձի և դատախազի համաձայնությունն անհրաժեշտ չէ, ապա ոչ արդարացնող հիմքերը ենթադրում են նման համաձայնություն, իսկ դրա առկայությունը պետք է ստուգվի դատարանի կողմից⁷:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետով նախատեսված՝ տուժողի բողոքի բացակայության հիմքով քրեական գործի հարուցումը մերժելու դեպքում օրենսդիրը չի նախատեսել ենթադրյալ հանցանք կատարած անձի

համաձայնությունը ստանալու պարտադիր պահանջ: Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը՝ Վ. Եղիազարյանի գործով որոշմամբ նախ՝ արձանագրեց, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետով նախատեսված հիմքով քրեական գործի հարուցումը մերժելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և գործի վարույթը կարճելու հարցը լուծելիս վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է հաշվի առնել ենթադրյալ հանցանք կատարած անձի դիրքորոշումը: Այն դեպքում, երբ մասնավոր հետապնդման գործերով անձն առարկում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի հիմքով վարույթի դադարեցման դեմ, անկախ դիմողի (տուժողի) բողոքի բացակայության հանգամանքից, գործի վարույթը պետք է շարունակվի սովորական կարգով՝ հնարավորություն տալով ենթադրյալ հանցանք կատարած անձին արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ, անկախ և անկողմնակալ դատարանի առջև ապացուցել իր անմեղությունը: Ընդ որում նշենք, որ ոչ արդարացնող հիմքերով քրեական գործի վարույթը կարճելու դեպքում ենթադրյալ հանցանք կատարած անձի համաձայնությունը ստանալու պարտադիրությունն ընդգծվել է նաև ՌԳ սահմանադրական դատարանի կողմից⁸:

Այնուհետև Վճռաբեկ դատարանը փաստել է. «(...) Դիմողի (տուժողի) բողոքի բացակայության հիմքով քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը մինչդատական վարույթի նկատմամբ հետագա դատական վերահսկողության շրջանակներում ստուգման ենթարկելիս՝ դատարանի խնդիրն է ներկայացված բողոքի հիմ-

քերի և հիմնավորումների սահմաններում պարզել, թե վարույթն իրականացնող մարմինն արդյոք ստուգման է ենթարկել և հաշվի է առել այն հանգամանքները, որոնք կարող էին ազդել քրեական գործի հարուցման հարցը լուծելու վրա կամ հանգեցնել անձի իրավունքների և ազատությունների խախտմանը: Դիմողի (տուժողի) բողոքի բացակայության հիմքով քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման օրինականությունն ու հիմնավորվածությունը դատական ստուգման ենթարկելիս դատարանը պետք է պարզի նաև, թե հաշվի առնվել է արդյոք ենթադրյալ հանցանք կատարած անձի դիրքորոշումը: Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ դիմողի (տուժողի) բողոքի բացակայության հիմքով քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը մինչդատական վարույթի նկատմամբ հետագա դատական վերահսկողության շրջանակներում ստուգման ենթարկելիս դատարանն իրավասու չէ իրավական գնահատական տալ գործում առկա նյութերին, կարծիք հայտնել անձի մեղավորության, գործում առկա (փաստական) տվյալների թույլատրելիության կամ անթույլատրելիության վերաբերյալ: Քրեական գործի հարուցման հարցը լուծելու փուլում ձեռք բերված (փաստական) տվյալներին դատարանի կողմից տրված իրավական գնահատականները, նախնական քննության մարմիններին հասցեագրված «քողարկված» ցուցումները, ուղղորդումները դուրս են մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության տրամաբանությունից»:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանն ակտիվ իրավամեկնաբանման միջոցով իր նախադեպային իրավունքում ամրագրել է պահանջ առ այն, որ տու-

ժողի բողոքի բացակայության հիմքով քրեական գործի հարուցումը մերժելու որոշման դատական ստուգման սահմաններում դատարանը պարտավոր է պարզել ենթադրյալ հանցանք կատարած անձի համաձայության առկայության փաստը:

Քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման դատական ստուգման սահմանների կապակցությամբ գործնականում առաջացող մեկ այլ խնդրի լուծմանը Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ *Դ. Վարոսյանի* գործով որոշմամբ:

Այսպես՝ քրեական գործի վարույթը բացառող հանգամանքները նախատեսված են ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածով: Թեև վկայակոչված հոդվածով սահմանված հիմքերն իրենց բովանդակությամբ, կիրառման իրավական հետևանքներով տարբեր են, այնուամենայնիվ, բոլորն էլ կրում են իմպերատիվ բնույթ, և դրանցից որևէ մեկի առկայությունն արդեն իսկ բացառում է քրեական գործի վարույթը քրեական դատավարության ցանկացած փուլում:

Վերոգրյալից հետևում է, որ քրեական գործ հարուցելու փուլում վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածով նախատեսված քրեական գործի վարույթը բացառող հանգամանքի հայտնաբերումն ինքնին բացառում է քրեական վարույթի հետագա ընթացքը, հետևաբար մաս՝ գործ հարուցելու իրավական հնարավորությունը:

Այս առումով անհրաժեշտ է նշել, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, սահմանելով քրեական գործ հարուցելու մերժելու մասին որոշման օրինակա-

նության և հիմնավորվածության ստուգման արդյունքում դատարանի լիազորությունները (վերացնել բողոքարկվող որոշումը կամ հաստատել այն) միևնույն ժամանակ սահմանում է, որ բողոքարկվող որոշման վերացումը պարտադիր է դարձնում դատախազի կողմից գործի հարուցումը: Այլ խոսքով՝ քննարկվող վարույթի շրջանակներում դատարանը, ի տարբերություն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի կարգով իրականացվող վարույթի, իրավասու չէ որոշում կայացնել անձի իրավունքների և ազատությունների խախտումը վերացնելու՝ վարույթն իրականացնող մարմնի պարտականության մասին, իսկ բողոքարկվող որոշման վերացումն ինքնին հանգեցնում է քրեական վարույթը շարունակելուն:

Այս պայմաններում անհրաժեշտություն էր առաջացել քննարկել այն իրավիճակը, երբ քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշմամբ թույլ է տրվել անձի իրավունքների և օրինական շահերի խախտում, սակայն այդ որոշման հիմքը՝ քրեական գործով վարույթը բացառող հանգամանքը, չի վիճարկվում:

Դ. Վարոսյանի գործով որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանն ընդգծել է, որ քրեական գործ հարուցելու փուլի նկատմամբ դատական վերահսկողությունը մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության բաղկացուցիչ մասն է, հետևաբար այն ունի նույն ընդհանուր նպատակը և խնդիրները, ինչ մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողությունը: Այս առումով քրեական գործով վարույթը բացառող անվիճելի հանգամանքի առկայության պայմաններում անգամ անձի իրավունքների և

օրինական շահերի խախտման հարցը **չի կարող դուրս մնալ քրեական գործ հարուցելու նկատմամբ իրականացվող դատական վերահսկողության շրջանակներից:** Հակառակ դեպքում կխախտվի ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորված՝ անձի իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքը:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը հիշյալ որոշման 23-րդ կետում արձանագրել է. «(...) *Քրեական գործի հարուցման փուլի նկատմամբ իրականացվող դատական վերահսկողության շրջանակներում դատարանը պետք է պարզի՝*

ա) քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը կայացնելիս պահպանվե՞լ են արդյոք քրեադատավարական օրենսդրության պահանջները, եթե ոչ, ապա

բ) դրանց չպահպանման հետևանքով խախտվել են արդյոք անձի իրավունքներն ու ազատությունները:

Այլ խոսքով՝ քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշման դատական ստուգման ընթացքում դատարանը պետք է պարզի՝ արդյո՞ք առկա է քրեադատավարական օրենսդրության պահանջների խախտում, իսկ այդպիսի խախտում հայտնաբերելու դեպքում՝ արդյո՞ք այն հանգեցրել է անձի իրավունքների և օրինական շահերի խախտման: Քրեադատավարական օրենսդրության պահանջների, ինչպես նաև անձի իրավունքների և օրինական շահերի խախտման փաստ հայտնաբերելիս դատարանն իրավասու չէ վերացնել բողոքարկվող որոշումն այն դեպքում, երբ քրեական վարույթը բացառող հանգամանքն անվիճելի է, բացի որ այդպիսի հանգամանքի առկայության դեպքում քրեական գործ չի կարող հարուցվել: Միևնույն ժամանակ դատարանը պարտավոր է արձանագրել քրեադատավարական օրենսդրության պահանջների, անձի իրավունքների և օրինական շահերի խախտման փաստերը: Վերջինս իրավական հնարավորություն կտա անձին իրավունքի պաշտպանության այլ եղանակներով վերականգնել իր խախտված իրավունքներն ու օրինական շահերը»:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը ևս մեկ անգամ ընգծել է մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության՝ որպես անձի իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության գործունե երաշխիք հանդիսանալու փաստը՝ արձանագրելով, որ դրանց խախտման յուրաքանչյուր դեպք պետք է իրավական գնահատական ստանա դատարանի կողմից:

Մասնավորապես՝ Դ. Վարոսյանի գործի փաստերի համաձայն՝ քննիչը Դավիթ Վարոսյանի կողմից «Ճանապարհային երթևեկության կանոնների» 98 կետի պահանջը խախտելու հետևանքով ավտովթար կատարելու փաստի առթիվ նախապատրաստված նյութերով քրեական գործ հարուցելը մերժել է և վերջինիս նկատմամբ քրեական հետապնդում չի իրականացրել՝ **նրա արարքում հանցակազմի բացակայության հիմքով:** Քննիչի որոշման դեմ Դ. Վարոսյանը բողոք է ներկայացրել դատախազություն, որը դատախազի 2014 թվականի մարտի 17-ի որոշմամբ մերժվել է, և հաստատվել քրեական գործ հարուցելը մերժելու որոշման օրինականությունը: Դ. Վարոսյանը դատական կարգով բողոքարկել է քննիչի և դատախազի որոշումներն այն հիմքով, որ դրանցով **հաստատված է համարվել իր մեղավորությունը վթարի կատարման մեջ, ինչի արդյուն-**

քում իր համար առաջացել են և կարող են առաջանալ նյութական անբարենպաստ հետևանքներ:

Առաջին ատյանի դատարանը վերացրել է քննիչի և դատախազի որոշումները՝ Դ. Վարոսյանի իրավունքների և օրինական շահերի խախտում թույլ տրված լինելու պատճառաբանությամբ, իսկ Վերաքննիչ դատարանն օրինական ուժի մեջ է թողել Առաջին ատյանի դատարանի որոշումը՝ անտեսելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված գործի վարույթը բացառող հանգամանքի առկայությունը:

Վճռաբեկ դատարանը, իրավական գնահատման ենթարկելով հիշյալ փաստերը, եզրահանգել է, որ **դատարանն իրավասու չէր վերացնել քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին քննիչի որոշումն այն դեպքում, երբ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածով նախատեսված գործի վարույթը բացառող հանգամանքը Դ. Վարոսյանը չի վիճարկել:** Արդյունքում բեկանելով վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը և գործն ուղարկելով նոր քննության՝ Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ գործի նոր

քննության ընթացքում վերաքննիչ դատարանը պետք է քննարկման առարկա դարձնի՝

- քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը կայացնելիս քրեադատավարական օրենսդրության պահանջների խախտման առկայությունը: Մասնավորապես՝ պետք է քննարկի՝ արդյոք քննիչն իրավասու էր հանցակազմի բացակայության հիմքով քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշմամբ հաստատել ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտում թույլ տալու մեջ անձի մեղավորությունը:

- քրեադատավարական օրենսդրության պահանջների խախտման առկայության դեպքում՝ Դ. Վարոսյանի իրավունքների և օրինական շահերի խախտման առկայությունը: Վերջին հանգամանքը գնահատելիս Վերաքննիչ դատարանը պետք է հաշվի առնի ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման կապակցությամբ իրականացվող վարչական վարույթի վրա քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին քննիչի որոշմամբ հաստատված փաստերի իրավական ազդեցությունը:

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

1. **Рябкова О. В.** Судебный контроль на стадиях возбуждения уголовного дела и предварительного расследования/ дисс. ...канд. юрид. наук. / О.В. Рябкова; Уральский юрид. ин-т МВД РФ. Екатеринбург, 2003, с. 58-59.
2. **Марков О. Н.** Пределы вмешательства суда в предварительное расследование // Уголовный процесс. 2006, N3, с. 39.
3. ՌԴ սահմանադրական դատարանի 1999 թվականի մարտի 23-ի N 5-Պ որոշումը:
4. ՌԴ գերագույն դատարանի պլենումի 2009 թվականի փետրվարի 10-ի N 1 որոշման 1-ին կետը:
5. ՌԴ գերագույն դատարանի պլենումի 2009 թվականի փետրվարի 10-ի N 1 որոշման 14-րդ

- կետը:
6. Судебный контроль в уголовном судопроизводстве России: понятие, сущность, формы// дисс... докт. юрид. наук. Нижний Новгород, 2002, с. 275.
7. **Артамонова Е. А.** Проявление частного начала при прекращении уголовного дела частного обвинения// Вестник Саратовской государственной академии права.-2001, N3(26), с. 31-33.
8. ՌԴ սահմանադրական դատարանի 2011 թվականի հուլիսի 14-ի N 16-Պ որոշման 2.2-րդ կետը:

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի քրեական սպալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ*

Տիգրան ՂԱԶԱՐՅԱՆ
*ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
քրեական դատավարության
և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասպիրանտ*

**«ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ» ԵՎ «ԿԱՇԱՌՔ» ԵԶՐՈՒՅԹՆԵՐԻ
ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԳԻՐՆԵՐԸ**

Սասնագիտական գրականության մեջ և իրավակիրառ պրակտիկայում հաճախ է կիրառվում «կաշառակերություն» եզրույթը, որն ի տարբերություն մյուս պաշտոնեական հանցագործությունների, առանձնանում է իր առավել բարձր հանրային վտանգավորությամբ: Այն էսպես հեղինակագրվում է պետական իշխանության մարմինների, նսեմացնում նրանց գործունեության կարևորությունը և բովանդակությունը: Այս երևույթի տարածվածությունը հասարակության մեջ առաջացնում է թերահավատություն առ այն, որ տարաբնույթ հարցեր հնարավոր չէ լուծել առանց կաշառքի՝ օրինական ճանապարհներով:

Հայաստանի Հանրապետությունը, լինելով Եվրոպայի խորհրդի անդամ, միջազգային պարտավորություններ է ստանձնել ընդունելու համարժեք օրենսդրական ակտեր թե՛ ակտիվ և թե՛ պասիվ կաշառակերության դեմ արդյունավետ պայքար ծավալելու ուղղությամբ՝ դրանց համար սահմանելով համապատասխան քրեական պատիժներ: Դրա

նպատակն է թույլ չտալ, որպեսզի պաշտոնյայի անհամաչափ գործողության կամ անգործության արդյունքում խտրական իրավիճակ ստեղծվի մարդկանց իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանության հարցում: Սա ավելին է, քան պարզապես պաշտոնեական դիրքի չարաշահումը, որովհետև դրա հետևանքը հանգեցնում է իրավական պետության հիմնարար սկզբունքների ձևախեղմանը՝ ոչ միայն պաշտոնյան չի առաջնորդվում իրավունքի գերակայության սկզբունքով, այլև մասնավոր անձանց իրավունքների պաշտպանության հարցում խտրական իրավիճակ է ստեղծում:

Ելնելով հարցի կարևորությունից, իրավական պետության կայացման հրամայականներից՝ անհրաժեշտ է ապահովել կաշառակերության դեմ արդյունավետ պայքարի կազմակերպումը, որը կնպաստի ՀՀ Սահմանադրության 1-ին հոդվածով հռչակված ժողովրդավարական և իրավական պետության ամրապնդմանը, մարդու իրավունքների և ազատու-

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

թյունների պաշտպանությանը:

Չնայած հարցի հրատապությանն ու կարևորությանը, դեռևս մի շարք հարցեր մնում են վիճահարույց, որոնք հանգեցնում են ինչպես տեսական բանավեճերի, այնպես էլ իրավակիրառ պրակտիկայում բարդությունների առաջացմանը: Մասնավորապես՝ իրավաբանական գրականության մեջ առկա չէ «կաշառակերության» միասնական հասկացություն, որով բնութագրվում են կոռուպցիոն երևույթների առավել բարձր հանրային վտանգավորություն ունեցող դրսևորումները:

Որպես ընդհանրացնող ու հավաքական հասկացություն կաշառակերությունն իր մեջ ներառում է կաշառքին վերաբերող հնարավոր բոլոր հանցագործությունները, հանցավոր գործունեությունը՝ կաշառք ստանալը, կաշառք տալը, կաշառքի համար միջնորդությունը և անգամ կաշառքի պրովոկացիան¹:

Դիտարկվող բնագավառում ակամավոր փորձագետ պրոֆեսոր Ս.Վ.Մաքսիմովը կաշառակերությունը սահմանում է որպես պետական, մունիցիպալ կամ այլ հանրային ծառայողների (այդ թվում՝ դատավորների և պատգամավորների) կամ առևտրային և այլ կազմակերպությունների (այդ թվում՝ միջազգային) ծառայողների կողմից իրենց կարգավիճակի օգտագործումը գույքի, նրա նկատմամբ իրավունքների, ծառայությունների կամ արտոնությունների անօրինական ձեռքբերման համար կամ նշված անձի կողմից նման գույքի, նրա նկատմամբ իրավունքների, ծառայությունների կամ արտոնությունների (այդ թվում՝ գույքային բնույթի) տրամադրումը²:

«Կաշառակերություն» հասկացության ավելի նեղ սահմանում է տվել Չուչակը Ռուսաստանի Դաշնության քրեական օրենսգրքի մեկնաբանություններում. «Դրա էությունն այն է, որ պաշտոնատար անձը այլ անձանցից ստանում է ապօրինի նյութական վարձատրություն իր պաշտոնական լիազորությունների կամ պաշտոնական դիրքի համար»³:

Գտնում ենք, որ կաշառակերության հասկացության մեջ միայն կաշառք ստանալը ներառելը պատճառաբանված չէ և չի բխում դրա էությունից ու չի արտահայտում այդ երևույթի բարձր հանրային վտանգավորությունը:

Մեկ այլ տեսակետի համաձայն՝ կաշառակերությունը շահադիտական հանցագործություն է, որի էությունն այն է, որ պաշտոնատար անձն իր ծառայողական վարքագծի կամ զբաղեցրած պաշտոնի բերումով այլ անձանցից կամ կազմակերպությունից ստանում է անօրինական վարձատրություն⁴:

Տրայնինը նշում է, որ կաշառակերություն նշանակում է՝ կաշառքի ստացում: Դրա հետ մեկտեղ կաշառք տալը և կաշառքի միջնորդությունը վերջինս դիտում էր որպես կաշառակերության հատուկ հանցակցության ձև⁵:

Այս առնչությամբ այլ դիրքորոշում է արտահայտել Ն.Պ.Կուչերիավին: Նա գտնում է, որ կաշառակերության մեջ կաշառքի ստացումը, կաշառք տալը և կաշառքի միջնորդությունը հատուկ եղանակով միևնույն հանցագործության կատարումն են⁶:

Ն.Բ.Դուրմանովը կաշառակերությունը դիտում է որպես միասնական հանցագործություն, որն իր մեջ միա-

վորում է կաշառք ստանալը և կաշառք տալը: Նա գրում է. «Առավել ճիշտ կլինի կաշառքի ստանալը և կաշառք տալը դիտել ոչ որպես երկու ինքնուրույն հանցագործություն, այլ մեկ բարդ հանցագործություն»⁷:

Բացի վերոնշյալ հիմնական մոտեցումներից, կաշառակերության սահմանման հարցում որոշ հեղինակների գիտական աշխատանքներում տեղ են գտել առավել ճկուն և տարբերակված մոտեցումներ: Այսպես, Բ.Վ. Ջորավովիսլովը գտնում է, որ կաշառակերության համար հարկավոր է առանձնացել երկու հատկանիշ՝ կաշառակերություն լայն իմաստով և կաշառակերություն նեղ իմաստով: Կաշառակերություն նեղ իմաստով նշանակում է կաշառք ստանալ, իսկ լայն իմաստով՝ բոլոր երեք հանցակազմերը՝ կաշառք ստանալը, կաշառք տալը և կաշառքի միջնորդությունը⁸:

Ինչպես նշում է Օ.Կաշմազովը. «Չնայած կաշառք տալու և կաշառք ստանալու միջև գոյություն ունի սերտ կապ, այնուամենայնիվ, դրանք ինքնուրույն հանցագործություններ են, քանի որ միմյանց նկատմամբ ունեն հատուկ հարաբերակցություն՝ հենց միայն դրանցում առկա նշաններով: Մասնավորապես՝ միայն հանցագործության սուբյեկտի տարբեր լինելն այնպիսի էական հանգամանք է, որը թույլ չի տալիս դրանք քննարկել որպես մեկ հանցագործություն»⁹: Ուշադրության է արժանի այն փաստը, որ կաշառք ստանալը և կաշառք տալը ունեն տարբեր օբյեկտիվ կողմեր, սուբյեկտի բնութագրեր՝ հետաքրքրություններ, գործողությունների շարժառիթներ և նպատակներ: Համաձայնվելով այն մոտեցման հետ,

որ կաշառք ստանալը, տալը և կաշառքի միջնորդությունը տարբեր հանցագործություններ են, թեև պայմանավորված են մեկը մյուսով՝ նշենք, որ այն ունի նաև օրենսդրական հիմքեր: Ինչպես ՀՀ քրեական գործող, այնպես էլ արտասահմանյան երկրների քրեական օրենսգրքերում և միջազգային իրավական ակտերում ուղղակիորեն առանձնացվում են տարբեր հոդվածներ կաշառք ստանալու, տալու, որոշ դեպքերում նաև միջնորդության համար:

Գտնում ենք, որ կաշառակերությունը կազմող հանցագործությունները փոխկապակցված են միմյանց հետ՝ ձևավորելով «անհրաժեշտ հանցակցություն», քանի որ, եթե չկա կաշառք տալու փաստը, չկա նաև կաշառք ստանալը և կաշառքի միջնորդությունը: Համակարծիք ենք Ա.Յակովլևի այն տեսակետի հետ, որ չի կարող կաշառք ստանալու հանցակազմն ավարտված համարվել, եթե չի եղել դրա տալը: «Ճիշտ այդպես էլ՝ չի կարող ավարտված համարել կաշառք տալու հանցակազմը, եթե տեղի չի ունեցել կաշառքի առարկայի ստացում: Այսինքն՝ հիշյալ հանցակազմերից յուրաքանչյուրը չի կարող կատարվել ինքնուրույն՝ առանց մյուսի հետ կապի»¹⁰:

Այդպես է մեկնաբանում կաշառակերություն հասկացությունը նաև Գ.Բախտաձեն նշելով, որ կաշառք ստանալը և տալը համարվում են մեկ բարդ հանցագործություն: Այն միշտ ենթադրում է տրամաբանորեն իրար հետ կապված երկու գործողությունների կատարում՝ կաշառք ստանալը և կաշառք տալը: Առաջինը կատարում է տվողը, իսկ երկրորդը ստացող: Տալը միշտ տրամաբանորեն նախոր-

դում է ստանալուն, եթե չկա տվողը, ապա չի կարող լինել նաև ստացողը և հակառակը:

Համաձայնելով ներկայացված տեսակետի հետ՝ գտնում ենք, որ կաշառք ստանալը և կաշառք տալը երկու միմյանց սերտորեն փոխկապակցված հանցավոր արարքներ են, որոնք չեն կարող ավարտին հասցվել ինքնուրույն: Ստացվում է, որ կաշառք տվողը «օժանդակում է» կաշառք ստացողին, որպեսզի վերջինս ավարտին հասցնի հանրորեն վտանգավոր իր արարքը:

Այսպիսով, ամփոփելով վերոգրյալը, անհրաժեշտ ենք համարում ընդգծել, որ կաշառակերությունն ընդգրկում է պետական ապարատի բնականոն գործունեության դեմ ուղղված, միմյանց փոխկապակցված և մեկ միասնական շղթայի մաս կազմող երեք ինքնուրույն հանցագործություն՝ կաշառք ստանալ, կաշառք տալ և կաշառքի միջնորդություն:

Իրավական վեճերի տեղիք է տալիս նաև կաշառակերության առարկան կազմող «կաշառքի» հասկացությունը: Կաշառքը լայն իմաստով նյութական ցանկացած օգուտն է, ներառյալ՝ սեփականության իրավունքներն ու պարտականությունները: Օրինակ՝ կաշառք ստացողն ազատվում է պարտքը վճարելուց, նախապես վերցված նյութական միջոցները վերադարձնելուց:

Շատ գիտնականներ կարծում են, որ կաշառակերության առարկան կաշառքն է¹¹: Մասնավորապես՝ Օ. Խ.Կաչմազովը ճիշտ է համարում հանցագործության առարկայի բնորոշումը որպես նյութական աշխարհի ցանկացած իրի, որի որոշակի հատկություններից ելնելով քրեական

օրենքը կապում է հանցագործության կոնկրետ հանցակազմի հետ: ‘Իրանից ելնելով՝ պնդում է, որ կաշառքի առարկան կարելի է հարաբերակցել հանցագործության առարկայի հետ, քանի որ այս դեպքում հասարակական հարաբերությունները կազմող օբյեկտը խախտվում է պաշտոնատար անձին կաշառելու միջոցով¹²: Սակայն, հանցագործության առարկան մեկնաբանելով այս կերպ անհնար է դառնում տարանջատել այն հանցագործության կատարման միջոցներից:

Որոշ հեղինակներ, հակադարձելով նշված մոտեցմանը, նշում են, որ այն բավականաչափ բարդացնում է տվյալ հանցագործության տարրերի բացահայտումը և պահանջում է քրեաիրավական դոկտրինայի էական վերստուգում: Այդ պատճառով առաջարկվում է մնալ հին ավանդական տեսակետին, առավել ևս երբ դատական պրակտիկայում կաշառքն անվանվում է հանցագործության առարկա¹³:

Քննարկվող հարցի վերաբերյալ առավել ընդունելի ենք համարում այն տեսակետը, որի համաձայն՝ կաշառքը համարվում է ոչ թե հանցագործության առարկա, այլ այն կատարելու միջոց, քանի որ առարկան օբյեկտի նյութական արտացոլանքն է, իսկ կաշառքն օբյեկտի հետ որևէ կապ չունի¹⁴:

Գտնում ենք, որ կաշառքի առարկան, ըստ էության, հանցագործության միջոց է, որի օգնությամբ կատարվում է հանրորեն վտանգավոր արարքը, մասնավորապես, դրա միջոցով ազդում է պաշտոնատար անձի վրա՝ կատարելու կաշառակերության նպատակը կազմող գործողու-

թյունները կամ ձեռնպահ մնալու դրանք կատարելուց: Նրա առկայությունը կաշառք և՛ տալու, և՛ ստանալու օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշ է համարվում:

Նշենք, որ 1961 թվականի ՀՀ քրեական օրենսգրքում օրենսդիրը որևէ կերպ չէր բացահայտել կաշառքի առարկայի էությունը: Ի տարբերություն դրա՝ ՀՀ քրեական գործող օրենսգիրքը հստակեցրել է կաշառքի առարկայի հասկացությունը՝ այն սահմանելով որպես դրամ, գույք, գույքի նկատմամբ իրավունք, արժեթղթեր կամ որևէ այլ առավելություն:

Դրամի ներքո անհրաժեշտ է հասկանալ ինչպես հայկական դրամը, որը «ՀՀ կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ թողարկվում և շրջանառության մեջ է դրվում թղթադրամի և մետաղադրամի, իսկ լուման՝ մետաղադրամի ձևով, այնպես էլ տարադրամը, այսինքն՝ արտասահմանյան երկրներում շրջանառության մեջ դրված թղթադրամը և մետաղադրամը: Ինչ վերաբերում է շրջանառությունից հանված փողերին, ապա դրանք չեն համարվում կաշառք ստանալու կամ տալու առարկա այդ իմաստով և պետք է գնահատել որպես այլ ակտիվներ:

Արժեթղթերի էությունը բացահայտված է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 146-րդ հոդվածում, որի համաձայն՝ արժեթուղթը սահմանված ձևի և պարտադիր վավերապայմանների պահպանմամբ, գույքային իրավունքները հավաստող փաստաթուղթ է, որի իրականացումը կամ փոխանցումը հնարավոր է միայն այն ներկայացնելիս: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 153-րդ հոդվածով

թվարկված են արժեթղթերի տեսակները, որով արժեթղթերի թվին են դասվում՝ պարտատոմսը, չեկը, հասարակ մուրհակը, փոխանցելի մուրհակը (վճարագիրը), բաժնետոմսը, կոնոսամենտը, բանկային վկայագիրը (բանկային գրքույկ, բանկային սերտիֆիկատ), երկակի պահեստային վկայագիրը, հասարակ պահեստային վկայագիրը, ներդրումային ֆոնդի փայլ և այլ փաստաթղթեր, որոնք արժեթղթերի մասին օրենքներով դասվում են արժեթղթերի թվին:

Այլ առավելության ներքո ընկալվում է ցանկացած գույքային կամ ոչ գույքային բնույթի օգուտները, օրինակ, բնակարանի կամ ավտոմեքենայի անվճար վերանորոգումը, տան կառուցում և այլն, ինչպես նաև պարտքի ներում, կաշառք ստացողի փոխարեն պարտքի վճարում, դատարան ներկայացված քաղաքացիական հայցից հրաժարումը, արտոնյալ պայմաններով վարկի տրամադրումը, ծառայողական առաջխաղացման մեջ հովանավորչությունը և այլն¹⁵:

Նշված հարցին անդրադարձել է նաև Ռուսաստանի Դաշնության Գերագույն դատարանի պլենումը՝ նշելով, որ գույքային օգուտների ներքո պետք է հասկանալ, մասնավորապես, վարձակալության վճարի նվազեցումը, վաճառվող ապրանքի գնի իջեցումը, բանկային վարկերի տոկոսադրույքի կրճատումը: Վերը նշված գույքային օգուտները կաշառք ստացողի և կաշառք տվողի միջև ընթացող բանակցությունների ժամանակ պետք է ստանան կոնկրետ դրամական արժեք¹⁶: Վերջինիս հստակ սահմանումը կարևոր նշանակություն ունի արարքի որակման համար:

Բացի այդ, ՄԱԿ-ի 2003 թվականին դեկտեմբերի 9-ին ընդունված «Կոռուպցիայի դեմ» Կոնվենցիան տալիս է «գույք» եզրույթի սահմանումը, որի 2-րդ հոդվածի համաձայն՝ «գույք» նշանակում է՝ ցանկացած արժեք՝ լինի նյութական կամ ոչ նյութական, շարժական կամ անշարժ, իրերի կամ իրավունքների ձևով արտահայտված, ինչպես նաև իրավաբանական փաստաթղթեր կամ ակտեր, որոնք հաստատում են այդպիսի արժեքների նկատմամբ սեփականության իրավունքը կամ դրանցում շահ ունենալը:

Նշվածից բխում է, որ պաշտոնատար անձին կատարած գործողությունների դիմաց անգամ դրական բնութագիր, գրախոսություն, կարծիք տալն այսօր որպես կաշառքի առարկա է դիտարկվում, քանի որ գործող քրեական օրենսդրության համաձայն՝ ներառում է այլ առավելություններ տրամադրելու հասկացության մեջ: Այս կապակցությամբ միանշանակ է, որ ոչ գույքային առավելություններ տրամադրելը ևս ոչ պակաս հանրային վտանգավորությամբ է օժտված:

Անհրաժեշտ ենք համարում ընդգծել, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի վերլուծությունից բխում է, որ «կաշառքի» միասնական հասկացություն ևս առկա չէ, որպիսի հանգամանքն առաջացնում է քրեական օրենքի կիրառման խոչընդոտներ: Օրենսդիրը, չպահպանելով «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի պահանջները, «կաշառք ստանալ» և «կաշառք տալ» հասկացություններին տվել է տարաբնույթ մեկնաբանություններ:

Նշված եզրահանգումը հիմնավորվում է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

նությամբ.

1. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 311-րդ, ինչպես նաև 200-րդ հոդվածի իմաստով կաշառք ստանալն անձամբ կամ միջնորդի միջոցով իր կամ այլ անձի համար դրամ, գույք, գույքի նկատմամբ իրավունք, արժեթղթեր կամ որևէ այլ առավելություն ստանալն է կամ պահանջելը կամ ստանալու խոստումը կամ առաջարկն ընդունելը՝ կաշառք տվողի կամ նրա ներկայացրած անձի օգտին պաշտոնատար անձի կողմից իր լիազորությունների շրջանակում որևէ գործողություն կատարելու կամ չկատարելու կամ իր պաշտոնական դիրքն օգտագործելով այդպիսի գործողություն կատարելուն կամ չկատարելուն նպաստելու կամ ծառայության գծով հովանավորչության կամ թողտվության համար:

2. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 154²-րդ հոդվածի 1-ին մասը քրեական պատասխանատվություն է նախատեսում թեկնածուներից որևէ մեկի օգտին կողմ կամ դեմ քվեարկելու, ընտրություններին մասնակցելու կամ ընտրություններին մասնակցելուց հրաժարվելու պայմանով թեկնածուներից անձամբ կամ միջնորդի միջոցով կաշառք ստանալու համար: Այսինքն՝ քննարկվող հոդվածի իմաստով կաշառք ստանալը սահմանափակվում է միայն կաշառքի առարկան կաշառք ստացողին փոխանցելով, քանի որ հոդվածի դիսպոզիցիայում հստակ նշված են այն գործողությունները, որոնց կատարման դիմաց տրվում է կաշառքը: Այսինքն՝ կաշառք ստանալու հասկացության մեջ ներառված չէ դրա կատարման նպատակը:

3. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 201-րդ

հողվածի համաձայն. «(...) Կաշառք ստանալը, այսինքն՝ այդ անձանց (օրինակ՝ մարզիկների, մրցավարների, մարզիչների, թիմերի ղեկավարների կամ արհեստավարժ մարզամրցումների մյուս մասնակիցների ու կազմակերպիչների, ինչպես նաև հանդիսավոր առևտրային մրցույթների կազմակերպիչների ու մրցանակաբաշխային հանձնաժողովի անդամների) կողմից անձամբ կամ միջնորդի միջոցով իրենց կամ այլ անձի համար դրամ, գույք, գույքի նկատմամբ իրավունք, արժեթղթեր կամ որևէ այլ առավելություն ստանալը կամ պահանջելը կամ ստանալու խոստումը կամ առաջարկն ընդունելը: Նշված դրույթի տառացի մեկնաբանությունից բխում է, որ կաշառք ստանալու հասկացության մեջ գետեղված չէ նաև դրա կատարման նպատակը, օրինակ՝ մրցումների կամ մրցույթների արդյունքների վրա ազդելը: Գտնում ենք, որ նշված դեպքում նպատակի չամրագրումը պարզապես բացթողում է, քանի որ օրենսդիրն այն ուղղակիորեն նախատեսել է մատնանշված հողվածի 1-ին մասում՝ նշված անձանց կաշառք տալու համար քրեական պատասխանատվություն սահմանելիս:

Վերոգրյալի ուսումնասիրությունից ակնհայտ է դառնում, որ օրենսդիրը միևնույն եզրույթով՝ կաշառք ստանալով, բնորոշել է տարբեր բովանդակություն ունեցող հասկացություններ: Դեռ ավելին, որպես կաշառք ստանալ չի բնորոշել համապատասխան բովանդակությունն ունեցող հասկացությունը՝ պաշտոնատար անձ չհանդիսացող հանրային ծառայողի կողմից ապօրինի վարձատրություն ստանալը:

Օրենսդրի կողմից վերոնշյալ տարբերակված մոտեցումներն իրավակիրառ պրակտիկայում առաջացնում են իրավական վեճեր և հակասություններ, որոնք կարող են հանգեցնել հանցանք կատարած անձանց կողմից քրեական պատասխանատվությունից խուսափելուն (օրինակ՝ երբ անթույլատրելի ապացույց ճանաչվեն կաշառք տալու կամ կաշառք ստանալու նմանակում օպերատիվ-հետախուզական միջոցառման արդյունքներն ապօրինի վարձատրություն ստացած պաշտոնատար անձ չհանդիսացող հանրային ծառայողին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու հարցը լուծելիս):

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ առաջարկում ենք ՀՀ քրեական օրենսգրքի ընդհանուր մասում սահմանել «կաշառքի» հասկացությունը, որը տված կամ ստացած անձանց քրեական պատասխանատվության ենթարկելու հարցը կլուծվի ՀՀ քրեական օրենսգրքի հատուկ մասի համապատասխան հողվածներով: Մասնավորապես՝ առաջարկում ենք ՀՀ քրեական օրենսգրքի ընդհանուր մասում շարադրել դրույթ հետևյալ խմբագրությամբ. «Անձամբ կամ միջնորդի միջոցով կաշառք ստացողի կամ այլ անձի համար նախատեսված դրամը, գույքը, գույքի նկատմամբ իրավունքը, արժեթղթերը կամ որևէ այլ առավելությունը՝ կաշառք տվողի կամ նրա ներկայացրած անձի օգտին որևէ գործողություն կատարելու կամ այն կատարելուց ձեռնպահ մնալու համար»: Սույն դրույթի նախատեսումը կազատի ՀՀ քրեական օրենսգրքը միևնույն հասկացության սահմանումը յուրաքանչյուր

դեպքում կրկնելուց, ինչպես նաև կապահովի դրա միասնական ընկալումն ու կիրառությունը:

Այն դեպքում, երբ պաշտոնատար անձը, իր պաշտոնական դիրքն օգտագործելով, կնպաստի մեկ այլ պաշտոնատար անձի կողմից գործողություններ կատարելուն կամ դրանք կատարելուց ձեռնպահ մնալուն, ապա նրա գործողությունները կորակվեն օժանդակություն կամ կաշառքի միջնորդություն՝ կախված գործի փաստական հանգամանքներից: Ինչ վերաբերում է կաշառք ստանալու կամ կաշառք տալու նպատակը կազմող մյուս գործողություններին՝ թողությունը կամ հովանավորչու-

թյանը, ապա դրանք իրենց բնույթով ենթադրում են կամ որոշակի գործողությունների կատարում (օրինակ՝ պաշտոնի բարձրացում), կամ որոշակի գործողությունների կատարումից ձեռնպահ մնալ (օրինակ՝ կարգապահական տույժի չենթարկել), ուստի ներառվում են կաշառքի հասկացության մեջ: Ուստի գտնում ենք, որ նպատակահարմար չէ լրացուցիչ ընդգծել թողությունն ու հովանավորչությունը որպես անձի կողմից կատարվող գործողության (անգործության) տարատեսակ այն դեպքում, երբ դրանց համար նախատեսված է միևնույն քրեական պատասխանատվությունը:

1. **Թովմասյան Ա.Թ.** Սովետական քրեական իրավունք: Ուս. ձեռնարկ իրավաբան. ֆակ. համար. – Եր.: Հ.4, Հատուկ մաս: Խմբ. Մ.Ի.Ուզունյան, 1983թ. էջ 183:

2. **Максимов С.В.** Коррупция. Закон. Ответственность. М., Юр Инфо Р, 2000, с. 9.

3. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации // под ред. А.И. Чучаева. М., ИНФРА-М — 2009 (Консультант Плюс), с. 503.

4. **Волженкин Б.В.** Служебные преступления. М., Юрист, 2000, с. 189.

5. **Трайнин А.Н.** Уголовное право. Часть Особенная. Юридическое издательство Н.К.Ю. РСФСР. М., 1927, с. 249.

6. **Кучерявый Н.П.** Ответственность за взяточничество по советскому уголовному праву. М., 1957, с. 41.

7. **Дурманов Н.Д.** Уголовная ответственность за взяточничество по советскому уголовному праву. М., 1957, с. 41.

8. **Здравомыслов Б.В.** Должностные преступления. Понятие и квалификация. М., 1975, с. 124.

9. **Качмазов О.Х.** Ответственность за взяточничество по Российскому уголовному праву. Владикавказ: Иристон, 2000, с. 30.

10. Комментарий к Уголовному ко-

дексу Российской Федерации. Особенная часть / Под ред. Ю.И. Скуратова, В.М. Лебедева. М., 1996, с. 450.

11. **Бахтадзе Г.Э.** К вопросу о понятии взяточничества // Сб.: Проблемы прокурорско- следственной практики. Тбилиси, 1993, с. 6.

12. **Каспицкий И.А., Реинов В.И.** Получение взятки в уголовном праве России. М., 2001, с. 11.

13. **Камчазов О.Х.** Ответственность за взяточничество по российскому уголовному праву: Дисс. канд. юрид. наук. М., 1999, с. 71-72.

14. **Яковенко Е.В.** Уголовно-правовая борьба со взяточничеством: Дисс. канд. юрид. наук. Владивосток, 2004, с. 88.

15. **Квициния А.К.** Должностные преступления. М., 1992, с. 16. **Егорова Н.А.** Уголовно-правовые формы борьбы с коррупцией в новых экономических условиях: Дис...канд.юрид.наук. Саратов, 1996, с. 63.

16. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации // под ред. А.И. Чучаева. М., ИНФРА-М — 2009. (Консультант Плюс), с. 503.

17. Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 10.02.2000 N 6 "О судебной практике по делам о взяточничестве и коммерческом подкупе", п. 9.

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի քրեական պալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ*

Աննա ՎԱՐԴԱՊԵՏՅԱՆ

*ՀՀ դատական ղեկարտամենտի ղեկավարի առաջին տեղակալ,
ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի քարտուղար,
իրավագիտության թեկնածու,
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
քրեական իրավունքի ամբիոնի ասիստենտ*

**ՄԱՐԴՈՒՆ ՕՐԳԱՆՆԵՐ ԵՎ (ԿԱՄ) ՀՅՈՒՍՎԱԾՔՆԵՐ
ՓՈԽՊԱՏՎԱՍՏԵԼՈՒ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎՈՂ՝
ՄԱՐԴՈՒ ԿՅԱՆՔԻ ԴԵՄ ՈՒՂՂՎԱԾ
ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՈՐԱԿՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
(ԿՅԱՆՔԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ
ԵՎ ՀՀ ՎՃՈՍԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԴԵՊԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ
ԱՌԿԱ ՄՈՏԵՃՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ)**

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

122

Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու ոլորտում կատարվող՝ մարդու կյանքի դեմ ուղղված հանցագործությունների համար քրեական պատասխանատվություն նախատեսված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 14-րդ կետով և 125-րդ հոդվածի 2-րդ մասով:

Վերոնշյալ հոդվածներում նկարագրված հանցակազմերի **օբյեկտի** հարցն իրավաբանական գրականու-

թյան մեջ տարակարծությունների տեղիք է տալիս: Որոշ տեսաբանների, օրինակ՝ Բ.Ս.Նիկիֆորովի կարծիքով կյանքի դեմ ուղղված հանցագործությունների օբյեկտ են մարդը՝ որպես հասարակական հարաբերությունների մասնակից, հասարակության մեջ մարդկանց հարաբերությունները՝ հասարակական հարաբերությունները, ինչպես նաև անձի՝ օրենքով պաշտպանվող շահերը, որոնք ապահովում են նրա սոցիալական հնարա-

վորությունները՝ ապրելու հնարավորությունը և այլն¹: Ն.Ի.Ջագորոդնիկովը նշում է, որ քրեական իրավունքը, պաշտպանելով հասարակական հարաբերությունների սուբյեկտներին, նրանց կյանքն ու առողջությունը, դրանով իսկ պաշտպանության է ենթարկում այն հասարակական հարաբերությունները, որոնք ընդհանրապես չեն կարող գոյություն ունենալ առանց սուբյեկտի²: Ն.Ի.Կորժանսկին գտնում է, որ կյանքի դեմ ոտնձգող հանցագործությունների օբյեկտ է ոչ թե մարդը՝ որպես կենսաբանական էակ, այլ անձը՝ որպես այն հասարակական հարաբերությունների ամբողջություն, որոնց նկատմամբ ոտնձգություն է կատարվում³: Ա.Ն.Կրասիկովի պնդմամբ, հանցագործությունը ոտնձգում է առաջին հերթին օրենքով մարդուն վերապահված իրավունքի և ոչ այդ իրավունքի պաշտպանության առարկա հանդիսացող հասարակական հարաբերությունների դեմ: Ըստ հեղինակի՝ կյանքի դեմ ուղղված հանցագործությունների անմիջական օբյեկտը «կյանքի իրավունքն է»⁴: Բ.Վ.Չդրավոնիսովը կյանքի դեմ ուղղված հանցագործությունների օբյեկտ է դիտում մարդու կյանքը⁵:

Կյանքի դեմ ուղղված հանցագործությունների օբյեկտի վերաբերյալ մեջքերված մոտեցումներից յուրաքանչյուրն ինքնուրույն տեսանկյունից է մեկնաբանում կյանքի դեմ ուղղված հանցագործությունների օբյեկտը և, անշուշտ, գոյության իրավունք ունի, սակայն *Արարատ Բաղդասարյանի* գործով 2011 թվականի դեկտեմբերի 22-ին կայացված թիվ ԵԷԳ/0168/01/10 որոշմամբ⁶ (այսուհետ՝ *Ա.Բաղդասարյանի* գործով որոշում) ՀՀ վճռաբեկ դատարանը

գտել է, որ քրեական իրավունքի տեսության և պրակտիկայի զարգացման ներկայիս փուլում, առավել կիրառական է կյանքի դեմ ուղղված հանցագործությունների օբյեկտի վերաբերյալ այն մոտեցումը, որի համաձայն՝ կյանքի դեմ ուղղված հանցագործությունների օբյեկտ է մարդու կյանքը, որը բաղկացած է ոչ միայն կենսաբանական գործընթացներից, այլև ներառում է մարդու կենսագործունեությունն ապահովող և նրա կյանքը պաշտպանող հասարակական հարաբերությունները:

Այսպես, *Ա.Բաղդասարյանի* գործով որոշման 14-րդ կետում ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, վերլուծության ենթարկելով հասարակ սպանության հանցակազմը, արձանագրել է. «(...) [Մ]արդու կյանքի դեմ ուղղված հանցագործություններից հանրային առավել բարձր վտանգավորությամբ առանձնանում է սպանությունը: Սպանության օբյեկտ են հանդիսանում հասարակական այն հարաբերությունները, որոնք ուղղված են մարդու կյանքի անվտանգության ապահովմանը: Այլ կերպ ասած՝ նշված հանցագործության անմիջական օբյեկտը յուրաքանչյուր մարդու կյանքն է, որը ենթակա է քրեաիրավական պաշտպանության նրա ծնվելու պահից մինչև մահ»:

Քրեաիրավական իմաստով կյանքը գոյություն ունի այն ժամանակ, երբ մարդը ծնվել է և դեռևս չի մահացել, այսինքն՝ շարունակում է ապրել⁷, սակայն վիճելի է այն հարցը, թե որ պահից է կյանքը համարվում սկսված և որ պահին է այն ավարտվում: Այսպես, 1983 թվականի «Բժշկական արքրտների մասին» Օսլոյի հռչակագիրն ամրագրում է բեղմնավորման

պահից սկսած՝ մարդու կյանքի նկատմամբ բժշկի հարգանքի սկզբունքը: Նշված հռչակագրի իմաստով մարդու կյանքի սկիզբը կապվում է բեղմնավորման փաստի հետ:

Քրեաիրավական գրականության մեջ կյանքի սկզբի վերաբերյալ մոտեցումները, սակայն, տարբերվում են բժշկության ոլորտում առկա մոտեցումներից: Ըստ որոշ տեսաբանների, օրինակ՝ Վ.Ֆ.Կարաուլովի, կյանքի սկիզբը կապվում է նորածնի առաջին ճիչի հետ, ինչը, հեղինակի գնահատմամբ՝ վկայում է նորածնի մոտ ինքնուրույն շնչառություն և սրտխփոց սկսվելու մասին⁸: Համանման մոտեցում են արտահայտել նաև Ն.Ս.Տագանցևը⁹ և Ս.Վ.Պոզնիշևը¹⁰:

Մ.Դ.Շարգորոդսկին մարդու կյանքի սկիզբը կապում էր շնչառության սկզբի և պորտալարի առանձնացման պահերի հետ: Սիաժամանակ հեղինակը նշում էր, որ եթե երեխային դիտավորությամբ կյանքից զրկելը տեղի է ունեցել ծննդաբերության ժամանակ, ապա այն կարող է որակվել որպես սպանություն, եթե երեխայի մարմնի մի մասը գտնվել է մոր արգանդից դուրս¹¹: Ա.Ա.Ժիժիլենկոն առաջարկում է կյանքի սկիզբը որոշելու այլ չափանիշներ: Նա գտնում է, որ ծննդաբերությունն սկսվելու պահից, հատկապես, եթե նորածնի մարմնի մի մասը դուրս է եկել մոր արգանդից, կարելի է խոսել մարդու ծննդյան մասին¹²: Համանման մոտեցում են արտահայտում Շ.Ս.Ռաշկովսկայան¹³, Է.Ֆ.Պոբեգայլոն¹⁴, Ն.Ի.Չագորոդնիկովը¹⁵ և այլ հեղինակներ, ովքեր մարդու կյանքի սկիզբը կապում են ֆիզիոլոգիական ծննդաբերությունն սկսվելու հետ, քանի որ վերջինս վկայում է այն մասին, որ պտուղը հասունացել է

և ձեռք է բերել արտասարգանդային կյանքի համար անհրաժեշտ հատկանիշներ: Գ.Ն.Բորզենկովի տեսակետի համաձայն՝ մարդու կյանքն սկսվում է ծննդյան պահից, սակայն, քանի որ ծննդաբերությունն ինքնին որոշակի տևողություն ունի ժամանակի մեջ և մի քանի փուլ է անցնում, ուստի մարդու կյանքի սկիզբը ընդունված է համարել ֆիզիոլոգիական ծննդաբերության սկիզբը¹⁶: Մարդու կյանքի սկզբի վերաբերյալ այս մոտեցումը, կարելի է ասել, գերակա նշանակություն ունի ժամանակակից քրեական իրավունքի գիտության մեջ և ելակետային նշանակություն ունի մարդու կյանքի դեմ ուղղված հանցագործությունների որակման համար:

Մարդու կյանքի դեմ ուղղված հանցագործությունների օբյեկտի պարզաբանման առումով կարևորվում է մահվան պահի հարցը: Ժամանակակից բժշկության տվյալների վրա հիմնված մոտեցման համաձայն՝ մարդու կյանքի ավարտման պահը բիոլոգիական մահը վրա հասնելու պահն է, երբ սրտի աշխատանքի դադարումից հետո սկսվում է գլխուղեղի բջիջների անդառնալի քայքայումը: Բանն այն է, որ սիրտը կարելի է «կենդանացնել» դրա կանգնելուց մի քանի ժամ հետո, ավելին՝ կարելի է սրտի փոխպատվաստման վիրահատություն կատարել՝ այդ ընթացքում հատուկ սարքավորումների միջոցով պահպանելով մարդու օրգանիզմի կենսագործունեությունը, սակայն գլխուղեղի բջիջների մահը՝ ուղեղի մահը, անդառնալի գործընթաց է:

Հետաքրքիր է, որ կյանքի ավարտի պահը տարբեր ժամանակահատվածներում տարբեր կերպ է մեկնաբանվել: Անցյալ դարի սկզբին մարդու

կյանքի ավարտի պահ էր համարվում շնչառությունը կանգնելը, սրտի աշխատանքի դադարումը և կենտրոնական նյարդային համակարգի գործառնությունների վերացումը: Այսպես, 1977 թվականին ԽՍՀՄ Առողջապահության նախարարության կողմից ընդունվել է ժամանակավոր ցուցում, որում ամրագրված էին կենսաբանական մահը որոշելու պայմանները: Այս փաստաթղթի համաձայն՝ կյանքի ավարտը կապվում էր կենսաբանական մահը վրա հասնելու պահի հետ, իսկ վերջինիս որոշման համար վերոնշյալ ցուցումի մեջ հատկանիշների բավական լայն թվարկում էր նախատեսված: 1985 թվականին ԽՍՀՄ Առողջապահության նախարարության կողմից ընդունվել է նոր փաստաթուղթ՝ ուղեղի մահվան փաստի արձանագրման վերաբերյալ ժամանակավոր ցուցում, որը ԽՍՀՄ Առողջապահության նախարարի 1987 թվականի փետրվարի 17-ի թիվ 236 հրամանով հաստատվել էր որպես ուղեղի մահվան փաստի արձանագրման վերաբերյալ մշտական ուղեցույց: Վերջին երկու փաստաթղթերում էլ ամրագրված էր գլխուղեղի մահվան հայեցակարգը՝ որպես մարդու մահվան չափորոշիչ:

«Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածում ուղեղի մահը բնորոշվում է որպես գլխուղեղի կենսագործունեության լրիվ և անդառնալի դադարում, որը գրանցվում է աշխատող սրտի և թոքերի արհեստական օդափոխության պայմաններում: Ուղեղի մահը համարժեք է մարդու մահվան:

ԱՄՆ-ում 1980 թվականին բժիշկների, իրավաբանների, օրենսդիր

մարմնի և եկեղեցու ներկայացուցիչների համատեղ ջանքերով ընդունվել է «Մահվան սահմանման մասին միասնական օրենք», որտեղ առաջին անգամ տրվել է մահվան իրավական հասկացությունը: Այսպես, վերոնշյալ օրենքի համաձայն՝ արյան շրջանառության և շնչառության ֆունկցիաների անդառնալի կանգառի կամ գլխուղեղի, այդ թվում՝ ուղեղաբնի բոլոր ֆունկցիաների անդառնալի դադարեցման վիճակում գտնվող մարդը համարվում է մահացած: Շարադրված մոտեցումների և բնորոշումների վերլուծությունից կարելի է հետևություն անել այն մասին, որ «մարդու մահ» և «գլխուղեղի մահ» հասկացությունները համարժեք են¹⁷, ուստի տրամաբանական է, որ անցյալ դարի 80-ական թվականներից սկսած անհրաժեշտություն առաջացավ մշակել այնպիսի ախտաբանական չափանիշներ, որոնք հնարավորություն կտան առավելագույնս արժանահավատ կերպով ախտորոշել գլխուղեղի մահը: Ժամանակակից բժշկության մեջ լայնորեն կիրառվում են Հարվարդի բժշկության դպրոցի կողմից մշակված ախտաբանական չափանիշները: Դրանք են.

1. անգիտակից վիճակը և արտաքին ազդակների նկատմամբ արձագանքի բացակայությունը,
2. սպոնտան (ինքնաբուխ) շարժումների բացակայությունը,
3. սպոնտան (ինքնաբուխ) շնչառության բացակայությունը,
4. ռեֆլեքսների բացակայությունը,
5. իզոլեկտորիկ և «հարթ» ԷԷԳ (էլեկտրոէնցեֆալոգրություն)՝ ալիքների 5մկ վոլտից պակաս ամպլիտուդով՝ 10-20 րոպեների ընթացքում,
6. վերոնշյալ ախտանշանների առ-

կայությունը 24 ժամվա ընթացքում, եթե հիվանդի մոտ առկա չէ հիպոթերմիա և ինտոքսիկացիա¹⁸:

Հարվարդի բժշկական դպրոցի չափանիշներից բացի գոյություն ունեն մաս Մինեսոտայի բժշկական ասոցիացիայի, Ամերիկյան նյարդաբանական ասոցիացիայի և ԱՄՆ-ի մի շարք այլ հետազոտական խմբերի, ինչպես մաս Մեծ Բրիտանիայի թագավորական քոլեջների և ֆակուլտետների, Սկանդինավյան երկրների (Ռանիա, Շվեդիա Ֆինլանդիա), ինչպես մաս ճապոնացի հետազոտողների կողմից մշակված չափանիշները:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 14-րդ կետը պատասխանատվություն է նախատեսում տուժողի մարմնի մասերի կամ հյուսվածքների օգտագործման նպատակով սպանության համար:

Օբյեկտիվ կողմից մարմնի մասերի կամ հյուսվածքների օգտագործման նպատակով սպանությունն ապօրինաբար մեկ ուրիշին դիտավորությամբ կյանքից զրկելն է և ավարտված է համարվում տուժողի մահն առաջանալու պահից: Ինչ վերաբերում է սպանությունից հետո օրգանները և (կամ) հյուսվածքները օգտագործելուն, ապա արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 14-րդ կետով ենթակա է որակման անգամ այն դեպքում, երբ սպանությունից հետո հանցագործը չի հասցնում օգտագործել տուժողի մարմնի մասը կամ հյուսվածքը: Շարադրված մոտեցումը հիմնված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի վկայակոչված հոդվածի տառացի մեկնաբանության վրա: Բանն այն է, որ քրեական օրենքն օգտագործում է «տուժողի մարմնի մասերի կամ հյուսվածքների

օգտագործման նպատակով» ձևակերպումը, ինչը նշանակում է, որ օրենսդրական մակարդակում շեշտադրվում է ոչ թե ինքնին օգտագործման, այլ օգտագործման նպատակի հանգամանքը: Կարծում ենք՝ նույն տրամաբանությամբ անձը ենթակա է քրեական պատասխանատվության տուժողի մարմնի մասերի կամ հյուսվածքների օգտագործման նպատակով սպանության համար, եթե նա սպանել է տուժողին, սակայն չի վերցրել կամ չի հասցրել վերցնել տուժողի օրգանը և (կամ) հյուսվածքը: Այս առումով, կարծում ենք՝ որոշակի հետաքրքրություն է ներկայացնում նախնական համաձայնությամբ համակատարման կամ հանցանքը կազմակերպված խմբի կողմից կատարելու դեպքը: Մեր կարծիքով՝ նման դեպքում արարքը պետք է որակվի որպես մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ կամ կազմակերպված խմբի կողմից կատարված, տուժողի մարմնի մասերի կամ հյուսվածքների օգտագործման նպատակով սպանություն, եթե տուժողի մարմնի մասերը կամ հյուսվածքները վերցնելը ներառված է եղել համակատարողների կամ խմբի անդամների դիտավորության մեջ: Սակայն այն դեպքում, երբ խմբի անդամները կամ համակատարողները չգիտեն միմյանց արարքների մասին, օրինակ՝ երբ մեկը սպանություն է կատարում՝ առանց գիտակցելու, որ սպանված անձի օրգանը և (կամ) հյուսվածքը վերցվելու է, իսկ մյուսը վերցնում է օրգանը և (կամ) հյուսվածքը՝ առանց գիտակցելու, որ տուժողն սպանվել է հենց այդ նպատակով, ապա համակատարողներից առաջինի արարքը պետք է որակվի որպես հասարակ սպանություն, իսկ երկրոր-

դի արարքում, փաստորեն, հանցակազմ չկա, եթե նա չի անարգել դիակը:

Ա.Բաղդասարյանի գործով որոշման 14-րդ կետում ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է. «(...) Օբյեկտիվ կողմից սպանությունը դրսևորվում է մեկ ուրիշին դիտավորությամբ, ապօրինաբար կյանքից զրկելու մեջ, որը կարող է կատարվել և՛ գործողությամբ, և՛ անգործությամբ: Գործողությամբ կատարվող սպանությունը կարող է տեղի ունենալ տուժողի վրա ինչպես ֆիզիկական, այնպես էլ հոգեկան ներգործության միջոցով: Անգործությամբ պատճառված մահվան համար կարող է քրեական պատասխանատվություն առաջանալ միայն այն ժամանակ, երբ հաստատվի, որ անձն անհրաժեշտ գործողություններով չի կանխել վրա հասնող մահը, թեև տվյալ կոնկրետ իրադրությունում ոչ միայն պարտավոր էր, այլև իրական հնարավորություն ուներ դա անելու: (...)»:

Օբյեկտիվ կողմից սպանությունը բնութագրվում է նաև հանցավոր արարքի և առաջացած հանրորեն վտանգավոր հետևանքների միջև պատճառական կապի պարտադիր առկայությամբ:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 14-րդ կետում նկարագրված հանցակազմի **սուբյեկտն** ընդհանուր է՝ 14 տարին լրացած, մեղսունակ, ֆիզիկական անձը, և արարքը տուժողի մարմնի մասերի կամ հյուսվածքների օգտագործման նպատակով սպանություն որակելիս որևէ նշանակություն չունեն հանցագործի անձը, նրա մասնագիտությունը, զբաղեցրած դիրքը և այլ հանգամանքներ: Այսինքն, անգամ եթե բժիշկը դիտավորյալ կյանքից զրկի հի-

վանդին նրա օրգանները և (կամ) հյուսվածքները վերցնելու նպատակով, ապա նրա արարքը ենթակա է որակման որպես ծանրացուցիչ հանգամանքներում կատարված սպանություն: Նույն կերպ, որևէ նշանակություն չի կարող ունենալ հիվանդի անբուժելի լինելը կամ մեկ այլ անձի կյանքը փրկելու՝ բժշկի ցանկությունը:

Ա.Բաղդասարյանի գործով որոշման 14-րդ կետում ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է. «(...) [Սպանության] հանցակազմի սուբյեկտիվ կողմը բնութագրվում է դիտավորությամբ, որը կարող է լինել ինչպես ուղղակի, այնպես էլ անուղղակի: Ուղղակի դիտավորության դեպքում հանցավորը գիտակցում է, որ ուրիշի կյանքի համար վտանգավոր արարք է կատարում, նախատեսում է մարդուն կյանքից զրկելու հնարավորությունը կամ անխուսափելիությունը և ցանկանում է տուժողին մահ պատճառել: Անուղղակի դիտավորության դեպքում անձը գիտակցում է, որ ուրիշի կյանքի համար վտանգավոր արարք է կատարում, նախատեսում է մարդուն կյանքից զրկելու հնարավորությունը, չի ցանկանում, բայց գիտակցաբար թույլ է տալիս տուժողի մահվան առաջացումը կամ անտարբերություն է դրսևորում այդ հետևանքի առաջացման նկատմամբ»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 14-րդ կետում նկարագրված հանցակազմը, սակայն, **սուբյեկտիվ կողմից** բնութագրվում է բացառապես ուղղակի դիտավորությամբ, ինչի մասին է վկայում օրենքում հանցագործության հատուկ նպատակի նախատեսումը:

Այս կապակցությամբ հարկ է նշել, որ չի կարելի խոսել սպանության մա-

սին, եթե մարդն արդեն մահացել է, նույն կերպ, տուժողի մարմնի մասերի կամ հյուսվածքների օգտագործման նպատակով սպանություն կատարել հնարավոր չէ, եթե տուժողն արդեն մահացել է: Մեր կարծիքով նման դեպքում անձը, ով չի գիտակցել, որ տուժողը մահացած է, պետք է քրեական պատասխանատվության ենթարկվի փաստական սխալի կանոններով՝ տուժողի մարմնի մասերի կամ հյուսվածքների օգտագործման նպատակով սպանության փորձի համար:

Մահացած լինելու հանգամանքը գիտակցելու դեպքում անձի քրեական պատասխանատվության հարցը խնդրահարույց է: Առաջին հայացքից թվում է, որ նման դեպքում անձը ենթակա է պատասխանատվության ՀՀ քրեական օրենսգրքի 265-րդ հոդվածով, որը, ի թիվս այլոց, քրեական պատասխանատվություն է նախատեսում դիակն անարգելու համար: Սակայն դիակն անարգանքի ենթարկելը սուբյեկտիվ կողմից բնութագրվում է ուղղակի դիտավորությամբ, օբյեկտիվ կողմից՝ դիակի նկատմամբ այնպիսի արարք կատարելով, որը վիրավորական է մահացածի հիշատակի համար¹⁹: Այսինքն՝ անձը գիտակցում է, որ դիակի նկատմամբ այնպիսի արարք է կատարում, որը վիրավորական է մահացածի հիշատակի համար, և այս կտրվածքով հարցին մոտենալու դեպքում հարց է առաջանում, թե արդյո՞ք դիակի մարմնի մասերը կամ հյուսվածքներն ապօրինաբար վերցնող անձն իր գործողություններով վիրավորում է մահացածի հիշատակը:

Բարձրացված հարցին պատասխանելու համար անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել այն հանգաման-

քին, որ հարգալից վերաբերմունքը և անարգանքն առավելապես բարոյական կատեգորիաներ են և արտահայտում են անձի վերաբերմունքը մեկ այլ անձի, այդ թվում՝ նրա հիշատակի նկատմամբ²⁰, և, պատահական չէ, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 265-րդ հոդվածով նախատեսված հանցակազմի օբյեկտը բարոյականության ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են: Բացի այդ, դիակի մարմնի մասերը կամ հյուսվածքներն ապօրինաբար վերցնող անձի դիտավորությունն ուղղված չէ դիակն անարգելուն: Ուստի, կարծում ենք՝ դիակից օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու դեպքերում անձի արարքում բացակայում են դիակն անարգելու հանցակազմի օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ հատկանիշները և նրա արարքը չի կարող որակվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 265-րդ հոդվածով:

Շարադրված դատողությունները հիմք ընդունելով՝ կարծում ենք՝ *դիակի օրգանները և (կամ) հյուսվածքներն ապօրինաբար վերցնելու համար քրեական պատասխանատվության կապակցությամբ առկա է օրենսդրական բաց և ՀՀ քրեական օրենսգրքում անհրաժեշտ է նախատեսել առանձին հանցակազմ, որը պատասխանատվություն կնախատեսի դիակի նկատմամբ ապօրինի արարքներ կատարելու, այդ թվում՝ օրենքով սահմանված կարգի խախտմամբ դիակից օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու և դրանց առուվաճառքի համար:*

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 2-րդ մասը պատասխանատվություն է նախատեսում մարդու մարմնի մասը կամ հյուսվածքները վերցնելու կամ փոխպատվաստման օրենքով նախատեսված պայման-

ներն ու կարգը խախտելու համար, որն անգզուշությանը առաջացրել է տուժողի մահ:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի դիսպոզիցիան բլանկետային է և **օբյեկտիվ կողմից** դրսևորվում է օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու կամ փոխպատվաստման՝ ՀՀ կառավարության որոշումներով սահմանված պայմաններն ու կարգը խախտելով²¹:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 1-ին մասում նկարագրված հանցակազմի **սուբյեկտը** հատուկ է. որպես այդպիսին կարող է հանդես գալ միայն այն անձը, ում վրա դրված է մարդու մարմնի մասը կամ հյուսվածքը վերցնելու կամ փոխպատվաստելու՝ օրենքով նախատեսված պայմաններն ու կարգը պահպանելու պարտականություն²²: Այսպես, «Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի հիման վրա ընդունված՝ ՀՀ կառավարության թիվ 1260-Ն որոշման 17-րդ կետի համաձայն՝ վերցված օրգանների և (կամ) հյուսվածքների փոխպատվաստումն իրականացվում է միայն համապատասխան պատրաստվածություն ունեցող բժիշկների, միջին և կրտսեր բուժանձնակազմի խմբի կողմից:

Վերոշարադրյալ ձևակերպման վերլուծությունից երևում է, որ այն շատ ընդհանրական բնույթ ունի, խոսքը վերաբերում է հատկապես «համապատասխան պատրաստվածություն ունեցող բժիշկ» ձևակերպմանը, ինչպես նաև այն հարցին, թե արդյոք միջին և կրտսեր բուժանձնակազմն իրավասու է վերցված օրգանների և (կամ) հյուսվածքների փոխպատվաստում իրականացնել:

Լեզվաբանական առումով բժիշկը բնորոշվում է որպես բարձրագույն բժշկական կրթություն ստացած մարդ, բժշկության մասնագետ²³: Բոլոր մասնագիտացումների բժիշկները, այդ թվում՝ փոխպատվաստման վիրահատություն իրականացնող վիրաբույժները²⁴, հանդիսանում են բժշկական գործունեության²⁵ սուբյեկտներ: Բժշկական գործունեությունը բաղկացած է բժշկական օգնությունից և բժշկական սպասարկումից:

«Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ բժշկական օգնությունը և սպասարկումը բնակչությանը խորհրդատվական, կանխարգելիչ, բուժական, դեղորայքային օգնության ցուցաբերումն է, ախտորոշիչ հետազոտությունների, վերականգնողական բուժման, բժշկական փորձաքննության անցկացումը, հարբժշկական և ոչ բուժական բնույթի այլ ծառայությունների մատուցումը:

Մեջբերված օրենսդրական դրույթի վերլուծությունից երևում է, որ օրենսդիրը չի տարբերակում «բժշկական օգնություն» և «բժշկական սպասարկում» հասկացությունները, մինչդեռ, մեր կարծիքով, բժշկական օգնությունը՝ որպես բժշկական գործունեության բովանդակություն, անհրաժեշտ է տարբերել բժշկական սպասարկումից՝ բժշկական գործունեության ձևից:

Բժշկական օգնությունը հիվանդությունների, վնասվածքների, թունավորումների, ինչպես նաև ծննդաբերությունների ժամանակ, բարձրագույն կամ միջին մասնագիտական բժշկական կրթություն ունեցող անձանց կողմից իրականացվող բուժական-

պրոֆիլակտիկ միջոցառումների ամբողջություն է²⁶:

Բժշկական սպասարկումը բնակչության սպասարկման ինքնուրույն ոլորտ է: Բնակչության սպասարկման ոլորտը հանդիսանում է տնտեսության առանձնահատուկ ենթաբաժին, որի գործառնության ճանաչողությունն անմիջական սպասարկման միջոցով բնակչությանը որոշակի բարիքներ՝ սպառողական ծառայություններ մատուցելն է²⁷: Բնակչության սպասարկման ոլորտի նման ընկալումն ներառում է ինչպես ծառայությունների, այնպես էլ սպասարկման ոլորտները, ուստի կարծում ենք՝ այն կիրառելի է նաև «բժշկական սպասարկում» հասկացությունը բնորոշելու համար:

Շարադրված դատողությունները հիմք ընդունելով՝ առաջարկում ենք «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքում տարանջատել «բժշկական օգնություն» և «բժշկական սպասարկում» հասկացությունները և վկայակոչված օրենքի 1-ի հոդվածի 1-ին մասը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «Բժշկական օգնություն՝ բարձրագույն կամ միջին մասնագիտական բժշկական կրթություն ունեցող անձանց կողմից իրականացվող բուժական-պրոֆիլակտիկ միջոցառումների ամբողջություն:

Բժշկական սպասարկում՝ հիվանդին հստուցելի, իսկ առանձին դեպքերում՝ նաև անհատույց հիմունքներով բժշկական օգնության ցուցաբերում, ինչպես նաև բժշկական փորձաքննության անցկացում, հարբժշկական և (կամ) ոչ բուժական բնույթի այլ ծառայությունների մատուցում:

«Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի 2-րդ մասն ամ-

րագրում է, որ բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնում են Հաստատանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով լիցենզավորված, բնակչությանը բժշկական օգնության և սպասարկման որոշակի տեսակներ ցուցաբերող ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, անհատ ձեռներեցները կամ իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող ձեռնարկությունները՝ անկախ կազմակերպական-իրավական տեսակից և սեփականության ձևից:

Մեջբերված հոդվածի վերլուծությունից երևում է, որ դրանում որպես բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնող սուբյեկտներ նշված են ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով լիցենզավորված, բնակչությանը բժշկական օգնության և սպասարկման որոշակի տեսակներ ցուցաբերող ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, անհատ ձեռներեցները կամ իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող ձեռնարկությունները: Մինչդեռ, հիմք ընդունելով «բժշկական օգնություն» և «բժշկական սպասարկում» հասկացությունների՝ վերևում առաջարկված բնորոշումները՝ կարծում ենք՝ բժշկական օգնության և սպասարկման սուբյեկտ կարող է լինել միայն բարձրագույն կամ միջին մասնագիտական բժշկական կրթություն ունեցող ֆիզիկական անձը: Ուստի, գտնում ենք, որ «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի 2-րդ մասն անհրաժեշտ է շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «Բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնում են բարձրագույն կամ միջին մասնագիտական բժշկական կրթություն ունեցող անձինք, ու-

քեր իրենց մասնագիտական գործունեությունն իրականացնում են կամ որպես ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով լիցենզավորված, բնակչությանը բժշկական օգնության և (կամ) սպասարկման որոշակի տեսակներ ցուցաբերող ֆիզիկական անձ կամ անհատ ձեռներեց, կամ պայմանագրի հիման վրա աշխատում են ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով լիցենզավորված, բնակչությանը բժշկական օգնության և (կամ) սպասարկման որոշակի տեսակներ ցուցաբերող իրավաբանական անձի կամ իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող կազմակերպությունների (բժշկական հաստատությունների) կազմում՝ անկախ վերջիններիս կազմակերպական-իրավական տեսակից և սեփականության ձևից»:

Շարադրված դատողությունները վերաբերում են արդեն վերցված օրգանների և (կամ) հյուսվածքների փոխպատվաստմանը, սակայն ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 2-րդ մասի վերլուծությունից երևում է, որ այն պատասխանատվություն է նախատեսում ոչ միայն փոխպատվաստման, այլ նաև մարդու մարմնի մասը կամ հյուսվածքները վերցնելու՝ օրենքով նախատեսված պայմաններն ու կարգը խախտելու համար: Ուստի, անհրաժեշտ է պարզաբանել նաև, թե ո՞վ է իրավասու կենդանի կամ դիակային դոնորից օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնել: Այսպես, ՀՀ կառավարության թիվ 1260-Ն որոշման մեջ սահմանված է կենդանի դոնորից փոխպատվաստման նպատակով օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու իրավասություն ունեցող անձանց շրջանակը: Մասնա-

վորապես՝ որոշման 6-րդ կետում ամրագրված է, որ կենդանի դոնորից փոխպատվաստման նպատակով օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ կարող է վերցնել միայն համապատասխան մասնագիտացում ունեցող բժիշկների, միջին և կրտսեր բուժանձնակազմի խումբը: Նշված որոշման համաձայն՝ դիակային դոնորից փոխպատվաստման նպատակով օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնում է միայն համապատասխան մասնագիտացում ունեցող բժիշկների, միջին ու կրտսեր բուժանձնակազմի խումբը: Այս խմբում ընդգրկվում են բժիշկանեսթեզիոլոգ, վիրաբույժ, բուժբույրեր, դատական բժիշկ կամ պաթանատոմ: Անհրաժեշտության դեպքում, համապատասխան տեսակի բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնելու համար լիցենզավորված բժշկական հաստատության տնօրենի հրամանով բուժանձնակազմի խմբում կարող են ընդգրկվել նաև այլ բժիշկամասնագետներ: Բուժանձնակազմի խմբի մեջ չեն ընդգրկվում այն բժիշկները, ովքեր մասնակցել են դոնորի ուղեղային մահվան հաստատմանը (կետ 9-րդ):

Մեր կարծիքով, փոխպատվաստման նպատակով օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու իրավասություն ունեցող անձանց շրջանակը ևս անհրաժեշտ է հստակեցնել: Առաջին հերթին՝ թվարկել, թե ովքեր են ընդգրկվում կենդանի դոնորից փոխպատվաստման նպատակով օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնող բուժանձնակազմի խմբի մեջ: Այս կապակցությամբ հարկ ենք համարում ընդգծել, որ, ի տարբերություն կենդանի դոնորի, դիակային դոնորից փոխպատվաստման նպատակով օրգան-

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ներ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնող բուժանձնակազմի խմբի անդամները թվարկված են: Բացի այդ, կարծում ենք՝ ինչպես կենդանի, այնպես էլ դիակալիս դոնորներից փոխպատվաստման նպատակով օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնող բուժանձնակազմի խմբից անհրաժեշտ է առանձնացնել անմիջականորեն օրգանի վերցման գործառույթն իրականացնող՝ բարձրագույն բժշկական կրթություն ունեցող անձին, քանի որ բուժանձնակազմի խմբի մյուս անդամներն ընդամենը օժանդակում են փոխպատվաստման վիրահատության իրականացմանը:

Վերոշարադրյալ վերլուծության հիման վրա առաջարկում ենք «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքում տարանջատել «բժշկական օգնություն» և «բժշկական սպասարկում» հասկացությունները և վկայակոչված օրենքի 1-ի հոդվածի 1-ին մասը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ.

«Բժշկական օգնություն՝ բարձրագույն կամ միջին մասնագիտական բժշկական կրթություն ունեցող անձանց կողմից իրականացվող բուժական-պրոֆիլակտիկ միջոցառումների ամբողջություն:

Բժշկական սպասարկում՝ հիվանդին հատուցելի, իսկ առանձին դեպքերում՝ նաև անհատույց հիմունքներով բժշկական օգնության ցուցաբերում, ինչպես նաև բժշկական փորձաքննության անցկացում, հարբժշկական և (կամ) ոչ բուժական բնույթի այլ ծառայությունների մատուցում»:

«Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի 2-րդ մասը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «Բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնում են բարձրագույն կամ միջին մասնագիտական բժշկական կրթություն ունեցող անձինք, ովքեր իրենց մասնագիտական գործունեությունն իրականացնում են կամ որպես ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով լիցենզավորված, բնակչությանը բժշկական օգնության և (կամ) սպասարկման որոշակի տեսակներ ցուցաբերող ֆիզիկական անձ կամ անհատ ձեռներեց, կամ պայմանագրի հիման վրա աշխատում են ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով լիցենզավորված, բնակչությանը բժշկական օգնության և (կամ) սպասարկման որոշակի տեսակներ ցուցաբերող իրավաբանական անձի կամ իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող կազմակերպությունների (բժշկական հաստատությունների) կազմում՝ անկախ վերջիններիս կազմակերպական-իրավական տեսակից և սեփականության ձևից»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով տուժող կարող են հանդիսանալ ինչպես դոնորը, այնպես էլ ռեցիպիենտը:

Սուբյեկտիվ կողմից ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 2-րդ մասը բնութագրվում է փոխպատվաստման վիրահատություն կատարելու կանոնները խախտելու հետևանքների նկատմամբ հանցավորի անզգուշությամբ²⁸:

1. **Никифоров Б.** Объект преступления по советскому уголовному праву. М., 1960, с. 22.

2. **Загородников Н.** Преступления против жизни по советскому уголовному праву. М., Госюриздат, 1961, с. 30.

3. **Коржанский Н.** Объект и предмет уголовно-правовой охраны. М., Академия МВД СССР, 1980, с. 36.

4. **Красиков А.** Сущность и значение потерпевшего в современном уголовном праве. Саратов, СГУ, 1976, с. 2.

5. **Здравомыслов Б.** Уголовное право РФ. Особенная часть. М., Юристъ, 1999, с. 122.

6. Ա.Քաղդախարյանի գործով որոշմամբ ձևավորված դիրքորոշումները ՀՀ վճռարեկ դատարանը վերահաստատել է Հրանտ Հարությունյանի և Բեգլար Հովհաննիսյանի գործով 2015 թվականի դեկտեմբերի 18-ին կայացված թիվ ԵԱՆՂ-0011/01/14 որոշման 14-րդ կետում, որտեղ ամրագրել է, որ մարդու կյանքի դեմ ուղղված հանցագործություններից հանրային առավել բարձր վտանգավորությամբ առանձնանում է սպանությունը: Սպանության օրյեկտ են հասարակական այն հարսերությունները, որոնք ուղղված են մարդու կյանքի անվտանգության ապահովմանը: Այլ կերպ ասած՝ նշված հանցագործության անմիջական օրյեկտը յուրաքանչյուր մարդու կյանքն է, որը ենթակա է քրեաիրավական պաշտպանության նրա ծնվելու պահից մինչև մահ:

7. Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք: Հատուկ մաս (հինգերորդ հրատարակություն՝ փոփոխություններով և լրացումներով) / Երևանի պետ. համալս. - Եր., ԵՊՀ հրատ., 2011, էջ 38:

8. Уголовное право России. Особенная часть / Под ред. Б.В. Здравомыслова. М., Юристъ, 1996, с. 20.

9. **Таганцев Н.** О преступлениях против жизни по русскому праву. Т. 1, СПб.: Тип. Н.А. Неклюдова, 1870.

10. **Познышев С.** Очерк основных начал науки уголовного права. Ч. 1 - 2. М., Изд-во Наркомюста, 1923, с. 6.

11. **Шаргородский М.** Преступления против жизни и здоровья. М., Юрид. изд.-во МЮ СССР 1947, с. 59.

12. **Жижиленко А.** Преступления против личности. М., ГИЗ, 1927.

13. **Раишкова III.** Советское уголовное право: Преступления против жизни, здоровья, свободы, чести и достоинства личности. Часть особенная, под общ. ред. Васильева А.Н. М., 1959, с. 9.

14. **Побегайло Э.** Умышленные убийства и борьба с ними. Уголовно-правовое и криминологическое исследование. Воронеж, изд-во Воронеж. ун-та, 1965, с. 12.

15. **Загородников Н.** Преступления против жизни по советскому уголовному праву. М., Госюриздат, 1961, с. 35.

16. **Борзенков Г.** Квалификация преступлений против жизни и здоровья. Учебно-практическое пособие. М., Зерцало, 2005, с. 21.

17. **Розенталь Р., Соболев В., Сондоре А.** Донорство в трансплантации органов. Рига: Звайгзне, 1987, с. 166. **Barhard C.H.** The operation: human cardiac transplantation, an interim Report of a successful operation pereosmel at Groote Schuur hospital Capetown. South Afr. Med. J., 1967. - Vol.

42, p. 1271.

18. **Robertson J.** // Circulation. - 1987. - Vol. 75, N1, p. 146-156.

19. Գիակը կամ թաղման վայրերն անարգանքի ենթարկելու հանցակազմի վերլուծությունը տես Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք: Հատուկ մաս (հինգերորդ հրատարակություն՝ փոփոխություններով և լրացումներով) / Երևանի պետ. համալս. - Եր., ԵՊՀ հրատ., 2011, էջ 637:

20. Ըստ Է.Գ.Աղայանի Արդի հայերենի բացատրական բառարանի՝ հարգանքը պատվի, մեծարանքի զգացում է մեկի նկատմամբ՝ նրա արժանիքների, վաստակի գնահատման համաձայն, տես **Աղայան Է.Գ.** Արդի հայերենի բացատրական բառարան, 2 հատոր, «Հայաստան» Հրատարակչություն, Երևան 1976:

21. **Ավետիսյան Գ., Վարդապետյան Ա.** «Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու ոլորտում կատարվող՝ մարդու առողջության դեմ ուղղված հանցագործությունների քրեաիրավական որակման առանձնահատկությունները (առողջության իրավունքի վերաբերյալ ՀՀ քրեական իրավունքի տեսության մեջ և ՀՀ վճռարեկ դատարանի նախադեպային իրավունքում առկա մոտեցումների համատեքստում)»:

22. Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք: Հատուկ մաս (հինգերորդ հրատարակություն՝ փոփոխություններով և լրացումներով) / Երևանի պետ. համալս. - Եր., ԵՊՀ հրատ., 2011, էջ 177:

23. **Աղայան Է.Գ.** Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Հատոր 1, «Հայաստան» Հրատարակչություն, Երևան 1976, էջ 191:

24. Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելը վիրաբուժության ինքնուրույն ճյուղ է. մասնագիտական գրականության մեջ այն անվանում են նաև վերակառուցողական վիրաբուժություն, այս մասին տես «Հանրամատչելի բժշկական հանրագիտարան»-Եր.: Հայկ. հանրագիտարանի գլխ. խմբ., 2001, էջ 684: Վիրաբուժությունը կլինիկական բժշկագիտության բաժին է, այս մասին տես **Петров С.** Общая хирургия.-СПб.: Издательство “Лань”, 1999, էջ 13: Վիրաբույժը բարձրագույն բժշկական կրթությամբ մասնագետ է, բժիշկ, ով ստացել է վիրաբույժի լիցենզիա, այս մասին տես «Հանրամատչելի բժշկական հանրագիտարան»-Եր.: Հայկ. հանրագիտարանի գլխ. խմբ., 2001, էջ 103, **Петров С.** Общая хирургия.-СПб.: Издательство “Лань”, 1999, էջ 22:

25. «Բժշկական գործունեություն» եզրույթը, սակայն, ՀՀ գործող քրեական օրենսգրքում կիրառվում է միայն 280-րդ հոդվածում, որը պատասխանատվություն է նախատեսում մասնավոր բժշկական կամ դեղագործական գործունեությանը ապօրինաբար զբաղվելու, կեղծ դեղեր պատրաստելու կամ իրացնելու համար:

26. Энциклопедический словарь медицинских терминов. М., 1983, с. 156.

27. **Мишкинас А., Добровольскас А.** Труд в сфере обслуживания. Вильнюс, Минтае, 1984, с. 8.

28. **Ավետիսյան Գ., Վարդապետյան Ա.** «Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու ոլորտում կատարվող՝ մարդու առողջության դեմ ուղղված հանցագործությունների քրեաիրավական որակման առանձնահատկությունները (առողջության իրավունքի վերաբերյալ ՀՀ քրեական իրավունքի տեսության մեջ և ՀՀ վճռարեկ դատարանի նախադեպային իրավունքում առկա մոտեցումների համատեքստում)»:

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ՊԱՏԱԿԱՆ ԻՆՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճարելի դատարանի քրեական պալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ*

Աննա ՎԱՐԴԱՊԵՏՅԱՆ

*ՀՀ դատական դեպարտամենտի ղեկավարի առաջին տեղակալ,
ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի քարտուղար,
իրավագիտության թեկնածու,
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
քրեական իրավունքի ամբիոնի ասիստենտ*

**ՄԱՐԴՈՒՆ ՕՐԳԱՆՆԵՐ ԵՎ (ԿԱՄ) ՀՅՈՒՄՎԱԾՔՆԵՐ
ՓՈԽՊԱՏՎԱՍՏԵԼՈՒ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎՈՂ՝
ՄԱՐԴՈՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ԴԵՄ ՈՒՂՎԱԾ
ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՈՐԱԿՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
(ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՄԵՉ
ԵՎ ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԴԵՊԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ
ԱՌԿԱ ՄՈՏԵՆՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ)**

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

134

Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու ոլորտում կատարվող՝ մարդու առողջության դեմ ուղղված հանցագործությունների համար քրեական պատասխանատվություն նախատեսված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 13-րդ կետով և 125-րդ հոդվածի 1-ին մասով:

Վերոնշյալ հոդվածներում նկարագրված հանցակազմերի **օբյեկտը** մարդու առողջության ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն

են՝ անկախ մարդու առողջական վիճակից և դրա անհատական առանձնահատկություններից:

Առողջությունը մարդու օրգանիզմի այնպիսի ֆիզիոլոգիական վիճակն է, երբ դրա բոլոր համակարգերը, մասերը և օրգանները նորմալ գործում են: Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության կանոնադրության պրեամբուլայում առողջությունը բնորոշվում է որպես «ֆիզիկական, հոգևոր և սոցիալական լրիվ բարօրության վիճակ և ոչ թե միայն հիվանդությունների կամ ֆիզիկա-

կան արատների բացակայություն»։ Հարկ է նշել, սակայն, որ իրավաբանական գրականության մեջ այս բնորոշումը միանշանակ չի ընդունվում և անգամ քննարկատրության է ենթարկվում։ Այսպես, Ս.Ս.Շևչուկի կարծիքով, իրավունքի ոլորտում առողջության նման բնորոշում օգտագործելու հնարավորությունը կասկած է առաջացնում՝ հաշվի առնելով այն չափազանց լայն բովանդակությունը, որը դրված է այդ բնորոշման մեջ։ Նախ՝ «լրիվ սոցիալական բարօրությունը» չի կարող մարդու առողջության չափանիշ հանդիսանալ, քանի որ այն առաջին հերթին արտահայտում է սուբյեկտի սոցիալական կարգավիճակը։ Այսինքն՝ անհատի սոցիալական լիարժեքությունը միշտ չէ, որ որոշվում է նրա ֆիզիոլոգիական վիճակով և հակառակը¹։

Բժշկության մեջ մարդու առողջություն ասելով՝ հասկանում են բոլոր օրգանների գործառնությունների, ինչպես նաև արտաքին միջավայրի հետ օրգանիզմի հավասարակշռվածության վիճակը, որի պայմաններում որևէ հիվանդագին փոփոխություն առկա չէ։ Հանրամատչելի բժշկական հանրագիտարանում առողջությունը բնորոշվում է որպես հիվանդությանը հակառակ վիճակ, որը չի կարելի հստակ կերպով բնորոշել, քանի որ այն կապված է մարդու կենսագործունեության կարևորագույն ցուցանիշների և օրգանիզմի հարմարվողականության հնարավորությունների լայն տատանումների հետ²։

Իրավաբանական գրականության մեջ ևս չկա «առողջություն» հասկացության միանշանակ բնորոշում։ Այսպես, Ա.Ս.Նիկիֆորովն այն դիտում է որպես մարդու օրգանիզմի ընդհանուր նորմալ վիճակ, որն արտահայտվում է դրա ճիշտ գործառնության մեջ³։ Առարկելով Ա.Ս.Նիկիֆորովին՝ Պ.Ա.Դուբովցը գրում է, որ առողջության նման բնորոշումը չափազանց նեղ է, քանի որ մարդու օրգանիզմի յուրաքանչյուր հյուսվածք որոշ-

ակի գործառնություն է իրականացնում, հետևաբար՝ հյուսվածքների նորմալ գործառնության խախտումը մարդու առողջությանը վնաս է պատճառում՝ չնայած չի հանգեցնում, ընդհանուր առմամբ, մարդու օրգանիզմի նորմալ վիճակի գործառնության խախտման⁴։

Ն.Ի.Չագորոդնիկովի կարծիքով, առողջությունը մարդու օրգանիզմի այնպիսի վիճակ է, որի պայմաններում վերջինիս բոլոր մասերը, օրգանները և համակարգերը նորմալ գործում են⁵։ Մեջբերված մոտեցումների համակարգային վերլուծությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ առողջությունը ոչ նյութական արժեք է, որը բնորոշ է յուրաքանչյուր մարդու՝ ծննդյան պահից սկսած և կախված չէ կոնկրետ այն հասարակական հարաբերություններից, որոնց մեջ մտնում է մարդը հասարակության մեջ իր գոյության ընթացքում։

Արևիկ և Ծովինար Սահակյանների գործով որոշման 16-րդ կետում ՀՀ վճռաբեկ դատարանը տվել է «առողջություն» հասկացության հետևյալ մեկնաբանությունը. «(...) Առողջությունը մարդու օրգանիզմի այնպիսի ֆիզիոլոգիական վիճակն է, երբ դրա բոլոր համակարգերը, մասերը և օրգանները նորմալ գործում են։ (...) Զրեաիրավական պաշտպանության օբյեկտի տեսանկյունից առողջությունը ոչ նյութական բարիք է, որը, ընդհանուր կանոնի համաձայն, բնորոշվում է որպես մարդու ֆիզիկական և հոգեկան բարօրության վիճակ։ (...)»։

Մեջբերված դիրքորոշման հետ մեկտեղ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն ընդգծել է, որ քրեական օրենքը պաշտպանում է ոչ թե առողջության իդեալական վիճակը՝ անձի ֆիզիկական և հոգեկան լրիվ բարօրության վիճակը, այլ անձի այն առողջական վիճակը, որն առկա է եղել նրա նկատմամբ հանցավոր ոտնձգություն կատարելու պահին՝ անկախ մարդու առողջական վիճակից և դրա անհատական առանձնահատկություններից։

Հետևաբար, «առողջության դեմ ուղղված» հասկացությունն անհրաժեշտ է մեկնաբանել՝ ելնելով ինչպես Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության կանոնադրության պրեամբուլայում առողջությանը տրված ընդհանուր բնորոշումից, այնպես էլ այն անձի մոտ օբյեկտիվորեն առկա առողջական վիճակից, ում նկատմամբ կատարվել է հանցավոր ոտնձգությունը:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 13-րդ կետը պատասխանատվություն է նախատեսում տուժողի մարմնի մասերի կամ հյուսվածքների օգտագործման նպատակով դիտավորությամբ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու համար: Այն հանդիսանում է առողջության դեմ ուղղված առավել վտանգավոր հանցագործություններից մեկը:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 13-րդ կետում նկարագրված հանցակազմն **օբյեկտիվ կողմից** դրսևորվում է առաջին հերթին՝ անձի առողջությանը ծանր վնաս պատճառելով, որպեսզի հնարավոր լինի նրանից վերցնել այս կամ այն օրգանը (հյուսվածքը), երկրորդ՝ որևէ օրգանը (հյուսվածքը) վերցնելով: Մարմնի մասերի կամ հյուսվածքների օգտագործման նպատակով առողջությանը դիտավորությամբ ծանր վնաս պատճառելն ավարտված է համարվում տուժողի առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու պահից՝ անկախ այն հանգամանքից, թե հանցանք կատարած անձն արդյոք վերցրել կամ օգտագործել է տուժողի մարմնի մասը կամ հյուսվածքը:

Միրակ Սաքանյանի գործով 2011 թվականի դեկտեմբերի 22-ին կայացված թիվ ԵԷԴ/0058/01/10 որոշման (այսուհետ՝ *Ս.Սաքանյանի* գործով որոշում) 22-րդ կետում ՀՀ վճռաբեկ դատարանը շեշտադրել է, որ դիտավորությամբ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելիս անձը գիտակցել է իր գործողության (անգոր-

ծության)՝ հանրության համար վտանգավոր բնույթը, հանցավոր արարքի և հետևանքների միջև առկա պատճառական կապի շրջանակներում նախատեսել է հնարավոր վտանգավոր հետևանքները և ցանկացել է դրանց վրա հասնելը կամ չի ցանկացել այդ հետևանքները, բայց գիտակցաբար թույլ է տվել դրանք: Արդյունքում ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իրավական դիրքորոշում է ձևավորել այն մասին, որ «(...) ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված արարքը սուբյեկտիվ կողմից բնութագրվում է դիտավորությամբ, որը կարող է լինել ինչպես ուղղակի, այնպես էլ անուղղակի (...):»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 13-րդ կետում նկարագրված հանցակազմը, սակայն, **սուբյեկտիվ կողմից** բնութագրվում է բացառապես ուղղակի դիտավորությամբ, ինչի մասին է վկայում օրենքում հանցագործության հատուկ նպատակի նախատեսումը:

Սուբյեկտիվ կողմի վերլուծության համատեքստում իրավական որակման առումով, կարծում ենք, խնդրահարույց է այն դեպքը, երբ տուժողի առողջությանը դիտավորությամբ ծանր վնաս է պատճառվում նրա մարմնի մասերի կամ հյուսվածքների օգտագործման նպատակով, սակայն մարմնի մասը կամ հյուսվածքը վերցնելիս կամ դրա հետևանքով տուժողը մահանում է: Նկարագրված իրավիճակում տուժողի մահվան նկատմամբ անձի մեղքը կարող է դրսևորվել կամ անզգուշությամբ կամ անուղղակի դիտավորությամբ:

Նկարագրված իրավիճակում մահվան նկատմամբ անզգուշ մեղքի ձևի առկայության պարագայում, կարծում ենք, արարքը ենթակա է որակման որպես դիտավորությամբ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելը, որն անզգուշությամբ առաջացրել է տուժողի մահ:

Այն դեպքում, երբ տուժողի առողջությանը դիտավորությամբ ծանր վնաս է

պատճառովում նրա մարմնի մասերի կամ հյուսվածքների օգտագործման նպատակով, սակայն մարմնի մասը կամ հյուսվածքը վերցնելիս կամ դրա հետևանքով տուժողը մահանում է, և նրա մահվան նկատմամբ առկա է հանցավորի անուղղակի դիտավորությունը, գործող քրեական օրենսգրքում առկա կարգավորումների պայմաններում արարքը ենթակա է որակյալ որպես հասարակ սպանություն⁶: Մեր կարծիքով, սակայն, նման արարքը հասարակ սպանություն որակելիս պատճառ իրավական զնահատականի չի արժանանում տուժողի օրգանը և (կամ) հյուսվածքը վերցնելու հանգամանքը: Ուստի, կարծում ենք, տուժողի օրգանը և (կամ) հյուսվածքը վերցնելիս տուժողին անուղղակի դիտավորությամբ մահ պատճառելու առումով ՀՀ քրեական օրենսգրքում առկա է օրենսդրական բաց, որը լրացնելու նպատակով առաջարկում ենք ՀՀ գործող քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 14-րդ կետը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ.

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 14-րդ կետը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ.

«Հոդված 104. Սպանությունը՝

2. Սպանությունը՝

14) տուժողի օրգանները և (կամ) հյուսվածքները վերցնելուն ուղղված արարքներով կամ տուժողի օրգանները և (կամ) հյուսվածքները օգտագործելու նպատակով»:

Կարծում ենք՝ անհրաժեշտ է վերոնշյալ ծանրացնող հանգամանքը նախատեսել նաև դիտավորությամբ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու համար պատասխանատվություն սահմանող՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ, դիտավորությամբ առողջությանը միջին ծանրության վնաս պատճառելու համար պատասխանատվություն սահմանող՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 113-րդ և դիտավորությամբ առողջությանը թեթև վնաս

պատճառելու համար պատասխանատվություն սահմանող՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 117-րդ հոդվածներում: Մասնավորապես, առաջարկում ենք.

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 13-րդ կետը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ.

«Հոդված 112. Դիտավորությամբ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելը

2. Նույն արարքը, որը կատարվել է՝

13) տուժողի օրգանները և (կամ) հյուսվածքները վերցնելուն ուղղված արարքներով կամ տուժողի օրգանները և (կամ) հյուսվածքները օգտագործելու նպատակով»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 2-րդ մասը լրացնել հետևյալ բովանդակությամբ 8-րդ կետով.

«Հոդված 113. Դիտավորությամբ առողջությանը միջին ծանրության վնաս պատճառելը

2. Նույն արարքը, որը կատարվել է՝

8) տուժողի օրգանները և (կամ) հյուսվածքները վերցնելուն ուղղված արարքներով կամ տուժողի օրգանները և (կամ) հյուսվածքները օգտագործելու նպատակով»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 117-րդ հոդվածը լրացնել հետևյալ բովանդակությամբ 2-րդ կետով.

«Հոդված 117. Դիտավորությամբ առողջությանը թեթև վնաս պատճառելը

2. Տուժողի հյուսվածքները վերցնելուն ուղղված արարքներով կամ տուժողի օրգանները և (կամ) հյուսվածքները օգտագործելու նպատակով դիտավորությամբ մարմնական վնասվածք կամ առողջությանն այլ վնաս պատճառելը, որն առաջացրել է առողջության կարճատև քայքայում կամ ընդհանուր աշխատունակության աննշան կայուն կորուստ»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 13-րդ կետը նկարագրված հանցակազմի **սուբյեկտն** ընդհանուր է՝ 14 տարիից լրացած, մեղսունակ, ֆիզիկական անձը:

Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու ոլորտում կատարվող՝ մարդու առողջության դեմ ուղղված հանցագործությունների համար քրեական պատասխանատվություն նախատեսված է նաև **ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 1-ին մասում**, որը պատասխանատվություն է նախատեսում մարդու մարմնի մասը կամ հյուսվածքները վերցնելու կամ փոխպատվաստման՝ օրենքով նախատեսված պայմաններն ու կարգը խախտելու համար, որն անգուշությանը ծանր կամ միջին ծանրության վնաս է պատճառել մարմնի մասեր կամ հյուսվածքներ տվողի կամ ընդունողի առողջությանը:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 1-ին մասի դիսպոզիցիայի տառացի մեկնաբանությունից բխում է, որ այն **օբյեկտիվ կողմից** բնութագրվում է մարմնի մասը կամ հյուսվածքը վերցնելու կամ փոխպատվաստելու՝ օրենքով նախատեսված պայմաններն ու կարգը խախտելով, որը կարող է արտահայտվել ինչպես գործողությամբ, այնպես էլ անգործությամբ: *Մեր կարծիքով, սակայն, մարմնի մասը կամ հյուսվածքը վերցնելու կամ փոխպատվաստելու պայմաններն ու կարգը կարող են կարգավորվել ոչ միայն օրենքով, այլ նաև տարբեր ենթաօրենսդրական ակտերով (հրաման, կարգադրություն, ուղեցույց և այլն), որոնցում ամրագրված են փոխպատվաստման վիրահատության իրականացնելու՝ բժշկագիտության կողմից մշակված կանոնները:*

Ընդհանրապես, քրեական պատասխանատվության տեսանկյունից բժշկի վարքագիծը գնահատելիս բավարար է պարզել, թե նա գործե՞լ է արդյոք վերոնշյալ կանոններից համապատասխան, թե ոչ: Համանման կերպով, բժշկագիտության կողմից մշակված կանոնները հիմք են բժշկի՝ մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու հետ կապված վարքագիծը գնահատելու համար: Այս կապակցությամբ հարկ ենք

համարում նշել, որ ՀՀ կառավարության թիվ 1260-Ն որոշմամբ ամրագրվել է, որ օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու, մշակելու և փոխպատվաստման իրականացնելու բժշկական ուղեցույցները հաստատվում են ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված կարգով:

Կարծում ենք՝ փոխպատվաստման վիրահատություն իրականացրած բժիշկը ենթակա է քրեական պատասխանատվության այն դեպքում, երբ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով կապացուցվի, որ վիրահատության բացասական հետևանքներն առաջացել են ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված կարգով հաստատված՝ օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու և փոխպատվաստման իրականացնելու բժշկական ուղեցույցները բժշկի կողմից չպահպանելու հետևանքով: Դրա հետ մեկտեղ, հարկ է նշել, որ փոխպատվաստման վիրահատություն իրականացնելիս բժշկի կողմից փոխպատվաստման վիրահատության կանոնների պահպանումը բացառում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 1-ին մասով արգելված արարքի համար նրա պատասխանատվությունը: Նույն կերպ, բժիշկը չի կարող պատասխանատվության ենթարկվել, եթե փոխպատվաստման վիրահատություն իրականացնելու կանոնները բժշկագիտության զարգացման տվյալ փուլում բավականաչափ մշակված կամ կատարելագործված չեն:

Վերջին մոտեցումը հիմնված է գրականության մեջ արտահայտված այն տեսակետի վրա, որ գոյություն ունեն բացասական երևույթներ ու գործընթացներ, որոնց դեմ առկա գործիքակազմը կանխարգելման կամ վնասակար հետևանքների չեզոքացման ամբողջական երաշխիք չի տալիս: Խոսքը վերաբերում է, օրինակ, այս կամ այն հիվանդության բուժման անկատար մեթոդներին⁷:

Սուբյեկտիվ կողմից ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 1-ին մասը

բնութագրվում է փոխապատվաստման վիրահատություն կատարելու կանոնները խախտելու հետևանքների նկատմամբ հանցավորի անզգուշությամբ:

Փոխապատվաստման վիրահատություն կատարելու կանոնները խախտելը մասնագիտական գործունեության ոլորտում կատարվող անզգուշ հանցագործություն է:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով՝ փոխապատվաստման վիրահատություն կատարելու կանոնների խախտումն ինքնին (առանց համապատասխան հետևանքների առաջացման) քրեորեն պատժելի չէ, իսկ փոխապատվաստման վիրահատություն կատարելու կանոնները խախտելու հետևանքների նկատմամբ հանցավորի դիտավորության առկայության պարագայում արարքը ենթակա է որակման ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 14-րդ կետով՝ որպես տուժողի մարմնի մասերի կամ հյուսվածքների օգտագործման նպատակով սպանություն:

Քննարկվող հանցակազմի իմաստով՝ օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ տվողի կամ ընդունողի առողջությանը ծանր կամ միջին ծանրության վնաս կարող է պատճառվել ինչպես ինքնավստահությամբ, այնպես էլ անփութությամբ:

Ինքնավստահության դեպքում փոխապատվաստման վիրահատություն կատարող բժիշկը նախատեսում է իր կողմից համապատասխան կանոնները խախտելու արդյունքում օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ տվող կամ ընդունող անձի առողջությանը ծանր կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելու հնարավորությունը, սակայն առանց բավարար հիմքերի՝ ինքնավստահորեն հույս է ունենում, որ այդ հետևանքները կկանխվեն:

Անփութությունն առկա է, եթե փոխապատվաստման վիրահատություն կատարող բժիշկը չի նախատեսել իր կողմից փոխապատվաստման վիրահատություն կատարելու կանոնները խախտելու արդ-

յունքում օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ տվողի կամ ընդունողի առողջությանը ծանր կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելու հնարավորությունը, թեև տվյալ իրադրության մեջ պարտավոր էր և կարող էր դա անել:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի դիսպոզիցիան բլանկետային է և **օբյեկտիվ կողմից** դրսևորվում է օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու կամ փոխապատվաստման՝ ՀՀ կառավարության որոշումներով սահմանված պայմաններն ու կարգը խախտելով: ՀՀ կառավարության թիվ 1260-Ն որոշմամբ ամրագրվել է, որ օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու, մշակելու և փոխապատվաստումն իրականացնելու բժշկական ուղեցույցները հաստատվում են ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված կարգով: Հետևաբար, փոխապատվաստման վիրահատություն իրականացրած բժիշկը ենթակա է քրեական պատասխանատվության այն դեպքում, երբ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով կապացուցվի, որ վիրահատության բացասական հետևանքներն առաջացել են ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված կարգով հաստատված՝ օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու և փոխապատվաստումն իրականացնելու բժշկական ուղեցույցները բժշկի կողմից չպահպանելու հետևանքով: Դրա հետ մեկտեղ, հարկ է նշել, որ փոխապատվաստման վիրահատություն իրականացնելիս բժշկի կողմից փոխապատվաստման վիրահատության կանոնների պահպանումը բացառում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածով արգելված արարքի համար նրա պատասխանատվությունը: Նույն կերպ, բժիշկը չի կարող պատասխանատվության ենթարկվել, եթե փոխապատվաստման վիրահատություն իրականացնելու կանոնները բժշկագիտության զարգացման տվյալ փուլում բավականաչափ մշակված կամ կատարելագործված չեն:

ՀՈՒԽՍ 2016 7 (205)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Վերջին մոտեցումը հիմնված է գրականության մեջ արտահայտված այն տեսակետի վրա, որ գոյություն ունեն բացասական երևույթներ ու գործընթացներ, որոնց դեմ առկա գործիքակազմը կանխարգելման կամ վնասակար հետևանքների չեզոքացման ամբողջական երաշխիք չի տալիս: Խոսքը վերաբերում է, օրինակ, այս կամ այն հիվանդության բուժման անկատար մեթոդներին⁸:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 1-ին մասում նկարագրված հանցակազմի **սուբյեկտը** հատուկ է. որպես այդպիսին կարող է հանդես գալ միայն այն անձը, ում վրա դրված է մարդու մարմնի մասը կամ հյուսվածքը վերցնելու կամ փոխպատվաստելու՝ օրենքով նախատեսված պայմաններն ու կարգը պահպանելու պարտականություն:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված հանցակազմի սուբյեկտի բնութագրի վերլուծությունից⁹ հետևում է, որ այն դեպքում, երբ օրգանը և (կամ) հյուսվածքը վերցնում կամ փոխպատվաստում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով՝ հատուկ սուբյեկտ չհանդիսացող անձը և դրա հետևանքով անզուգուրթյամբ վնաս է պատճառվում դոնորի կամ ռեցիպիենտի առողջությանը, ապա արարքը ենթակա է որակման ՀՀ քրեական օրենսգրքի 280-րդ հոդվածով՝ որպես առանց պետական գրանցման, հաշվառման կամ հատուկ թույլտվության (լիցենզիայի) մասնավոր բժշկական գործունեությանը զբաղվել: Այս համատեքստում, սակայն, խնդրահարույց է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով՝ հատուկ սուբյեկտ չհանդիսացող անձի կողմից փոխպատվաստման վիրահատություն կատարելու կանոնները խախտելուն նպաստելու (օժանդակելու) դեպքերի քրեաիրավական որակումը: Մասնավորապես՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 1-ին մասում նկարագրված արարքն անզուգույշ հանցագործու-

թյուն է, իսկ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 37-րդ հոդվածի համաձայն՝ հանցակցություն է համարվում երկու կամ ավելի անձանց դիտավորյալ համատեղ մասնակցությունը դիտավորյալ հանցագործությանը: Փաստորեն, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով՝ հատուկ սուբյեկտ չհանդիսացող անձի կողմից փոխպատվաստման վիրահատություն կատարելու կանոնները խախտելուն նպաստելը (օժանդակելը) չի կարող որակվել հանցակցության կանոններով: Այն չի կարող որակվել նաև օրգանների թրաֆիքինգի համար պատասխանատվություն նախատեսող՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 132-րդ և 1322-րդ հոդվածներով, եթե անձի արարքում առկա չեն նշված հոդվածներով նկարագրված հանցակազմերի օբյեկտիվ կողմը կազմող արարքներ¹⁰: Հետևաբար, ստացվում է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով՝ հատուկ սուբյեկտ չհանդիսացող անձի կողմից փոխպատվաստման վիրահատություն կատարելու կանոնները խախտելուն նպաստելու (օժանդակելու) առումով ՀՀ քրեական օրենսգրքում առկա է օրենսդրական բաց, որը լրացնելու նպատակով առաջարկում ենք ՀՀ գործող քրեական օրենսգիրքը լրացնել Փոխպատվաստման վիրահատության կանոնները խախտելուն նպաստելու համար պատասխանատվություն նախատեսող՝ 125¹ հոդվածով՝ հետևալ բովանդակությամբ.

«Հոդված 125¹. Փոխպատվաստման վիրահատության կանոնները խախտելուն նպաստելը

1. Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու կամ մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու պայմանները կամ կարգը խախտելուն նպաստելը, որն անզուգուրթյամբ ծանր կամ միջին ծանրության վնաս է պատճառել օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ տվողի և (կամ) ընդունողի առողջությանը:

2. Նույն արարքը, որը՝

1) անզգուշությամբ առաջացրել է օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ տվողի և (կամ) ընդունողի մահ,

2) կատարվել է շահադիտական դրոմներով,

3) կատարվել է անօգնական վիճակում գտնվող անձի նկատմամբ»:

Առաջարկվող չէ քրեական օրենսգրքի 1251-րդ հոդվածի սուբյեկտ դիտել՝

ա) բարձրագույն կամ միջին մասնագիտական բժշկական կրթություն ունեցող այն անձանց, ովքեր իրենց մասնագիտական գործունեությունն իրականացնում են կամ որպես չէ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով լիցենզավորված, բնակչությանը բժշկական օգնության և (կամ) սպասարկման որոշակի տեսակներ ցուցաբերող ֆիզիկական անձ կամ անհատ ձեռներեց, կամ պայմանագրի հիման վրա աշխատում են չէ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով լիցենզավորված, բնակչությանը բժշկական օգնության և (կամ) սպասարկման որոշակի տեսակներ ցուցաբերող իրավաբանական անձի կամ իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող կազ-

մակերպությունների (բժշկական հաստատությունների) կազմում,

բ) տասնվեց տարին լրացած յուրաքանչյուր մեղսունակ ֆիզիկական անձի:

Համանման կերպով, առաջարկում ենք փոփոխել նաև չէ քրեական օրենսգրքի 125-րդ հոդվածը և այն շարադրել հետևյալ կերպ.

«Չողված 125. Փոխպատվաստման վիրահատության կանոնները խախտելը

1. Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու կամ մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու պայմաններն կամ կարգը խախտելը, որն անզգուշությամբ ծանր կամ միջին ծանրության վնաս է պատճառել օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ տվողի և (կամ) ընդունողի առողջությանը:

2. Նույն արարքը, որը՝

1) անզգուշությամբ առաջացրել է օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ տվողի և (կամ) ընդունողի մահ,

2) կատարվել է շահադիտական դրոմներով,

3) կատարվել է անօգնական վիճակում գտնվող անձի նկատմամբ»:

1. Шевчук С. Правовой механизм ограничения личных неимущественных прав граждан в сфере здравоохранения. Ставрополь, 2004, с. 24.

2. Популярная медицинская энциклопедия /Под ред. Б.Б. Петровского. М., 1979, с. 225.

3. Никифоров А. Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву. М., 1959, с. 14.

4. Дубовец П. Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву. М., 1964, с. 14.

5. Загородников Н. Преступления против жизни по советскому уголовному праву. М., Госюриздат, 1961, с. 16.

6. Նկարագրված արարքը ենթակա չէ որակման չէ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 14-րդ կետով, քանի որ վկայակոչված հոդվածում խոսքը գնում է տուժողի մարմնի մասերի կամ հյուսվածքների օգտագործման նպատակի մասին,

իսկ սպանությունը կատարվում է նախքան օրգանը և կամ հյուսվածքը վերցնելը:

7. Тер-Акопов А.А. Ответственность за нарушение специальных правил поведения. М., Юрид. лит., 1995, с. 40.

8. Тер-Акопов А.А. Ответственность за нарушение специальных правил поведения. М., Юрид. лит., 1995, с. 40.

9. Ավետիսյան Գ., Վարդապետյան Ա. «Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու դրոմում կատարվող՝ մարդու կյանքի դեմ ուղղված հանցագործությունների քրեաիրավական որակման առանձնահատկությունները (կյանքի իրավունքի վերաբերյալ չէ քրեական իրավունքի տեսության մեջ և չէ վճռարեկ դատարանի նախադեպային իրավունքում առկա մոտեցումների համատեքստում)»:

10. Վարդապետյան Ա. «Օրգանների (հյուսվածքների) թրաֆիքինգի քրեաիրավական որակման առանձնահատկությունները Հայաստանի Հանրապետությունում»:

Դատական պրակտիկա

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀՀ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՔՐԵՍԿԱՆ ԴԱՍԱԶՔ
(ԱՅՍՈՒՅԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)**

2016 թվականի մարտի 30-ին

ք.Երևանում

դռնբաց դատական նիստում, քննության առնելով դատապարտյալ Արմեն Ռոբերտի Թամարյանի վերաբերյալ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2015 թվականի հուլիսի 23-ի որոշման դեմ ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալ Ա.Հարությունյանի վճռաբեկ բողոքը,

Պ Ա Ր Ձ Ե Ց

Գործի դատավարական նախապատմությունը.

2014 թվականի հոկտեմբերի 25-ին ՀՀ քննչական կոմիտեի Լոռու մարզային քննչական վարչությունում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 137-րդ հոդվածի 1-ին մասով հարուցվել է թիվ 71112014 քրեական գործը: Նույն օրը Արմեն Թամարյանը ձերբակալվել է:

2014 թվականի հոկտեմբերի 26-ին Ա.Թամարյանին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 137-րդ հոդվածի 1-ին մասով, և նրա նկատմամբ որպես խափանման միջոց է ընտրվել կալանավորումը:

2014 թվականի հոկտեմբերի 27-ին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով հարուցվել է թիվ 71112214 քրեական գործը: Նույն օրը որոշում է կայացվել թիվ 71112014 և թիվ 71112214 քրեական գործերը միացնել մեկ վարույթում և նախաքննությունը շարունակել թիվ 71112014 քրեական գործի համարով:

2014 թվականի հոկտեմբերի 29-ին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով հարուցվել է թիվ 71112314 քրեական գործը: Նույն օրը որոշում է կայացվել թիվ 71112014 և թիվ 71112314 քրեական գործերը միացնել մեկ վարույթում և նախաքննությունը շարունակել թիվ 71112014 քրեական գործի համարով:

2015 թվականի մարտի 13-ին Ա.Թամարյանին առաջադրված մեղադրանքը փոխվել, և նրան նոր մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 137-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 118-րդ հոդվածով (երկու դրվագ), 34-185-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին և 2-րդ կետերով:

2015 թվականի մարտի 30-ին քրեական գործը՝ մեղադրական եզրակացությամբ, մուտք է եղել Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան (այսուհետ նաև՝ Առաջին ատյանի դատարան):

2015 թվականի մայիսի 27-ին մեղադրող Ռ.Մինասյանի որոշմամբ ամբաստանյալ Ա.Թամարյանին առաջադրված մեղադրանքը փոփոխվել և նրան նոր մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով (երկու դրվագ) և 137-րդ հոդվածի 1-ին մասով:

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

Առաջին ատյանի դատարանը 2015 թվականի մայիսի 29-ի դատավճռով Ա.Թամարյանին մեղավոր է ճանաչել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով (երկու դրվագ) և 137-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով դրվագներից յուրաքանչյուրի համար պատիժ նշանակելով տուգանք՝ 50.000 (հիսուն հազար) ՀՀ դրամի չափով, իսկ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 137-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ ազատազրկում՝ 1 տարի 6 ամիս ժամկետով: Գեկավարվելով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 66-րդ հոդվածով՝ նշանակված պատիժները լրիվ գումարելու միջոցով Ա.Թամարյանի նկատմամբ պատիժ է նշանակվել ազատազրկում՝ 1 (մեկ) տարի 6 (վեց) ամիս ժամկետով և տուգանք՝ 100.000 (հարյուր հազար) ՀՀ դրամի չափով: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67-րդ հոդվածի հիման վրա վերոհիշյալ դատավճռով նշանակված պատժին մասնակի գումարելով նախորդ՝ Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի՝ 2012 թվականի հունվարի 27-ի դատավճռով նշանակված պատժի չկրած մասից 1 (մեկ) տարի 6 (վեց) ամիսը՝ Ա.Թամարյանի նկատմամբ վերջնական պատիժ է նշանակվել ազատազրկում՝ 3 (երեք) տարի ժամկետով և տուգանք՝ 100.000 (հարյուր հազար) ՀՀ դրամի չափով:

Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2015 թվականի մայիսի 29-ի դատավճռի դեմ վերաքննիչ բողոք է բերել ամբաստանյալ Ա.Թամարյանը:

ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը (այսուհետ նաև՝ Վերաքննիչ դատարան) 2015 թվականի հուլիսի 23-ի որոշմամբ բողոքը բավարարել է մասնակի և փոփոխել Առաջին ատյանի դատարանի դատավճիռը՝ Ա.Թամարյանին մեղավոր է ճանաչել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով (երկու դրվագ)՝ առանց պատիժ նշանակելու, իսկ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67-րդ հոդվածի կիրառմամբ 3 տարի ժամկետով ազատազրկման ձևով նշանակված վերջնական պատիժը թողել անփոփոխ:

Վերաքննիչ դատարանի 2015 թվականի հուլիսի 23-ի որոշումը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 412-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված մեկամսյա ժամկետում չի բողոքարկվել և մտել է օրինական ուժի մեջ:

2015 թվականի հոկտեմբերի 20-ին Վճռաբեկ դատարան է մուտք եղել Վերաքննիչ դատարանի վերոհիշյալ որոշման դեմ ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալ Ա.Հարությունյանի վճռաբեկ բողոքը, որում վկայակոչելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 21-րդ հոդվածի 6-րդ և 412-րդ հոդվածի 2-րդ մասերը՝ բողոքի հեղինակը խնդրել է այն ընդունել վարույթ:

Վճռաբեկ դատարանը 2015 թվականի նոյեմբերի 27-ի որոշմամբ վճռաբեկ բողոքը վերադարձրել է՝ տրամադրելով 5-օրյա ժամկետ՝ բողոքի ձևական սխալը շտկելու և այն կրկին ներկայացնելու համար:

Վճռաբեկ դատարանի որոշմամբ տրամադրված 5-օրյա ժամկետում բողոքի ձևական սխալը շտկելով՝ ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալ Ա.Հարությունյանը կրկին վճռաբեկ բողոք է բերել, որը Վճռաբեկ դատարանի՝ 2016 թվականի մարտի 18-ի որոշմամբ ընդունվել է վարույթ:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան է ներկայացրել դատապարտյալ Ա.Թամարյանը, որն իր անհամաձայնությունն է հայտնել վճռաբեկ բողոքի հետ և

Դատական պրակտիկա

խնդրել է այն քննության չառնել:

Վճարել բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը.

Առաջին ատյանի դատարանը, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով (երկու դրվագ) նախատեսված հանցավոր արարքների համար ամբաստանյալի նկատմամբ նշանակելով տուգանքի ձևով պատիժ, իր դատավճռում արձանագրել է. «(...) [Դ]ատարանը հաստատված է համարում, որ Արմեն Թամարյանը 2014թ. հոկտեմբերի 21-ին, կենցաղային վեճի ընթացքում Վանաձոր քաղաքի Թամանցիների 2ա հասցեում գտնվող տանը ծեծի է ենթարկել կնոջը՝ Նաիրա Խաչատրյանին՝ դիտավորությամբ ոտքերով ու ձեռքերով հարվածներ հասցրել նրա մարմնի տարբեր մասերին և պատճառել թեթև վնասի հատկանիշներ չպարունակող մարմնական վնասվածք:

Բացի այդ, նա 2014թ. հոկտեմբերի 22-ին՝ ժամը 9-ի սահմաններում, Վանաձոր քաղաքի Թամանցիների 2 հասցեում գտնվող բնակարանում կրկին վիճարանել է կնոջ հետ, որի ընթացքում ծեծի է ենթարկել նրան՝ դիտավորությամբ ձեռքերով հարվածներ է հասցրել նրա մարմնի տարբեր մասերին, քաշել մազերից և պատճառել ֆիզիկական ցավ:

(...)

Նախաքննական մարմնի կողմից Արմեն Թամարյանի կատարած արարքին տրվել է ճիշտ քրեաիրավական գնահատական: Նա կատարել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով, 118-րդ հոդվածով (...) նախատեսված հանցավոր արարքներ, որոնց համար պետք է ենթարկվի քրեական պատասխանատվության և պատժի:

(...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 3, թերթեր 235-245):

Վերաքննիչ դատարանն իր որոշման շրջանակներում փաստել է. «(...) Վերլուծելով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118 հոդվածի սանկցիայով նախատեսված տուգանք պատժատեսակի նշանակման հնարավորությունը՝ Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ ամբաստանյալի նկատմամբ այդ պատժատեսակը չի կարող նշանակվել նկատի ունենալով, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի Ընդհանուր մասի ուժով ամբաստանյալ Ա.Թամարյանի նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67.1 հոդվածի կանոններով նշանակված պատիժը չի կարող պակաս լինել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի սանկցիայով նախատեսված առավելագույն պատժի՝ կալանքի երկու երրորդից:

Քննարկելով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118 հոդվածի սանկցիայով նախատեսված կալանքի նշանակման հնարավորությանը՝ ՀՀ վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ ամբաստանյալի նկատմամբ այդ պատժատեսակը չի կարող կիրառվել, քանի որ նա գտնվել է նախնական կալանքի տակ, իսկ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 57 հոդվածի 1-ին մասի համաձայն. «/.../ Կալանքը կարող է նշանակվել... երբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց չի կիրառվել»:

(...)

Վերոգրյալ հիմքերի առկայության պայմաններում, Վերաքննիչ դատարանը հանգում է այն հետևության, որ ամբաստանյալին մեղավոր ճանաչելով ՀՀ

քրեական օրենսգրքի 118 հոդվածով՝ 2 դրվագով նրան պետք է դատապարտել առանց պատիժ նշանակելու:

(...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 4, թերթեր 50-57):

Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը.

Վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքերի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վճռաբեկ բողոք բերած անձը փաստարկել է, որ Վերաքննիչ դատարանը, Ա.Թամարյանի նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով (2 դրվագ) պատիժ չնշանակելով, թույլ է տվել դատական սխալ, մասնավորապես՝ կիրառել է քրեական օրենքի այն նորմը, որը ենթակա չէր կիրառման, արդյունքում խախտվել է նաև քրեական պատասխանատվության անխուսափելիության սկզբունքը:

Ի հիմնավորումն վերոգրյալ փաստարկների՝ բողոքաբերը նշել է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասում առկա «սույն օրենսգրքի Հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սանկցիայով նախատեսված առավելագույն պատիժ» ձևակերպումը, ելնելով, այդ թվում՝ տվյալ հոդվածի նորմատիվային նշանակությունից, ենթադրում է Հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սանկցիայով նախատեսված «հնարավոր թույլատրելի» պատժատեսակներից առավելագույնը: Այլ խոսքով՝ եթե Հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սանկցիայով նախատեսված այլընտրանքային պատժատեսակներից մեկը Ընդհանուր մասի հոդվածների ուժով հանցանք կատարած անձի նկատմամբ կիրառելի չէ (անթույլատրելի պատժատեսակ), այն չի կարող հաշվի առնվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67.1-րդ հոդվածի իմաստով «առավելագույն պատիժը» որոշելիս:

Արդյունքում բողոքի հեղինակը փաստել է, որ Վերաքննիչ դատարանը սխալ է մեկնաբանել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67.1-րդ հոդվածով սահմանված նորմերը: Քրեական օրենքի ոչ ճիշտ կիրառմամբ արտահայտված դատական սխալը հանգեցրել է հանցանք կատարած անձին օրենքով նախատեսված պայմանների բացակայության դեպքում պատժից ազատելուն, ուստի կայացված դատական ակտը խաթարում է արդարադատության բուն էությունն ու խախտում սահմանադրորեն պաշտպանվող շահերի անհրաժեշտ հավասարակշռությունը:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոքաբերը խնդրել է բեկանել ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2015 թվականի հուլիսի 23-ի որոշումը և օրինական ուժ տալ Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի՝ 2015 թվականի մայիսի 29-ի դատավճռին:

Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու կանոնների առնչությամբ առկա է օրենքի միատեսակ կիրառություն ապահովելու խնդիր, ուստի և անհրաժեշտ է սույն գործով արտահայտել իրավական դիրքորոշումներ, որոնք կարող են ուղղորդող նշանակություն ունենալ նման գործերով դատական պրակտիկան ճիշտ

Դատական պրակտիկա

ձևավորելու համար:

Սույն գործով Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացված իրավական հարցը հետևյալն է. հիմնավոր է արդյոք Վերաքննիչ դատարանի հետևությունն այն մասին, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով (երկու դրվագ) նախատեսված հանցավոր արարքների համար ամբաստանյալ Ա.Թամարյանի նկատմամբ պատիժ չպետք է նշանակվի:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 4-րդ հոդվածի համաձայն. «Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքը հիմնվում է օրինականության, օրենքի առջև հավասարության, պատասխանատվության անխուսափելիության, անձնական պատասխանատվության, ըստ մեղքի պատասխանատվության, արդարության և պատասխանատվության անհատականացման ու մարդասիրության սկզբունքների վրա»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 7-րդ հոդվածի համաձայն. «1. Հանցանք կատարած յուրաքանչյուր անձ ենթակա է Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքով նախատեսված պատժի կամ քրեաիրավական այլ ներգործության»:

2. Քրեական պատասխանատվությունից և պատժից ազատելը հնարավոր է միայն Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքով նախատեսված հիմքերի և պայմանների առկայության դեպքում»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի համաձայն. «1. Պատիժը պետական հարկադրանքի միջոց է, որը դատարանի դատավճռով պետության անունից նշանակվում է հանցագործության համար մեղավոր ճանաչված անձի նկատմամբ և արտահայտվում է այդ անձին իրավունքներից ու ազատություններից օրենքով նախատեսված զրկմամբ կամ դրանց սահմանափակմամբ»:

2. Պատժի նպատակն է վերականգնել սոցիալական արդարությունը, ուղղել պատժի ենթարկված անձին, ինչպես նաև կանխել հանցագործությունները»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի՝ «Պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքները» վերտառությամբ 61-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն. «Հանցագործության համար մեղավոր ճանաչված անձի նկատմամբ նշանակվում է արդարացի պատիժ, որը որոշվում է սույն օրենսգրքի Հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սահմաններում՝ հաշվի առնելով սույն օրենսգրքի Ընդհանուր մասի դրույթները»:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ քրեական օրենսդրության սկզբունքներն այն ելակետային, հիմնարար, ղեկավար դրույթներն են, որոնք ընկած են քրեական օրենսդրության հիմքում. այդ դրույթների վրա հենվում, դրանց համապատասխան է կառուցվում քրեական իրավունքի համակարգը:

Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ ինչպես քրեական օրենսդրության, այնպես էլ պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքները քրեական օրենքով նախատեսված այն հիմնադրույթներն են, որոնցով պետք է առաջնորդվի և ղեկավարվի դատարանը: Ընդ որում, պատիժ նշանակելիս դա ունի առանցքային նշանակություն: Այդ համատեքստում Վճռաբեկ դատարանը կրկնում է, որ պատժի արդարությունը դրսևորվում է հանցագործությանը քրեաիրավական

միջոցներով արձագանքելու պարտադիրությամբ, ինչպես նաև հանցագործության և քրեաիրավական ներգործության միջոցների (պատժի) համաչափության ապահովմամբ: Պատիժն արդարացի է, եթե համաչափ է կատարված հանցագործությանը, ինչպես նաև բավարար պատժի նպատակներին հասնելու տեսանկյունից (տե՛ս Նարեկ Սարգսյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2011 թվականի դեկտեմբերի 22-ի թիվ ԵԿԳ/0042/01/11 որոշման 16-րդ կետը):

Վերլուծելով քրեական օրենսդրության սկզբունքներից պատասխանատվության անխուսափելիության հիմնարար դրույթը՝ Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ վերջինիս էությունը հանգում է հետևյալին. յուրաքանչյուր անձ, ով հանցագործություն է կատարել, ենթակա է պատժի կամ քրեաիրավական այլ ներգործության, եթե առկա չեն քրեական պատասխանատվությունից և պատժից ազատելու՝ քրեական օրենսգրքով սահմանված հիմքեր և պայմաններ: Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված պատժի նպատակները (սոցիալական արդարության վերականգում, պատժի ենթարկված անձի ուղղում, հանցագործությունների կանխում) քրեաիրավական միջոցներով իրականացնելիս առաջնահերթ նշանակություն ունի քրեական պատասխանատվության անխուսափելիությունը: Այն սերտորեն փոխկապակցված է օրենքի առջև բոլորի հավասարության սկզբունքի հետ, և այդ սկզբունքների անվերապահ կենսագործումն ուղիղ համեմատական է արդարադատության նկատմամբ հանրության վստահության աստիճանին:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 57-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն. «(...) Կալանքը կարող է նշանակվել ոչ մեծ և միջին ծանրության հանցանքների համար սույն օրենսգրքի Հատուկ մասով նախատեսված դեպքերում՝ տասնհինգ օրից մինչև երեք ամիս ժամկետով և միայն այն դեպքում, երբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց չի կիրառվել»:

Մեջբերված քրեաիրավական նորմի վերլուծությունից հետևում է, որ քրեական դատավարության շրջանակներում անձի նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրված լինելու պարագայում կալանքի ձևով պատիժ չի կարող նշանակվել, այսինքն՝ «կալանք» պատժատեսակի կիրառումը նման իրավիճակում վերաժվում է օրենքի ուժով նշանակման ոչ ենթակա քրեաիրավական միջոցի:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասն ամրագրում է. «Հանցագործությունների ռեցիդիվ է համարվում դիտավորությամբ հանցանք կատարելն այն անձի կողմից, ով դատվածություն ունի նախկինում դիտավորությամբ կատարված հանցանքի համար»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67.1-րդ հոդվածը սահմանում է. «1. Հանցագործությունների ռեցիդիվի, վտանգավոր և առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելիս հաշվի են առնվում կատարված հանցագործությունների քանակը, բնույթը և ծանրությունը, այն հանգամանքները, որոնց հետևանքով նախկին պատիժը բավարար չի եղել մեղավորի ուղղման համար, ինչպես նաև նոր հանցագործության բնույթը, ծանրությունը և հետևանքները:

2. Հանցագործությունների ռեցիդիվի համար նշանակված պատիժը չի կա-

Դատական պրակտիկա

րող պակաս լինել սույն օրենսգրքի Հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սանկցիայով նախատեսված առավելագույն պատժի կեսից:

Հանցագործությունների վտանգավոր ռեցիդիվի համար նշանակված պատիժը չի կարող պակաս լինել սույն օրենսգրքի Հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սանկցիայով նախատեսված առավելագույն պատժի երկու երրորդից:

Հանցագործությունների առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվի համար նշանակված պատիժը չի կարող պակաս լինել սույն օրենսգրքի Հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սանկցիայով նախատեսված առավելագույն պատժի երեք քառորդից»:

Վճռաբեկ դատարանը կրկնում է, որ հանցագործությունների ռեցիդիվը հանցագործությունների բազմակիության տարատեսակ է, որը պետք է ունենա ինքնուրույն նորմատիվային արժեք և ուրույն դեր քրեաիրավական հարաբերությունների կարգավորման կառուցակարգում: Հակառակ պարագայում կստացվի, որ հանցագործությունների ռեցիդիվը կազմող իրավադրույթները հասարակական հարաբերությունների որևէ շրջանակ չեն կանոնակարգում և առարկայազուրկ են, որպիսի ենթադրությունը չի բխում օրենսդրական կարգավորման տրամաբանությունից, արդյունքում վտանգվում է քրեական օրենսդրության խնդիրների իրականացումը (տե՛ս mutatis mutandis, Արմեն Պապիկյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի 2007 թվականի հոկտեմբերի 26-ի թիվ ՎԲ-149/07 որոշումը):

Անդրադառնալով հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու կանոններին՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ այդպիսի կանոնների՝ օրենսդրի կողմից սահմանումը, ըստ էության, պայմանավորված է ռեցիդիվային հանցավորության դեպքում անձի՝ հանրային բարձր վտանգավորությամբ, ինչը դրսևորվում է նրանով, որ նա, իր նախկին հակաօրինական գործունեությանը պետության կողմից տրված բացասական գնահատականի պայմաններում նոր հանցանք կատարելով, արտահայտում է իր արհամարհական վերաբերմունքը հասարակության և պետության շահերի նկատմամբ (տե՛ս mutatis mutandis, Արամայիս Հարությունյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի 2015 թվականի մարտի 27-ի թիվ ՍԳ/0204/01/13 որոշման 16-րդ կետը): Սույն նկատառումներից ելնելով էլ օրենսդիրը սահմանել է ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու հատուկ կանոններ՝ բացառելու, ի թիվս այլնի, չարդարացված մեղմ պատիժների նշանակման հնարավորությունը:

Վերոգրյալի համատեքստում վերլուծելով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67.1-րդ հոդվածը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում պատժաչափ որոշելիս դատարանի լիազորությունները որոշակիորեն սահմանափակված են: Մասնավորապես՝ հասարակ, վտանգավոր և առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվի դեպքում դատական հայեցողության սահմաններն արգելափակված են առավելագույն պատժաչափի համապատասխանաբար՝ կեսից, երկու երրորդից, երեք քառորդից ոչ պակաս չափով պատժի նշանակմամբ:

Սիժաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում ընդգծել, որ ՀՀ

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱԿԱՆ
ԻՋՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

քրեական օրենսգրքի 67.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված «առավելագույն պատիժ» եզրույթը ենթադրում է սանկցիայով նախատեսված և նշանակման համար թույլատրելի, այսինքն՝ կիրառման ենթակա պատժատեսակներից առավել խիստը: Այլ կերպ՝ այն դեպքում, երբ սանկցիայով նախատեսված են մեկից ավելի պատժատեսակներ, իսկ դրանցից առավել խիստը ՀՀ քրեական օրենսգրքի ընդհանուր մասի համապատասխան նորմի ուժով կիրառման ենթակա չէ, ապա ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով որպես «առավելագույն պատիժ» պետք է համարել խստությամբ դրան նախորդող պատժատեսակը: Վճռաբեկ դատարանի սույն դիրքորոշումը պայմանավորված է թե՛ քրեական օրենսդրության (մասնավորապես՝ պատասխանատվության անխուսափելիության) և պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքների ապահովման անհրաժեշտությամբ, թե՛ ռեցիդիվային հանցավորության՝ քրեաիրավական հարաբերությունների կարգավորման կառուցակարգում ունեցած դերով և նշանակությամբ: Մասնավորապես՝ Վճռաբեկ դատարանի այդպիսի մոտեցումը կոչված է բացառելու այն իրավիճակը, երբ հանցագործությունների ռեցիդիվի առկայությունն անձի համար կարող է ստեղծել ավելի բարենպաստ վիճակ, քան դրա բացակայությունը՝ խաթարելով ռեցիդիվի ինստիտուտի, ինչպես նաև քրեական օրենսդրության և պատժի նշանակման սկզբունքների տրամաբանությունը: Ավելին՝ այն հանգամանքը, որ դատարանի կողմից մեղավոր ճանաչվելու դեպքում միևնույն է անձի նկատմամբ պատիժ չի նշանակվելու, կարող է կանխորոշվել դեռևս մինչդատական վարույթում՝ պատժի մասով կայացվելիք դատական ակտը վերաձելով կանխատեսելի իրողության, ինչն անթույլատրելի է, և բովանդակազրկում է արդարադատության էությունը: Այդպիսի իրավիճակ կարող է առաջանալ, օրինակ, բոլոր այն դեպքերում, երբ անձին մեղսագրվող հանցավոր արարքի համար ՀՀ քրեական օրենսգրքի հատուկ մասը նախատեսում է միայն տուգանք կամ կալանք պատժատեսակներից որևէ մեկի կիրառման հնարավորություն (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 117-րդ, 118-րդ, 144-րդ, 155-րդ, 156-րդ, 160-րդ, 197-րդ, 260-րդ հոդվածներ, 120-րդ և 121-րդ, 124-րդ, 129-րդ, 130-րդ, 147-րդ հոդվածների 1-ին մասեր և այլն), և այդ անձի նկատմամբ որպես խափանման միջոց է ընտրվում կալանավորումը:

Սույն գործի նյութերից երևում է, որ Առաջին ատյանի դատարանը 2015 թվականի մայիսի 29-ի դատավճռով Ա.Թամարյանին մեղավոր է ճանաչել նաև ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով (երկու դրվագ)՝ դրվագներից յուրաքանչյուրի համար նշանակելով պատիժ տուգանքի ձևով (տե՛ս սույն որոշման 2-րդ և 5-րդ կետերը):

Առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտի օրինականության և հիմնավորվածության ստուգման ընթացքում Վերաքննիչ դատարանը, վերլուծելով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի սանկցիայով նախատեսված տուգանք պատժատեսակի նշանակման հնարավորությունը, արձանագրել է, որ ամբաստանյալի նկատմամբ այդ պատժատեսակը չի կարող նշանակվել, քանի որ քրեական օրենսգրքի ընդհանուր մասի ուժով ամբաստանյալ Ա.Թամարյանի նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67.1-րդ հոդվածի կանոններով

Դատական պրակտիկա

նշանակված պատիժը չի կարող պակաս լինել նույն օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի սանկցիայով նախատեսված առավելագույն պատժի՝ կալանքի երկու երրորդից: Քննարկելով ամբաստանյալի նկատմամբ կալանքի նշանակման հնարավորությանը՝ Վերաքննիչ դատարանը փաստել է, որ այդ պատժատեսակը չի կարող կիրառվել, քանի որ Ա.Թամարյանը գտնվել է նախնական կալանքի տակ: Արդյունքում Վերաքննիչ դատարանն ամբաստանյալին մեղավոր է ճանաչել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով (2 դրվագ)՝ առանց պատիժ նշանակելու (տե՛ս սույն որոշման 3-րդ և 6-րդ կետերը):

Սույն որոշման նախորդ կետում մեջբերված փաստերի նկատմամբ կիրառելով 11-13.1-րդ կետերում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում Վերաքննիչ դատարանի այն հետևությունը, որ պայմանավորված ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67.1-րդ հոդվածով սահմանված կանոններով՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի սանկցիայով նախատեսված տուգանք պատժատեսակի նշանակումը ամբաստանյալի նկատմամբ հնարավոր չէ: Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի սանկցիայով նախատեսված առավել խիստ պատժի՝ կալանքի կիրառումը նույն օրենսգրքի ընդհանուր մասի 57-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով սույն գործով կիրառելի չլինելու պարագայում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով որպես «առավելագույն պատիժ» պետք է դիտարկվեր տուգանքը:

Վերոգրյալից հետևում է, որ Վերաքննիչ դատարանի այն եզրահանգումը, որ ամբաստանյալին մեղսագրված՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով (երկու դրվագ) սահմանված հանցագործությունների համար պատիժ չպետք է նշանակվի՝ նույն օրենսգրքի 67.1-րդ հոդվածի սխալ մեկնաբանության արդյունք է: Այս առումով Վճռաբեկ դատարանն իր համաձայնությունն է հայտնում նաև բողոքաբերի կողմից ներկայացված փաստարկին (տե՛ս սույն որոշման 7-րդ կետը):

Հիմք ընդունելով վերոշարադրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանի հետևությունն այն մասին, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով (երկու դրվագ) նախատեսված հանցավոր արարքների համար ամբաստանյալ Ա.Թամարյանի նկատմամբ պատիժ չպետք է նշանակվի, հիմնավոր չէ:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը սույն գործով դատական ակտ կայացնելիս թույլ է տվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 7-րդ, 48-րդ, 61-րդ և 67.1-րդ հոդվածների ոչ ճիշտ կիրառում, ինչը հանգեցրել է նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 358-րդ հոդվածի պահանջներին չհամապատասխանող դատական ակտի կայացմանը: Նշված խախտումներն իրենց բնույթով էական են, և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 397-րդ, 398-րդ, 419-րդ հոդվածների համաձայն՝ հիմք են Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը բեկանելու համար: Միևնույն ժամանակ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Առաջին ատյանի դատարանը, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով (երկու դրվագ) նախատեսված հանցավոր արարքների համար ամբաստանյալ Ա.Թամարյանի նկատմամբ նշանակելով

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ՊԱՏԱԿԱՆ
ԻՆՅԱՆՈՒՄԵՆՏ

150

Դատական պրակտիկա

տուգանքի ձևով պատիժ, կայացրել է գործն ըստ էության ճիշտ լուծող դատական ակտ, թույլ չի տվել գործի ելքի վրա ազդեցություն ունեցող դատական սխալ: Ուստի արդարադատության արդյունավետության շահերից ելնելով՝ անհրաժեշտ է օրինական ուժ տալ Առաջին ատյանի դատարանի 2015 թվականի մայիսի 29-ի դատավճռին:

Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի բեկանումը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ Վերաքննիչ դատարանի կողմից թույլ են տրվել նյութական և դատավարական իրավունքի այնպիսի հիմնարար խախտումներ, որոնց արդյունքում ընդունված դատական ակտը խաթարել է արդարադատության բուն էությունը, խախտել սահմանադրորեն պաշտպանվող շահերի անհրաժեշտ հավասարակշռությունը:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության (2005 թվականի փոփոխություններով) 91-րդ, 92-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 16-րդ, 39-րդ, 43-րդ, 361¹-րդ, 403-406-րդ, 419-րդ, 422-423-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքի 20-րդ հոդվածով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Դատապարտյալ Արմեն Ռոբերտի Թամարյանի վերաբերյալ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2015 թվականի հուլիսի 23-ի որոշումը բեկանել և օրինական ուժ տալ Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի 2015 թվականի մայիսի 29-ի դատավճռին:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում դատական նիստերի դահլիճում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

151

RESUME - ՔԵՅՈՄԵ

PROBLEMS OF APPLICATION OF PREVENTIVE MEASURES IN CASES OF PRIVATE PROSECUTION IN THE DRAFT CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF THE RA

DAVIT AVETISYAN
**CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION
COURT OF THE RA,
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR,
HONOURED LAWYER OF RA**

In the current stage of judicial reforms the improvement of the private prosecution institution is one of the measures of the simplification of criminal justice and enhancement of its efficiency. With regard to the latter in the Draft Code of Criminal Procedure of the RA (hereinafter referred to as Draft) it is given a new content to the institution of private prosecution, envisaged legal regulation that significantly differentiate it from the existing institution. At the same time there is not any special rule regarding application of preventive measures in cases of private prosecution in the Draft, which, according to the author, may lead to a number of serious problems.

Within the framework of the paper the author examined and revealed the problems, that may arise in the absence of specific regulation of application of preventive measures in cases of private prosecution. Thus, the author discusses the issues of lawfulness of the absence of clear regulation on the right of victim to petition for application of a preventive measure against accused, as well as application of preventive measures by the court on its own initiative in general and, in particular, during the preliminary hearings, in connection with which the author attempted to propose appropriate solutions to problems.

Keywords: preventive measure, detention, cases of private prosecution, criminal suit, rights of victim, preliminary hearings, request for the application of a preventive measure

RESUME - РЕЗЮМЕ

ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ МЕР ПРЕСЕЧЕНИЯ ПО ДЕЛАМ ЧАСТНОГО ОБВИНЕНИЯ ПО ПРОЕКТУ НОВОГО УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО КОДЕКСА РА

ДАВИД АВETИСЯН
**ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ
КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ЮРИСТ РА**

В современном этапе судебных реформ совершенствование института частного обвинения является одним из мер упрощения уголовного правосудия и повышения его эффективности. С учетом последнего, проектом нового Уголовно-процессуального кодекса РА (далее-Проект) институту частного обвинения придана новое содержание, а именно- предусмотрены правовые регулирования, которые существенно дифференцируют его от действующего института. В то же время по отношению применения мер пресечения по делам частного обвинения Проектом не предусмотрены специальные правила, которые, по мнению автора, могут привести к ряду серьезных проблем.

В рамках настоящей работы автором изучены и выявлены проблемы, которые могут возникнуть при отсутствии специальных регулирований применения мер пресечения по делам частного обвинения. Так, автором обсуждаются вопросы правомерности отсутствие четких регулирований о праве потерпевшего на ходатайство о применении меры пресечения по отношению обвиняемого, а так же применение судом мер пресечения по собственной инициативе вообще и, в частности, во время предварительных слушаний, в связи с чем автором сделана попытка предложить соответствующие решения проблем.

Ключевые слова: мера пресечения, заключение под стражу, дела частного обвинения, уголовный иск, права потерпевшего, предварительные слушание, ходатайство о применении меры пресечение

Բանալի բառեր - խափանման միջոց, կալանք, մասնավոր մեղադրանքի գործեր, քրեական հայց, տուժողի իրավունքներ, նախնական դատախազներ, խափանման միջոց կիրառելու միջնորդություն

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ՀԱՍՏԱՎԱԾ
Իշխանուհի

153

RESUME - ՔԵՅՈՄԵ

THE GROUNDS, EXCLUDING THE PRODUCTION OF THE CRIMINAL CASE AND/OR CRIMINAL PROSECUTION IN THE CONTEXT OF THE ANALYZE OF SEPARATELY DECISIONS OF RA CASSATION COURT

DAVIT AVETISYAN
**CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION
COURT OF THE RA,**
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR,
HONOURED LAWYER OF RA

SERJIK AVETISYAN
JUDGE OF THE CASSATION COURT OF THE RA,
DOCTOR OF LAW, PROFESSOR

The article is dedicated to the analyze of RA Cassation court legal positions, concerning to the grounds which exclude the proceedings of the criminal case and/or criminal prosecution. In the framework of the article are presented the general characteristics of the bases which exclude the production, their types and the legal consequences, are being discussed the existing problems in law enforcement practice in regard to rehabilitative or not rehabilitative separately bases and being analyzed the legal positions of RA Cassation court, aimed at their solution.

Keywords: the grounds, excluding the production of the criminal case and (or) criminal prosecution, rehabilitative bases, not rehabilitative bases, the decision of termination of criminal proceedings and (or) criminal prosecution, RA Cassation court.

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

RESUME - РЕЗЮМЕ

ОСНОВАНИИ, ИСКЛЮЧАЮЩИЕ ПРОИЗВОДСТВО УГОЛОВНОГО ДЕЛА И/ИЛИ УГОЛОВНОЕ ПРЕСЛЕДОВАНИЕ В КОНТЕКСТЕ АНАЛИЗА ОТДЕЛЬНЫХ РЕШЕНИЙ КАССАЦИОННОГО СУДА РА

**ДАВИД АВETИСЯН
ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ
КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ЮРИСТ РА**

**СЕРЖИК АВETИСЯН
СУДЬЯ КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
ДОКТОР ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ПРОФЕССОР**

Данная статья посвящена анализу правовых позиций, сформированные Кассационным судом РА в связи оснований, исключающих производство уголовного дела и/или уголовное преследование. В рамках статьи представляются общая характеристика оснований исключающих производства, их виды и правовые последствия, обсуждаются существующие проблемы в правоприменяющей практике в связи реабилитационных и не реабилитационных отдельных основ, анализируются правовые позиции Кассационного суда РА, направленные на их решение.

Ключевые слова: основания исключающие производство уголовного дела и (или) уголовного преследования, реабилитационные основания, не реабилитационные основания, решение о прекращении уголовного дела и (или) уголовного преследования, Кассационный суд РА

Բանալի բառեր - քրեական գործի վարույթը և (կամ) քրեական հետապնդումը բացառող հիմքեր, ռեաբիլիտացիոն հիմքեր, ոչ ռեաբիլիտացիոն հիմքեր, քրեական գործի վարույթը կարճելու և (կամ) քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշում, ՀՀ վճռարեկ դատարան

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

155

RESUME - ՔԵՅՈՄԵ

THE SOLUTION OF SUSPICIONS AND UNCERTAINTIES AT THE STAGE OF JUDICIAL ACT EXECUTION IN THE CONTEXT OF ANALYZE OF THE DECISIONS OF THE CASSATION COURT OF THE RA

DAVIT AVETISYAN
**CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION
COURT OF THE RA,**
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR,
HONOURED LAWYER OF RA

ELIZAVETA DANIELYAN
JUDGE OF THE CASSATION COURT OF THE RA,
PhD IN LAW

This article is dedicated to the analysis of legal positions of RA Cassation court which are associated with some questions of the solution of judicial act's uncertainties, manifested at the stage of judicial act execution. The essence of judicial act execution stage, the frame of issues which are defined by the article 430 of RA Criminal Procedural Code and which must be solved by the court, are presented in the framework of the article, RA Cassation court positions which are connected with the question whether the court is competent to use act of amnesty by the procedure of solving judicial act uncertainties, are analyzed here.

As a result, the authors find that according to the precedential right of the Cassation court, the court is competent to use act of amnesty at the stage of judicial act execution if the competence of its use according to the amnesty act belongs to the court, and the latter in the course of the trial hasn't discussed the question of its application.

Keywords: the stage of execution of the judicial act, act of amnesty, the solution of uncertainties of the judicial act, Cassation court of the RA

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

RESUME - РЕЗЮМЕ

РЕШЕНИЕ НЕЯСНОСТЕЙ И СОМНЕНИЙ, ПРОЯВЛЕННЫЕ В ЭТАПЕ ИСПОЛНЕНИИ СУДЕБНОГО АКТА В КОНТЕКСТЕ АНАЛИЗА РЕШЕНИЙ КАССАЦИОННОГО СУДА РА

**ДАВИД АВETИСЯН
ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ
КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ЮРИСТ РА**

**ЕЛИЗАВЕТА ДАНИЕЛЯН
СУДЬЯ КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК**

Данная статья посвящена анализу правовых позиций, сформированные Кассационным судом РА, которые связаны с отдельными вопросами решения неясностей, проявленные в этапе исполнении судебного акта. В рамках статьи представляется сущность этапа исполнения судебного акта, ряд вопросов, предназначенные 430-ой статьей Уголовно-процессуального кодекса РА и подлежащие решению суда, анализируются правовые позиции Кассационного суда РА, связанные с вопросом компетентности суда употреблять акт амнистии процедурой решения неясности судебного акта.

В результате авторы полагают, что согласно прецедентного права Кассационного суда на этапе исполнения судебного решения суд уполномочен употреблять акт амнистии процедурой решения неясности судебного акта, если компетентность ее употребления данным актом амнистии принадлежит суду и последний в процессе судебного разбирательства не обсуждал вопрос ее применение.

Ключевые слова: стадия исполнения судебного акта, решение неясности судебного акта, акт амнистии, Кассационный суд РА

Բանալի բառեր - դատական ակտի կատարման փուլ, դատական ակտի անհստակությունների լուծում, համաներման ակտ, ՀՀ վճռարեկ դատարան

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Ինֆորմացիոն Բյուրո

157

RESUME - ՔԵՅՈՄԵ

THE ORIGIN AND DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE OF EXCEPTIONAL REVISION DUE TO NEWLY DISCOVERED OR NEW CIRCUMSTANCES

DAVIT AVETISYAN
**CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION
COURT OF THE RA,**
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR,
HONOURED LAWYER OF RA

ARMEN HOVHANNISYAN
ADVISER TO THE CHAIRMAN
OF THE CASSATION COURT OF THE RA,
PhD IN LAW,
**ASSISTANT OF THE YSU CHAIR OF CRIMINAL
PROCEDURE AND CRIMINALISTICS**

The article is devoted to the study of the formation and historical development of the institute of exceptional revision.

The main elements of the exclusive review due to newly discovered and new circumstances were formed in the 19th century, and continually changed and improved in parallel with the development of jurisprudence.

The authors note that this institute for the first time received the legal strengthening in the criminal procedure statute of the Russian Empire, which was adopted on November 20th of 1864 on the basis of judicial norms of Alexander II, and remained unchanged in the First Armenian Republic, founded in 1918.

Based on the respective study authors note that this institute has also acted in the Second Republic of Armenia and has been confirmed in the Codes of ASSR Criminal Procedure, which were published in 1923, 1934 and 1961.

The study not only thoroughly discusses the above noted legal acts, but also presents the development of the current Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia in connection with this institute.

Keywords: new and newly discovered circumstances, the institute of the exceptional revision, the origin and development, Statute of Criminal procedure in 1864, Code of Criminal Procedure RA

RESUME - РЕЗЮМЕ

ПРОИСХОЖДЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ИНСТИТУТА ИСКЛЮЧИТЕЛЬНОГО ПЕРЕСМОТРА ПО ВНОВЬ ОТКРЫВШИМСЯ И НОВЫМИ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАМИ

ДАВИД АВETИСЯН
**ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ
КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ЮРИСТ РА**

АРМЕН ОГАНЕСЯН
**СОВЕТНИК ПРЕДСЕДАТЕЛЯ КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК,
АССИСТЕНТ КАФЕДРЫ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА И
КРИМИНАЛИСТИКИ ЕГУ**

Данная статья посвящена изучению формирования и исторического развития института исключительного пересмотра.

Главные элементы исключительного пересмотра по вновь открывшимся и новыми обстоятельствами сформировались 19-ом веке, со временем изменились и усовершенствовались параллельно с развитием судебной практики.

Авторы отмечают, что данный институт первый раз получил свое правовое укрепление в уголовно-процессуальном уставе Российской империи, который был принят 20-ого ноября 1864 года на основе судебно-правовых норм Александра Второго и сохранился без изменений в Первой Армянской Республике, основанной в 1918 году.

На основе соответственных исследований авторы отмечают, что данный институт также действовал во Второй Армянской Республике и был укреплен в Уголовно-процессуальных кодексах АССР, которые были опубликованы в 1923, 1934 и 1961 гг.

В рамках исследования не только детально обсуждаются выше отмеченные правовые акты, но и представляется развитие действующего Уголовно-процессуального кодекса РА в связи с данным институтом.

Ключевые слова: новые и вновь открывшиеся обстоятельства, институт исключительного пересмотра, происхождения и развития, Устав уголовного судопроизводства 1864-го года, Уголовно-процессуальный кодекс РА

Բանալի բառեր - նոր և նոր երևան եկած հանգամանքներ, բացառիկ վերանայման ինստիտուտ, ծագում և զարգացում, 1864 թվականի քրեական դատավարության կանոնադրություն, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ՀԱՍՏԱՎՈՐ
Իշխանություն

RESUME - ՔԵՅՈՒՄԵ

GENERAL DESCRIPTION OF THE CORRELATION BETWEEN THE MECHANISMS OF THE EXCEPTIONAL REVISION

DAVIT AVETISYAN
CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION COURT OF THE RA,
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR,
HONOURED LAWYER OF RA

ARMEN HOVHANNISYAN
ADVISER TO THE CHAIRMAN
OF THE CASSATION COURT OF THE RA,
PhD IN LAW,
ASSISTANT OF THE YSU CHAIR OF CRIMINAL
PROCEDURE AND CRIMINALISTICS

The article presents the general description of the correlation between the mechanisms of the exceptional review. In particular the author discusses the features, similarities and differences of those mechanisms, brings out the relevant regulations, laid down in the Current code and the Draft of the new code.

In conclusion the authors can state though the mechanisms of the exceptional revision have some commonalities, but they are essentially distinguished from each other.

Keywords: mechanisms of the exceptional review, new or newly discovered facts, fundamental defect, final judicial acts.

ՀՈՒՆԻՐ 2016 7 (205)

RESUME - РЕЗЮМЕ

ОБЩЕЕ ОПИСАНИЕ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ МЕХАНИЗМАМИ ИСКЛЮЧИТЕЛЬНОГО ПЕРЕСМОТРА

ДАВИД АВETИСЯН
**ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ
КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ЮРИСТ РА**

АРМЕН ОГАНЕСЯН
**СОВЕТНИК ПРЕДСЕДАТЕЛЯ КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК,
АССИСТЕНТ КАФЕДРЫ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА И
КРИМИНАЛИСТИКИ ЕГУ**

В настоящей статье представляется общее характеристика взаимосвязи между механизмами института исключительного пересмотра. В частности, автор исследует особенности данных механизмов, их сходства и различия, выявляет соответствующие регулирования, установленными в действующем кодексе и в проекте нового кодекса.

В результате авторамы достигается вывод о том, что несмотря на то обстоятельство, что механизмы исключительного пересмотра имеют некоторые общие черты, но они существенно отличаются друг от друга.

Ключевые слова: механизмы исключительного пересмотра, новые или вновь открывшиеся обстоятельства, существенное нарушение, итоговые и вступившие в законную силу судебные акты

Բանալի բառեր - բացառիկ վերանայման կառուցակարգեր, նոր կամ նոր երևան եկած հանգամանքներ, հիմնարար խախտում, գործն ըստ էության լուծող և օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտեր

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ՀԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

161

RESUME - ՔԵՅՈՒՄԵ

THE GENERAL DESCRIPTION OF THE GROUNDS OF REVISION OF THE FINAL PROCEDURAL DECISIONS DUE TO NEWLY DISCOVERED AND NEW CIRCUMSTANCES IN THE CONTEXT OF THE CURRENT CODE OF RA CRIMINAL PROCEDURE AND THE PROJECT OF NEW CODE

DAVIT AVETISYAN
**CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION
COURT OF THE RA,**
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR,
HONOURED LAWYER OF RA

ARMEN HOVHANNISYAN
ADVISER TO THE CHAIRMAN
OF THE CASSATION COURT OF THE RA,
PhD IN LAW,
**ASSISTANT OF THE YSU CHAIR OF CRIMINAL
PROCEDURE AND CRIMINALISTICS**

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

This article is dedicated to the research of the general characteristics of exceptional review due to newly discovered and new circumstances. On the basis of the research it is mentioned that newly discovered and new circumstances are characterized with such unified qualities as the circumstance of being unknown in the past, and their importance for the case.

As a result, the authors conclude that the grounds of revision of the final procedural decisions due to newly discovered and new circumstances are factual and legal circumstances which are unknown to the court or the criminal prosecution body, as a rule, regardless of their will, and must have an immediate effect to the result of the case.

In the framework of the article the authors also discuss the expedience of using different terms “newly discovered circumstances” and “new circumstances” for describing the bases of the exceptional review.

Keywords: new and newly discovered circumstances, the bases, factual and legal circumstances, the circumstance, having a substantial importance for the case, Code of Criminal Procedure RA

RESUME - РЕЗЮМЕ

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВ ПЕРЕСМОТРА ОКОНЧАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ РЕШЕНИИ ПО ВНОВЬ ОТКРЫВШИМСЯ И НОВЫМИ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАМИ В КОНТЕКСТЕ ДЕЙСТВУЮЩЕГО УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО КОДЕКСА РА И ПРОЕКТА НОВОГО КОДЕКСА

ДАВИД АВETИСЯН
ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ
КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ЮРИСТ РА

АРМЕН ОГАНЕСЯН
СОВЕТНИК ПРЕДСЕДАТЕЛЯ КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК,
АССИСТЕНТ КАФЕДРЫ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА И
КРИМИНАЛИСТИКИ ЕГУ

Данная статья посвящена изучению главных свойств основ исключительного пересмотра по вновь открывшимся и новыми обстоятельствами. На основе исследований отмечается, что вновь открывшиеся и новые обстоятельства характеризуются такими единичными свойствами, как их неизвестность в прошлом и важность для дела.

В результате авторы полагают, что основаниям пересмотра окончательных процессуальных решений по вновь открывшимся и новыми обстоятельствами, являются фактические или правовые обстоятельства, которые были не известны суду или органу уголовного преследования, как правило, независимо от их воли, и должны иметь непосредственное влияние на исход дела.

В рамках статьи авторы также обсуждают целесообразность изложения основ исключительного пересмотра в контексте разных терминов “вновь открывшиеся обстоятельства” и “новые обстоятельства”.

Ключевые слова: новые и вновь открывшиеся обстоятельства, основания, фактические и правовые обстоятельства, обстоятельство, имеющее важное значение для дела, Уголовно-процессуальный кодекс РА

Բանալի բառեր - նոր և նոր երևան եկած հանգամանքներ, հիմքեր, փաստական և իրավական հանգամանքներ, գործի համար էական նշանակություն ունեցող հանգամանք, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ՀԱՏԱԿԱՆ
Ի ՀԷԼՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

163

RESUME - ՔԵՅՈՄԵ

THE JUDGEMENT OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS AS THE BASIS FOR EXCEPTIONAL REVIEW DUE TO NEW CIRCUMSTANCES

DAVIT AVETISYAN
**CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION
COURT OF THE RA,
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR,
HONOURED LAWYER OF RA**

ARMEN HOVHANNISYAN
**ADVISER TO THE CHAIRMAN
OF THE CASSATION COURT OF THE RA,
PhD IN LAW,
ASSISTANT OF THE YSU CHAIR OF CRIMINAL
PROCEDURE AND CRIMINALISTICS**

The article introduces the role and significance of the European Court ruling, the legal positions of the last about the forms of implementation of its judgements, the questions relating to the review of final acts, to the reopening of proceedings due to new circumstances on the basis of the judgement taken by the European Court against the Republic of Armenia.

As a result, the authors conclude that the judgment taken by the European Court against the Republic of Armenia is a new circumstance for the revision of the final act, but the possibility of the resumption of production, in each case, depends on the nature of the breach, on the degree of the impact of this disorder on the outcome of the case.

Keywords: the judgement of the European court, new circumstance, the reopening of proceedings, restitutio in integrum, the decision of RA Cassation court

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

RESUME - РЕЗЮМЕ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СУДА ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА КАК ОСНОВАНИЯ ДЛЯ ИСКЛЮЧИТЕЛЬНОГО ПЕРЕСМОТРА ПО НОВЫМ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАМ

ДАВИД АВETИСЯН
ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ
КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ЮРИСТ РА

АРМЕН ОГАНЕСЯН
СОВЕТНИК ПРЕДСЕДАТЕЛЯ КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК,
АССИСТЕНТ КАФЕДРЫ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА И
КРИМИНАЛИСТИКИ ЕГУ

В настоящей статье представляется роль и значимость постановления Европейского суда, правовые позиции последнего о формах осуществления своих решений, вопросы, связанных с пересмотром окончательных актов, возобновлением производства по новым обстоятельствами на основании постановления Европейского суда принятое против Республики Армения.

В результате авторы приходят к выводу, что постановления Европейского суда принятое против Республики Армения является новое обстоятельство для пересмотра окончательного акта, но возможность возобновления производство, в каждом случае, зависит от характера нарушения, от степени влияния этого нарушения на исход дела.

Ключевые слова: постановление Европейского суда, новое обстоятельство, возобновление производство, восстановление состояния, существовавшего до нарушения права, решение Кассационного суда РА

Բանալի բառեր - Եվրոպական դատարանի վճիռ, նոր հանգամանք, վարույթի վերաբացում, մինչ իրավախախտումը եղած վիճակի վերականգնում, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի որոշում

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ՀԱՍՏԱՎԱԾ
Ի ՀԷԼԵՆԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

165

RESUME - ԲԵՅՈՒՄԵ

ANALYSIS OF SPECIFIC ISSUES OF ACCELERATED PROCEEDINGS IN THE CONTEXT OF CASE LAW OF THE CASSATION COURT OF THE RA

DAVIT AVETISYAN
CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION COURT OF THE RA,
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR,
HONOURED LAWYER OF RA

ANI DANIELYAN
SENIOR ASSISTANT OF THE CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION COURT OF THE RA,
PHD STUDENT OF THE YSU CHAIR OF CRIMINAL PROCEDURE AND CRIMINALISTICS

Within the framework of the paper the authors have analyzed some issues identified during the application of accelerated proceedings, in particular the legitimacy of legislative requirement setting the wrong legal qualification of the act as a circumstance precluding the use of accelerated proceedings, substantive requirements of the objection of prosecutor against the use of accelerated proceedings, as well as the question of whether the application of the right of objection by the prosecutor is subject of judicial control. These issues of scientific and practical interest are discussed by the authors in the light of both the existing approaches in theory, comparative-legal analysis, as well as the legal positions of the RA higher courts.

Keywords: accelerated proceedings, cas law, legal qualification of the act, prosecutor's right of objection, the requirement of reasoning objection, subject of judicial control, limits of judicial control

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

RESUME - РЕЗЮМЕ

АНАЛИЗ ОТДЕЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ УСКОРЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА В КОНТЕКСТЕ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПРАВА КАССАЦИОННОГО СУДА РА

ДАВИД АВETИСЯН
**ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ
КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ЮРИСТ РА**

АНИ ДАНИЕЛЯН
**СТАРШАЯ ПОМОЩНИЦА ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
АСПИРАНТ КАФЕДРЫ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА
И КРИМИНАЛИСТИКИ ЕГУ**

В рамках данной работе авторы подвергли анализу отдельные вопросы выявленные в ходе применения ускоренного судебного разбирательства, в частности правомерность законодательного требования усматривающая неправильность юридической квалификации деяния как обстоятельство исключающее применение ускоренного разбирательства, содержательные требования возражение обвинителя против применения ускоренного производства, а также вопрос о том, является ли применение обвинителем своего право предметом судебного контроля. Упомянутые вопросы, представляющие научный и практический интерес, обсуждаются авторами в свете как существующих в теории подходов, сравнительно правового анализа, так и правовых позиций высших судов РА.

Ключевые слова: ускоренное производство, прецедентное право, юридическая квалификация деяния, право прокурора возражать, требование об аргументирования возражение, предмет судебного контроля, пределы судебного контроля

Բանալի բառեր - արագացված դատարկություն, նախադեպային իրավունք, արարքի իրավաբանական որակում, մեղադրողի առարկելու իրավունք, առարկությունը փաստարկելու պահանջ, դատական վերահսկողության առարկա, դատական վերանայման սահմաններ

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

167

RESUME - ՔԵՅՈՄԵ

JUDICIAL CONTROL OVER “HOME SEARCHE” INVESTIGATIVE ACTION (ANALYSIS OF CASE LAW OF THE CASSATION COURT OF THE RA)

DAVIT AVETISYAN
**CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION
COURT OF THE RA,**
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR,
HONOURED LAWYER OF RA

ANI DANIELYAN
**SENIOR ASSISTANT OF THE CHAIRMAN OF THE
CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION COURT OF THE RA,**
**PHD STUDENT OF THE YSU CHAIR OF CRIMINAL
PROCEDURE AND CRIMINALISTICS**

The paper presents and analyzes a number of practical problems associated with "home search" investigative action, solutions given to them in the case law of RA Court of Cassation, as well as the existing international standards and theoretical approaches to the issues raised. In particular, these problems include issues related to the legitimacy of "packet searches", use of ORM data as a basis for the search, substantive requirements of the application for authorization of search and corresponding decision of the court, and so on.

Keywords: home search, judicial control, packet searches, ORM result, substantive requirements for the petition, substantive requirements for a court decision

ՀՈՒՆԻՐ 2016 7 (205)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

168

RESUME - РЕЗЮМЕ

СУДЕБНЫЙ КОНТРОЛЬ НАД СЛЕДСТВЕННЫМ ДЕЙСТВИЕМ "ОБЫСК ЖИЛИЩА" (АНАЛИЗ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПРАВА КАССАЦИОННОГО СУДА РА)

ДАВИД АВETИСЯН
ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ
КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ЮРИСТ РА

АНИ ДАНИЕЛЯН
СТАРШАЯ ПОМИЩНИЦА ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
АСПИРАНТ КАФЕДРЫ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА
И КРИМИНАЛИСТИКИ ЕГУ

В статье представлены и проанализированы ряд практических проблем связанные со следственным действием “обыск жилища”, решения данные им в прецедентном праве Кассационного суда РА, а также существующие международные стандарты и теоретические подходы к поднятым вопросам. К данным проблемам, в частности, относятся вопросы связанные с правомерностью “пакетных обысков”, употреблением данных ОРМ как основу для проведения обыска, содержательным требованиям ходатайства о разрешении проведения обыска и соответствующего решения суда и т.д.

Ключевые слова: обыск жилища, судебный контроль, пакетные обыски, ОРМ результат, содержательные требования к ходатайству, содержательные требования к решению суда

Բանալի բառեր - բնակարանի խուզարկություն, դատական վերահսկողություն, փաթեթային խուզարկություններ, ՕՀՄ արդյունք, միջնորդության բովանդակային պահանջներ, դատարանի որոշման բովանդակային պահանջներ

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ՀԱՍՏԱՎԱՐ
Ինչպես հանուն Բյուն

169

RESUME - ՔԵՅՈՄԵ

**ANALYSIS OF MECHANISMS OF SUBSEQUENT
JUDICIAL CONTROL
OVER THE DECISIONS AND ACTIONS
(INACTION) BODIES CARRYING OUT PROCEEDINGS
IN CONTEXT OF CASE LAW
OF THE CASSATION COURT OF THE RA**

DAVIT AVETISYAN
**CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION
COURT OF THE RA,**
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR,
HONOURED LAWYER OF RA

ANI DANIELYAN
**SENIOR ASSISTANT OF THE CHAIRMAN OF THE
CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION COURT OF THE RA,**
**PHD STUDENT OF THE YSU CHAIR OF CRIMINAL
PROCEDURE AND CRIMINALISTICS**

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

In the article the authors have analyzed the case law of the Court of Cassation of Armenia related the mechanisms of subsequent judicial control and its' enforcement. Despite the fact there are references to these matters in the case law of the Court of Cassation of Armenia since 2011, the formed contradictory judicial practice has proven their relevance. In particular, the authors analyzed the application of general and special mechanisms of subsequent judicial control due to the peculiarities of the subject of judicial control.

Keywords: subsequent judicial control, general mechanism, a special mechanism, to appeal to the prosecutor, the court authority

RESUME - РЕЗЮМЕ

**АНАЛИЗ МЕХАНИЗМОВ ПОСЛЕДУЮЩЕГО
СУДЕБНОГО КОНТРОЛЯ
НАД РЕШЕНИЯМИ И ДЕЙСТВИЯМИ
(БЕЗДЕЙСТВИЕМ)
ОРГАНОВ ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИХ ПРОИЗВОДСТВО
В КОНТЕКСТЕ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПРАВА
КАССАЦИОННОГО СУДА РА**

**ДАВИД АВETИСЯН
ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ
КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ЮРИСТ РА**

**АНИ ДАНИЕЛЯН
СТАРШАЯ ПОМОЩНИЦА ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
АСПИРАНТ КАФЕДРЫ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА
И КРИМИНАЛИСТИКИ ЕГУ**

В рамках данной статьи авторы подвергли анализу прецедентное право Кассационного суда РА сформированная по вопросам механизмов последующего судебного контроля и их применения. Несмотря на то, что в прецедентном праве Кассационного суда РА еще с 2011-ого года наблюдаются ссылки к данным вопросам, сформированная противоречивая судебная практика доказала их актуальность. В частности авторами проанализирован вопрос о применении общих и специальных механизмов последующего судебного контроля в связи с особенностями предмета судебного контроля.

Ключевые слова: последующий судебный контроль, общий механизм, специальный механизм, обжалование прокурору, полномочия суда

Բանալի բառեր - հետագա դատական վերահսկողություն, ընդհանուր կառուցվածք, հատուկ կառուցվածք, դատախազական կարգով բողոքարկում, դատարանի լիազորություններ

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ՀԱՏԱԿԱՆ
Ինչպես հանուն Բյուրն

171

RESUME - ՔԵՅՈՒՄԵ

ANALYSIS OF SPECIFIC ISSUES OF LIMITS OF SUBSEQUENT JUDICIAL CONTROL IN THE CONTEXT OF CASE LAW OF THE CASSATION COURT OF THE RA

DAVIT AVETISYAN
**CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION
COURT OF THE RA,**
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR,
HONOURED LAWYER OF RA

ANI DANIELYAN
**SENIOR ASSISTANT OF THE CHAIRMAN OF THE
CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION COURT OF THE RA,**
**PHD STUDENT OF THE YSU CHAIR OF CRIMINAL
PROCEDURE AND CRIMINALISTICS**

The authors have presented and analyzed certain issues of limits of the subsequent judicial control in the context of the case law of the RA Court of Cassation in the article. The analysis is held on the basis of theoretical approaches to of the raised questions and the study of law enforcement practice of RD, legal regulation which resembles to the regulation of the Republic of Armenia.

Keywords: limits of subsequent judicial control, the case-law, the subject of judicial control, prosecutor's supervision, the decision to refuse the institution of proceedings

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

RESUME - РЕЗЮМЕ

АНАЛИЗ ОТДЕЛЬНЫХ ВОПРОСОВ ПРЕДЕЛ ПОСЛЕДУЮЩЕГО СУДЕБНОГО КОНТРОЛЯ В КОНТЕКСТЕ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПРАВА КАССАЦИОННОГО СУДА РА

ДАВИД АВETИСЯН
**ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ
КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ЮРИСТ РА**

АНИ ДАНИЕЛЯН
**СТАРШАЯ ПОМОЩНИЦА ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
АСПИРАНТ КАФЕДРЫ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА
И КРИМИНАЛИСТИКИ ЕГУ**

В статье представлены и проанализированы отдельные вопросы предел последующего судебного контроля в контексте прецедентного права Кассационного суда РА. Анализ сделан на основе теоретических подходов к поднятым вопросам и изучению правоприменительной практики РД, правовые регулирования которой схожи с регулированиями РА.

Ключевые слова: пределы последующего судебного контроля, прецедентное право, предмет судебного контроля, прокурорский надзор, решение об отказе в возбуждении дела

Բանալի բառեր - հետագա դատական վերահսկողության սահմաններ, նախադեպային իրավունք, դատական վերահսկողության առարկա, դատախազական հսկողություն, գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշում

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ՀԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

173

RESUME - PEՅՈՒՄԵ

NOTIONS “BRIBERY” AND “CORRUPTION” IN TERMS OF CRIMINAL CONTENT

DAVIT AVETISYAN
**CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION
COURT OF THE RA,**
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR,
HONOURED LAWYER OF RA

TIGRAN GHAZARYAN
**PHD STUDENT OF THE YSU CHAIR OF CRIMINAL PROCEDURE AND
CRIMINALISTICS CHAIR**

In the professional literature and in practice we often use the term "bribery", which has the highest public danger. General notion of "bribery" in legal literature does not exist, which leads to both the theoretical and practical problems.

From the analysis of the RA Criminal Code, follows that the general notion of "bribery" does not exist, and this fact leads to many obstacles of the application of criminal law, which may lead to avoidance of criminal responsibility (for example, when the evidences obtained by operative-investigative measures were declared inadmissible which is used to charge on illegal remuneration of the public servants who are not officials).

Keywords: corruption, bribery, bribery, bribe-taking, bribing officials, illegal official award, executive

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

RESUME - РЕЗЮМЕ

УГОЛОВНО-ПРАВОВОЕ СОДЕРЖАНИЕ ПОНЯТИЙ “ВЗЯТОЧНИЧЕСТВО” И “ВЗЯТКА”

ДАВИД АВETИСЯН
**ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ
КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ЮРИСТ РА**

ТИГРАН КАЗАРЯН
**АСПИРАНТ КАФЕДРЫ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА
И КРИМИНАЛИСТИКИ ЕГУ**

В профессиональной литературе и на практике часто используется термин "взятничество", который, в отличие от других должностных преступлений, имеет самую высокую общественную опасность. Общее понятие "взятничества" в юридической литературе не существует, что приводит как к теоретическим, так и к практическим проблемам.

Исходя из анализа соответствующих норм УК РА следует, что общего понятия "взятки" в кодексе нет, и этот факт вызывает множество препятствий для применения уголовного закона, что может привести к избеганию от уголовной ответственности (например, когда будут признаны недопустимыми доказательства полученные в результате осуществления ОРМ по делам по получению незаконного вознаграждения государственных служащих, не являющихся должностными лицами).

Ключевые слова: коррупция, взяточничество, подкуп, получение взятки, подкуп чиновников незаконное официальное вознаграждение, должностное лицо

Բանալի բառեր - կոռուպցիա, կաշառակերություն, կաշառք, կաշառք ստանալ, ընտրակաշառք, ապօրինի վարձատրություն, պաշտոնատար անձ

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ՀԱՍՏԱՎԱԾ
Իշխանություն

175

RESUME - ՔԵՅԻՈՄԵ

**THE FEATURES OF CRIMINAL-LEGAL QUALIFICATION
OF CRIMES AGAINST HUMAN LIFE COMMITTED
IN THE SPHERE OF TRANSPLANTATION
OF HUMAN ORGANS AND (OR) TISSUES
(IN THE CONTEXT OF APPROACHES ON RIGHT TO LIFE
IN THE THEORY OF CRIMINAL LAW OF RA
AND THE CASE LAW OF THE CASSATION COURT OF THE RA)**

DAVIT AVETISYAN
**CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION
COURT OF THE RA,**
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR,
HONOURED LAWYER OF RA

ANNA VARDAPETYAN
FIRST DEPUTY HEAD OF THE JUDICIAL DEPARTMENT,
SECRETARY OF THE COUNCIL OF COURT CHAIRMAN,
PhD IN LAW,
**ASSISTANT AT THE CHAIR OF CRIMINAL LAW
OF YSU FACULTY OF LAW**

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

Within the scopes of research on features of criminal-legal qualification of crimes against human life committed in the sphere of transplantation of human organs and (or) tissues in the Republic of Armenia, the authors analysed the corpus delicti stipulated in the Sub-paragraph 14 of Paragraph 2 of Article 104 and Paragraph 2 of Article 125 of the Criminal Code of RA. In the light of this analysis, the authors compared the approaches in the theory and the case law, underlined the problematic areas of the legislation and practice and come up with suggestions on further legal developments.

Keywords: organ, tissue, transplantation, medical aid, medical service, donor, recipient, beginning of life, end of life, disrespect of corpse

RESUME - РЕЗЮМЕ

**ОСОБЕННОСТИ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ
КВАЛИФИКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ,
НАПРАВЛЕННЫХ ПРОТИВ ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА,
СОВЕРШАЕМЫХ В СФЕРЕ ТРАНСПЛАНТАЦИИ ОРГАНОВ
И (ИЛИ) ТКАНЕЙ ЧЕЛОВЕКА
(В КОНТЕКСТЕ ПОДХОДОВ О ПРАВЕ НА ЖИЗНЬ
В УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ ДОКТРИНЕ РА
И ПРЕЦЕДЕНТНОМ ПРАВЕ КАССАЦИОННОГО СУДА РА)**

**ДАВИД АВETИСЯН
ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ
КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ЮРИСТ РА**

**АННА ВАРДАПЕТЯН
ПЕРВЫЙ ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВЫ СУДЕБНОГО ДЕПАРТАМЕНТА,
СЕКРЕТАРЬ СОВЕТА ПРЕДСЕДАТЕЛЕЙ СУДОВ РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК,
АССИСТЕНТ КАФЕДРЫ УГОЛОВНОГО ПРАВА
ЮРИДИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА ЕГУ**

В рамках исследования особенностей уголовно-правовой квалификации преступлений, направленных против жизни человека, совершаемых в сфере трансплантации органов и (или) тканей человека авторы проанализировали состав преступлений, закрепленных в 14-ом пункте 2-го параграфа статьи 104 и 2-го параграфа статьи 125 Уголовного кодекса РА.

В свете вышеуказанного анализа авторы сравнили имеющиеся в теории и прецедентном праве подходы, подчеркнули проблематичные вопросы законодательства и практики, представили свои предложения, направленные на усовершенствование законодательства в данной сфере.

Ключевые слова: орган, ткань, трансплантация, медицинская помощь, медицинский сервис, донор, реципиент, начало жизни, конец жизни, надругательство над трупом

Բանալի բառեր - օրգան, հյուսվածք, փոխպատվաստում, բժշկական օգնություն, բժշկական սպասարկում, դոնոր, ռեցիպիենտ, կյանքի սկիզբ, կյանքի ավարտ, դիակն անարգել

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ՀԱՍՏԱՎԱԾ
Իշխանություն

177

RESUME - ՔԵՅՈՒՄԵ

**THE FEATURES OF CRIMINAL-LEGAL QUALIFICATION
OF CRIMES AGAINST HUMAN HEALTH COMMITTED
IN THE SPHERE OF TRANSPLANTATION
OF HUMAN ORGANS AND (OR) TISSUES
(IN THE CONTEXT OF APPROACHES ON RIGHT TO HEALTH
IN THE THEORY OF CRIMINAL LAW OF RA AND THE CASE LAW
OF THE COURT OF CASSATION OF RA)**

DAVIT AVETISYAN
**CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE CASSATION
COURT OF THE RA,**
PhD IN LAW, ASSOCIATE PROFESSOR,
HONOURED LAWYER OF RA

ANNA VARDAPETYAN
FIRST DEPUTY HEAD OF THE JUDICIAL DEPARTMENT,
SECRETARY OF THE COUNCIL OF COURT CHAIRMAN,
PhD IN LAW,
**ASSISTANT AT THE CHAIR OF CRIMINAL LAW
OF YSU FACULTY OF LAW**

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

Within the scopes of research on features of criminal-legal qualification of crimes against human health committed in the sphere of transplantation of human organs and (or) tissues in the Republic of Armenia, the authors analysed the corpus delicti stipulated in the Sub-paragraph 13 of Paragraph 2 of Article 112 and Paragraph 1 of Article 125 of the Criminal Code of RA. In the light of this analysis, the authors compared the approaches in the theory and the case law, underlined the problematic areas of the legislation and practice and come up with suggestions on further legal developments.

Keywords: organ, tissue, transplantation, withdraw, processing, order, health, injury

RESUME - РЕЗЮМЕ

**ОСОБЕННОСТИ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ КВАЛИФИКАЦИИ
ПРЕСТУПЛЕНИЙ, НАПРАВЛЕННЫХ ПРОТИВ ЗДОРОВЬЯ
ЧЕЛОВЕКА, СОВЕРШАЕМЫХ В СФЕРЕ ТРАНСПЛАНТАЦИИ
ОРГАНОВ И (ИЛИ) ТКАНЕЙ ЧЕЛОВЕКА
(В КОНТЕКСТЕ ПОДХОДОВ О ПРАВЕ НА ЗДОРОВЬЕ
В УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ ДОКТРИНЕ РА
И ПРЕЦЕДЕНТНОМ ПРАВЕ КАССАЦИОННОГО СУДА РА)**

**ДАВИД АВETИСЯН
ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ
КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ЮРИСТ РА**

**АННА ВАРДАПЕТЯН
ПЕРВЫЙ ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВЫ СУДЕБНОГО ДЕПАРТАМЕНТА,
СЕКРЕТАРЬ СОВЕТА ПРЕДСЕДАТЕЛЕЙ СУДОВ РА,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК,
АССИСТЕНТ КАФЕДРЫ УГОЛОВНОГО ПРАВА
ЮРИДИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА ЕГУ**

В рамках исследования особенностей уголовно-правовой квалификации преступлений, направленных против здоровья человека, совершаемых в сфере трансплантации органов и (или) тканей человека авторы проанализировали состав преступлений, закрепленных в 13-ом пункте 2-го параграфа статьи 112 и 1-го параграфа статьи 125 Уголовного кодекса РА.

В свете вышеуказанного анализа авторы сравнили имеющиеся в теории и прецедентном праве подходы, подчеркнули проблематичные вопросы законодательства и практики, представили свои предложения, направленные на усовершенствование законодательства в данной сфере.

Ключевые слова: орган, ткань, трансплантация, изымать, обрабатывать, порядок, здоровье, вред

Բանալի բառեր - օրգան, հյուսվածք, փոխապատվաստում, վերցնել, մշակել, կարգ, առողջություն, վնաս

ՀՈՒԼԻՍ 2016 7 (205)

ՀԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

179

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

- * Մտքերի հորձանուտում խեղդվելն ավելի հավանական է, քան գետի:
- * Խոսքը լեզվի տակ պահելը երբեմն նման է գրպանում գումար ունենալուն:
- * Վերջակետն իր ժամանակն ունի. թե շուտ դնես, մնացած կետադրական նշանները կնեղանան, թե ուշ դնես, ինքը կնեղանա:
- * Սիրո առաջին և վերջին նամակները արցունքի հետքերով են:
- * Գեղեցկուհին աստղերի ժայիտն է երկրի վրա:
- * Գեղեցկությունը հպարտություն է պահանջում:
- * Կանայք կանչի հրավեր են հղում շատերին, սակայն ներս են թողնում միայն ընտրյալներին:
- * Կինը ամբողջ կյանքում տղամարդու կողմից չնվաճված բարձունքներ պիտի ունենա:
- * Կնոջ երազանքն է տղամարդկանց մոտ առաջացնել հետաքրքրություն, կանանց մոտ՝ նախանձ:
- * Թե նրա աչքերը չսիրեցիր, նրան երբևէ չես սիրելու:
- * Աչքերի սովը ավելի դժվար է հագեցնել:
- * Երազանքին հասնելը գին ունի, ու դու այն պարտավոր ես վճարել:
- * Արցունքները թաց բառեր են, որոնք ընթերցելու համար տառերն ավելորդ են:
- * Արցունքները թեև աչքերից են թափվում, սակայն նրանք հոգու ապարներում են ծնվում. դրա համար էլ մաքուր են և անարատ:
- * Երբեմն ժայիտը որպես հյուրասիրություն է մատուցվում:
- * Ամենագեղեցիկը սիրահարի ժայիտն է, ամենահարուստը՝ մորը:

ՀՈՒՆԻՍ 2016 7 (205)

ՂԱՏԱԿԱՆ
Ինչխանություն

180